PLATONAS

Timajas. Kritijas

aidai

PLATONAS

TIMAJAS. KRITIJAS

PLATONAS

Timajas. Kritijas

Iš graikų kalbos vertė,
įvadą ir paaiškinimus parašė
NAGLIS KARDELIS

aidai
ALK
1995

ISBN 590-9986-590-06-X

TURINYS

Naglis Kardelis. Įvadas 7

TIMAJAS 47

KRITIJAS 161

Paaiškinimai 187

Priedai 199

Rodyklė 207

Skiriu tiems,
kurie "Timają" ir "Kritiją" vers po manęs:
faciant meliora potentes...

O teisinga bausmė nedarniai giedančiam
yra išmokyti jį dermės.

Krit. 106 b

PRATARMĖ

Žodį perimu, Timajau, tačiau, kaip pirma tu pats prašei atlaidumo, nurodydamas, jog kalbėsi didžius dalykus, taip to paties dabar meldžiu ir aš...
Krit. 106 c

Atiduodamas Skaitytojui "Timajo" ir "Kritijo" - bene painiausių Platono dialogų - vertimą, jaučiu didelį nerimą bei pareigą įspėti visus, kurie ką tik atsivertė šią knygą: tai tik vertimas, o kartu - subjektyvi kūrinio inter-pretacija; bet koks *inter* (tarp) suponuoja pilką tarp-ininko figūrą, užstojančią Skaitytojui akinantį Autoriaus spindesį ir uždarančią Skaitytoją tarsi į olą. Be to, tai vertimas ne į kurią iš didžiųjų Europos kalbų, o tik į lietuvių kalbą, gi mūsų kraštas, kaip žinia, negali pasigirti nei filosofijos, nei klasikinės filologijos tradicijomis; niekas mūsuose senosios graikų kalbos nemoka tobulai (beje, turiu omenyje įmanomą ir pasiekiamą, t. y. reliatyvų tobulumą), o apie gilų Antikos filosofijos išmanymą neverta nė kalbėti. Turiu prisipažinti, kad vien savo noru tikrai nebūčiau išdrįsęs versti šių Platono tekstų: mano pasiryžimą nulėmė atkaklūs bičiulių raginimai.

Dabar apie patį vertimą. Kiekvienas teksto vertimas yra neišvengiama nesėkmė: blogiausiu atveju - nesėkminga nesėkmė, geriausiu - sėkminga nesėkmė; todėl labai norėčiau tikėti, kad manasis "Timajo" ir "Kritijo" vertimas nėra nesėkminga nesėkmė. Mantas Adomėnas, versdamas ir komentuodamas Hėrakleito "Fragmentus", įžvalgiai pastebėjo, kad λόγος neįmanoma perteikti kuriuo nors vienu svetimos kalbos atitikmeniu, nes visi jie būtų tik dalinės šios universalios sąvokos manifestacijos (kontekstualiosios realizacijos), taigi šį žodį reikėtų versti tiesiog Logosu, kitaip sakant - iš viso neversti, paliekant graikišką šaknį. Manyčiau, jog tą patį galima pasakyti ir apie visą "Timajo" - "Kritijo" diptichą, nes jis toks pat universalus bei daugiabriaunis meta-žodis ir meta-Logas Vakarų filosofinės kultūros meta-kontekste, kaip Hėrakleito žodis - Logosas - Hėrakleito "Fragmentų" kontekste. Kitaip sakant, proporcija *žodis: tekstas (žodžio kontekstas) = tekstas: teksto kontekstas (visos filosofijos kontekstas)* negailestingai rodo, jog šių Platono dialogų iš viso reikėjo neversti, o palikti juos parimusius nesudrumstoje Provaizdžio (graikiškojo originalo) didybėje. Tad prašyčiau Skaitytojo pernelyg nepeikti manęs už barbarišką (lietuvišką) ὕβρις, juoba kad ir aš pats, panoręs sukritikuoti savąjį vertimą, galėčiau iš jo nepalikti akmens ant akmens; juk versti ir iš-versti yra skirtingi dalykai: aš mėginau versti, tačiau nemanau, kad man pavyko iš-versti...

Manoji teksto interpretacija - tai vidurys tarp "filosofinio" ir "literatūrinio" perteikimo. Platonas yra galbūt

vienas iš paskutiniųjų autorių, dar rašiusių gyvybe pulsuojančiais žodžiais, o ne suledėjusiais terminais, ir tai dėkinga vertimui aplinkybė. Tuo tarpu Platono filosofijos šerdį sudarančių terminų (jų taip pat esama!) vertimas reikalauja didelio atidumo bei atsargumo, atsižvelgiant į tai, jog terminai dar nėra griežtai fiksuoti.

Tačiau daugiausia painiavos graikiškų tikrinių vardų transkripcijoje, kuri dėl naujausios mados pavirsta į mechanišką graikiškų raidžių transliteraciją lietuviškomis. Regis, diftongų išlaikymas tikslingas, tačiau perdėm nuoseklus υ ir η perteikimas atitinkamai *y* ir *ė* dažnai neekonomiškas kalbos vartojimo požiūriu (sunku ištarti), be to, žodžiai skamba neestetiškai, kyla nereikalingų asociacijų (plg. kad ir garsiąją Skylę (Σκύλλα) kitapus Charybdės). Vis dėlto šios sistemos verčiant stengtasi laikytis, tačiau Skaitytojas ras ir nemaža nevienodumų bei nenuoseklumų.

“Timajo” bei “Kritijo” vertimas užtruko ilgiau nei metus, jis dažnai įstrigdavo supratimo aporijų aklavietėse ir gal išvis nebūtų baigtas, jei ne atkaklūs bičiulių raginimai tęsti darbą. Esu dėkingas leidėjams už kantrybę derantis dėl vis naujų ir naujų terminų, kada tekstas turėtų būti atiduotas leidyklai. Jaučiu pareigą padėkoti ir Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedrai, man suteikusiai graikų kalbos pagrindus. O labiausiai esu dėkingas pačiam Platonui, sukūrusiam genialaus teksto Provaizdį...

Vilnius, 1995 m. kovo 10 d.

Naglis Kardelis

ĮVADAS

IŠDRĮSĘS APRĖPTI VISYBĘ...

...pagal savo jėgas nieko nepraleisime [neaptarta].

Tim. 17 b

O mes kalbėsime apie tai, kaip yra atsiradę visa, kas tik kur nors esti, ar galbūt [ir iš viso] esti neatsiradę.

Tim. 27 c

Plačiai žinomas Whiteheado pasakymas, kad visa Europos filosofija sudaryta iš pastabų Platono paraštėse. Platono filosofiją - jei kiti jo tekstai žūtų - beveik visą būtų galima rekonstruoti iš pastabų "Timajo" paraštėse, tad peršasi mintis, jog šis dialogas - vienas kertinių Platono, o ir Vakarų filosofijos tekstų. *Textum,* išvertus iš lotynų kalbos, reiškia "audinį", "są-audą", - metaforiškai galime teigti, jog į šį filosofijos tekstą, žaižaruojantį gausybės idėjų, įžvalgų, nuojautų bei realijų varsomis, įausti beveik visi būsimos filosofijos ornamentai ir motyvai, pakeistais pavidalais besikartojantys visose kitose "są-audose" (tekstuose). Įdomu ir tai, kad šis dialogas - tai vienintelis Platono veikalas, skirtas ne kuriai konkrečiai temai (dorybei, laimei, meninei kūrybai ir pan.), o tiesiog "viskam", Visybei (τὸ πᾶν)[1], t. y. visų objektų totalybei. Turėdami mintyje, kad filosofijos objektas nėra koks nors konkretus reiškinys, dalykas ar daiktas (tai nagrinėja mokslai), o pati realybės visuma[2], galime drąsiai teigti, jog "Timajo" filosofija - tai filosofija *par excellence,* tai pačios Filosofijos (tarsi nužengusios iš Boecijaus vizijų) įsikūnijimas konkrečiu veikalu.

[1] *Tim.* 27 a.

[2] Anzenbacher A. *Filosofijos įvadas.* - V., 1992. - P. 25.

"Timajo" objektas - visa kas, Visybė[3]. Tačiau kaip ribotomis išgalėmis įmanoma kalbėti apie "viską"? Galima parašyti arba *viską (apie ką nors)*, arba *(ką nors) apie viską*. Mes jau žinome, kad "Timajuje" rašoma apie viską, vadinasi, lieka "kas nors" - apskliaustoji antrojo alternatyvos nario pusė. Šis "kas nors", "kažkas" apie viską - tai tarsi nežinomas dydis, kurį reikia surasti, tai kažkuris Visybės aspektas, rakursas, kurį privalome aptikti. Platonas Visybę vaizduoja dvejopai - ir kaip rutulį[4], ir kaip dodekaedrą[5]. Rutulys yra tobuliausias erdvinis kūnas, iš visų pusių atrodantis taip pat, taigi visi jo aspektai yra vienodi (žvilgsnis į Visybę iš bet kurios pusės atskleidžia tą patį vaizdą, tad visi apmąstymai apie kosmosą, visi filosofiniai diskursai galų gale reiškia tą patį, nes visais atvejais stebėtojas regi dievišką rutulio tobulybę). Dodekaedras turi dvylika sienų, taigi dvylika aspektų, bet kadangi visos sienos yra vienodos, tai ir aspektai niekuo nesiskiria vienas nuo kito, tad vienintelis dalykas, kurį pastebime, žvelgdami į dodekaedrą, yra pats aspektų skaičius: jis - kaip ir rutulio apvalumas - matyt irgi išreiškia Visybės tobulumą... Gal Platonas mums nori pasakyti, jog visos kosmoso dalys, pačios savaime būdamos netobulos, rodo į Visumą (Visybę) kaip tobulybę, o daugybė prasmių atskleidžia vieną vienintelę Prasmę? Jei sutiksime, kad pagrindinis šiame dialoge ryškėjantis Platono tikslas - visais įmanomais būdais parodyti kosmoso grožį ir tobulumą (τελειότης), tuomet ši vienintelė kosmoso Prasmė galbūt drauge yra ir pagrindinė "Timajo" prasmė? Gal filosofas, svarstydamas apie Visybės tobulumą, tiesiog mįslingai rodo į dangų, į anapusinę, kitoje kosmoso sfairos pusėje slypinčią erdvę[6], kur parimęs šio tobulumo šaltinis ir Kūrėjas - be galo geras[7], niekam pavydo nejaučiantis Demiurgas?.. Tai tik vienas iš daugelio įmanomų visuminės teksto prasmės aiškinimų, o dalinių prasmių bei reikšmių "Timajas" turi be galo daug. Tad kokios jos?

[3] *Tim.* 17 b, *Tim.* 27 c ir t. t.
[4] *Tim.* 33 b.
[5] *Tim.* 55 c.
[6] *Phaedr.* 247 c.
[7] *Tim.* 29 e.

1. Hermeneutiniai teksto galvosūkiai ir datavimo keblumai

Aišku, rasti visa ko Kūrėją ir Tėvą
yra sunkus darbas, o ir radusiam
neįmanoma apie tai visiems atskleisti.
Tim. 28 c

Viena kertinių "Timajo" perskyrų - tai Provaizdžio/atvaizdo[8] perskyra: ją galima taikyti, svarstant ne tik apie kosmosą kaip Visybę, bet ir apie patį "Timajo" tekstą kaip Visybę, t. y. kaip koherentišką prasmės totalybę. Jei patį Platono sumanymą, kuriuo mąstytojas rėmėsi, rašydamas šį tekstą, laikysime Provaizdžiu, tai tekstas bus tik jo atvaizdas. Paties sumanymo mes niekuomet neatskleisime (nesužinosime, ką būtent rašydamas mąstė pats Platonas, kokios buvo jo intencijos), todėl turime nagrinėti ne Provaizdį, o atvaizdą ir mėginti suvokti, ką tekstas sako būtent mums. Tad jeigu kuriam iš Skaitytojų staiga pasirodys, kad jis "Timajo" tekste suvokia absoliučiai viską, siūlau jam pasižiūrėti į veidrodį ir pasitikrinti, ar dar mato jame savo atvaizdą, nes drauge regėti ir savo veidą veidrodyje, ir teksto Provaizdį neįmanoma taip pat, kaip ir vienu metu būti tiek šiame (kintančių daiktų bei atvaizdų), tiek ir aname (idėjų bei provaizdžių) pasaulyje...

Autentiškos teksto prasmės rekonstruoti neįmanoma, todėl turime aiškintis ne tai, ką kas nors reiškia tekstui, o tai, ką tekstas reiškia mums, nes vos tik kūrinys gimsta, jis atsiskiria nuo savo kūrėjo tarsi vaikas nuo motinos ir pradeda nepriklausomą, savarankišką gyvenimą kaip uždara reikšmių sistema ("Timajuje" kosmoso Visybė apibūdinama kaip sau pakankama (αὐτάρκης)[9], todėl ir teksto Visybę privalu laikyti tokia pat autarkiška). Apie jokį žmogų nepasakysime, kad visa, ką jis veikia arba kuo jis tapo, yra ne kas kita, kaip jo motinos (ar tėvo) sumanymas (juk dauguma vaikų elgiasi būtent kitaip, negu nori jų gimdytojai!). Tai savybinga ne tik žmogui, bet ir kiekvienai orga-

[8] *Tim.* 28 a - 29 b.

[9] *Tim.* 34 b.

niškai sistemai, turinčiai daugybę visiškai naujų ir netikėtų potencijų bei raidos galimybių, nenumatytų šią sistemą pagimdžiusiame plane. Tekstą taip pat reikia suvokti kaip organišką visumą, generuojančią vis naujas ir naujas reikšmes, kurių visų pats teksto kūrėjas tikrai negalėjo numatyti. Šia prasme tekstas "protingesnis" už savo kūrėją, be to, kuo kūrėjas protingesnis ir genialesnis, tuo didesnis jo minčių genialumo atotrūkis nuo paties kūrėjo genialumo... Tą pat galima pasakyti ir apie Platono "Timają": jo įtaka filosofijos raidai buvo tokia didelė, o šis tekstas, atsiskyręs nuo savo kūrėjo, pagimdė tiek daug naujų reikšmių bei prasmių, esmingai pakeitusių (o gal - naujai suformavusių) pagrindinius europietiškojo mentalumo sandus, kad dabar jau visiškai nesvarbu, koks buvo pradinis Platono užmojis ar intencija. Praėjusiam šimtmečiui būdingas istorinis požiūris rėmėsi pozityvistiniu "objektyvumo" prietaru ir, mėgindamas rekonstruoti tekstą *in toto* (t. y. su visomis jo sukūrimo aplinkybėmis bei įtakomis), įstumdavo jo adeptus į tą požiūrį pagimdžiusiai epochai neįveikiamo ribotumo pinkles ir suklaidindavo net rimtus tyrinėtojus, o prielaidos, kurios anksčiau būdavo priimamos *a priori*, vėliau pasirodydavo neakivaizdžios ir kvestionuojamos. Istorinį požiūrį antroje mūsų šimtmečio pusėje pakeitė hermeneutinis, kuris orientuoja ne į tekstą pagimdžiusias aplinkybes bei jo kontekstą, bet į patį tekstą kaip uždarą, struktūruotą ir koherentišką visumą: norint suprasti kurį nors veikalą, jį reikia ne tiek lyginti su kitais veikalais, kiek pačiame tekste įžvelgti struktūrą ir paskui atskiras tos struktūros dalis lyginti vienas su kitomis, nustatant kategorijų ašis bei koherencijos plotmes, o jau paskui iš jų spręsti apie visuminę teksto prasmę. Pamokantis yra Šventojo Rašto pavyzdys, kai pozityvistinės egzegezės šalininkai apie liepsnojantį krūmą, iš kurio Mozei bylojo Esantysis, kadaise svarstė, jog tai privalėjęs būti koks nors augalas, turintis eterinių aliejų, savaime užsiliepsnojančių kaitrią dykumos dieną[10]; šitoks aiškinimas pasirodė ne tik profaniškas, bet ir visiškai nerelevantiškas Šventojo Rašto pras-

[10] Plg. Šventojo Rašto fragmentui *Iš* 3, 2 skirtą komentarą: *Šventasis Raštas.* - V., 1990. - T. 1. - P. 572.

mės suvokimui. Vaizdžiai sakant, svarbu ne tai, ką kalbėdamas galvoja pranašas, tačiau tai, ką pranašo lūpomis nori atskleisti Dievas, o šią prasmę gali nurodyti tik Šventraštis kaip istorijos tėkmei nepavaldi antlaikė struktūra. Tą pat galima pasakyti ir apie bet kurį kitą tekstą: teksto struktūros laikas yra tiek pat "nebendralaikis" teksto sukūrimo aplinkybių laikui, kiek dieviškoji (šventoji) istorija "nebendralaikė" žmogiškajai (profaniškajai) istorijai. Čia norėtųsi pasitelkti Immanuelio Kanto apriorinių sintetinių sprendinių analogiją (vien analogiją, nes pats vokiečių mąstytojas nemanė, kad šitokių sprendinių esama metafizikoje): Kantas teigė, jog, pvz., septynių ir penkių sudėties sąvokoje savaime dar neslypi šios sudėties rezultato (skaičiaus dvylika) sąvoka[11], tad pastaroji yra tarsi apriorinių prielaidų sintezė, praplečianti mūsų pažinimą. Platono "Timajuje" taip pat gausiai pažerta įvairių minčių bei įžvalgų, kurias įvairiai - tarsi skaičius - jungiant į vis kitokius prasminius blokus, galima gauti netikėtų prasminės sintezės rezultatų; pastarieji, nežiūrint to, jog pats Platonas jų nebuvo numatęs, gali pasirodyti labai vaisingi ir padedantys suvokti paskirų prasminių teksto dalių ryšį, koherenciją bei vietą toje prasmių hierarchijoje, kurią funduoja visuminė teksto prasmė.

Dabar panagrinėsime kai kurias dalines "Timajo" reikšmes bei prasmes, išryškėjančias analizuojant tekstą; drauge susipažinsime su naujausiais šio dialogo tyrinėjimų rezultatais, parodydami, kuo jis įdomus bei aktualus mums ir mūsų epochai, praslinkus beveik pustrečio tūkstantmečio nuo šio nemirtingo filosofijos kūrinio gimimo.

Bet ar "Timajas" tikrai yra filosofijos veikalas? Mes jau parodėme, kad jis, nagrinėdamas ne kokį konkretų dalyką, o pačią Visybę, dėl paties savo objekto yra *philosophia ipsissima*, tad juo neįprasčiau skamba Eduardo Zellerio mintis, jog "Timajas" - tai vienintelis Platono mokslinis dialogas (*his only scientific dialogue*)[12]. Viena vertus,

[11] Kantas I. *Prolegomenai*. - V., 1993. - P. 25-26.

[12] Zeller E. *Outlines of the History of Greek Philosophy*. - New York, 1971. - P. 162.

mokslo, kaip jį suprantame mes, Platono laikais iš viso nebūta; be to, mokslo pagrindas - eksperimentas, tuo tarpu "Timajuje" mintis rutuliojama, ne tik tiesiogiai nesiremiant empiriniais duomenimis, bet ir nurodoma, jog dėstymo pagrindas - tai ne teisingas svarstymas (ἀληθὴς λόγος), o vien tikėtinas, panašus į tiesą mitas (εἰκὼς μῦθος)[13]. Todėl turime arba teigti, kad mokslas priklauso ne logo, o mito sfairai (šiais laikais esama ir tokių nuomonių - ypač atsižvelgiant į instrumentinį, technologinį ir "maginį" mokslo pobūdį, nedaug ką bendra turintį su (tikrąja) tiesa), arba pripažinti, kad jokio mokslo (šiuolaikine prasme) "Timajuje" iš viso nėra. Pastarasis spėjimas, regis, yra labiau pagrįstas, juoba kad Timajo giedama "giesmė" neturi "jokio apodiktinio tikrumo" (*keine apodiktische Gewißheit*)[14]. Svarstymą dėl "Timajo" moksliškumo vs filosofiškumo gerai apibendrintų H. D. P. Lee pastebėjimas, jog "racionalus" ir "mokslinis" diskursas yra skirtingi dalykai, be to, "nors, idant [samprotavimas] būtų mokslinis, jis privalo būti racionalus, tačiau, idant būtų racionalus, jis savaime neprivalo būti mokslinis"[15]. Mokslas pasaulio vaizdą kuria tarsi "iš apačios", eksperimento keliu, tuo tarpu "Timajo" Visybė konstruojama "iš viršaus" - tarsi-deduktyvaus samprotavimo keliu (diskursas iš esmės deduktyvus, tačiau tai nėra nuoseklus ir kontinualus silogizmas, o diskretiška bei sinkopuota, "iš viršaus apačion" rutuliojamų nesujungtų silogizmų grandinė, turint daugybę nenuoseklumų ir "trūkio taškų", todėl nėra pakankamai logiška (nepriklauso λόγος sfairai) ir neturi įrodomosios galios). Pateiksime įdomų pavyzdį, iliustruojantį, kodėl "Timajo" dialoge sutinkami egzotiški objektai (erdvinės figūros, "atomai" ir pan.), iš įpratimo tradiciškai siejami su mokslu, vis dėlto yra mitinio tarsi-deduktyvaus išprotavimo vaisiai, o ne eksperimento rezultatai. Pvz., ikosaedrą (dvidešimtsienį) galime atrasti dvejopai:

[13] *Tim.* 29 b - d.

[14] Graeser A. *Die Philosophie der Antike 2 (Sophistik und Sokratik, Plato und Aristoteles)* // Idem. Geschichte der Philosophie. - München: Beck, 1993. - Bd. 2. - S. 151.

[15] Lee H. D. P. *Introduction* // Plato. Timaeus and Critias. - London, 1974. - P. 18.

graikai šį erdvinį kūną aptiko be jokio eksperimento - vien "iš viršaus apačion" einančių stereometrinių samprotavimų keliu (beje, dar Teaitetas, kurio vardu pavadintas vienas įdomiausių Platono dialogų, įrodė, jog taisyklingųjų daugiasienių, vadinamųjų Platono kūnų, trimatėje Eukleido erdvėje E^3 yra tik penki[16]). O dabar tarkime, kad apie ikosaedro, kaip stereometrinio objekto, egzistavimą mes dar nieko nežinome, nes nesame - kaip graikai - šio erdvinio kūno atradę geometrinio (t. y. deduktyvaus) išprotavimo keliu, o vien, atlikdami fizikos ir chemijos eksperimentus, rentgeno - struktūrinės analizės dėka aptinkame ikosaedrą kaip dekaborano molekulės formą[17]. Nors tai tas pat ikosaedras, jo atradimo keliai abiem atvejais visiškai skirtingi. Beje, kuo tekste daugiau tikros filosofijos ir kuo mažiau "mokslo" (jei "mokslą" suprasime net ir plačiąja prasme), tuo ilgiau tas tekstas nepraranda aktualumo ir lėčiau sensta: "Timajo" teologija ir "grynoji" filosofija (svarstymai apie Visybę) mums išlieka aktualūs ir šiandien, tuo tarpu visa konkretika beviltiškai paseno ir šiandien mums įdomi galbūt vien kaip siurrealistinė egzotika (pvz., biologinė ar medicininė dialogo dalys).

"Timajas" stebina įstabiu žmogaus mąstymo ribų suvokimu bei išmintingu kuklumu[18], įrodydamas, kad Antika toli gražu nebuvo tokia naivi ir savimi pasitikinti, kaip galėtų atrodyti mums, gyvenantiems postmodernizmo ir totalios de(kon)strukcijos epochoje: juk Timajas aiškiai pasako, jog visi mes turime "tik žmonių prigimtį", todėl mūsų samprotavimai apie Visybę - vien tikėtinas *mitas.* Vis dėlto gnoseologinis Antikos kuklumas nepakenkia dėstymo solidumui ir nedegraduoja į hermeneutinį postmoderno egalitarizmą: nors mitas apie Visybę yra vien tikėtinas, net ir tokį mitą, net ir tokią "giesmę" gali giedoti ne kiekvienas užsigeidęs, o tik išmanantis dalyką: apie kosmoso su-

[16] Рожанский И. Д. *Платон и современная физика* // Платон и его епоха. - Москва, 1979. - С. 157.

[17] Нейланд О. Я. *Органическая химия.* - Москва, 1990. - С. 270; dar plg.: Gillespie R. J. *Chemistry.* - Needham Heights (Mass.): Allyn and Bacon, 1989. - P. 1013.

[18] *Tim.* 29 d.

kūrimą nedrįsta kalbėti nei Sokratas, nei Kritijas, nei Hermokratas, o žodis suteikiamas Timajui - dialogo dalyviui, pasiekusiam pačią "filosofijos viršūnę"[19] ir pačiam garbingiausiam. Tai reiškia, kad ir tarp tikėtinų mitų vieni gali būti labiau, o kiti - mažiau tikėtini, be to, akivaizdi nesąmonė aiškiai skiriama nuo dalinės tiesos, taigi čia išlaikomas aukso vidurys tarp kuklumo bei nusižeminimo (iš vienos pusės) ir pasitikėjimo išsakomų minčių vertingumu (iš kitos).

Beje, Platonas užrašyto teksto rimtai netraktuoja ir laiko jį menkesniu už gyvą dialogą (gyvą minties dialektiką): juk užrašytos mintys yra sustingusios ir negalėtų - priešingai nei gyvas žmogus - "pasiteisinti" ir apsiginti, t. y. įrodyti savo teisumą (plg. istoriją apie Teutą, aprašytą "Faidre")[20]. W. K. C. Guthrie atkreipia dėmesį į "*žaidimo* (παιδία)/ *"rimto užsiėmimo"* (σπουδή) perskyrą[21]: užrašytas tekstas yra vien žaidimas, nes apie būtį ir mąstymą įmanoma kalbėti tik gyvu žodžiu; tad ir svarstymai raštu apie Visybę yra vien kuklus ir "nekaltas" užsiėmimas, atsitraukus nuo rimtų bei svarbių, žodžiu perteikiamų samprotavimų apie būtį[22].

Viena iš dalinių teksto prasmių - tai "Timajo" optimizmas, kosmoso racionalumo, tvarkos bei grožio konstatavimas. Pripažįstamas teleologijos ir finalizmo primatas prieš determinizmą ir kauzalizmą, nurodant, jog visos priežastys tarnauja bendram galutiniam tikslui[23]. Visą pasaulį valdo skaičių dėsningumai, kurie įvardijami trimis sąvokomis: tai *proporcija* (ἀναλογία), *dermė* (ἁρμονία) ir *sąskambis* (συμφωνία): kosmoso kūnas (t. y. pradų rūšių pusiausvyra jame) sutvarkytas proporcijos dėka[24], kosmoso siela - dermės (harmonijos) dėka[25], be to, dėl visų daiktų sąskambio Visybė skamba kaip didinga

[19] *Tim.* 20 a.

[20] *Phaedr.* 274 c - 275 b.

[21] Guthrie W. K. C. *Plato* // A History of Greek Philosophy. - Cambridge University Press, 1975. - Vol. IV. - P. 59.

[22] *Tim.* 59 c - d.

[23] *Tim.* 46 d - e.

[24] *Tim.* 32 c.

[25] *Tim.* 37 a.

simfonija. Kaip matome, idealusis lygmuo funduoja ne tik sielos, bet ir kūno tvarką. Pradų rūšys sudarytos iš trikampių[26], kurie yra absoliučiai idealūs objektai ir kuriems negalima priskirti jokių "materijos" apibūdinimams įprastų predikatų. Šia Visybės idealaus substrato įžvalga ypač žavėjosi Werneris Heisenbergas, nurodydamas, kad "elementariosios dalelės, apie kurias kalbama Platono dialoge "Timajas", galų gale yra ne materija, o matematinės formos"[27]. Visybę valdo dvi iš esmės lygiavertės jėgos - protas (νοῦς, λόγος) ir neišvengiamybė ('ανάγκη), tačiau protas neišvengiamybę įtikino jam nusileisti[28], todėl pastaroji "aiškiai subordinuojama pirmajam"[29]. Todėl teiginys, jog Demiurgas neišvengiamybę nugalėjo[30], yra akivaizdžiai neteisingas: Didžiosios Graikijos (Pietų Italijos) filosofai - tiek pitagorininkai (o Timajas vaizduojamas būtent kaip pitagorininkas), tiek elėjiečiai - akcentavo tvarką, ramybę, vienovę ir taiką, o ne karą ir kovą (kaip Milėto mokyklos atstovai, pvz., Hėrakleitas iš Efeso), todėl Visybėje, idant ji būtų estetiška ir harmoninga, tvarką privalu įvesti įtikinimu, o ne galia ir grubia prievarta.

"Timajo" kosmosas nėra priešiškas žmogui. Jis visas jaukus, visas pri-*jauk*-intas ir sukultūrintas. Visa kosmoso sfaira (rutulys) yra tartum erdvinis τέμενος, kurio centre įkurdinta žemė[31]. Idant būtų įveikta (ar sumažinta) praraja tarp žmogaus ir Visybės, pastaroji vaizduojama kaip gyva būtybė (iš esmės - kaip makro-žmogus), o žmogus (ypač rutuliška jo galva) - kaip mikro-Visybė, mikro-kosmosas,

[26] *Tim.* 53 c - d.

[27] Гейзенберг В. *Физика и философия.* - Москва., 1963. - С. 48; dar žr.: Heisenberg W. *Der Teil und das Ganze. Gespräche im Umkreis der Atomphysik.* - München, 1959. - Passim.

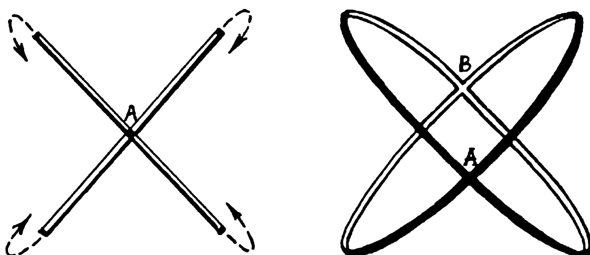
[28] *Tim.* 48 a.

[29] Gadamer H.-G. *Idea and Reality in Plato's Timaeus* // Idem. Dialogue and Dialectic: Eight Hermeneutical Studies on Plato. - Yale University Press, 1980. - P. 171.

[30] Реале Дж., Антисери Д. *Западная философия от истоков до наших дней.* - Санкт-Петербург, 1994. - Т. I. - С. 110.

[31] *Tim.* 40 c.

kuriame minties apsisukimai galvos rutulyje atkartoja tapatumo bei skirtingumo apsisukimus kosmoso sfairoje[32]. Tapatumas ir skirtingumas - tai pagrindinės kategorinės mąstymo ašys, išilgai kurių vyksta visi noetiniai aktai, tai žmogaus mąstymo galios tiek įžvelgti visų daiktų vienovę, tiek ir skirti juos vieną nuo kito[33]. Kad būtų garantuotas ir legitimuotas šių žmogaus galių veikimas (kompetencija spręsti), tapatumo bei skirtingumo kategorijos pakylėjamos į kosminį lygmenį ir ontologizuojamos (tiesa, ne būties ir būtybų (τὰ ὄντα), o tik kosminės sfairos viduje esančio pasaulio ir tapsmo bei radimosi (γένεσις) plotmėje), vaizduojant jas kaip du milžiniškus sukryžiuotus ratus, susikertančius dviejuose taškuose (kaip dangaus sferos modelio lankai - plg. brėž.):

Šie ratai buvo suręsti kaip gigantiška, visą kosmosą juosianti raidė X ("chi")[34], krikščionių vėliau aiškinta kaip milžiniškas kryžius, kaip visa apimantis Kristaus - Logo ženklas, simbolizuojantis viską aprėpiantį mistinį Kristaus kūną.

Tad prarają tarp žmogaus ir kosmoso mėginama užgrįsti tarsi dviem kryptimis: kosmosas vaizduojamas panašus į žmogų, o žmogus - panašus į kosmosą.

Dar vieną "Timajo" optimizmo bruožą galima nusakyti, šio teksto pasaulėvoką lyginant su mūsų laikų pesimistine pasaulėvoka (ar-

[32] *Tim.* 90 c - d; *Tim.* 91e.

[33] *Tim.* 37 a - b.

[34] *Tim.* 36 b.

ba su pesimistiniu *pasaulėvokos-iš-viso-nebuvimu*). Pesimizmu ir nihilizmu persisunkęs mūsų amžius stebisi, jei pasaulio niekybėje, nelogiškume bei iracionalume pavyksta įžvelgti nors menkiausią tvarkos bei racionalumo prošvaistę (mes klausiame, kodėl racionalumo iš viso esama ir ką tai galėtų reikšti), tuo tarpu senovės graikai (ypač pitagorininkai) stebėjosi, kodėl skaidrioje kosmoso tvarkoje vis dėlto esama iracionalumo bei nelogiškumo sutemų ir ką tai galėtų reikšti. Kitaip tariant, mums racionalumas yra neredukuojama liekana, atlikusi nuo milžiniškos iracionalumo masės, o senovės graikai (vėlgi ypač pitagorininkai bei platonikai) - priešingai - kaip neredukuojamą liekaną, atlikusią nuo racionalumo masės[35], įsivaizdavo būtent iracionalumą ir nelogiškumą. Mūsų kosmosą galima nusakyti formule "šiek tiek šviesos visiškoje tamsoje", o "Timajo" Visybę - formule "šiek tiek tamsos akinančioje šviesoje". Šioje iracionalios liekanos, kuri atsirado dėl neišvengiamybės veikimo, įžvalgoje Heisenbergas regi savo suformuluoto neapibrėžtumo principo prototipą[36]. Iracionalios liekanos sąvoką bei jos atsiradimą linkstama aiškinti pitagorininkų vykdytais muzikinės harmonijos tyrimais: mat grynojoje (Pitagoro) dermėje, kuri yra netemperuota ir kurioje intervalai akustiškai gryni, tarp enharmoninių garsų susidaro mikrointervalas, vadinamas Pitagoro koma. Šis mikrointervalas - tai tarsi "muzikinis purvas", iracionali liekana, kurios neįmanoma išvengti, o tik "nuslėpti", šiek tiek pakeičiant, pakoreguojant grynųjų intervalų dydį (temperuojant), t. y. paskirstant šį "muzikinį purvą" - idant jis būtų mažiau pastebimas - visoje laipsnių eilėje. Akivaizdus Pitagoro komos ryšys su trupmena $\frac{243}{256}$ (ji vadinama λεῖμμα - "liekana"), kuri yra "kraštutinio monados nusilpimo ir kosmosą konstruojančių jos funkcijų aptemimo ženklas"[37]. "Timajo" De-

[35] Taylor A. E. *Timaeus and Critias* // Idem. Plato: the Man and his Work. - London, 1978. - P. 455.

[36] Friedländer P. *Plato as Physicist: Structure and destruction of the Atom according to Plato's Timaeus* // Idem. Plato. - Princeton University Press, 1969. - Vol. 1. - P. 251.

[37] Лосев А. Ф. *Античный космос и современная наука* // Idem. Бытие-имя-космос. - Москва, 1993. - С. 273-274.

miurgas, kurdamas kosmoso sielą ir mėgindamas "užgrįsti" tarpus, atsiradusius geometrinės progresijos būdu nustatytose lyginių bei nelyginių skaičių sekose (atitinkamai 1, 2, 4, 8 ir 1, 3, 9, 27), griebiasi aritmetinių bei harmoninių santykių (t. y. aritmetinių bei harmoninių vidurkių tarp kiekvienos abiejose sekose esančių narių poros), tačiau drauge su kvintomis ir kvartomis nuolat atsiranda nelemtas dydis 256, lygus atvirkštinei leimai (t. y. $\frac{1}{\lambda}$, kur $\lambda = \frac{243}{256}$)[38]. Tai rodo, kad praraja tarp sekos narių iki galo harmoniškai neužgrindžiama, kartu iki galo neužgrindžiama ir praraja tarp apskritai "kažko vieno" ir "kažko kito", tarp vieno daikto ir kito daikto. Kitaip sakant, daiktų neįmanoma iki galo suvienyti ir jų skirtingumas neišvengiamai išlieka. Štai kodėl Platonas pripažįsta, jog skirtingumas nepanaikinamas ir neredukuojamas į tapatumą, todėl ir kosminių ratų yra ne vienas, o du (tapatumo ir skirtingumo), kurie ir sudaro "kosminį kryžių". Jeigu pratęstume krikščionišką šio "kryžiaus" interpretaciją, galėtume pasakyti, jog tapatumas ("kryžiaus" vertikalė, dangiškos vienovės simbolis) ir skirtingumas ("kryžiaus" horizontalė, žemiško atskirtumo, atribojimo bei susvetimėjimo simbolis) išreiškia žmogaus atskyrimą nuo Dievo ir pasaulio atpirkimo (t. y. leimos panaikinimo) būtinybę. Tai, be abejo, tik viena iš daugelio kosminės raidės "chi" interpretacijų - viena iš daugelio "apriorinių sintezių". Bet jeigu esame tikri platonikai ir pripažįstame, jog kiekvienas daiktas turi savo idėją, rymančią viršlaikinėje plotmėje, tokią idėją turi ir pati "idėjos" sąvoka, pati Platono idėjų teorija, kiekvienas šio mąstytojo tekstas - taigi ir "Timajas". O kadangi "Timajo" idėja nepavaldi laikui ir glūdi antlaikėje plotmėje, kurioje visa laiko ašis susitraukia į bematį tašką, tuomet visa, kas šiame dialoge parašyta (taigi ir svarstymai apie kosminį "chi"- kryžių) visiškai vienodai projektuojasi tiek į praeitį, tiek į dabartį, tiek ir į ateitį (dialogo sukūrimo laiko atžvilgiu), taigi nėra nieko atsitiktinio, kad šis genialusis tekstas vėliau skaitomas kaip pranašystė apie būsimąjį atpirkimą kryžiumi, lygiai kaip ir Vergilijaus ekloga, pranašaujanti Kūdikio gimimą.

[38] *Tim.* 36 b.

Kita dalinė "Timajo" prasmė - mąstytojo teigimas, kad erdvė ir laikas tėra iliuzija. Erdvės (χώρα) suvokimas nusakomas kaip ne visai teisėtas proto požiūriu[39], taigi erdvė iš esmės laikoma "nuomonės kategorija" (jei ironiškai perfrazuosime Kantą). A. F. Ashbaugh pažymi, kad erdvė, kaip tikėtino mito pagrindas, atskleidžia ir "išvynioja" (*unfolds*) būties atvaizdą[40] (plg. dar ir liet. at-skleisti (=parodyti, atrasti) bei iš-skleisti (=išvynioti)), t. y. būtis yra tarsi susitraukusi į tašką, o mūsų - tapsmo ir radimosi - pasaulyje ji tarsi "išvyniojama" visoje erdvėje, taigi mes galime suvokti, koks yra to taško (būties) turinys, todėl atskleista (=išskleista) būtis tampa atskleista (= suvokta, suprasta). Štai kodėl Ashbaugh erdvę laiko bet kokio tikėtino pažinimo (kaip jis suvokiamas "Timajuje") pagrindu (*spatiality is the basis of verisimilar accounts*). Kitaip sakant, daiktai yra ne tik erdvėje - jie yra (t. y. atsiveria mūsų žvilgiui, "išsivyniodami" iš būties taško, kuriame esti savo idėjų pavidalu) kaip tik dėl to, kad egzistuoja erdvė. Su pastarąja Platono įžvalga apie erdvės iliuziškumą ir erdvės ryšį su joje esančiais daiktais siejasi garsi Einsteino mintis, jog erdvė neegzistuoja be daiktų ir kad jei iš erdvės pašalintume visus daiktus, išnyktų ir pati erdvė (kaip matome, Einsteino formuluotė inversiška - tarsi "apversta aukštyn kojomis" Platono formuluotės atžvilgiu - mat, Einsteino nuomone, būtent erdvė yra todėl, kad egzistuoja daiktai, tačiau šiuo požiūriu svarbu ne tiek erdvės ar daiktų primato postulavimas, o tai, kad Platonas įžvelgė pačią sąsają tarp erdvės ir daiktų). Įdomu, kad Platono erdvės samprata beveik identiška kosmologo J. Wheelerio nuomonei, jog daiktai tėra erdvės epifenomenas (t. y. erdvėlaikio "sutankėjimai")[41], kitaip sakant, daiktų įprastine prasme iš viso nėra; jeigu erdvė vėl "susivyniotų", "susiskleistų" atgal į tašką, pradingtų ir visas radimosi pasaulis su visais regimais bei apčiuopiamais daiktais. Wheelerio teorija net ir pavadinta geometrodinamika - juk pasaulis

[39] *Tim.* 52 a - d.

[40] Ashbaugh A. F. *Plato's Theory of Explanation: a Study of the Cosmological Account in the Timaeus.* - State University of New York Press, 1988. - P. 137.

[41] Девис П. *Суперсила.* - Москва, 1989. - С. 177-179.

yra ne materijos, o geometrijos (erdvėlaikio geometrijos) dinamika.

Iliuzija yra ir laikas: mes jo negalime suvokti protu, bet vis dėlto jį kažkaip "jaučiame" - įdomu, kokia savo esybės galia? Pastarąjį fenomeną, nagrinėdamas platoniškąją laiko sampratą "Timajuje", įdomiai aiškina R. Brague: "Laikas yra tvarkingas dangaus judėjimas, atskleidžiantis skaitmeninę pasaulio *sielos* (pabraukta mano - N.K.) struktūrą"[42]. Taigi laiko (kaip skaičiais nusakomos įvykių sekos) suvokimas būdingas sielai, sukurtai trijų darnų (aritmetinės, geometrinės ir harmoninės) pagalba, o ne protui, kuris yra bestruktūrė monada, nenusakoma jokiu skaičiumi ir todėl negalinti sueiti į santykį su skaitmenine laiko prigimtimi, kylančia iš pasaulio sielos skaitmeninės struktūros. Kitaip sakant, panašus jaučia panašų ir yra bendramatis panašiam: žmogaus siela bendramatė pasaulio sielai, o šio bendramatiškumo pagrindas - skaitmeninė jų abiejų sąranga; tuo tarpu žmogaus protas bendramatis kosmoso protui, o jų bendramatiškumas kyla iš jų abiejų bestruktūrės prigimties ir vidinės vienovės. Tad kadangi žmogaus siela, būdama panaši į pasaulio sielą, turi skaitmeninę struktūrą, sueinančią į sąlytį su iš pasaulio sielos skaitmeninės prigimties kylančiu laiko riedėjimu, ji ir įstengia "jausti" laiką.

Su dangaus skliaute įtvirtintomis nejudančiomis žvaigždėmis siejamas ir žmogaus nemirtingumas. "Žvaigždinio nemirtingumo" idėjos ištakas Mircea Eliade regi babiloniečių astronominėse ir astrologinėse pažiūrose[43], kurios kiekvieną šviesulį laikė dievu. Platono manymu, žmogaus sielą sudaro du sandai - nemirtingasis (paties Demiurgo sukurtas) ir mirtingasis (suręstas astralinių dievų). Po žmogaus mirties mirtingoji sielos dalis išnyksta, o nemirtingoji grįžta į tą žvaigždę, kurioje buvo pagimdyta. Atitinkamai ir žmogaus siela vaizduojama kaip vežimas, pakinkytas dviem žirgais, kurių vienas sielos vežimą traukia aukštyn, link dangaus pakraščio, o kitas -

[42] Brague R. *Pour en finir avec "le temps, image mobile de l'éternité" (Platon, Timée, 37 d)* // Idem. Du temps chez Platon et Aristote. - Paris, 1982. - P. 71.

[43] Eliade M. *A History of Religious Ideas.* - The University of Chicago Press. - Vol. 2: From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity. - P. 202.

priešingai - tempia žemyn. Šią alegoriją randame ne tik "Timajuje"[44], bet ir "Faidre"[45].

Apžvelgėme tik nedaugelį dalinių "Timajo" prasmių. Kitas svarbus klausimas - ar šios prasmės tikrai yra galutinė Platono ištara, kitaip sakant, ar "Timajas" laikytinas paskutiniu (bent vienu paskutinių) mąstytojo veikalu. Vėlyvas "Timajo" datavimas tradiciškai siejamas su stilometrinės (stiliaus kitimo per visą filosofo gyvenimą) analizės rezultatais: mat patikimai įrodyta, jog pats paskutinis (beje, ir nebaigtas) Platono veikalas yra "Įstatymai", o kiekybiškai nustatomi "Timajo" - "Kritijo" stiliaus parametrai iš esmės identiški "Įstatymų" stiliaus parametrams. Nežiūrint to, didelį šurmulį buvo sukėlusi 1953 m. suformuluota Oweno tezė, jog "Timajas" sukurtas tuoj po "Valstybės", galbūt prieš "Faidrą" ir tikrai prieš "Parmenidą", "Teaitetą", "Sofistą" bei "Politiką"[46]. Savo požiūrį Owenas grindžia glaudžia temine "Timajo" - "Kritijo" sąsaja su "Valstybe", taip pat tuo, kad "Timajuje" Platonas dar neformuluoja savo idėjų teorijos trūkumų ir prieštaringumo (ši savikritika ypač akivaizdi "Parmenide", kur mąstytojas pats aptinka kai kuriuos idėjų teorijos prieštaravimus). Tačiau, turint mintyje, kad Platonas savo veikalus rašė sinchroniškai (tartum tapytojas, vienu metu dirbantis prie keleto didelių drobių), nuolat prie jų sugrįždavo, kruopščiai taisydavo ir šlifuodavo, datavimo problema tampa žymiai keblesnė. Tai reiškia, kad "Timajo" - "Kritijo" sąsaja su "Valstybe" toli gražu nereiškia, jog šie dialogai sukurti tuoj po "Valstybės" (tarsi Platonas neįstengtų atsiminti, ką buvo parašęs anksčiau, ir negalėtų grįžti prie ankstesnės temos!). Inversiškai perfrazuodami garsų posakį, galėtume teigti, jog *propter hoc ergo (non est) post hoc*: jeigu Platonas "Timajo" - "Kritijo" diptichą parašė dėl to (*propter*), kad pratęstų ir pabaigtų "Valstybėje" nužymėtas svarstymų linijas, tai dar nereiškia, kad abu šiuos dialogus jis sukū-

[44] *Tim.* 41 d - e; 87 d.

[45] *Phaedr.* 246 a - 249 d.

[46] Thesleff H. *Studies in Platonic chronology* // Commentationes Humanarum Litterarum. - Helsinki-Helsingfors, 1982. - Vol. 70 - P. 188.

rė tuoj po (*post*) "Valstybės". Tuo tarpu į klausimą apie idėjų teorijos kritikos nebuvimą "Timajuje" Oweno oponentai atsako, jog "Timajuje" iš viso išsamiai nesvarstomi logikos bei gnoseologijos klausimai (priešingai nei, tarkime, "Teaitete" ar "Parmenide"), o tiesiog kuriamas mitinis pasaulėvaizdis; be to, savo idėjų teorijos Platonas niekuomet ir neišsižadėjo - jis tik atskleidė kai kuriuos dialektinio metodo šiai teorijai keliamus apribojimus. Taigi dauguma tyrinėtojų Oweno datavimą yra linkę atmesti ir pripažįsta "Timają" - "Kritiją" esant paskutiniu arba vienu iš paskutinių (greičiausiai rašytu sinchroniškai su "Įstatymais", nes "Kritijas", kaip ir "Įstatymai", taip pat nepabaigtas) Platono veikalų, baigtu ne anksčiau kaip 360-355 m. pr. Kr.[47], o kai kurie specialistai šią datą nukelia į dar gilesnę Platono senatvę, taigi "Timają" laiko parašytu likus vos keletui metų iki mąstytojo mirties (347 m. pr. Kr.).

Na, o dabar abu dialogus apžvelgsime skyrium.

2. Tikėtinas "Timajo" kosmosas

> *...turėsime džiaugtis, jei mūsų pasakojimas bus bent ne mažiau tikėtinas, kaip bet kuris kitas, atmindami, jog ir aš, kalbantysis, ir jūs, teisėjai, turime tik žmonių prigimtį; taigi, pasitenkinus tikėtinu mitu apie svarstomus dalykus, nedera ieškoti nieko vertingiau.*
>
> *Tim.* 29 d

"Timajas" - pats painiausias Platono tekstas, pasižymintis ypač sudėtinga struktūra, nagrinėjamų klausimų įvairove ir daugiaplaniškumu. Kad nepasiklystume prasminių klodų karjeruose, hierarchinėse filosofemų pakopose ir architekto klastingai suplanuotuose minties labirintuose, o drauge - kad geriau pasiruoštume Timajo iš Lokrų

[47] *Ibid.* - P. 192.

keliamai puotai, pirmiausia apžvelgsime "žodžių vaišėmis" nukrauto stalo patiekalų sąrašą, pateikdami išsamų dialogo planą.

I ĮVADAS (17 a - 29 d)

A. *Bendroji įvado dalis* (17 a - 27 d). Timajas, Sokratas, Kritijas ir Hermokratas susitinka po vakarykštės kalbos apie idealią valstybę, idant atskleistų, kad jos prigimtį funduoja universali Visybės prigimtis. Ideali valstybė - tai idealaus kosmoso (Visybės) atvaizdas. Pirmasis pasakojimas apie Atlantidą.

B. *Specialioji įvado dalis* (28 a - 29 d). Įvedamos pagrindinės filosofinio diskurso sąvokos ir perskyros (pvz., būtis/radimasis (tapsmas), provaizdis/atvaizdas, tiesa/tikėjimas, [absoliučiai] teisingas svarstymas/tikėtinas svarstymas etc.). Pabrėžiama, kad samprotavimai apie kosmoso sukūrimą - tik tikėtinas mitas. Ši įvado dalis apibūdinama kaip Timajo "giesmės" įžanga.

II PAGRINDINIS TEKSTAS (Timajo monologas - "giesmė") (29 e - 92 c)

A. *Pasaulio kūrimo aiškinimas kosminio proto veikimu* (29 e - 47 e)

1. Kosmoso rentimo motyvas - Demiurgo gerumas: jis niekam nepavydi ir trokšta nors dalį savo tobulybės suteikti viskam, kas nėra Jis pats. Demiurgas, žvelgdamas į Provaizdį, kuria kosmosą kaip vienatinę gyvą būtybę, turinčią protą, sielą ir kūną. Kosmosų negali būti daug, tik vienas. Kosmoso vienatinumo įrodymas (29 e - 31 b).

2. Svarstymai apie kosminio proto veikimą (31 b - 37 c).

2. 1. Kosmoso kūno rentimas. Žemė, vanduo, oras ir ugnis. Proporcija - kosmoso kūno narių (t. y. žemės, vandens, oro ir ugnies) draugystę bei vienovę laiduojanti jungtis. Tobulas (rutuliškas) kosmoso pavidalas. Septynios judėjimo rūšys: šeši slenkamieji judėjimai ir sukimasis ratu apie savo ašį. Kosmosui savybingas tik tobuliausias judėjimas - sukimasis ratu. Sukurtasis gyvūnas (Visybė) yra sau pakankamas, jis gyvuoja kaip uždara autarkiška sistema, kaip *perpetuum mobile*, besisemiantis gyvastį iš savo paties dūlėjimo ir be nuostolių atstatantis pirmykštę savo būseną (31 b - 33 b).

2. 2. Kosmoso sielos kūrimas, jos viršenybė prieš kūną. Sielos

sustygavimas trijomis darnomis (harmonine, aritmetine ir geometrine), pirmenybę suteikiant harmoninei darnai. Tapatumo bei skirtingumo ratai, sujungti į kosminį "kryžių" (raidę X - "chi"). Dvi šviesulių rūšys - žvaigždės ir planetos (34 b - 36 d).

2. 3. Kosmoso sielos sujungimas su kosmoso kūnu (36 d - 37 c).

3. Kosmoso sąrangos vienovė (37 c - 47 e).

3. 1. Laikas (37 c - 38 b) ir laiko įrankiai - dangaus šviesuliai (38 b - 39 e). Laikas - judantis amžinybės atvaizdas. Amžinybė nėra be galo ilgas laikas.

3. 2. Pagimdytieji dievai - šviesuliai ir žemė; šiuos dievus regi kiekvienas (39 e - 40 d). Tradicinės religijos dievai yra žinomi tik iš mitų, nes jie pasirodo ne visiems, o tik išrinktiesiems (40 d - 41 a).

3. 3. Žmogaus kūrimą Demiurgas patiki Jo pagimdytiems astraliniams dievams. Nemirtingąjį sielos pradą kuria pats Demiurgas, o mirtingąją sielą - žemesnieji (astraliniai) dievai. Sielų sėja žvaigždėse: kiekvienas žmogus turi savąją žvaigždę, kurioje buvo pagimdyta jo siela. Žmogaus kaip mikrokosmo vaizdavimas. Minties apsisukimai rutuliškoje, kaip ir pati Visybė, galvoje atkartoja tapatumo bei skirtingumo judėjimus ir išreiškia mąstymo galią tiek suvokti daiktų vienovę (tapatumą), tiek skirti daiktus vienus nuo kitų. Rega ir akys. Miegas, sapnai, atspindžiai veidrodžiuose (41 b - 47 e).

B. *Pasaulio kūrimo aiškinimas būtinybės (neišvengiamybės) veikimu* (47 e - 69 c)

1. Protas ir būtinybė (neišvengiamybė). Teleologijos ir determinizmo (finalizmo ir kauzalizmo) priešprieša. Galutinio tikslo viršenybė prieš pagalbines priežastis (finalizmo primatas prieš kauzalizmą). Nuomonė ir žinojimas. Erdvė kaip neteisėto samprotavimo pasekmė, kaip iliuzija ir "nuomonės kategorija". Dichotomijos *Provaizdis/atvaizdas* nepakankamumas ir jos transformacija į trichotomiją *Provaizdis/ atvaizdas/ Maitintoja* ("pirminė materija"). Maitintoja pati neturi jokio pavidalo, tačiau įima savin visus pavidalus tarsi minkštas paviršius įspaudus. Maitintojos aiškinimas nuolat perlydomu ir vis kitomis formomis atliejamu auksu bei kitomis analogijomis. Gaivališko pirmykščio chaoso aprašymas (47 e - 53 c).

2. "Antrinės materijos" apibūdinimas (53 c - 61 c).

2. 1. Du pradiniai trikampiai - tai du fundamentalūs "antrinės materijos" sandai, sudarantys keturių pradų rūšių (t. y. žemės, ugnies, oro ir vandens) porūšius ("agregatines būsenas"). Penkių tobuliausių ir nuostabiausių stereometrinių kūnų (vadinamųjų Platono kūnų - tetraedro, heksaedro (kubo), oktaedro, ikosaedro ir dodekaedro) sudarymas iš pradinių trikampių. Pirmų keturių kūnų forma priskiriama keturių pradų rūšių dalelėms ("atomams"), o dodekaedras įkūnija pačios Visybės tobulumą ir grožį. Fizinės ugnies, žemės, oro ir vandens savybės (pvz., ugnies karštumas ir "aštrumas", žemės sunkumas ir vangumas) aiškinamos stereometrinėmis tetraedro, kubo, oktaedro ir ikosaedro ypatybėmis. Porūšių atsiradimas keturių pradų rūšių viduje ir šio atsiradimo pagrindimas. Pradų rūšių virsmo vienų kitomis sąlygos bei dėsningumai (53 c - 57 c).

2. 2. Rimties ir judėjimo aiškinimas, remiantis kosmoso masės nevienalytiškumo įžvalga. Šį nevienalytiškumą nuolat palaiko ir atkuria skirtingas skirtingų pradų rūšių dalelių judėjimas (57 d - 58 c).

2. 3. Keturių pradų rūšių porūšiai ("agregatinės būsenos"). Ugnies porūšiai - įprastinė liepsna, regėjimo liepsnos ištekėjimai iš akių ir žarijos rusenančiose anglyse. Oro porūšiai - eteris, rūkas ir neįvardyti tarpiniai porūšiai. Vandens porūšiai - skystieji vandenys ir lydieji vandenys (metalai); išsamus įvairių skysčių ir metalų aprašymas. Žemės porūšiai - dirva, akmenys, puodinis molis ir t. t.; taurieji akmenys (58 c - 61 c).

3. Fizinė juslinių pojūčių prigimtis ir "antrinės kūnų savybės" (61 c - 68 e).

3. 1. Lytėjimo pojūčiai. Šilumos ir šalčio, kietumo ir minkštumo, sunkumo ir lengvumo, malonumo ir skausmo aiškinimas. Sunkumas ir lengvumas bei "viršaus" ir "apačios" sąvokos aptariamos, pasitelkiant mintinį eksperimentą, kuris atskleidžia, jog dėl kosmoso centrinės simetrijos nėra ir negali būti privilegijuotų krypčių, taigi viršaus/apačios perskyra tėra tik buitinė iliuzija, nulemta sunkumo pojūčio, o pastarasis kyla dėl erdvės nevienalytiškumo ir skirtingų pradų rūšių dalelių, besiveržiančių link to, kas joms gimininga, spaudimo (61 b - 65 b).

3. 2. Regėjimo, klausos, uoslės ir skonio fizinė prigimtis. Spalvų ir atspalvių teorija. Garsų amplitudė ir tonų aukštis. Kvapų ir skonio rūšys (65 b - 68 e).

4. Dialogo dalių (A) ir (B) santrauka. Proto veikimu sukurta žmogaus siela, o būtinybės veikimu - jo kūnas (68 e - 69 c).

C. *Proto ir būtinybės bendradarbiavimas, renčiant žmogaus kūną* (69 c - 92 b)

1. Žmogaus kūno sandara ir funkcijos, anatomija ir fiziologija (69 c - 81 e).

1. 1. Mirtingoji sielos dalis ir jos įrankiai - vidaus organai. Astraliniai dievai renčia mirtingąją (juslinę) sielos dalį ir su ja susijusias kūno dalis. Blogio šaltinis - žmogaus sielos dvilypumas: mirtingoji, astralinių dievų sukurta sielos dalis siekia įveikti ir palenkti savo valdžion nemirtingąją, paties Demiurgo sukurtą dalį. Širdis - pykčio ir narso buveinė. Krūtininė pertvara įrengta, idant kilnesniąją sielos dalį atitvertų ir apsaugotų nuo pilvo ertmėje gyvenančio grėsmingo ir nepasotinamo žvėries. Kepenys - sielos pranašavietė, jos siunčia pranašystes, tačiau pačios jų suvokti neįstengia, nes yra beprotės; pranašystes turi aiškinti protas, kuris pats tačiau pranašauti nesugeba. Blužnis - kempinė pranašaujančiam kepenų veidrodžiui valyti, idant jis neapsineštų ir aiškiai rodytų ištarmės ženklus (69 c - 73 a).

1. 2. Kitos kūno dalys: kaukolė, stuburas, smegenys, kaulai, gyslos, mėsa, oda, plaukai, nagai. Mėsos ant kaukolės palikta nedaug todėl, kad galva nesurambėtų ir būtų jautresnė pojūčiams; svarstymai apie tai, kodėl astraliniai dievai skyrė žmogui trumpą, tačiau vertą gyvenimą (73 b - 73 e).

1. 3. Žmogaus fiziologija. Digresija apie augalų prigimtį ir vegetavimo būdą; pasyvus augalo gyvenimas ir "augalinės sielos" menkystė. Kraujotakos sistema. Žūklės bučiaus analogija, aiškinant virškinimą ir kvėpavimą; tarp pastarųjų jokio esminio skirtumo neįžvelgiama: tai tiesiog chaotiškas metabolizmas, neartikuliuotas "rijimas". Tuštumos nėra, o ratu einančio postūmio pobūdis universalus: juo aiškinamas ne tik kvėpavimas, bet ir garsų sąskambiai, kūnų ir žaibų kritimas, gintaro ir Hėraklėjos akmens (magneto) trauka. Nutukimas

ir sulysimas; jaunystė, senatvė ir mirtis. Jei mirtis ateina ne nuo ligų ar žaizdų, o gilioje senatvėje atsipalaiduojant ir atsirišant sielą jungiantiems raiščiams, ji būna panaši į visišką atsipalaidavimą, kai nemirtingoji sielos dalis džiaugsmingai palieka savo kalėjimą - mirtingąją sielos dalį ir kūną (77 a - 81 e).

2. Ligų kilmė, kūno ir sielos sveikatos palaikymas, ligų gydymas (81 e - 90 a).

2. 1. Kūno ligos kyla arba tuomet, kai kūne pažeidžiamas teisingas keturių pradų rūšių santykis bei jų virsmų vienų kitomis seka, arba sutrikus "antrinių junginių" (kvapo, flegmos ir tulžies) apytakai. Paralyžius ir šventoji liga (epilepsija). Karščiavimo rūšių yra keturios - tiek pat, kiek pradų rūšių; pačią sunkiausią (keturdienę) karštligę sukelia žemės dalelių perteklius kūne, nes dėl stabilios (kubinės) žemės dalelių formos jos yra labai vangios ir jas išvyti iš kūno labai sunku (81 e - 86 a).

2. 2. Sielos ligų priežastys yra dvi - kūno ligos ir neteisingas auklėjimas. Neprotingumo esama dviejų rūšių: tai pašėlimas ir nemokšiškumas. Nesuvaldomas erotinis geismas yra sielos liga, kylanti ne dėl žmogaus kaltės, o dėl ydingos kūno sandaros (86 b - 87 c).

2. 3. Kūno bei sielos darna ir būdai jai pasiekti; kūno galios privalo būti proporcingos sielos galioms, nes atsidėjusi mokslams pernelyg galinga, arši ir ambicinga siela gali visiškai išsekinti silpną kūną. Reikia vengti kūno ligų gydymo vaistais, nes šie tik suerzina ligas ir daro jas nesuvaldomas (87 c - 89 d).

3. Vadovaujantis žmogaus pradas - kiekvienam iš mūsų Demiurgo skirtas nemirtingasis sielos pradas, kuris drauge yra žmogų sergintis daimonas. Jis gyvena galvoje - aukščiausiai nuo žemės pakilusioje bei arčiausiai dangaus esančioje kūno dalyje - ir visą žmogaus esybę kreipia aukštyn, į dangų, kuriame yra pagimdyta siela, taigi tiesi kūno laikysena išreiškia kryptį, nurodančią žmogaus gimimo vietą. Galvoje vykstantys minties apsisukimai atkartoja rutuliškoje Visybėje vykstančius apsisukimus; nuolatinis mąstymas apsaugo šiuos minties apsisukimus nuo nusilpimo ir išsikreivinimo (89 d - 90 e).

4. Dauginimasis, moterų ir gyvūnų kilmė. Involiucijos teorija.

Pateikiama už dievus menkesnių gyvų būtybių hierarchija (hierarchijos pagrindas - mąstymo galia ir dorybės laipsnis): vyrai (protingiausia būtybių padermė, iš kurios kilo visos kitos; tai pradinis būtybių degradacijos - involiucijos - taškas); moterys (kilo iš bailių vyrų); paukščiai (kilo iš lengvabūdžių vyrų-plevėsų); žeme rėpliojantys keturkojai, šliaužiojantys šliužai ir drumzliname vandenyje, į kurį neprasiskverbia dienos šviesa, plaukiojančios žuvys (šios rūšys kilo iš nemokšų, nuo dangaus palinkusių prie žemės ir prie jos prisirišusių). Gyvūnų galvos pailgos dėl to, kad nuo vengimo mąstyti nusilpo ir išsikreivino kadaise tiksliu apskritimu vykę minties apsisukimai (90 e - 92 b).

D. *Timajo "giesmės" pabaiga ir viso dialogo klauzulė.* Plerominė pagimdytojo kosmoso tobulybė ir jos pašlovinimas. Kosmosas - tai visàs mirtingas ir nemirtingas būtybes talpinantis gyvūnas, protu suvokiamo Dievo (Provaizdžio) regimas atvaizdas; tai nuostabiausias, tobuliausias ir vienatinis Dangus (92 c).

* * *

Kaip matome iš pateiktojo plano, Timajas Lokriškis savo klausytojus vaišina tikrai dosniai, tad ir mes, neįstengdami apžvelgti visos Visybės, išnagrinėsime tiktai kai kuriuos - filosofijos požiūriu svarbiausius ir įdomiausius - dialogo *loci*.

Specialiojoje įvado dalyje (28 a - 29 d) įvedamos pagrindinės filosofinio diskurso sąvokos ir perskyros, lemiančios visą tolesnį minties rutuliojimą. Kertinė Platono filosofijos perskyra - tai *būties* (τὸ ὄν)/ *radimosi* (γένεσις), *protu mąstomų/pojūčiais juntamų* dalykų perskyra: "Man regis, pirmiausia reikia atriboti du dalykus: tai, kas amžinai būva, bet neturi pradžios, nuo to, kas amžinai atsiranda, tačiau niekuomet nebūva. Ką galima suvokti protu ir paaiškinti svarstymu, visuomet esti sau tapati būtis, o ką atskleidžia nuomonė ir nesvarstantis pojūtis, tas nuolat atsiranda ir žūva, tačiau iš tikrųjų niekuomet nebūva"[48]. Apžvelgsime šiame fragmente išskirtas gnoseologines kategorijas. Būtis mąstoma protu (νόησις) ir paaiškinama svarstymu (λό-

[48] *Tim.* 27 d - 28 a.

γος): protu dalykai suvokiami iš karto ir visa jų apimtimi, sinchroniškai ir holistiškai, sakytume, mąstymo geštaltų pavidalu, tuo tarpu svarstymas log-inio dis-kurs-o keliu, papunkčiui pra-bėg-damas atskiras klausimo grandis, paaiškina protu suvoktus dalykus. Atsiradimą (tapsmą) atskleidžia nuomonė (δόξα) ir nesvarstantis pojūtis (ἄλογος αἴσθησις). Nuomonė nuo svarstymo skiriasi tuo, kad ji neturi įrodomosios galios ir ją gali pakeisti įtikinėjimai; tai plaukia iš to, kad svarstymas yra deduktyvus (taigi pilnas ir būtinas) samprotavimas, o nuomonė - induktyvus (taigi visuomet nepilnas) kvazi-samprotavimas. Atsiradus naujų empirinių duomenų, nuomonės keičiamos. Nesvarstantis pojūtis - tai jutimo organų teikiama empirinė informacija.

Kadangi mūsų regimo ir apčiuopiamo pasaulio neįmanoma suvokti protu (mat viskas kosmose kinta ir tampa, atsiranda ir pražūva), šis pasaulis nėra sau tapati nesukurta būtis, tačiau yra atsiradęs ir turi savo atsiradimo priežastį (τὸ αἴτιον), "nes niekas be priežasties negali turėti pradžios"[49]. Tad mūsų pasaulis tėra tik pagal amžinybėje parimusį Provaizdį (παράδειγμα) sukurtas atvaizdas (εἰκών), o pastarojo Kūrėjas - Demiurgas, kuris, žvelgdamas (βλέπων) į Provaizdį, renčia idealiuosius atvaizdo sandus - idėją (ἰδέα) ir pajėgumą (resp. potenciją - δύναμις), idant vėliau juos perkeltų į materialų neišvengiamybės, būtinybės ('ανάγκη) substratą ir šitaip įkūnytų. Kad geriau suvoktume šių trijų kategorijų (idėjos, pajėgumo ir neišvengiamybės, kuri yra tapati pirminei materijai) ryšį, būtina pabrėžti, jog graikų (labai kūrybingos tautos!) mentalitetas į kiekvieną - ne tik kultūros, bet ir natūros - objektą žiūrėjo kaip į kažkieno kūrinį (ποίημα). Norint sukurti kokį nors dirbinį, būtinas jo planas, substratas (medžiaga) ir energija, kuri perkeltų planą į substratą, t. y. į-kūn-ytų. Idėja buvo suvokiama kaip grynoji informacija, neturinti absoliučiai jokio aktyvumo ir galimybių vien savo jėgomis persikelti į substratą, o energija - kaip grynas aktyvumas. Įdomu pastebėti, kad patį Provaizdį galima aiškinti kaip visų idėjų Idėją, o Demiurgą - kaip visų pajėgumų Pajėgumą, visų energijų Energiją (antrasis žodžio "Demiurgas" (δημι-

[49] *Tim.* 28 a.

ουργ-ός) sandas yra tos pat šaknies, tik kito balsių kaitos laipsnio, kaip ir "energija" (ἐν-έργ-εια)). Šią idėjos-pajėgumo struktūrą atkartoja kiekvienas vėlesnis, nuo pat būtybių hierarchijos viršaus iki apačios besileidžiantis kūrybos aktas (kaip pasakytų neoplatonikai, kiekviena vėlesnė emanacija). Tačiau ryšiui bei sąveikai tarp Provaizdžio ir Demiurgo palaikyti nereikia jokio pirminės materijos substrato (Provaizdis-Demiurgas yra ne trinarė, o tik dvinarė struktūra), tuo tarpu visų kitų daiktų idėjos-pajėgumo struktūros be pirminės materijos substrato yra visiškai neveiklios. Kaip matome, Platonas nepaaiškina, kodėl Provaizdžio-Demiurgo sistema yra dvinarė, o ne trinarė struktūra, kaip visi kiti daiktai; didysis filosofas tai tiesiog postuluoja.

Kaip tipingas helėnų mąstytojas Platonas žavisi sukurtojo kosmoso grožiu ir pateikia tokį kosmodicėjos argumentą: "Juk kosmosas - nuostabiausias iš visko, kas tik yra atsiradę, o Demiurgas - geriausia iš priežasčių"[50]. Ši mintis - tai savotiškas Leibnizo koncepcijos, jog mūsų pasaulis - geriausias iš visų įmanomų pasaulių, prototipas.

Kita be galo įdomi Platono įžvalga, kuria jis rems visą tolesnį svarstymą, yra teiginys, jog "... žodžiai giminingi jų aiškinamiems daiktams. Apie pastovų, tvirtą bei protu atskleidžiamą daiktą ir žodžiai turi būti pastovūs bei neklumpantys"[51], tuo tarpu "apie tai, kas tik atvaizduoja provaizdį ir tik panašu į jį, ir žodžiai gali būti vien [tikėtinai] panašūs, nes tarp būties ir tapsmo yra toks pat santykis, kaip tarp tiesos (ἀλήθεια) ir tikėjimo (πίστις)"[52]. Šios mintys, ypač teiginys, jog "žodžiai giminingi jų aiškinamiems daiktams", yra Aristotelio suformuluoto daikto ir mąstymo atitikimą *(adaequatio rei et intellectus)* postuluojančio principo nuojauta, o gal ir tiesioginės įtakos šaltinis. Svarstymą apie daikto ir žodžio santykį Platonas pabaigia iškiliąja savo *opus* maksima: "Nenustebk, Sokratai, jeigu mes, daug ir įvairiai prikalbėję apie dievus bei visa ko atsiradimą, vis dėlto neįstengsime pasiekti, kad mūsų žodžiai visur ir visais atžvilgiais būtų neprieštaringi ir tikslūs. Priešingai, turėsime džiaugtis, jei mūsų pasakojimas bus bent

[50] *Tim.* 29 b.
[51] *Tim.* 29 b.
[52] *Tim.* 29 c.

ne mažiau tikėtinas, kaip bet kuris kitas, atmindami, jog ir aš, kalbantysis, ir jūs, teisėjai, turime tik žmonių prigimtį; taigi, pasitenkinus tikėtinu mitu apie svarstomus dalykus, nedera ieškoti nieko vertingiau"[53].

Absoliučiai teisingas ir teisėtas svarstymas (ἀληθὴς λόγος) yra tik svarstymas apie sau tapačią būtį, o pasakojimas apie regimo ir apčiuopiamo kosmoso atsiradimą tėra vien tikėtinas, vien panašus į tiesą mitas (εἰκὼς μῦθος), tai tarsi vargana tiesos simuliacija. Taigi dar Platonas - prieš beveik pustrečio tūkstančio metų - sugebėjo parodyti "fizikos" (φυσικὴ τεχνη), kaip empirinės tyrimo srities, mit-iškumą, t. y. ne-log-iškumą ir gryną technologizmą (įdomiausia tai, kad ši teisinga išvada padaryta dar tuomet, kai jokio empirinio mokslo - kaip jį suvokiame mes - dar visiškai nebuvo!) Tai atitinka ir šiuolaikinių filosofų mintis apie vis labiau išryškėjantį instrumentinį, t. y. nieko bendra su tiesa neturintį, mokslo pobūdį. Platono įžvelgtoji 'αληθὴς λόγος/εἰκὼς μῦθος perskyra atskleidžia nepaprastą galią reflektuoti ir kritiškai įvertinti savąjį mąstymą, jo ribas bei galimybes, parodo išmintingą didžiojo mąstytojo kuklumą.

Pačią savo "giesmę", kuri giedama iki pat dialogo pabaigos, Timajas pradeda mintimi apie Visybės sukūrimo motyvus. Kurti kosmosą Demiurgui nebuvo jokios būtinybės: jeigu, kaip vėliau paaiškės, net sukurtasis dangus yra visiškai sau pakankamas (αὐτάρκης), juo labiau sau pakankamas yra jo Kūrėjas - Demiurgas. Tad vienintelis Visybės sukūrimo motyvas - be galo gero Demiurgo noras pasidalyti (kiek tai įmanoma) savo tobulybe su viskuo, kas nėra Jis pats ir ko dar iš viso nėra: "Tad apsakykime, dėl kokios priežasties Kūrėjas sukūrė atsiradimą ir štai šią Visybę. Jis buvo geras (ἀγαθός), o kas yra geras, tas niekuomet dėl nieko nejaučia pavydo (φθόνος). Kadangi pavydo nejautė, [Kūrėjas] panoro, idant viskas pasidarytų kiek įmanoma panašu į jį. Kas, sekdamas protingais vyrais, [šį Kūrėjo norą] pripažintų esant svarbiausia atsiradimo ir kosmoso pradžia, tas pasielgtų teisingiausiai"[54]. Timajo "giesmės" pradžia aiškiai parodo, jog apie Demiurgą

[53] *Tim.* 29 c - d.
[54] *Tim.* 29 e.

kalbama būtent kaip apie asmeninį Dievą, kaip apie teizmo, o ne panteizmo Dievą (pastarąjį požiūrį - nežinia, ar pats juo tikėdamas, ar vien siekdamas pamaloninti rūsčius sovietmečio cenzorius - gina Aleksejus Losevas)[55]. Jei tik apie Dievą ryžtamasi kalbėti moralės, gerumo, meilės, asmeninio santykio "Aš - Tu" kategorijomis (o Platonas mintyje turi būtent tokį Demiurgą), bet koks panteizmas beregint išnyksta ir jo vietą užima aiškiai artikuliuotas bei etiškai angažuotas teizmas. O panteistinis dievas yra Demiurgo suręstas kosmosas, tačiau žmogui jis ne toks svarbus, nes mažai susijęs su tikrąja žmogaus esme: mat nemirtingąjį jo sielos pradą sukūrė būtent Demiurgas, taigi, nors parimęs anapus Visybės rutulio paviršiaus (t. y. "anapus dangaus"), Jis vis dėlto yra daug arčiau žmogaus, negu sukurtasis kosmosas, nes slypi pačioje žmogaus sieloje kaip jai vadovaujantis daimonas[56]. Akivaizdu, kad "Timajo" Dievas dar nusileidžia savo galybe krikščionybės Dievui: juk Visybę Jis kuria ne "iš nieko" (*ex nihilo*), tačiau visus nedarniai ir netvarkingai judančius daiktus, atveda "iš netvarkos į tvarką (εἰς τάξιν ἐκ τῆς ἀταξίας), manydamas, jog pastaroji visais atžvilgiais geresnė už pirmąją"[57]. Vis dėlto Demiurgas yra tobuliausias iš visų dievų, kokius tik galėjo įsivaizduoti natūralioji Antikos teologija.

Tad nejausdamas niekam pavydo, Demiurgas iš pradžių sukuria Visybę kaip gyvą būtybę (τὸ ζῷον), kaip vienatinį dangų (μονογενὴς οὐρανός), turintį protą (νοῦς), sielą (ψυχή) ir kūną (σῶμα), be to, protas įkurdinamas sieloje, o siela - kūne. Kosmosas atsirado dieviškosios apvaizdos, dieviškojo numatymo (πρόνοια) dėka. Platono įrodymas, kad kosmosų negali būti daug, nepaseno iki šių dienų: "dangus yra vienas, jei tik jis sukurtas pagal Provaizdį, nes tai, kas aprėpia visus protu suvokiamus gyvus padarus, negali leisti, kad šalia jo būtų dar kas nors, antraip prireiktų kito gyvūno, kuris anuos du sutalpintų savyje ir kurio dalimis anie taptų. Tuomet jau ne šiuos, o tą, kuris

[55] Лосев А. Ф. *Тимей: Мифологическая диалектика космоса* // Платон. Собрание сочинений. - Москва, 1994. - Т. 3. - С. 599.

[56] *Tim.* 90 a.

[57] *Tim.* 30 b.

juos sutalpino, teisingiau būtų pavadinti kosmoso Provaizdžiu. Todėl, idant kūrinys taptų panašus į visais atžvilgiais tobulą gyvūną ir savo vienatinumu, Kūrėjas nesukūrė nei dviejų kosmosų, nei begalinės jų gausybės, tik šis vienatinis Dangus atsiradęs esti ir bus [ateityje]"[59]. Kosmosas sukurtas regimas (ὁρατός) ir apčiuopiamas (ἁπτός); regime jį dėl jo kūne slypinčios ugnies (πῦρ), o apčiuopiame - dėl žemės (γῆ). Žemė ir ugnis - svarbiausi pradai, iš kurių Demiurgas pradėjo ręsti Visybės kūną, tuo tarpu vanduo (ὕδωρ) ir oras (ἀήρ) buvo sukurti kaip tarpinės jungtys, raiščiai (δεσμοί), siejantys ugnį ir žemę. Visi pradai buvo suderinti proporcijos (ἀναλογία) dėka, o kosmoso kūnas suręstas trimatis (στερεοειδής). Proporciją nusako šitokia sąlyga: "... kai iš trijų skaičių - tiek kubinių, tiek kvadratinių - viduriniam esant bet kokiam, pirmas taip sutinka su viduriniu, kaip vidurinis - su paskutiniu, ir atitinkamai paskutinis taip sutinka su viduriniu, kaip vidurinis - su pirmu, vidurinius skaičius perkeliant į pirmą ir paskutinę vietas, o paskutinius ir pirmus, priešingai, į vidurinę vietą, paaiškės, jog santykis [tarp kiekvienos poros narių] neišvengiamai liks toks pat; tai reiškia, kad visi šie skaičiai tarpusavyje sudarys vienovę"[60]. Jei pirmąjį skaičių pažymėsime a, vidurinį b, o paskutinį c, tuomet žodžiais nusakytą proporcijos sąlygą išreikš toks kiek vaizdesnis formalizuotas teiginys[61]:

jei a:b::b:c, tai c:b::b:a ir b:a::c:b.

Ši proporcija - tai pratęstoji geometrinė proporcija su trimis nariais; pvz., kai a=2, b=4, c=8, tai, jei 2:4::4:8, tuomet 8:4::4:2 ir 4:2::8:4. Visi keturi pradai, tarsi skaičiai, buvo suderinti šios geometrinės proporcijos dėka - "idant oras sutiktų su vandeniu taip, kaip ugnis - su oru, o vanduo sutiktų su žeme taip, kaip oras - su vandeniu"[62]. Būtent dėl to, kad kosmoso kūnas proporcijos dėka buvo sukurtas darnus, tarp keturių pradų atsirado draugystė (φιλία), o "suar-

[58] *Tim.* 30 d.
[59] *Tim.* 31 b.
[60] *Tim.* 32 a.
[61] Lee H. D. P. *Op. cit.* - P. 44 (*running commentary*).
[62] *Tim.* 32 b.

dyti sujungto vienovėn kūno negali niekas, išskyrus tą, kuris pats jį susiejo"[63]. Taigi pradų tarpusavio draugystė aiškinama ne iracionaliais gaivalais, o tiksliais bei skaidriais skaičių dėsniais; pateiktieji teksto pasažai gerai atskleidžia pitagorizmo skelbiamą aritmetinę kosmoso estetiką.

Demiurgas, kurdamas Visybę, sunaudojo jos kūnui visą ugnį, žemę, vandenį ir orą, kad už kosmoso ribų neliktų nieko ir kad iš pradų liekanų negalėtų gimti kitas dangus[64]. Visybė sukurta kaip uždara visuma, gaunanti maistą iš savo dūlėjimo ir atkurianti savo energiją be nuostolių - kaip amžinasis variklis (galėtume net pasakyti, kad Platono kosmosui nebūdinga entropija ir kad jam negresia "šiluminė mirtis"). Visybė sukurta rutulio (σφαῖρα) pavidalo, kuris "iš visų pavidalų tobuliausias ir panašiausias į save patį"[65]. Bene įstabiausia tai, kad "iš septynių judėjimo rūšių [Kūrėjas] skyrė kūnui jam tinkančią rūšį, būtent tą, kuri artimiausia protui ir mąstymui. Todėl jis privertė [kosmoso kūną] judėti, vienodai besisukant ratu savyje pačiame ir toje pačioje vietoje, o kitas šešias judėjimo rūšis pašalino, idant šios netrikdytų pirmosios"[66]. Sukimasis ratu įžvalgiai prilyginamas mąstymui, visų pirma - save patį mąstančiam mąstymui. Tuo išreiškiamas mąstymo sugebėjimas apsistoti ties kuo nors konkrečiu (ypač ties pačiu savimi), o ne nuolat klajoti nuo vieno objekto prie kito. Sukimasis ratu - tai tarsi daikto apžvelgimas iš visų pusių, jį apmąstant, tai tarsi įcentrinis intencionalumas, įcentrinis nukreiptumas į mąstomąjį objektą. Sukimosi ir mąstymo sąsaja atsispindi ir pačioje kalboje: prielinksnis περί reiškia ir "aplink (ką nors)" ir "apie (ką nors)"; plg. t. p. liet. "apie" (mąstyti apie, *ap*-mąstyti; *ap*-eiti apie namą). Sukimasis ratu tarsi nubrėžia *ap*-link *ap*-mąstomą objektą sakralios ir "prijaukintos" erdvės (šventoriaus - τέμενος) ribas, tuo tarpu šeši slenkamieji judėjimai (pirmyn - atgal, aukštyn - žemyn, kairėn - dešinėn) yra profaniški ir nomadiški, jie prie nieko neapsistoja ir klajoja nuo vieno

[63] *Tim.* 32 c.

[64] *Tim.* 32 c - 33 a.

[65] *Tim.* 33 b.

[66] *Tim.* 34 a.

objekto prie kito. Tuo išreiškiamas požiūris, kad mąstymas neturi blaškytis, o privalo susikoncentruoti prie ko nors vieno.

Sukurtasis kosmosas apibūdinamas kaip laimingas dievas, kuriam nieko (išskyrus jį patį) nereikia. Demiurgui būdingas altruizmas, o Visybei - egotizmas, tad kosmosas - tai dievas, negalintis ir negeidžiantis būtin pakviesti "kito". Samprotavimo apie kosmoso kūną kulminacija - visapusiškos jo tobulybės (t. y. atbaigtumo - τελειότης) aprašymas: "Visas amžinai esančiojo Dievo svarstymas apie tą dievą, kuris dar tik turėjo atsirasti, reikalavo, kad kosmoso kūnas būtų sukurtas glotnus, visur vienodas, vienodai nusidriekęs nuo centro į visas puses, vientisas, tobulas ir sudarytas iš tobulų kūnų. Jo centre įkurdinęs sielą, rentėjas ištempė ją per visą [rutulio ilgį] ir, be to, apvilko ja kūną iš išorės. Šitaip jis sukūrė dangų - apvalų, besisukantį ir vieną vienintelį, tačiau dėl savo tobulumo gebantį bendrauti su savimi pačiu, nestokojantį nieko kito, pasitenkinantį savo paties pažinimu ir draugyste su savimi pačiu. Visų šių [kosmosui suteiktų sugebėjimų] dėka Kūrėjas pagimdė jį kaip laimingą dievą"[67].

"Timajuje" kosmosas aprašomas taip įtaigiai ir logiškai, kad jis tikrai yra *tikėtinas.* Bet ar tikėtinas Solono pasakojimas apie Atlantidą, kurį Platonas atpasakoja (?) "Kritijuje"?

3. Neįtikėtina "Kritijo" (p)utopija

Jūs visi jauni savo sielomis, - atsakė žynys, - nes jose neįstengiate išsaugoti jokio pasakojimo, pagrįsto senu padavimu, nei jokio mokymo, pražilusio nuo laiko.

Tim. 22 b

"Kritijas" - nebaigtas Platono dialogas, netikėtai nutrūkstantis pačioje įdomiausioje vietoje; šio teksto yra išlikę vos keliolika puslapių (fragm. 106 a - 121 c). Pradžioje pateiksime "Kritijo" planą.

[67] *Tim.* 34 a - b.

I ĮVADAS (106 a - 108 e)

1. Timajas džiaugiasi pabaigęs ilgą savo pasakojimą (106a -107b).

2. Kritijo mintys apie pamėgdžiojimo meną. Apie žemėje vykstančius dalykus kalbėti daug sunkiau, negu apie kosmosą, nes to, kas vyksta danguje, žmonės vis tiek negalės patikrinti (107 b - e).

3. Kritijas meldžia klausytojų atlaidumo ir šaukiasi į pagalbą Pajaną ir Mūzas (108 a - e).

II SENOVĖS ATĖNŲ IŠAUKŠTINIMAS (108 e - 112 e)

1. Atėnai - Hėfaistui ir Atėnei skirtasis miestas (108 e - 109 d).

2. Senieji Atėnai - idealus polis. Vienodos vyrų ir moterų pareigos. Trys luomai (karių, amatininkų ir žemdirbių). Geografinė Atėnų padėtis (110 e - 111 e).

3. Atėnų miesto aprašymas. Atikos ribos. Kiekvieno luomo gyvenamoji vieta. Karių buities aprašymas. Piliečių dorybės ir miesto šlovė (112a - e).

III ATLANTIDOS APRAŠYMAS (113 a - 121 c)

1. Atlantida - Poseidonui skirtasis kraštas. Atlantų kilmė iš Poseidono ir Kleito santuokos (113 a - d).

2. Poseidonas sutvarko ir išpuošia salą, kad joje galėtų gyventi iš jo kilusi gentis. Pirmųjų Atlantidos valdovų sąrašas (113 e - 114 d).

3. Atlantidos gamtos turtai ir žemės derlumas (114 d - 115 b).

4. Sostinės architektūra (115 c - 117 e).

6. Šalies geografijos ypatybės (118 a - 119 b).

6. Valstybės santvarka ir įstatymai (119 c - 120 d).

7. Atlantidos gyventojų išsigimimas. Dzeusas, nutaręs atlantus nubausti, sukviečia dievų susirinkimą (120 a - 121 c).

* * *

"Timajuje" aprašomas tikėtinas kosmosas. Mes nežinome, ar šis pasakojimas (μῦθος) yra teisingas, ar tik panašus (εἰκώς) į tiesą, tačiau to, kas vyksta danguje, patikrinti neįmanoma, todėl tikėtinu "Timajo" mitu tikėti galime. Tuo tarpu apie tai, kas vyksta žemėje,

kalbėti daug sunkiau, nes bet koks melas ar apsirikimas nesunkiai pastebimi. Šitaip samprotauja Kritijas, skųsdamasis, kad jam teko sunkesnė užduotis, negu Timajui[68]. Kritijo būgštavimai pagrįsti: juk jo pavaizduota Atlantida yra tokia nuostabiai graži, tokia pasakiška, kad jos buvimu - net ir labai tolimoje praeityje - patikėti beveik neįmanoma, o pats Kritijo pasakojimas - neįtikinantis ir neįtikėtinas.

Paslaptingosios salos istoriją ir pačios Atlantidos egzistavimą galima aiškinti ir kaip u-topiją, ir kaip pu-topiją. U-topija (οὐ-topija) - tai "ne-vieta", "niekur-vieta". Pu-topija (ποῦ-topija) - tai "kur? - vieta", "kažkur - vieta".

Tie, kurie Atlantidą laiko būtent utopija, nesitiki jos aptikti, o aiškina kaip idealaus polio viziją, kurias kurti Antika ypač mėgo. Idealią politėją (πολιτεία) regime ir Platono "Valstybėje", tačiau pastarajame veikale ji iškyla vien kaip abstraktaus mąstymo vaisius ir nesiejama nei su geografinėmis, nei su istorinėmis realijomis, o "Kritijo" kuriamai utopijai siekiama suteikti precedento regimybę ir pasakojimą savotiškai legitimuoti. Legenda turi akivaizdžių romantinio naratyvo bruožų (veiksmas nukeliamas iš "čia-dabar" plotmės į "labai toli-labai seniai" plotmę). Atlantida buvusi anapus Hėraklio Stulpų (Gibraltaro), Antikos laikytų apgyventos žemės (οἰκουμένη γῆ) riba, be to, prieš devynis tūkstančius metų. Šitoks nukėlimas erdvėje ir laike - tai saugi distancija, garantuojanti legendai imunitetą prieš kritiškai nusiteikusių istorikų bei geografų skepticizmą, jis beveik tolygus veiksmo nukėlimui į kosmosą, į dangų (kokį regime "Timajuje"), o to, kas vyksta danguje arba "labai toli - labai seniai", patikrinti neįmanoma, todėl įmanoma tikėti. Vien abstrakčia, "iš piršto laužta" idealaus polio utopija niekas nepatikėtų, tad vienintelis būdas atkreipti skaitytojo dėmesį į kuriamą politinį modelį - įkūnyti jį erdvėje ir laike, geografijoje ir istorijoje, tačiau taip, kad niekas šitokio įkūnijimo neįstengtų patikrinti. Todėl manyčiau, kad pasakojimu apie Atlantidą Platonas εἰκὼς μῦθος (tikėtino, panašaus į tiesą mito) principą iš "Timajo" nuosekliai perkelia ir į Kritiją, mėgindamas sukurti tikėtinumo ir patikimumo bazę savo skleidžiamoms politologinėms idėjoms. Be to,

[68] *Krit.* 106 b - 108 a.

Atlantida vaizduojama esanti toli Vakaruose, kur tradicinės mitologijos įsivaizdavimu plyti Laimingųjų salos (μακάρων νῆσοι) ir Ėlyziјaus laukai (Ἠλύσιον πεδίον), taigi idealų ir laimingą polį logiška įkurdinti tik Vakaruose. O devyni tūkstančiai metų yra pakankamai žila senovė, kad ją būtų įmanoma sieti su Saturno epocha, žmonijos aukso amžiumi. Visos antikinės utopijos kalba apie žmonijos išsigimimą (regresą) ir siekia restauruoti aukso amžių. Štai kodėl ir Platono "Kritiją" teisingiausia laikyti būtent restauracine utopija[69].

Tačiau visais laikais buvo žmonių, kurie Atlantidą laikė ne utopija, o pu-topija ir atkakliai mėgino ją surasti. Atlantidos ieškota (ir toliau ieškoma) ne tik Atlanto vandenyne: dabar "-idų" yra tiek, kiek vandenynų, jūrų, įlankų ar salynų (pvz., Pacifidos ir Mu šalies ieškoma Ramiajame vandenyne, o Lemūrijos - Indijos vandenyne). Atlantidos paieškos visuomet skatino žmonijos vaizduotę, apie šią legendinę salą sukurta daug nuostabių fantastinės literatūros kūrinių. Atsirado net specialus mokslas apie Atlantidą - atlantologija, vienijantis filologus, geografus, istorikus, meteorologus, vulkanologus. Vis dėlto Atlantidos paieškas smarkiai kompromituoja ypač gausi "geltonoji" paraliteratūra, skleidžianti antroposofinius kliedesius. Ši literatūra su tikrąja atlantologija neturi nieko bendra, o tiesiog atlieka tam tikrą socialinę funkciją, tenkindama atitinkamos žmonių dalies eskapistinius poreikius[70].

Filosofijos ir klasikinės filologijos požiūriu vertingos bei įdomios tik tos Atlantidos egzistavimo teorijos, kurios atsirado dar Antikos laikais ir todėl priklauso tam pačiam filosofinių, politologinių ir geografinių idėjų kontekstui. Šios teorijos yra įdomios vien kaip minties konstruktai, o jų "tikroviškumas", t. y. ryšys su (tariamu) Atlantidos egzistavimu nėra relevantiškas dalykas. Pvz., Platono mokinys ir "Timajo" komentatorius Krantoras Atlantidos egzistavimą laikė tikru istorijos faktu (Procl in Tim., 75, 30-76, 2)[71]. Tuo tarpu Strabonas stebisi, kaip Poseidonijas, būdamas filosofas ir išmanydamas įrodinėjimo

[69] Лосев А. Ф. *Критий: Идеализация старины* // Платон. Собрание сочинений. - Москва, 1994. - Т. 3. - С. 620.

[70] Lee H. D. P. *Appendix on Atlantis* // Idem. Op. cit. - P. 163-164.

[71] Dar plg.: Лосев А. Ф. *Тимей...* // Ibid. - С. 610.

meną, apie Platono pateiktąją Atlantidos istoriją sako, kad ji "galbūt nėra išsigalvojimas" ("Geografija" II 3, 5-6)[72]. Atlantida minima ir Plinijaus Vyresniojo "Natūraliojoje istorijoje", tačiau joje nesprendžiama, ar paslaptingoji sala egzistavo, o vien pateikiamas tokios teorijos buvimo faktas ir nuoroda į Platono tekstą ("jei tikėsime Platonu" - II, 92)[73]. Neoplatonikai, Atlantidos legendą laikydami didžiai prasminga, salos istoriją aiškina alegoriškai arba mano, kad filosofinė mintis labai vykusiai įrėminta meniniu vaizdu (prisiminkime, kad "Timajas" prasideda pirmuoju pasakojimu apie Atlantidą", o po "Timajo" sekantis "Kritijas" visas skirtas mįslingosios šalies aprašymui).

Iš šiuolaikinių hipotezių apie Atlantidą įtikinamiausia yra graikų mokslininko A. Galanopuloso, salos žūtį siejanti su Aigėjo jūroje įvykusia geologine katastrofa (Santorino-Thėros salą susprogdinusiu ugnikalnio išsiveržimu), kuri nušlavė Krėtos civilizaciją[74]. Atkreipiamas dėmesys į jaučio kultą tiek Atlantidoje, tiek Krėtoje, į talasokratinį[75] abiejų valstybių pobūdį, architektūros panašumus (labirintai, baseinai, sudėtingi fortifikaciniai įrengimai, drėkinimo sistemos). Be to, *a priori* teigiama, kad Solonas klaidingai suprato Egipto žynius ir devynis šimtus metų, praėjusius nuo salos nugrimzdimo, palaikė devyniais tūkstančiais metų, taigi pasendino Atlantidą dešimt kartų. Dėl tos pačios klaidos (nesusigaudymo egiptiečių metrinėje sistemoje) Solonas pranešęs apie neįtikėtinus salos matmenis. O naujoji Atlantidos žūties data gerai deranti su Krėtos civilizacijos klestėjimo (ir galimos katastrofos) metu. Vis dėlto tokia hipotezė, "atrasdama" Atlantidą, ją iš esmės pražudo: mat Aigėjo civilizacija toli gražu neprilygsta "Kritijuje" aprašytos salos didybei ir grožiui. Štai kodėl panašios hipotezės mažai ko vertos: tie, kurie aklai tiki Atlantida kaip putopija, jos atkakliai ieškos būtent Vakaruose, už

[72] Dar žr. Skaitytojui prieinamesnį rus. vert.: Страбон. *География*. - Москва, 1994. - С. 104.

[73] Dar žr. Лосев А. Ф., *loco proxime citato*.

[74] Галанопулос А. Г., Бэкон Э. *Атлантида. За легендами - истина*. - Москва, 1980. - Passim.

[75] Talasokratija - jūrų valstybė, turinti galingą laivyną.

[76] Thesleff H. *Op. cit.* - P. 191.

Hėraklio Stulpų, ir laikys ją pražuvusia būtent prieš devynis tūkstančius metų; o tie, kuriems Atlantida miela kaip pasaka, utopija ar filosofinė išmonė, vienintele verta dėmesio ir tikra Atlantidos egzistavimo vieta laikys patį "Kritijo" dialogą.

Šis nebaigtas Platono veikalas literatūriniu požiūriu yra vienas stipriausių mąstytojo tekstų, tačiau aprašyme neišvengta painių svarstymų apie Atlantidos sostinės išplanavimą bei salos drėkinimo sistemą, todėl vaizdumo dėlei Priede pateikiame jų schemas.

4. Dialogų stilius ir jo filosofinė funkcija

> *... jūs sutikote atsidėkoti man žodžių vaišėmis, taigi dabar esu išsipuošęs puotai ir pasirengęs visas šias dovanas priimti.*
>
> *Tim.* 20 c

"Timajas" ir "Kritijas" - tai ne tik grakštūs filosofinės minties viražai, bet ir "žodžių vaišės": painus ir daugiaplanis diskursas skoningai papuošiamas meninio vaizdo bei digresijų inkrustacijomis, kurios padeda "iškrauti" susitvenkusią minties įtampą. Vaizdas - tai slaptas takelis, kuriuo filosofas išveda kebliose aporijose įstrigusį diskursą. Veikalus, skirtus viešai skelbti, Platonas laikė meno kūriniais, juos ilgai bei kruopščiai taisydavo ir šlifuodavo (Cicerono teigimu, filosofas ir mirė rašydamas - *scribens mortuus est*[76]), vienu metu triūsdamas prie keleto veikalų tartum tapytojas prie keleto drobių; tai, beje, apsunkina ir dialogų datavimą, nes, tarkime, pradėjęs kurį vieną, Platonas stverdavosi antro ir trečio, paskui grįždavo prie pirmo, o vėliau sinchroniškai šlifuodavo visų trijų turinį bei formą. Kad "Timajas" ir "Kritijas" taip pat laikomi meno kūriniais, rodo dialoguose dalyvaujančių veikėjų kreipimasis į dievus (visų pirma - į Pajaną (Apoloną) ir Mūzas), meldžiant jų užtarimo bei pagalbos kiekvienos giedamos "giesmės" pradžioje, taip pat samprotavimai apie kūrybos proceso savitumą, ypač

[77] *Ibid.* - P. 189.

apie pamėgdžiojimą (μίμησις), pagaliau pati "žodžių vaišių" metafora.

Svarbiausias kompozicinės diptícho "Timajas"-"Kritijas" architektonikos bruožas - tai filosofinės minties įrėminimas meniniu vaizdu: "Timajas" pradedamas įstabiu pasakojimu apie Atlantidą, paskui giedama "giesmė" apie Visybės sąrangą, o "Kritijo" dialoge vėl kalbama apie Atlantidą - šįsyk dar sodriau ir išsamiau.

Kita kompozicinė "Timajo" ypatybė - tai palinodinis dėstymo pobūdis. Priminsime, kad palinodija (παλιν-ῳδία) - tai pasakojimo būdas, kuomet tekstas suskaidomas į dvi dalis ("giesmes"), be to, antroji iš jų nuneigia pirmąją, sugrąžindama veiksmą (arba mintį) atgal (πάλιν) - į pradžios tašką. Palinodija - tai savotiškas dialogas monologe, kai pasakotojas tarsi susidvejina ir parodo, jog apie tą patį dalyką galima kalbėti labai įvairiai. Palinodija kartu yra reflektuoto mąstymo požymis: atskleidžiama, jog neįmanoma viso dėstymo objekto aprėpti iškart, kad būtina, apžvelgiant kaskart vis naują objekto aspektą, kiekvieną kartą naujai apibrėžti sąvokų lauką bei diskurso "vietą" (τόπος, *locus*), t. y. "lokalizuoti" mąstymą, pažaboti jo totalybę įvairiomis "kraštinėmis sąlygomis" (kaip pasakytų matematikas). Palinodija atskleidžia vidinę diskurso struktūrą ir dėstymo kontinuume neišvengiamai atsirandančius "trūkio taškus", kuomet tenka vartoti neįmanomas susieti, nebendramates sąvokas. Palinodija rodo, jog kalbėtojas nuolat budi, nuolat stebi save tarsi iš šalies, niekada neužsimiršdamas ir nepasiduodamas hipnotiniam savo paties minčių poveikiui. Tai graikiško mąstymo ypatybė, noras būti ne iškart visoje erdvėje, o "sukultūrintame" diskurso lauke, kaskart vis naujai apibrėžiant aplink save kategorijų šventoriaus (τέμενος) ratą. Palinodija ypač ryški "Faidre"[77]: ten antroji kalba apie Erotą[78] visiškai nuneigia pirmąją[79]. "Timajuje" palinodija ne tokia griežta ir daug subtilesnė. Abi Timajo giedamos "giesmės" dalys (pirmoje kalbama apie proto veikimą[80], kuriant Visybę, o antrojoje - apie neišvengiamybės veikimą[81]) ne tiek

[78] *Phaedr.* 237 a - 241 d.

[80] *Tim.* 29 e - 47 e.

[81] *Tim.* 47 e - 69 a.

paneigia viena kitą, kiek papildo: tuo parodomas mąstymo, neįstengiančio Visybę paaiškinti arba vien protu (racionalumu), arba vien akla būtinybe (iracionalumu), "lokalumas" ir aspektinis pobūdis. Papasakojęs apie proto veiklą, Timajas pastebi, jog vien tuo neįmanoma paaiškinti Visybės sudėtingumo, todėl sugrįžta atgal (πάλιν), į dėstymo pradinį tašką ir tuomet pradeda nagrinėti neišvengiamybės veikimą. Šitaip atskleidžiama, jog tarp proto ir neišvengiamybės žioji ribotam žmogaus protui neįveikiama praraja, "trūkio taškas", kurio negalima panaikinti (t. y. surasti *tertium quid*, pajėgiantį sujungti proto bei neišvengiamybės sąvokas į trečią - dar bendresnę - kategoriją) ir kuris atskiria vieną pasakojimo dalį nuo kitos, palinodiškai suskaldydamas diskursą į atskirus, "lokalius" *loci.*

Dar vienas "Timajo" - "Kritijo" dipticho bruožas - nepaprastas jo kalbos sodrumas. "Pieningoji gausa" (*lactea ubertas*), reiškianti minimalų teksto redundantiškumą ir maksimalų prisodrinimą įvairiomis prasmėmis bei realijomis, Antikoje laikyta būtina kiekvieno teksto retorine "dorybe". Minimalus redundantiškumas rodo, jog Antika nebijo "prarasti informacijos", t. y. neturi aiškaus istorinės perspektyvos pojūčio ir tartum dar nedreba, priešingai nei mes, prieš viską naikinantį Laiką. Didelis pasakojimo sodrumas tekstą daro "tamsų" bei reikalingą išsamių komentarų, o pastaruosius senovės graikai mėgo rašyti (pvz., Proklo komentarai "Timajui" apimtimi keliskart viršija patį dialogą). Platono tekstas labai sinkopuotas, sulipdytas tarsi iš daugybės dalių, jame ypač daug elipsių, nutylėtų loginių bei vaizdo jungčių, kurias vertėjas ir komentatorius privalo kruopščiai rekonstruoti. Yra pareikšta nuomonių[82], jog šitoks "Timajo" kalbos eliptiškumas yra sąmoningas ir tyčia imituojantis mitinio pasakojimo (o dialoge būtent ir kalbama ne iš 'αληθὴς λόγος, o iš εἰκὼς μῦθος pozicijų) tamsumą, iracionalumą, nelogiškumą bei nenuoseklumą: juk mitas visuomet kalba apie diskretines pasaulio raidos stadijas, apie "prieš tai" ir "paskui", apie chaosą ir kosmosą, tačiau nutyli tarpinę jungtį, perėjimų logiškai negrįsdamas ir "nesiteisindamas", kodėl pasakojama būtent taip, o ne kitaip (mat re-

[82] Thesleff H. *Op. cit.* - P. 189.

miamasi autoritetu ir tradicija, o ne protu). Kontinualus bei logiškai nuoseklus dėstymas būdingas tik deduktyviniam samprotavimui, tačiau jis jau priklauso λόγος sfairai, apie kurią "Timajuje" kalbama nedaug. Vis dėlto dauguma tyrinėtojų tokiai nuomonei apie "Timajo" naracinę specifiką nepritaria[83] ir laiko šį kūrinį stilistiškai neapdorotu ir "neparengtu spaudai" (masinės knygų leidybos būta jau Platono laikais!), t. y. savotišku būsimos didelės drobės, taip ir neišvydusios pasaulio, etiudu, eskiziniais apmatais, kuriuose implicitiškai nužymima gausybė būsimojo kūrinio τόποι, tačiau jie "Timajo" etiude nuosekliai neišplėtojami ir neeksplikuojami. "Timajuje" apžvelgiama žymiai daugiau problemų, negu, tarkime, "Valstybėje" bei "Įstatymuose" - didžiausiuose savo apimtimi Platono veikaluose, tad galime tik spėti, kokio ilgumo rankraštį šiandien turėtume, jeigu genialusis γραφεύς būtų baigęs pačią drobę. Juokais sakoma, kad tikrąją "Timajo" apimtį galima išreikšti tokia formule: pats "Timajo" dialogas + Proklo komentarai "Timajui" (arba net: pats "Timajo" dialogas + visi jam skirti komentarai). Taigi jei sudėtume krūvon visus šiam Platono veikalui skirtus komentarus, visas neoplatonikų bei gnostikų scholijas, visas krikščioniškąsias interpretacijas, visus jo įtakotus Viduramžių alchemikų traktatus bei Renesanso mąstytojų foliantus, jeigu prie jų prijungtume dar ir susižavėjimo neslepiančių šiuolaikinių fizikų, astronomų, chemikų, biologų, sociologų ir politologų "Timajui" skirtas studijas, pagaliau jei ant šio literatūros kalno viršūnės užkrautume visą atlantologinę lektūrą (taip pat ir pseudolektūrą!), - tuomet suprastume, kad nėra nė vieno Platono kūrinio, savąja įtaka galinčio prilygti šiam "Timajo"-"Kritijo" diptichui. Pvz., "Kritijas" visai trumputis, tačiau joks kitas mąstytojo dialogas negalėtų pasigirti tuo, kad jo garbei yra sukurtas atskiras mokslas (atlantologija), kad jo teiginiams patikrinti ar paneigti rengiamos ekspedicijos, kad kartkartėm kyla atlantologinis šurmulys bei entuziazmas literatūros, dailės, net muzikos pasaulyje... "Timajas" ir "Kritijas" tikrai aprėpia Visybę, todėl ir nusipelno būti vadinamas vienu iš kertinių ne tik Platono, Antikos bei filosofijos, bet ir visos Vakarų kultūros tekstų.

[83] *Ibid., loco citato.*

TIMAJAS

TIMAJAS

Sokratas, Kritijas, Timajas, Hermokratas[1]

Sokratas. Vienas, du, trys; bet kur, brangusis Timajau, 17
ketvirtas[2] iš vakarykščių mūsų svečių, šiandien turinčių
vaišinti mus?

Timajas. Jį ištiko kažkokia negalia, Sokratai; savo noru šio pokalbio jis nebūtų praleidęs.

Sokratas. Tad ar ne tavo ir štai šitų darbas yra atlikti ir nesančiojo vaidmenį?

Timajas. Taip, be jokios abejonės, ir pagal savo jėgas *b*
nieko nepraleisime [neaptarta]; juk nebūtų teisinga, jeigu
ir likusieji iš mūsų, kuriems tu vakar buvai, kaip dera, la-
bai svetingas, nuoširdžiai neatsidėkotų tuo pačiu.

Sokratas. Tad ar atsimenate, kiek ir kokių temų jums pateikiau aptarti?

Timajas. Dalį jų atmename, o kurių - ne, tas priminsi tu, būdamas kartu su mumis; dar geriau būtų, jei nesunku, glaustai pakartoti visa tai nuo pat pradžios, idant tvirčiau mums įstrigtų atmintyje.

Sokratas. Tebūnie taip! Svarbiausi iš vakarykščių ma- *c*
no samprotavimų buvo apie valstybę: kokia, idant taptų
geriausia, ji privalo būti ir kokie piliečiai turi joje gyventi[3].

Timajas. Ir tavo aptartoji valstybė, Sokratai, visiems mums labai patiko.

Sokratas. Ar teisybė, kad joje pirmiausia atskyrėme žemdirbių darbą ir visus kitus amatus nuo luomo tų, kurie privalo ginti valstybę?

Timajas. Taip.

Sokratas. Ir kiekvienam paskyrę vienintelį, įgimtus
d gabumus atitinkantį rūpestį bei darbą, nusprendėme, jog
tie, kuriems teks kovoti už visus, neturi būti niekuo kitu,
o vien miesto sargais, jeigu kas nors - ar iš vidaus, ar iš
išorės - grasintų piktadarybėmis; jie turi švelniai vykdyti
teisingumą tarp tų, kuriuos valdo, tačiau negailestingai
18 kovoti prieš kiekvieną, išdrįsusį tapti priešu.

Timajas. Visiškai teisingai.

Sokratas. Taigi manau, kad kiekvienas, kurį tik išrinkome sargu, privalo ir būti narsios sielos, ir labai išsiskirti filosofo būdu, idant ir vieniems, ir kitiems mokėtų būti atitinkamai arba švelnus, arba rūstus.

Timajas. Taip.

Sokratas. O ką pasakytume apie [jų] auklėjimą? Ar neverta jų lavinti gimnastikos, muzikos ir visuose kituose jiems derančiuose moksluose?

Timajas. Aišku, kad verta.

b *Sokratas.* Dar buvo pasakyta, jog, šitaip išauklėti, jie
neturi nei aukso, nei sidabro, nei kito kokio turto laikyti savo nuosavybe, tačiau, gaudami iš tų, kuriuos saugo, savo kuklius poreikius tenkinantį atlygį, privalo jį kartu eikvoti bendram gyvenimui, besirūpindami tik dorybe, o nuo visų kitų rūpesčių būti atleisti.

Timajas. Ir šitai buvo pasakyta visiškai taip.

Sokratas. Prisiminę ir moteris, nusprendėme, kad jų c
gabumus būtina lavinti panašiai kaip vyrų ir kad joms
visoms kartu [su vyrais] reikia dalytis tiek karo, tiek visais
kitais rūpesčiais.

Timajas. Ne kitaip ir apie šį dalyką buvo kalbama.

Sokratas. O ką [priminti] apie vaikų gimdymą? Juk
tai gerai įstrigo į atmintį dėl to, ką nutarėme, neįprastumo,
nes sakėme, jog visa, kas susiję su vedybomis ir vaikų
gimdymu, turi būti visiems bendra, ir norėjome pasiekti,
kad niekas niekada negalėtų sužinoti, koks kuriam gimė
kūdikis, tačiau visi kiekvieną jų laikytų sau giminingu, d
visus, kurie gimė maždaug tose pačiose amžiaus ribose,
vadintų seserimis ir broliais, visus, kurie gimė anksčiau, -
tėvais ir seneliais, tuos, kurie gimė vėliau, - vaikais ir vai-
kaičiais.

Timajas. Taip, nesunku atsiminti ir tai, ką tu kalbi
[dabar].

Sokratas. O ar neatsimename, kaip teigėme, jog val-
dančius [vyrus] ir valdančias [moteris], idant per prievartą
būtų gimdomi palikuonys, turintys geriausių prigimtųjų
savybių, įpareigojame rengti santuokas, griebiantis gud-
rybės ir burtų, kad geriausiems ir blogiausiems atitektų
jiems lygūs, tačiau dėl to tarp jų nekiltų nesantaika, nes
visi manytų gavę savo porą atsitiktinumo dėka?

Timajas. Atsimename.

Sokratas. O ar nesakėme, kad geriausiųjų vaikus bū- 19
tina lavinti, o blogųjų - slapta atiduoti į kitą jų bendruo-
menės dalį; augančius vaikus stebintieji turi grąžinti į [ka-

rių] bendruomenę tuos, kurie verti, o nevertu priklausyti [sargų luomui] - pasiųsti į sugrąžintųjų vietą?

Timajas. Sakėme šitaip.

Sokratas. Tad ar pavyko mums, brangusis Timajau,
prisiminti svarbiausius iš vakarykščių svarstymų, o gal dar
b pasigendame, kas praleista?

Timajas. Jokiu būdu nepasigendame, Sokratai; viskas [vakar] buvo aptarta būtent taip.

Sokratas. Tuomet paklausykite, ką aš jaučiu po to,
kai apžvelgėme valstybinę santvarką. Šis jausmas panašus
į tą, kurį patiria žmogus, kur nors pamatęs gražius gyvū-
nus - ar nupieštus paveiksle, ar gyvus, tačiau besiilsinčius -
c ir užsigeidęs išvysti juos judančius bei varžybose atsklei-
džiančius tuos sugebėjimus, apie kuriuos galima spręsti iš
jų kūnų sudėjimo. Tą pat aš patiriu, turėdamas galvoje
mūsų aptartąją valstybę: mielai paklausyčiau to, kuris ap-
sakytų, kaip ši valstybė kovoja su kitomis, kaip ji galingai
stoja į karą, kaip jo metu valstybės piliečiai parodo, ką
įgiję mokydamiesi ir lavindamiesi, - tiek žygdarbiais, kai
būtina veikti, tiek žodžiais, kai privalu derėtis su visomis
kitomis valstybėmis. Taigi, Kritijau ir Hermokratai, aš su-
prantu, jog pats niekada neįstengsiu tinkamai pašlovinti
d vyrų ir valstybės. Ir [šiame] mano nesugebėjime nėra nieko
keista, nes manau, jog to negalėtų padaryti nei senovėje
gyvenę, nei dabarties poetai, - ne dėl to, kad negerbčiau
poetų giminės, o dėl to, kad kiekvienam aišku, jog pamėg-
džiotojų tauta lengviausiai ir geriausiai pamėgdžios tai,
prie ko pratusi nuo pat mažens; tai, kas yra už įpratimo

ribų, kiekvienam sunku tiksliai pamėgdžioti darbais, dar
sunkiau - žodžiais. Kalbėdamas apie sofistų giminę, ma- e
nau, kad jie labai prityrę įvairiausiose kalbose ir kituose
puikiuose dalykuose, tačiau, būdami pratę klajoti iš miesto
į miestą, niekur neįsikuria kaip savo namuose, todėl bijau,
kad jie nepajėgtų darbais ir žodžiais atlikti to, ką įstengtų
padaryti filosofai ir valstybės vyrai karo metu - mūšiuose
ir derybose. Taigi lieka tik jūsų būdą turinčiųjų giminė,
ir iš prigimties, ir dėl auklėjimo vienodai linkusi tiek į
filosofiją, tiek į veiklą valstybės labui. Štai kad ir mūsų
Timajas: kilęs iš Italijos Lokrų[4] - polio, turinčio geriausius 20
įstatymus, - ir niekam iš ten gimusiųjų nenusileisdamas
nei turtu, nei kilmingumu, jis pasiekė aukščiausių parei-
gybių ir pašlovinimų, kokių tik gali pasiūlyti miestas, ta-
čiau kartu, man regis, įkopė į pačią filosofijos viršūnę.
Taip pat apie Kritiją mes visi, gyvenantys čia, [Atėnuose],
žinome, kad jis nėra neišmanėlis nė viename dalykų, apie
kuriuos kalbame. Be to, reikia tikėti, kad ir Hermokratas b
pasirengęs visiems šiems svarstymams, būdamas, kaip įti-
kinamai liudija daugelis, pakankamai ir iš prigimties ga-
bus, ir išsilavinęs. Būtent todėl ir aš, viską gerai apsvarstęs,
jūsų prašomas vakar mielai sutikau papasakoti apie vals-
tybinę santvarką, žinodamas, kad, jeigu jūs norėsite toliau
tęsti [mano samprotavimus], niekas geriau už jus šito ne-
padarys. Kaip niekas kitas iš dabar gyvenančiųjų jūs pajėg-
tumėte tinkamai pavaizduoti mūsų valstybę, stojusią į jos
vertą karą. Papasakojęs [vakar] viską, kas man liepta, aš
savo ruožtu iš jūsų paprašiau to, apie ką primenu dabar: c

juk kartu pasitarę, jūs sutikote atsidėkoti man žodžių vaišėmis, taigi dabar esu išsipuošęs puotai ir pasirengęs visas šias dovanas priimti.

Hermokratas. Be jokios abejonės, Sokratai; kaip pasakė mūsų Timajas, mes nepristigsime noro [tai atlikti], o ir pasiteisinimo jokio neturėtume, jei atsisakytume. Juk net vakar, vos atėję pas Kritiją į svečių menę, kurioje ir dabar leidžiame laiką, ir net keliaudami čia, mes nagrinėjome tą
d patį dalyką. Tuomet Kritijas mums papasakojo dar ir padavimą, kurį buvo seniai girdėjęs. Jį, Kritijau, dabar atskleisk ir Sokratui, idant visi nutartume, ar to padavimo atpasakojimu įvykdytume mums tekusią pareigą [vaišinti žodžiais], ar ne.

Kritijas. Šitaip reikės ir padaryti, jeigu tam pritaria ir trečias pokalbio dalyvis Timajas.

Timajas. Visiškai pritariu.

Kritijas. Taigi paklausyk padavimo, Sokratai, nors ir labai neįtikėtino, tačiau tikrai neišgalvoto, kaip kadaise
e tikino Solonas[5], išmintingiausias iš septynių išminčių. Jis buvo mano prosenelio Dropido giminaitis ir artimas draugas, kaip pats teigia daugelyje savo poemų; ir jis kalbėjo mano seneliui Kritijui, o šis savo ruožtu kartojo mums jau būdamas senas, kad mūsų miestas žilais laikais atliko didžių ir nuostabių darbų, kurie vėliau buvo pamiršti dėl
21 savo senumo ir žmonių žūties; didingiausias iš jų tas, kurį vertėtų mums dabar prisiminti, idant kartu būtų atsidėkota tau ir teisėtai bei teisingai šlovės himnu [per jos šventę] išaukštinta deivė[6].

Sokratas. Gerai kalbi. Tačiau koks gi tas žygdarbis, apie kurį Kritijas, remdamasis Solono tikinimu, pasakojo kaip apie [metraščiuose] neminimą, tačiau iš tikrųjų mūsų miesto atliktą?

Kritijas. Papasakosiu seną padavimą, nugirstą iš vyro, kuris ir pats anaiptol nebuvo jaunas: juk [mano senelis] Kritijas, kaip jis teigė, tuomet turėjo beveik devyniasdešimt *b*
metų, o aš - daugiausia dešimt. Buvo Vaikų diena per Apaturijų šventę[7], ir, kaip visuomet įprasta pagal paprotį, tėvai pakvietė mus dalyvauti eilių giedojimo varžybose, pasiūlę apdovanojimus laimėsiantiems. Buvo skaitomi įvairūs daugelio poetų kūriniai, tačiau dauguma mūsų, vaikų, giedojome Solono eiles, kurios tuomet dar buvo *c*
visai naujos. Ir štai vienas fratrijos narių - neaišku, ar iš tiesų taip manydamas, ar tik norėdamas pamaloninti Kritiją - pareiškė laikąs Soloną ne tik išmintingiausiu visais kitais atžvilgiais, bet ir kūryboje labiausiai nepriklausomu iš visų poetų. O senolis - puikiai tai atmenu - labai apsidžiaugė ir nusišypsojęs tarė: "Amynandrai, jeigu poezija jis būtų užsiiminėjęs ne tik laisvalaikiu, bet rimtai, kaip kiti, ir būtų baigęs [eiliuoti] pasakojimą, kurį čionai buvo atsivežęs iš Egipto[8], o maištai bei kitos blogybės, kurias rado sugrįžęs į tėvynę, nebūtų jo privertę [nebaigtą kūrinį] užleisti, - tai, mano nuomone, nei Hėsiodas, nei Homė- *d*
ras, nei joks kitas poetas niekuomet nebūtų įgijęs didesnės šlovės". "Tad koks tai buvo pasakojimas, Kritijau?" - paklausė tuomet Amynandras, o mano senelis į tai atsakė: "Jis bylojo apie didingiausią iš visų mūsų valstybės atlik-

tų žygdarbių, vertą būti ir garsiausiu, tačiau dėl jo senumo ir jį atlikusiųjų žūties šis pasakojimas mūsų nepasiekė". "Apsakyk iš pat pradžių, - paprašė anas, - visa, ką pranešė Solonas, be to, kaip ir iš kieno jis buvo išgirdęs tai, ką tvirtino esant tikra tiesa."

e "Egipte, Deltos viršūnėje, kur Nilo tėkmė suskyla [į daugelį srautų], - pradėjo pasakoti mano senelis, - yra sritis, vadinama Sajiso[9] nomu[10], o didžiausias šio nomo miestas - Sajisas, iš kurio buvo kilęs ir valdovas Amasis. To miesto gyventojai turi tokią deivę globėją, kurios egiptietiškas vardas yra Nėjit[11], o graikiškai, anųjų teigimu, ji vadinama Atėne: mat jie yra labai draugiški atėniečiams ir sakosi kažkokiu būdu esą šiems giminingi. Solonas pasakojo, keliaudamas [po įvairias šalis] atvykęs pas juos, ir buvęs di-
22 džiai jų pagerbtas; o iš visų žynių daugiausia išmanančius[12]
ėmęs klausinėti apie senovės laikus, patyręs, jog nei pats, nei joks kitas helėnas, galima sakyti, nežino apie tai beveik nieko. Kartą, užsigeidęs žynius paakinti, idant šie pradėtų porinti praeities padavimus, jis ėmė pasakoti mitus apie seniausius mūsų krašto įvykius: apie Foronėją, laikomą pirmuoju žmogumi, apie Nijobę, apie tai, kaip Deukalijonas su Pyra išliko po tvano; o kai Solonas mėgino atsekti
b genealogiją tų, kurie kilo iš pastarųjų protėvių, ir pagal
kartų skaičių nustatyti, kiek metų praėjo nuo minimų įvykių, vienas labai senas žynys sušuko: "O Solonai, Solonai! Jūs, helėnai, amžinai esate vaikai, ir nėra tarp helėnų senolio!" Tai išgirdęs, Solonas paklausė: "Kaip [tai gali būti]? Ką tu turi galvoje, šitai sakydamas?" - "Jūs visi jauni

savo sielomis, - atsakė žynys, - nes jose neįstengiate išsaugoti jokio pasakojimo, pagrįsto senu padavimu, nei jokio *c*
mokymo, pražilusio nuo laiko. O to priežastis štai kokia. Jau buvo anksčiau ir bus ateityje daug ir įvairių žmonijos sunaikinimų, didžiausių - ugnimi ir vandeniu, o kitų, ne tokių didelių, - dėl gausybės kitų nelaimių. Jūsų pačių pasakojimas apie tai, kaip Hėlijo sūnus Fajetonas pasikinkė savo tėvo vežimą, bet neįstengė [nenukrypdamas] važiuoti tėvo keliu, todėl sudegino visa, kas yra žemėje, o pats žuvo nutrenktas žaibo, panašus į mitą, tačiau jame daug tiesos: *d*
mat kūnai, besisukantys aplink žemę ir keliaujantys per dangų, nukrypsta nuo savo tako, todėl kiekvieną kart, praėjus ilgiems laiko tarpsniams, visa, kas ant žemės, sunaikinama baisia ugnimi. Taigi tuomet gyvenantieji kalnuose, aukštumose ir sausose vietose išnaikinami gausiau, negu gyvenantieji prie upių ir jūros; tad Nilas, mūsų gelbėtojas visuose sunkumuose, ir nuo šios nelaimės apsaugo išsiliedamas. O dievams, apvalantiems žemę vandeniu, atsiuntus tvaną, išsigelbėja kalnuose gyvenantys jaučiaganiai ir gyvulių augintojai, tuo tarpu jūsų miestų gyventojus *e*
upės nuneša į jūrą; tačiau mūsų krašte nei anuomet, nei kokiu kitu metu vanduo nesrūva iš viršaus ant laukų, bet, priešingai, visas kyla iš apačios. Štai kodėl pas mus išlaikyti padavimai yra seniausi, nors tiesa, kad visuose kraštuose, kur nekliudo pernelyg didelis šaltis ar karštis, visuomet - tankiau arba rečiau - gyvena žmonių giminė. Ką tik iš 23
nuogirdų esame sužinoję įvykus tiek pas jus, tiek čia, tiek kituose kraštuose - ar ką puikaus, ar didingo, ar išsi-

skiriančio kuo kitu, - viskas nuo seno mūsų šalyje užrašyta ir išsaugota šventyklose; tuo tarpu pas jus ir kituose kraštuose, vos tik sukuriamas raštas ir visa kita, ko reikia valstybėms, praėjus įprastam metų skaičiui, ant žmonių tarsi maras vis prapliumpa ir prapliumpa dangiška srovė, palikdama iš jūsų tik neišsimokslinusius ir nekultūringus;
b taigi nuo pat pradžios ir vėl tampate tarsi jaunuoliai, nežinantys nieko, kas tiek čia, tiek pas jus vyko senovės laikais. Juk, Solonai, tavo išvardytos jūsų genealogijos mažai skiriasi nuo vaikiškų pasakų; mat, pirmiausia, jūs atmenate tik vieną žemės užtvindymą, nors prieš tai jų būta daugelio; be to, nežinote, kad jūsų krašte kadaise buvo iškilusi tarp visų žmonių gražiausia ir kilniausia giminė, iš
c kurios negausių išsigelbėjusių kilai ir tu, ir visas jūsų polis, tačiau apie ją jūs esate užmiršę, nes išlikusieji per daugelį kartų mirdavo, nepalikę įrašų, tarsi nebyliai. O tuo tarpu, Solonai, prieš didžiausią sunaikinimą vandeniu ta valstybė, kuri dabar vadinama Atėnais, buvo šauniausia kariautoja ir didžiai išsiskyrė visų savo įstatymų tobulumu; pasakojama ją atlikus puikiausius žygdarbius ir įsteigus geriausią santvarką iš visų, kokias tik esame sužinoję buvus
d po dangumi." Tai išgirdęs, Solonas sakėsi nustebęs ir primygtinai prašęs žynių apie senovės [Atėnų] piliečius viską kruopščiai atpasakoti. O žynys atsakęs: "Man negaila, Solonai; aš viską papasakosiu dėl tavęs ir jūsų miesto, o labiausiai dėl tos deivės[13], kuri kaip savo dalį, ištraukusi burtais, gavo, išaugino ir išauklėjo tiek jūsų, tiek mūsų
e miestą; tačiau Atėnus ji įkūrė tūkstantmečiu anksčiau,

pasėdama jūsų gentį iš Gajos[14] ir Hėfaisto, o šį mūsų miestą - vėliau. Mūsų miestų tvarkai, kaip teigia šventi įrašai, yra aštuoni tūkstančiai metų. Taigi glaustai atskleisiu tau prieš devynis tūkstantmečius gyvenusių jūsų valstybės pi-
liečių įstatymus ir puikiausią iš jų atliktų žygdarbių. Vė- 24
liau, laisvalaikiu, pasiėmę pačius įrašus, visus dalykus išsiaiškinsime kruopščiai ir nuosekliai. O [savo protėvių] įstatymus įsivaizduok pagal mūsiškius: čia [Egipte] dabar tu rasi gausybę tokių įstatų, kokie anais laikais galiojo pas jus, pirmiausia - žynių luomą, atskirtą nuo visų kitų, po to - amatininkų luomą, kurio kiekvienas narys gamina tik
tai, kas skirta jo vieno amatui, jokiais kitais neužsiimdamas, *b*
ir pagaliau gyvulių augintojų, medžiotojų bei žemdirbių luomus; be to, tu pats pastebėjai, kad ir karių luomas čia atribotas nuo visų kitų, todėl įstatymas kariams liepia nesirūpinti niekuo kitu, išskyrus karo reikalus. Dar atkreipk dėmesį, kad jie ginkluoti skydais ir ietimis, kuriais, nurodžius deivei, apsiginklavome pirmi Azijoje[15], kaip kad jūs - pirmieji savo kraštuose. O dėl mąstymo, tai tu ir pats matai, kaip nuo pat pradžios čionykštis įstatymas ėmė rūpintis viso kosmoso tyrinėjimais - iki pat būrimo meno ir
sveikatos palaikymui skirto gydymo meno, iš dieviškų *c*
mokslų išplėtojęs žmogiškuosius ir atvėręs visus kitus, kokie tik seka po anų. Bet visą šią sąrangą ir tvarką deivė dar anksčiau įvedė pas jus, apgyvendindama jūsų bendruomenę, o vietą, kurioje gimėte, parinko taip, kad švelniame klimate augtų protingiausi žmonės. Mėgstanti kovas ir mylinti išmintį deivė išrinko ir pirmiausia apgyvendino

d tokį kraštą, kuris galėtų gimdyti į ją pačią panašius vyrus.
Tad jūs [tuomet] gyvenote pagal tuos, kuriuos minėjau,
ir net dar puikesnius įstatymus, kiekviena dorybe pralenkę
visus žmones, kaip ir dera dievų pagimdytiems ir užau-
gintiems. Nuostabą kelia gausybė didžių jūsų miesto dar-
bų, kuriuos mini mūsų įrašai, tačiau visus juos didingumu
e ir kilnumu viršija vienas: mat įrašai kalba, kokią baisią
galybę, įžūliai žygiavusią užkariauti visos Europos ir Azijos
ir užgriuvusią nuo Atlanto jūros, sunaikino jūsų miestas.
Keliauti ana jūra tuomet buvo įmanoma, nes prieš sąsiaurį,
kurį, kaip sakote, jūs vadinate Hėraklio Stulpais[16], būta
25 salos, didesnės už Libiją ir Aziją, kartu paimtas; iš tos salos
keliautojams buvo nesunku nuvykti į kitas salas, o iš salų -
į visą priešais plytintį žemyną, nusidriekusį aplink aną
tikrąją jūrą; mat jūra vadinami vandenys, kiek tik jų esama
šiapus sąsiaurio, [palyginti su ta], pasirodo esą tik uostas,
turintis tam tikrą siaurą kanalą įplaukimui; o aną jūrą iš
tikrųjų galima taip vadinti, kaip ir ją juosiančią žemę vi-
siškai teisinga ir teisėta vadinti žemynu. Taigi toje Atlan-
tidos saloje iškilo didi ir nuostabi valdovų galybė, valdžiusi
visą salą, daugelį kitų salų ir žemyno dalių, be jų, dar šiapus
b sąsiaurio Libiją[17] iki Egipto ir Europą iki Tirėnijos[18]. Tad
visa ši vieningai sutelkta galybė kadaise vieninteliu smūgiu
pabandė pavergti jūsų ir mūsų šalis bei visą kraštą šiapus
sąsiaurio. Būtent tuomet, Solonai, jūsų miesto kariuome-
nė visiems žmonėms atsiskleidė savo dorybe ir tvirtumu.
Visus pralenkdamas drąsa ir karo menu, [Atėnų polis] iš
c pradžių stojo kovon, vadovaudamas helėnams, bet vėliau,

kai kiti [sąjungininkai] lemtingai atsimetė, jis, vienui vie-
nas susidūręs su didžiausiais pavojais, vis dėlto nugalėjo
atėjūnus ir laimėjo trofėjus[19]; tuos, kurie niekuomet ne-
buvo pavergti, jis pavergti sutrukdė, o visus kitus, kiek tik
mūsų gyvena šiapus Hėraklio Stulpų, kilniadvasiškai iš-
vadavo. Bet vėlesniais laikais, ištikus neregėtiems žemės
drebėjimams bei potvyniams, per vieną baisią dieną ir nak- *d*
tį visa jūsų kariuomenė prasmego po žeme; taip pat ir
Atlantidos[20] sala pranyko, nugrimzdusi gelmėje. Štai kodėl
jūra toje vietoje pasidarė neperplaukiama ir neprieinama;
mat negiliai po vandeniu esama daug sunešto dumblo,
kurį paliko nugrimzdusi sala".

Taigi, Sokratai, dabar glaustai išgirdai tai, ką, suži-
nojęs iš Solono, perdavė senolis Kritijas. Kai tu vakar kal-
bėjai apie savo valstybę ir jos vyrus, aš prisiminiau šį pasa-
kojimą ir su nuostaba pamačiau, kaip daugelis tavo žodžių
dėl kažkokio dieviško atsitiktinumo sutampa su tuo, ką
atskleidė Solonas. Bet, nesant būtinybės, nepanorau to pa-
sakyti iškart, nes, praėjus tiek daug laiko, ne viską pakan-
kamai gerai atminiau; todėl nutariau nepasakoti, kol pir- 26
miausia visko pakankamai gerai neprisiminsiu. Štai kodėl
taip noriai pritariau tam, ką tu [mums] vakar paliepei,
manydamas, kad, jeigu visuose tokiuose pasakojimuose
didžiausios svarbos dalykas yra pasirinkti mūsų norus ati-
tinkančią temą, tai man tekusią užduotį įveiksiu tinkamai.
Tad štai, kaip pastebėjo Hermokratas, vakar, vos spėjau,
vykdamas čionai, išeiti iš Sokrato namų, besikalbėdamas
su jais [kelyje] pradėjau visa tai prisiminti, o kai atvykau,

kiaurą naktį galvodamas atgaivinau atmintyje beveik vis-
b ką. Todėl teisingas yra posakis, jog tai, ką esame išmokę vaikystėje, atmename nuostabiai gerai, nes nežinau, ar įstengčiau vėl išgriebti iš atminties viską, ką išgirdau vakar, tačiau nepaprastai nustebčiau, jeigu iš to, ką esu sužinojęs prieš tiek daug laiko, bent menkiausias mažmožis paspruktų nuo mano žvilgsnio. Mat viso to anuomet klausiausi su dideliu pasitenkinimu, įprastu smalsiam vaikui, o senelis,
c man nuolat klausinėjant, viską labai noriai aiškino, tad visa įsirėžė mano atmintin tarsi ugnimi išdegintas įrašas, kurio - [priešingai nei įbrėžto vaškuotoje lentelėje] - neįmanoma nutrinti. O vos išaušus, visa tai tuoj pat papasakojau ir štai aniems, kad jie taip pat galėtų dalyvauti pokalbyje. Taigi dabar, Sokratai, idant pereičiau prie reikalo, esu pasirengęs apsakyti visa, apie ką jau esu kalbėjęs, tačiau ne tik suminėdamas svarbiausius dalykus, bet su visomis smulkmenomis, kaip girdėjau pats. Piliečius ir valstybę, kuriuos tu vakar pavaizdavai lyg kokiame mite, perkėlę į tikrovę, įkurdinsime čionai, tarsi ana tavo valstybė ir būtų mūsų šalis, o apie tavo pramanytus piliečius pasakysime,
d kad jie būtent ir yra tikrieji mūsų protėviai, apie kuriuos kalbėjo žynys. Viskas visais atžvilgiais sutaps, todėl nesumeluosime sakydami, kad jie gyveno anais laikais. Tad pasidaliję užduotis, visi mes, kuriems paliepei, kiek išgalėdami mėginsime grąžinti tai, kas deramai tau priklauso. Taigi lieka tik pamąstyti, Sokratai, ar ši tema mums mie-
e la; o gal vietoj jos reikėtų paieškoti kokios kitos?

Sokratas. Ką tu, Kritijau, kokią geresnę temą galėtu-

me pasirinkti vietoj šios, ypač tinkančios dėl artimumo pačiai deivei, kurios garbei skirti aukojimai vyksta kaip tik dabar? Be to, didžiai svarbu, jog tai ne išgalvotas mitas, bet tikras pasakojimas. Kaip ir kur rastume kitą [geresnę] temą, jei atmestume šią? Tai neįmanoma; tad linkiu sėkmės: jums - kalbėti, o man - ramiai pasiklausyti jūsų pasa- 27
kojimo kaip dovanos už vakarykštę mano kalbą.

Kritijas. Tokiu atveju, Sokratai, pažvelk, kokia tvarka išdėstėme tau skirtas dovanas. Kadangi Timajas yra didžiausias tarp mūsų astronomijos žinovas ir svarbiausiu savo užsiėmimu pasirinko Visybės prigimties pažinimą, nutarėme, kad jis kalbės pirmas, pradėdamas nuo kosmoso atsiradimo, ir baigdamas žmogaus prigimtimi. Po to pasakosiu aš, perėmęs iš jo rankų žodžiais pagimdytus žmones, o iš tavęs, [Sokratai], kai kuriuos jų gausiu dar ir puikiai išauklėtus; vėliau, remdamasis Solono padavimu *b*
ir įstatymu, atvesiu juos pas jus tartum teisėjus, idant suteiktumėte jiems mūsų polio pilietybę, nes jie ir buvo tie anų laikų atėniečiai, apie kuriuos po ilgos užmaršties prabilo šventųjų įrašų balsas, tad ateityje mums teks apie juos kalbėti kaip apie [mūsų] piliečius ir [tikruosius] atėniečius.

Sokratas. Atrodo, jūs gausiai ir puikiai atsidėkosite man žodžių vaišėmis. Ką gi, tau, Timajau, jau metas kalbėti, prieš tai, kaip įprasta pagal paprotį, išmeldus dievų palankumo.

Timajas. O kaip kitaip, Sokratai; juk visi, turintys *c*
nors mažiausiai sveiko proto, prieš kiekvieną mažą ir didelį sumanymą visuomet uoliai šaukiasi pagalbon Dievą. O

mes kalbėsime apie tai, kaip yra atsiradę visa, kas tik kur nors esti, ar galbūt [ir iš viso] esti neatsiradę; jei tik nesame visiškai pamišę, būtina šauktis pagalbon dievus bei deives ir maldauti, kad visos mūsų kalbos labiausiai patiktų jiems, o jau po to - ir mums patiems. Tad šitaip tebūnie prisi-
d šaukta dievų paramos; tačiau privalome maldauti ir patys savęs: jūs - idant kuo lengviau suprastumėte mane, o aš - idant kuo teisingiau svarstymais atskleisčiau mums tekusį dalyką.

Man regis, pirmiausia reikia atriboti du dalykus: tai, kas amžinai būva, bet neturi pradžios, nuo to, kas amžinai
28 atsiranda, tačiau niekuomet nebūva[21]. Ką galima suvokti protu ir paaiškinti svarstymu, visuomet esti sau tapati būtis, o ką atskleidžia nuomonė ir nesvarstantis pojūtis, tas nuolat atsiranda ir žūva, tačiau iš tikrųjų niekuomet nebūva. O visa, kas turi pradžią, pagal būtinybę atsiranda dėl kokios nors priežasties, nes niekas be priežasties negali turėti pradžios. Toliau, kai Demiurgas, nuolat žiūrėdamas į tai, kas amžinai tapatu sau, ir naudodamasis tuo tarsi kokiu Provaizdžiu, gamina šio Provaizdžio idėją bei pajėgumą, visi daiktai pagal būtinybę sukuriami puikūs; bet jeigu jis [kuria, žiūrėdamas] į tai, kas yra atsiradę, naudo-
b damasis pagimdytu Provaizdžiu, daiktas sukuriamas netikęs. O ką pasakytume apie visą Dangų? Ar pavadintume jį kosmosu, ar kokiu kitu, labiausiai jam tinkančiu vardu, pirmiausia, kalbant apie jį, reikės nutarti, ką būtina nuspręsti, nagrinėjant ir bet kurį kitą daiktą: ar jis buvo amžinai, jokios savo atsiradimo pradžios neturėdamas, ar yra

atsiradęs, nes prasidėjo nuo kažin kokios pradžios? [Dan-
gus] yra atsiradęs, nes jis regimas, apčiuopiamas ir turi c
kūną, o visi tokie daiktai juntami pojūčiais; o tai, kas juntama, yra atsirandantys ir pagimdyti dalykai, nes jie per pojūčius suvokiami nuomonės pagalba. Bet mes sakėme, kad visa, kas yra atsiradę, pagal būtinybę turi atsirasti dėl kokios nors priežasties. Aišku, rasti visa ko Kūrėją ir Tėvą[22] yra sunkus darbas, o ir radusiam neįmanoma apie tai visiems atskleisti. Tačiau ir vėl būtina paklausti to paties: į kurį iš Provaizdžių žvelgdamas, renčiantysis gamino [dangų] - ar į tą, kuris nuolat tapatus sau ir nekintantis, ar į atsiradusįjį? Juk jei kosmosas yra puikus, o
Demiurgas - geras, tai aišku, kad jis žvelgė į tą, kuris am- 29
žinas; bet jei [ir kosmosas, ir Demiurgas] yra tokie, kad šito nė ištarti niekam nevalia, tai jis žvelgė į atsiradusįjį. Tačiau kiekvienam aišku, jog jis žiūrėjo į amžinąjį Provaizdį: juk kosmosas - nuostabiausias iš visko, kas tik
yra atsiradę, o Demiurgas - geriausia iš priežasčių. Kadangi b
[Dangus] pagimdytas taip nuostabiai, jis turėjo būti kurtas pagal sau tapatų ir nekintantį Provaizdį, suvokiamą svarstymu ir mąstymu. O jeigu yra būtent taip, tai šis kosmosas neišvengiamai privalo būti kažko kito atvaizdas. [Pradedant nagrinėti], svarbiausia rasti pradžios tašką, kuris atitiktų [svarstymo] prigimtį, todėl, kalbant apie atvaizdą ir jo Provaizdį, kaip skyrimo pagrindą reikia pasitelkti suvokimą, kad žodžiai giminingi jų aiškinamiems daiktams. Apie pastovų, tvirtą bei protu atskleidžiamą daiktą ir žodžiai turi būti pastovūs bei neklumpantys; kiek įmanoma,

jiems dera pasilikti nepaneigiamiems ir nepajudinamiems - reikia neprarasti nė vienos šių ypatybių. Bet apie tai, kas
c tik atvaizduoja Provaizdį ir tik panašu į jį, ir žodžiai gali būti vien [tikėtinai] panašūs, nes tarp būties ir tapsmo yra toks pat santykis, kaip tarp tiesos ir tikėjimo. Todėl nenustebk, Sokratai, jeigu mes, daug ir įvairiai prikalbėję apie dievus bei visa ko atsiradimą, vis dėlto neįstengsime pasiekti, kad mūsų žodžiai visur ir visais atžvilgiais būtų neprieštaringi ir tikslūs. Priešingai, turėsime džiaugtis, jei mūsų pasakojimas bus bent ne mažiau tikėtinas, kaip bet
d kuris kitas, atmindami, jog ir aš, kalbantysis, ir jūs, teisėjai, turime tik žmonių prigimtį; taigi, pasitenkinus tikėtinu mitu apie svarstomus dalykus, nedera ieškoti nieko vertingiau.

Sokratas. Puiku, Timajau, mums būtinai reikės pasitenkinti tuo, ką siūlai; tavo įžangą priėmėme su nuostabiu pasigėrėjimu, taigi dabar giedok mums pačią giesmę.

e *Timajas.* Tad apsakykime, dėl kokios priežasties Kūrėjas sukūrė atsiradimą ir štai šią Visybę. Jis buvo geras, o kas yra geras, tas niekuomet dėl nieko nejaučia pavydo. Kadangi pavydo nejautė, [Kūrėjas] panoro, idant viskas pasidarytų kiek įmanoma panašu į jį patį. Kas, sekdamas
30 protingais vyrais, [šį Kūrėjo norą] pripažintų esant svarbiausią atsiradimo ir kosmoso pradžią, tas pasielgtų teisingiausiai. Taigi panorėjęs, kad viskas būtų puiku ir niekas - kiek tik įmanoma - nebūtų netikę, Dievas pasirūpino visais regimais daiktais, kurie nebuvo parimę, tačiau nedarniai ir netvarkingai judėjo; jis atvedė juos iš netvarkos

į tvarką, manydamas, jog pastaroji visais atžvilgiais geresnė už pirmąją. Nebuvo įmanoma anksčiau ir nėra įmanoma dabar, jog tas, kuris yra geriausias, darytų ką kita, išskyrus tai, kas puikiausia; be to, svarstydamas [Kūrėjas] nusprendė, jog iš visų daiktų, kurie pagal savo prigimtį *b* regimi, nė vienas kūrinys, neturintis proto, negali būti gražesnis už tą, kuris apdovanotas protu, jeigu kiekvieną jų lygintume kaip visumą. Na, o protas negali atsirasti niekur kitur, išskyrus sielą. Remdamasis šiuo svarstymu, protą jis įkurdino sieloje, o sielą - kūne ir šitaip surentė Visybę, idant tai, ką atliko, iš prigimties būtų gražiausias ir puikiausias kūrinys. Tad šitaip, remiantis tikėtinu svarstymu, reikia pripažinti, jog šis kosmosas yra gyvūnas, turintis sielą bei protą ir kad jis iš tiesų atsirado dieviškosios *c* apvaizdos dėka. Kadangi yra būtent taip, dabar vėl turime nuspręsti štai ką: pagal kurio gyvūno panašumą Kūrėjas surentė šį kosmosą? Nepaniekinkime pastarojo, manydami, jog tai [kokios nors] atskiros rūšies gyvūnas, nes tai, kas panašu į neatbaigtą dalyką, negali būti gražu. Tačiau padarykime prielaidą, jog tai yra [būtybė], kuri visus kitus gyvūnus tartum savo dalis talpina savyje tiek atskirai po vieną, tiek giminėmis, ir nutarkime, kad ji ir buvo tas Provaizdis, į kurį kosmosas labiausiai panašus, nes kaip ši būtybė apima savyje visus protu suvokiamus gyvus padarus, taip ir kosmosas talpina mus bei visus kitus regimus *d* gyvūnus. Juk Dievas, panorėjęs pasaulį padaryti kiek įmanoma panašesnį į puikiausią ir visais atžvilgiais tobuliausią iš mąstomųjų dalykų, sukūrė jį kaip vienatinį regimą

31 gyvūną, talpinantį savo viduje visus jam iš prigimties gi-
miningus gyvūnus.

Bet ar teisūs mes, kalbėdami apie vieną dangų? O gal
teisingiau būtų kalbėti apie daugelį jų ar net nesuskai-
čiuojamą gausybę? Ne, Dangus yra vienas, jei tik jis yra
sukurtas pagal Provaizdį, nes tai, kas aprėpia visus protu
suvokiamus gyvus padarus, negali leisti, kad šalia jo būtų
dar kas nors; antraip prireiktų kito gyvūno, kuris anuos
du sutalpintų savyje ir kurio dalimis anie taptų. Tuomet
jau ne šiuos, o tą, kuris juos sutalpino, teisingiau būtų pa-
b vadinti kosmoso Provaizdžiu. Todėl, idant kūrinys taptų
panašus į visais atžvilgiais tobulą gyvūną [ir] savo vie-
natinumu, Kūrėjas nesukūrė nei dviejų kosmosų, nei be-
galinės jų gausybės, tik šis vienatinis Dangus atsiradęs esti
ir bus [ateityje].

Taigi pagimdytasis [gyvūnas] privalėjo būti kūniš-
kas, o dėl šios priežasties - regimas ir apčiuopiamas. Tačiau
regimu niekas negali pasidaryti be ugnies, apčiuopiamu -
be ko nors kieto, o kietu - be žemės[23]. Todėl Dievas, pra-
dėjęs ręsti Visybės kūną, kūrė jį iš ugnies ir žemės. Bet du
nariai patys vieni negali būti gerai sujungti be trečio, nes
c būtina, jog tarp jų abiejų atsirastų juos vienijanti jungtis.
O iš jungčių puikiausia yra ta, kuri įstengtų labiausiai su-
vienyti save pačią su jos rišamais norais. Gražiausiai šitai
gali atlikti proporcija, nes, kai iš trijų skaičių - tiek kubi-
32 nių, tiek kvadratinių - viduriniam esant bet kokiam, pirmas
taip sutinka su viduriniu, kaip vidurinis - su paskutiniu,
ir atitinkamai paskutinis taip sutinka su viduriniu, kaip

vidurinis - su pirmu, vidurinius skaičius perkeliant į pirmą ir paskutinę vietas, o paskutinius ir pirmus, priešingai, į vidurinę vietą, paaiškės, jog santykis [tarp kiekvienos poros narių] neišvengiamai liks toks pat; tai reiškia, kad visi šie skaičiai tarpusavyje sudarys vienovę.

Be to, jei visa ko kūnas turėtų tapti plokštuma be
gylio, užtektų vieno vidurinio nario, idant pastarasis būtų *b*
sujungtas su kraštiniais [nariais]. Tačiau [kūnas] privalėjo tapti trimatis, o trimačiai daiktai visuomet sujungiami ne su vienu viduriniu nariu, o su dviem; todėl Dievas tarp ugnies ir žemės įkurdino vandenį ir orą, po to nustatė tarp jų kiek įmanoma tikslesnius santykius, idant oras sutiktų su vandeniu taip, kaip ugnis - su oru, o vanduo sutiktų su žeme taip, kaip oras - su vandeniu. Tad šitaip jis susiejo juos, ręsdamas iš jų regimą ir apčiuopiamą dangų.

Štai kodėl iš keturių [pradų] gimė kosmoso kūnas,
darnus proporcijos dėka; būtent dėl jų jame atsirado drau- *c*
gystė, todėl suardyti sujungto vienovėn kūno negali niekas, išskyrus tą, kuris pats jį susiejo. Be to, kiekvienas iš keturių [pradų], įjungiant juos į kosmoso sudėtį, buvo visiškai sunaudotas; Kūrėjas surentė [kosmosą] iš visos ugnies, viso vandens, viso oro ir visos žemės, nepalikdamas už jo ribų nė vienos tų pradų dalies ar pajėgumo. Jis pasirūpino,
kad, pirmiausia kosmosas būtų vientisa ir tobula gyva *d*
būtybė, sudaryta iš tobulų dalių, be to, kad kosmosas būtų
vienintelis ir kad neliktų jokių liekanų, iš kurių galėtų 33
gimti kitas, į jį panašus, ir pagaliau, kad jis būtų nekarš-

tantis ir nesergantis. Kūrėjas suvokė, kad, jei prie sudėtingos sandaros kūno iš išorės prisiartins ir netinkamu metu jį užgrius daiktai, kuriems būdinga šiluma, šaltis ir kitos stipriai veikiančios galios, tai jie išklibins jį ir, sukėlę ligas bei sukriošimą, sunaikins. Tad dėl šios priežasties ir remdamasis šitokiais svarstymais Kūrėjas surentė kosmosą kaip vientisą visumą, sudarytą iš savo ruožtu vientisų dalių, -
b tobulą, nesenstantį ir nesergantį. Išvaizdą [Kūrėjas] kosmosui suteikė tokią, kokia šiam tinkamiausia ir giminingiausia. Juk gyvai būtybei, kuri turi savyje talpinti visus gyvus padarus, tinka toks pavidalas, koks talpina savyje visus kitus. Tad [Kūrėjas], sukdamas kosmosą, suapvalino pastarąjį į rutulį[24], kurio paviršius visur yra vienodai nutolęs nuo centro, taigi suteikė visa kam pavidalą, iš visų pavidalų tobuliausią ir panašiausią į save patį, nes suprato, kad panašumas miriadus kartų gražesnis už nepanašumą. Visą rutulio paviršių iš išorės jis nulygino dėl
c įvairių priežasčių, nes kosmosui visiškai nereikėjo nei akių, kadangi jo išorėje neliko nieko, ką būtų galima išvysti, nei klausos, kadangi neliko nieko, ką būtų įmanoma išgirsti. Be to, jo negaubė oras, kurį reikėtų kvėpuoti. Lygiai taip pat jam nereikėjo jokio įtaiso, kuriuo galėtų valgyti maistą arba suvirškintą pašalinti atgal, nes niekas neišeidavo už jo ribų ir iš niekur į jį neįeidavo, kadangi nebuvo nieko, kas galėtų į jį patekti. [Kosmosas] buvo sumaniai suręstas taip, kad gautų maistą iš savo paties dūlėjimo, visus veiks-
d mus bei kęsmus atlikdamas pats ir savyje pačiame. Mat tas, kuris jį rentė, pamanė, jog būti sau pakankamam yra

daug geriau, negu stokoti ko nors kito[25]. Kadangi nebuvo jokio reikalo ką imti ir nuo ko gintis, jis nutarė, kad neverta prie kūno pridėti rankų, taip pat kojų ar kokio kito įtaiso, skirto vaikščioti, nes iš septynių judėjimo rūšių[26] [Kūrėjas] 34
skyrė kūnui jam tinkančią rūšį, būtent tą, kuri artimiausia protui ir mąstymui. Todėl jis privertė [kosmoso kūną] judėti, vienodai besisukant ratu savyje pačiame ir toje pačioje vietoje, o kitas šešias judėjimo rūšis pašalino, idant šios netrikdytų pirmosios. Kadangi tokiam sukimuisi ratu nereikėjo kojų, jis padarė [kosmosą] be blauzdų ir pėdų.

Visas amžinai esančiojo Dievo svarstymas apie tą Dievą, kuris dar tik turėjo atsirasti, reikalavo, kad kosmoso *b*
kūnas būtų sukurtas glotnus, visur vienodas, vienodai nusidriekęs nuo centro į visas puses, vientisas, tobulas ir sudarytas iš tobulų kūnų. Jo viduryje įkurdinęs sielą[27], Rentėjas ištempė ją per visą [rutulio ilgį] ir, be to, apvilko ja kūną iš išorės. Šitaip jis sukūrė dangų - apvalų, besisukantį ir vieną vienintelį, tačiau dėl savo tobulumo gebantį bendrauti su savimi pačiu, nestokojantį nieko kito, pasitenkinantį savo paties pažinimu ir draugyste su savimi pačiu. Visų šių [kosmosui suteiktų sugebėjimų] dėka Kūrėjas pagimdė jį kaip laimingą Dievą.

Jeigu apie sielą mes bandome kalbėti vėliau, tai dar nereiškia, kad Dievas ją ir sukūrė vėliau [už kūną]: juk *c*
sujungdamas juos jis nesuteiktų jaunesnei [kosmoso daliai] viršenybės prieš vyresniąją. Tai tik mes, smarkiai veikiami atsitiktinių bei paviršutiniškų dalykų, jais vadovaujamės ir savo kalbose, o Dievas sukūrė sielą pirmesnę ir

viršesnę tiek pagal kilmę, tiek pagal dorybę, kaip kūno
valdovę ir vadovę, o surentė štai iš tokių dalių ir štai kaip:
35 iš tos substancijos, kuri yra nedaloma ir amžinai tapati, ir
tos, kuri kūnuose tampa pasidalijusi, jis maišydamas sukū-
rė trečią, vidurinę substancijos rūšį, kuriai būdinga tiek
tapatumo, tiek skirtingumo prigimtis, ir atitinkamu būdu
patalpino ją tarp to, kas nedalu, ir to, kas kūnuose tampa
pasidaliję. Po to, paėmęs šias tris [substancijas], jis sudėjo
jas visas į vieningą idėją, jėga privertęs maišymui nepa-
klūstančią skirtingumo prigimtį susijungti su tapatumo
[prigimtimi]. Vėliau, sumaišęs jas su substancija ir pada-
b ręs iš trijų vieną, jis šią visumą savo ruožtu padalijo į rei-
kiamą skaičių dalių, kurių kiekviena buvo tapatumo,
skirtingumo ir substancijos mišinys.

O dalyti jis pradėjo šitaip: pirmiausia nuo visumos
atskyrė vieną dalį, paskui antrą - dukart didesnę, trečią -
pusantro karto didesnę už antrąją ir triskart didesnę už
pirmąją, ketvirtą - dukart didesnę už antrąją, penktą - tris-
kart didesnę už trečiąją, šeštą - aštuonis kartus didesnę už
c pirmąją, septintą - dvidešimt septynis kartus didesnę už
pirmąją. Po to jis pradėjo užpildyti susidariusius dvigubus
36 ir trigubus tarpus, atkirsdamas nuo to paties mišinio vis
naujas dalis ir sutalpindamas jas tarp pirmesnių dalių tokiu
būdu, kad kiekviename tarpe būtų po du tarpinius narius,
kurių vienas viršytų mažesnį iš kraštinių narių tokia jo
dalimi, kokia jį viršytų didesnis, o kitas ir viršytų mažesnį
kraštinį narį, ir nusileistų didesniajam vienodu dydžiu.
Šių sutvirtinimų dėka atsirado nauji tarpai - trijų antrųjų,

keturių trečiųjų ir devynių aštuntųjų - pirmesnių tarpų
viduje. Tuomet visus keturių trečiųjų tarpus jis užpildė *b*
devynių aštuntųjų tarpais, palikdamas nuo kiekvieno tar-
po atskirtą tokio ilgio dalelę, kad skaičiai, padalyti šiais
likusiais tarpais, visuomet sutiktų vienas su kitu kaip du
šimtai penkiasdešimt šeši su dviem šimtais keturiasdešimt
trim[28]. Be to, mišinys, iš kurio Dievas ėmė minėtąsias da-
lis, buvo sunaudotas iki galo.

Vėliau, perkirtęs visą šį [sukurtąjį] darinį išilgai į dvi
dalis, jis sudėjo jas abi kryžmai, panašiai į raidę "chi", ir
sulenkė kiekvieną jų į ratą, padarydamas, kad galai susitik-
tų taške, priešingame dalių susikirtimo taškui. Po to jis *c*
privertė jas vienodai ir toje pačioje vietoje judėti ratu, be
to, vieną ratų padarė išorinį, o kitą - vidinį. Išorinį sukimąsi
jis pavadino tapatumo prigimtimi, o vidinį - skirtingumo
prigimtimi[29]. Tapatumo ratą jis privertė suktis iš kairės į
dešinę, išilgai [stačiakampio] kraštinės, o skirtingumo ra-
tą - iš dešinės į kairę, išilgai [to paties stačiakampio] įstri-
žainės. Tačiau persvarą jis suteikė tapatumo ir panašumo
judėjimui, nes paliko jį vientisą ir nedalų, tuo tarpu vidinį *d*
judėjimą šešiais padalijimais suskirstė į septynis nelygius
ratus, laikydamas [vienodą] dvigubų ir trigubų tarpų - ir
vienų, ir kitų buvo po tris - skaičių. Šiems ratams jis skyrė
suktis priešingomis vienas kitam kryptimis, be to, taip,
kad trijų ratų greitis būtų vienodas, o kitų keturių - nevie-
nodas, lyginant tiek vienus su kitais, tiek su anais trim,
tačiau pamatuotas taisyklingu santykiu.

Kai visas sielos mišinys buvo pagimdytas, atsižvelgiant

e į jį sukūrusiojo sumanymą, pastarasis sielos viduje ėmė
rengti visa, kas kūniška, ir sujungė juos vieną su kitu jų
centriniuose taškuose. Ir štai siela, išskleista nuo centro
iki dangaus ribų ir ratu gaubianti dangų iš išorės, besi-
sukdama pati savyje, visiems laikams tapo nesibaigiančio
37 ir protingo gyvenimo versme. Be to, dangaus kūnas gimė
matomas, o siela - nematoma ir, kadangi dalyvavo svars-
tyme bei harmonijoje, kadangi buvo pagimdyta tobu-
liausiojo tarp viso to, kas mąstoma ir amžinai būva, ji pa-
ti esti tobulesnė už visa, kas pagimdyta. Ji yra trijų dalių
mišinys, sudarytas iš tapatumo, skirtingumo bei substan-
cijos prigimčių, proporcingai padalytas, vėl iš naujo sulie-
tas ir nuolat besisukantis aplink save patį, todėl kiek-
vienąkart, susiliesdamas su daiktu, kurio substancija pa-
dalyta arba, priešingai, nedali, ji visa savo esybe pradeda
b judėti ir žodžiu išreiškia, kam šis daiktas tapatus ir nuo ko
skiriasi; taip pat kokiu būtent atžvilgiu, kur, kaip ir kada
kiekvienas daiktas atsirasdamas esti kartu su kiekvienu
[kitu] daiktu - savo būtyje, savo kęsminėse būsenose ir ta-
patumo atžvilgiu. Šis žodis, nebyliai ir be garso tariamas
savyje pačiame judančiame [kosmose], vienodai teisingas
ir tada, kai jis susijęs su skirtingumu, ir tada, kai turi ryšį
su tapatumu. Bet jeigu jis ištariamas apie tai, kas junta-
ma, ir apie jį visoje kosmoso sieloje paskelbia taisyklingai
judantis skirtingumo ratas, tai atsiranda teisingos ir tvirtos
nuomonės bei įsitikinimai; jeigu, priešingai, jis ištariamas
apie mąstomą dalyką ir apie jį duoda žinią greitai riedan-
tis tapatumo ratas, tai pagal būtinybę iki galo atsiskleidžia

protas ir žinojimas. Tačiau jeigu kas nors į klausimą, ko c
viduje atsiranda viena ar kita, nurodys kokią kitą buveinę,
o ne sielą, tai jis pasakys ką tik nori, bet ne tiesą.

Ir štai, supratęs, jog tai, kas jo pagimdyta - ši amžinųjų
dievų puošmena - juda ir gyvena, Tėvas nudžiugo ir su
pasitenkinimu sumanė padaryti [kūrinį], dar labiau panašų
į Provaizdį. Kadangi Provaizdis yra amžinai gyva būtybė,
[Kūrėjas] nusprendė ir šiuo požiūriu, kiek įmanoma, pa-
siekti panašumo. Tačiau anos gyvos būtybės prigimtis bu-
vo amžina, o šios savybės neįmanoma visiškai perduoti nė
vienam iš pagimdytųjų [kūrinių]. Todėl jis nutarė sukurti d
tam tikrą judantį amžinybės panašumą; ręsdamas dangų,
kartu su juo [Tėvas] kuria amžiną vienovėje glūdinčios
amžinybės atvaizdą, judantį nuo skaičiaus prie skaičiaus,
kurį mes pavadinome laiku. Juk nebuvo nei dienų, nei
naktų, nei mėnesių, nei metų, kol nebuvo pagimdytas Dan-
gus, tačiau jis prirengė jų atsiradimą tik tuomet, kai Dan-
gus buvo suręstas. Visa tai - laiko dalys, o “buvo” ir “bus” - e
tik atsiradusio laiko rūšys, todėl, perkeldami jas į amžiną-
ją substanciją, mes, patys to nepastebėdami, suklystame.
Juk apie šią substanciją mes kalbame, kad ji “buvo”, “yra”
ir “bus”, tačiau, jeigu svarstysime teisingai, jai tinka tik
vienintelis “yra”, tuo tarpu “buvo” ir “bus” taikytini tik
atsiradimui, bėgant kintančiam laikui, nes tiek viẽna, tiek
kìta yra judėjimai. Bet tam, kas amžinai esti tapatus sau ir 38
nejudantis, netinka laikui bėgant darytis vyresniam ar jau-
nesniam arba tapti tokiam kada nors - dabar ar ateityje,
arba apskritai patirti ką nors iš to, ką atsiradimas suteikė

pojūčiais suvokiamų daiktų srautui[30]; ne, visa tai - rūšys laiko, pamėgdžiojančio amžinybę ir bėgančio ratu pagal skaičiumi nusakomą dėsnį. Maža to, mes dar kalbame,
b tarsi tai, kas atsirado, yra tai, kas atsirado; tai, kas atsiranda, yra tai, kas atsiranda; o tai, kas turi atsirasti, yra tai, kas turi atsirasti; ir tai, ko nėra, yra tai, ko nėra. Apie visus šiuos dalykus mes kalbame netiksliai, tačiau dabar neturime progos visa tai kruopščiai išsiaiškinti.

Tad laikas atsirado kartu su dangumi, idant, vienu metu gimę, jie ir suirtų vienu metu, jeigu ateis jų suirimo metas; laikas buvo sukurtas pagal amžinosios prigimties Provaizdį, kad taptų kiek įmanoma į ją panašus. Mat
c Provaizdis yra tai, kas būva visą amžinybę, tuo tarpu atvaizdas atsirado, yra ir bus visą laiką. Tad šitoks buvo Dievo sumanymas ir ketinimas, jei kalbėsime apie laiko gimimą. Ir štai, idant laikas gimtų iš Dievo proto bei mąstymo, atsirado saulė, mėnulis ir penki kiti planetomis vadinami šviesuliai laiko skaičiams nustatyti ir sergėti. Vieną po kito sukūręs jų kūnus, Dievas įdėjo juos - o buvo jų septynetas - į septynetą ratų, kuriais vyko skirtingumo sukimasis:
d mėnulį - į žemei artimiausią ratą, saulę - į antrąjį nuo žemės, aušranešį bei šventą, Hermiui skirtąja laikomą žvaigždę - į tą ratą, kuris lekia vienodu greičiu, kaip ir saulės ratas, tačiau priešinga kryptimi. Štai kodėl saulė, Hermio žvaigždė bei aušranešys iš eilės vieni kitus ir pasiveja, ir yra pasivejami. Kalbėdami apie kitas [planetas] ir tai, kur būtent ir dėl kokių priežasčių būtent jos buvo ten įtvirtintos, būtume priversti skirti antraeiliams dalykams dau-

giau dėmesio, negu jo reikalauja mūsų pasakojimo tema. Galbūt kada nors vėliau ir šio dalyko griebsimės, kaip pridera, jeigu rasime tam tinkamo laiko. *e*

Tad po to visi [šie šviesuliai], skirti dalyvauti laiko kūrime, gavę kiekvienam jų derantį judėjimą, po to, jie, būdami gyvais raiščiais surišti kūnai, virtę gyvomis būtybėmis ir supratę jiems patikėtą reikalą, pradėjo suktis išilgai skirtingumo judėjimo, įstrižai kertančio tapatumo judėjimą ir pastarajam paklūstančio; vieni jų apskriedavo 39
didesnį ratą, kiti - mažesnį, be to, mažesniais ratais jie skriejo greičiau, o didesniais - lėčiau. Tačiau, veikiant tapatumo judėjimui, atrodo, tartum [šviesulius], keliaujančius greičiausiai ir pasivejančius kitus, pasiveja lekiantieji lėčiau, nes tapatumo judėjimas visus [šviesulių] ratus spirališkai užlenkia dėl to, kad du [pagrindiniai judėjimai] *b*
vyksta priešingomis kryptimis; štai kodėl būtent [šviesulys], lėčiausiai nukrypstantis nuo greičiausio judėjimo, ir atrodo labiausiai priartėjantis prie [pastarojo judėjimo] greičio.

Idant būtų tam tikras regimas santykio tarp lėtumo ir greitumo, kuriais [šviesuliai] juda savo aštuoniais ratais, matas, Dievas antrame nuo žemės rate įžiebė šviesą, kurią mes dabar vadiname saule, idant ji kiek įmanoma toliau nušviestų visą dangų, o visos gyvos būtybės, kurioms tai dera, gautų savo dalį skaičiuje, mokydamosi jo iš tapatumo bei vienodumo sukimosi. Tad šitokiu būdu ir dėl šitokių priežasčių atsirado naktis ir diena - šis vienintelio ir pro- *c*
tingiausio skriejimo ratu apsisukimas; mėnuo [sukanka]

tuomet, kai mėnulis, užbaigęs savo apsisukimą, pasiveja
saulę, o metai - kai saulė apskrieja savo ratą. Kitų šviesulių
apsisukimų žmonės, išskyrus nedaugelį, nepastebi, ne-
duoda jiems pavadinimų ir nematuoja jų skaitinių santy-
kių vienų su kitais, todėl, galima sakyti, nė ir nenutuokia,
kad šios nesuvokiamai gausios ir nuostabiai įvairios klajo-
d nės taip pat yra laikas. Vis dėlto galima įžvelgti, kad at-
baigtas pilnų metų laiko skaičius išsipildys tuomet, kai
visi aštuoni skirtingų greičių ratai tuo pačiu metu atskries
į pradinį savo tašką, susiderindami su tolygiai riedančio
tapatumo rato matu. Štai kaip ir kokiais tikslais buvo pa-
gimdytos visos žvaigždės, kiek tik jų keliauja per dangų ir
vėl grįžta į savuosius takus, idant kosmosas taptų kiek
įmanoma panašesnis į tobulą ir mąstymu suvokiamą gy-
e vūną, mėgdžiodamas amžiną jo prigimtį. Visais kitais at-
žvilgiais [kosmosas] dar prieš atsirandant laikui panešėjo į
tai, ką atvaizdavo, išskyrus vienintelį dalyką: jis dar ne-
talpino savyje visų gyvų būtybių, privalėjusių jame atsi-
rasti, todėl šiuo atžvilgiu dar nebuvo panašus į aną [amži-
nąjį Provaizdį]. Tačiau ir tai, ko trūko, Dievas padarė,
nukaldamas pagal Provaizdžio prigimtį. Jis nusprendė, kad
ir šičia privalu įsigyti tiek ir tokių [gyvūnų] idėjų, kiek ir
40 kokių protas įžvelgia [amžinajame] gyvūne. Iš viso jų yra
keturios: pirma jų - dangiškoji dievų giminė, antra - oru
keliaujančių plunksnuočių, trečia - vandenyje gyvenanti
giminė, o ketvirta - pėsčia ir sausuma vaikščiojanti giminė.
Dieviškosios giminės idėją Dievas daugiausia padirbo iš
ugnies[31], idant ji atsiskleistų žvilgiui kaip šviesiausia ir

gražiausia, kūrė ją tobulai apvalią, vaizduodamas panašią į Visybę, ir patalpino ją į to, kas visų viršiausia, supratimą, liepdamas jai šiuo sekti, be to, paskirstęs šitą giminę ratu po visą dangų ir ja išpuošęs visą kosmosą, padarė pastarąjį tikrovišką. Iš judėjimų kiekvienam [Dievui] jis dovanojo *b* po du: pirma, vienodą judėjimą toje pačioje vietoje, idant apie tai, kas tapatu, jie visuomet mąstytų tapačiai, antra vertus, slenkamąjį judėjimą, kad jie būtų pajungti tapatumo bei vienodumo sukimuisi. Tačiau kitų penkių judėjimų jis jiems nesuteikė, padaręs šią giminę nejudančią ir parimusią, idant kiekvienas iš dievų būtų kiek tik įmanoma tobulas. Dėl šios priežasties atsirado visos, kiek tik jų esama, neklajojančios žvaigždės, kurios yra dieviškos ir amžinos gyvos būtybės; vienodai besisukdamos, jos visuomet pasilieka toje pačioje vietoje. Tuo tarpu nukrypstantys [nuo tako] ir besileidžiantys į šitokią klajonę [šviesuliai] atsirado taip, kaip apsakyta anksčiau.

Mūsų maitintojai žemei [Dievas] skyrė suktis apie *c* ašį, einančią per Visybę, o sugalvojo ją kaip dienos ir nakties sergėtoją bei kūrėją, kaip pirmą ir vyriausią iš dievybių, kokios tik yra atsiradusio dangaus viduje. Kalbėti apie pastarųjų šokamus ratelius, jų tarpusavio susigretinimus, atvirkščią jų ratų sukimąsi ir užbėgimus į priekį, taip pat apie tai, kurios jų atsiranda vienos greta kitų arba vienos kitų akivaizdoje, kurios jų išsidėsto vienos priešais kitas tokioje padėtyje mūsų atžvilgiu, kad, praslinkus atitinkamiems laiko tarpams, tai pasislepia, tai vėl pasirodo, siųsdamos baimę ir ateityje atsitiksiančių įvykių ženklus tiems, *d*

kurie neįstengia apskaičiuoti [jų judėjimo], - kalbėti apie visa tai, nežiūrint į šias [žvaigždes] pamėgdžiojančius atvaizdus[32], būtų bergždžias triūsas. Tad tepakanka mums to, kas pasakyta, ir pasakojimas apie regimų ir pagimdytų dievų prigimtį tebūnie baigtas.

Pasakoti apie kitus daimonus ir aiškintis jų kilmę - pranokstantis mūsų jėgas uždavinys, tad reikia tikėti tais, kurie apie tai kalbėjo anksčiau, nes būdami, kaip patys sakosi, dievų palikuonys, jie, be abejo, gerai žino savo
e protėvius. Juk nepasitikėti dievų vaikais negalima, net jeigu jie kalba be tikėtinų ir būtinų įrodymų, tačiau, laikantis įstatymo, tikėti jais privalu, jeigu jie sako skelbią savo šeimos padavimus. Tad ir mes perimkime ir paskelbkime jų liudijimą apie šių dievų kilmę: Gajai ir Uranui gimė vaikai Okeanas ir Tėtidė, o iš šių - Forkyjas, Kronas su Rėja bei visa jų kiltis; tuo tarpu iš Krono ir Rėjos - Dzeusas su Hėra ir visi tie, apie kuriuos žinome kalbant, kad jie
41 yra broliai ir seserys, o jau iš jų - kiti palikuonys[33]. Kai visi dievai - ir tie, kurie mums matant sukasi ratu, ir tie, kurie mums pasirodo tik tada, kai patys šito įsigeidžia, - buvo gimę, visa ko Gimdytojas jiems tarė štai ką:

"Dievų dievai! Aš esu jūsų Demiurgas ir daiktų Tėvas, o tai, kas iš manęs atsirado, pasiliks nesunaikinta, nes šitoks yra mano noras. Aišku, visa, kas sudėliota iš dalių, gali
b būti suardyta, tačiau įgeidis sugriauti nuostabiai suderintą ir tobulą dalyką būtų nedoras. Būtent todėl, nors jūs, vieną kartą atsiradę, jau nebebūsite visiškai nemirtingi ir nesuardomi, vis dėlto jums neteks patirti sunaikinimo ir gauti

mirties kaip savo lemties, nes mano nuosprendis taps jums dar tvirtesniu ir dar labiau neįveikiamu ryšiu, negu jungtys, susiejusios jūsų atsiradimo metu kiekvieno jūsų kūnus. O dabar paklausykite, ką jums palieps mano žodis. Iki šiol dar negimė trys mirtingosios giminės, o kol jos neatsirado, Dangus nebus visiškai atbaigtas, nes netalpins *c*
savyje visų gyvųjų būtybių giminių[34], o tai būtina, kad jis taptų pakankamai atbaigtas. Tačiau jei šios būtybės atsiras ir gaus gyvybę iš manęs, jos prilygs dievams. Todėl, idant jos būtų mirtingos ir Visybė išties taptų Viskuo, pagal savo prigimtį imkitės kurti gyvas būtybes, pamėgdžiodami mano pajėgumą, kurio dėka atsiradote jūs patys. Vis dėlto, kadangi pageidautina, kad jose slypėtų kai kas dieviška, tai, kas vadinama dieviškuoju pradu, ir kad pastarasis kreiptų tuos, kurie visuomet ir noriai seks teisingumu ir *d*
jumis, aš įteiksiu jums kūrimo sėklas bei pradus, tačiau visais kitais atžvilgiais jūs patys atbaiginėkite gyvųjų būtybių kūrimą, jungdami tai, kas mirtinga, su tuo, kas nemirtinga, o po to ruoškite jiems maistą, juos maitinkite ir auginkite, po jų mirties pasiimkite atgal pas save."

Taip jis bylojo, o po to į tą patį indą, kuriame maišė Visybės sielos sudėtines dalis, supylė ankstesnio mišinio likučius ir vėl juos sumaišė apytikriai taip pat, tačiau šio mišinio grynumas buvo jau antrarūšis ar trečiarūšis. Iš viso šio naujojo mišinio jis išskyrė sielų skaičių, lygų žvaigždžių skaičiui, ir sielas po vieną padalijo tarp žvaigždžių. *e*
Įsodindamas sielas į žvaigždes tarsi į kokius vežimus[35], jis parodė joms Visybės prigimtį ir atskleidė likimo dėsnius,

būtent, kad pirmasis gimimas visoms sieloms bus nusta-
tytas visiškai vienodas, idant nė viena jų neliktų jo pa-
žeminta, ir kad dabar joms išsisklaidžius teks persikelti į
kiekvienai sielai derantį laiko įrankį bei tapti tomis gyvo-
42 mis būtybėmis, kurios iš visų kūrinių dievobaimingiausios.
O kadangi žmonių prigimtis dvilypė, geriausia bus toji
giminė, kuri kada nors ateityje bus pavadinta vyrais; kai
sielos bus pagal būtinybę įtvirtintos kūnuose, ir kiekvienas
kūnas pradės ką nors savin imti, o ką nors iš savęs mesti,
pirmiausia reikės, kad sielose užgimtų pojūtis, bendras
joms visoms ir atitinkantis [būtinų] poreikių keliamus dir-
ginimus, be to, kad užgimtų erosas, sumaišytas su malo-
b numu ir kentėjimu, taip pat baimė, pyktis ir visi kiti jaus-
mai, arba susieti su išvardytaisiais, arba jiems priešingi.
Jeigu sielos šias aistras valdys, tai jų gyvenimas bus teisin-
gas, o jei pateks aistrų valdžion, tai klaidingas. Kas nugy-
vens atmatuotą jam laiko trukmę tinkamai, tas sugrįš į jo
vardu pavadintos žvaigždės buveinę ir gyvens palaimingą,
jam įprastą gyvenimą, o kas neįstengs to padaryti, tas gim-
damas antrąkart pakeis savo prigimtį moteriška. Tačiau
c jei ir tuomet jis nesiliaus skleisti blogio, tai jam, kiekvieną-
kart naujai gimstant, teks įgyti tokio gyvūno prigimtį, koks
atitiks jo ydingą sanklodą, o jo kančių pabaiga ateis tik
tuomet, kai jis, nusprendęs savyje paklusti vienodumo ir
tapatumo sukimuisi, protu įveiks įvairialypę ugnies ir van-
dens, oro ir žemės nesantaiką, linkusią jungtis prie jo pri-
d gimties, nugalės jų neprotingą siausmą ir vėl atkeliaus prie
ankstesnio ir geresnio būvio idėjos.

Nurodymus davęs taip, kad ateityje nepasirodytų
niekieno ydų kaltininku, [sielų] sėją jis iš dalies perkėlė į
žemę, iš dalies - į mėnulį, iš dalies - į kitus laiko įrankius.
Po šios sėjos jis patikėjo naujiems dievams nulipdyti mir-
tingus kūnus ir dar pridėti tai, ko trūko žmogaus sielai, o *e*
vėliau, parengus visa, kas su tuo susiję, valdyti ir kiek įma-
noma geriau bei tobuliau vadovauti mirtingajai būtybei,
kad ji netaptų savo pačios nelaimių kaltininke.

Davęs visus šiuos nurodymus, jis buvojo savo įpras-
toje būsenoje, tuo tarpu jo vaikai, suvokę Tėvo įsakymą,
ėmė jį vykdyti: jie paėmė nemirtingąjį mirtingos būtybės
pradą, o po to, pamėgdžiodami savo [pačių] Demiurgą,
pasiskolino iš kosmoso ugnies ir žemės, taip pat vandens
ir oro dalelyčių, pažadėję vėliau jas grąžinti. Šias dalelytes
jie ėmė jungti į vieną daiktą, tačiau ne tais nesutraukomais 43
raiščiais, kuriais buvo surišti jų pačių kūnai, bet gausiais
ir dėl savo mažumo nepastebimais, ir šitaip kiekvienam
sudėliotajam kūnui suteikė vientisumą ir vieningumą, o
nemirtingos sielos apsisukimus sujungė su pritekėjimu ir
ištekėjimu, vykstančiais kūne. Ir štai šie apsisukimai,
įtraukti į galingą srautą, neįstengė nei iki galo jo įveikti,
nei iki galo jam nusileisti, bet kartkartėmis per prievartą
suteikdavo jam savo [sukimosi] kryptį, o kartkartėmis
būdavo nukreipiami jo. Štai kodėl ši būtybė buvo paslan- *b*
ki, tačiau krypo, kur papuola - netvarkingai ir neprotingai.
Be to, galėdama judėti visais šešiais judėjimais - priekin-
atgal, dešinėn-kairėn ir aukštyn-žemyn, ji slinko šešiomis
kryptimis ir visokeriopai klaidžiojo. Jau net maisto srautas,

perpildydavęs kūną ir po to vėl iš jo pasišalindavęs, buvo
pakankamai stiprus, o dar didesnę maišatį sukeldavo
išoriniai poveikiai, kuomet, pavyzdžiui, kieno nors kūnas
užkliūdavo už tykojusios jo iš išorės ugnies arba atsitrenk-
c davo į žemės tvirtumą arba į drėgną vandens slidumą, arba
būdavo apsiaučiamas vėjų keliamais oro bangavimais. Visi
šie judėjimai, kiaurai pereidami kūną, užklupdavo sielą ir
užgriūdavo ant jos, todėl visi jie tuomet buvo pavadinti ir
iki šiol tebėra vadinami pojūčiais. Beregint sukeldami
stipriausią ir didžiausią judėjimą ir, be to, susijungdami
su nuolat [per kūną] tekančiu vandens srautu, pojūčiai
ėmė veikti sielos apsisukimus ir smarkiai juos trikdyti. Ta-
d patumo judėjimą jie galų gale sukaustė, besiliedami jam
priešais ir trukdydami tiek jo vadovavimui, tiek tolesnei
jo tąsai, o skirtingumo bėgimą sutrikdė taip, kad trys dvi-
gubi ir trys trigubi tarpai, taip pat [pastaruosius] jungian-
tys nariai - trys antrosios, keturios trečiosios ir devynios
aštuntosios, kurių iki galo suardyti negali niekas, išskyrus
tą, kuris pats juos sujungė, vis dėlto išsikreivino ir pakrypo
e skersai, visokeriopai trukdydami judėjimą ratu. Su dideliu
vargu jie vis dar judėjo kartu, tačiau šis judėjimas buvo
netvarkingas: jie tai susidurdavo, tai lėkdavo skersuodami,
tai parvirsdavo. Pastaruoju atveju būdavo taip, tarsi kas
atsiremtų galva į žemę, o kojas ištiestų į viršų, į kažką jas
atremdamas; šitokioje padėtyje ir jam pačiam, ir visiems,
kurie į jį žiūri, viskas pasirodys apversta: dešinė taps kaire,
o kairė - dešine. Sielos judėjimai labai smarkai veikiami
44 šitokių ir panašių būsenų: išorėje susitikę su tapatumo arba

skirtingumo rūšimi, jie kiekvieną kart tiek apie kam nors tapatų, tiek apie nuo ko nors besiskiriantį ištaria tokį teiginį, kuris prieštarauja tiesai, ir pasirodo esą melagingi bei neprotingi; be to, nė vienas judėjimų ratu neįstengia valdyti ir vadovauti: kai atlekianys pojūčiai iš išorės užvaldo ratus, įtraukdami į šį judėjimą ir visą sielos buveinę, [tapatumo bei skirtingumo] ratai tik regimai vadovauja, o iš tiesų paklūsta.

Dėl visų šių būsenų siela ir dabar, įžengusi į mirtingą kūną, iš pradžių netenka proto; vis dėlto, augimo ir mai- *b*
tinimosi srautui susilpnėjus, o apsisukimams, laukusiems ramybės, sugrįžus į savo vagas ir, laikui bėgant, vis labiau išsilyginus, kiekvienas ratas savo bėgimą kreipia pagal prigimtinius nužymėjimus, ir visi jie ištaria teisingus teiginius tiek apie skirtingumą, tiek apie tapatumą, taigi [šių ratų] šeimininkas galutinai tampa protinga būtybe. Jei prie to prisideda tam tikras teisingas maitinimas ir auklėjimas, [žmogus] bus vientisas, nepažeistas ir sveikas, išvengs blogiausio iš visų negalavimų; bet jei jis bus nestropus, tai, keliaudamas savo gyvenimo vaga, šlubuos ir nusileis atgal *c*
į Hadą netobulas bei neprotingas. Tačiau apie tai - vėliau; dabar mes privalome nuodugniausiai išnagrinėti artimesnį dalyką, tai yra pirmiausia kūno atsiradimą visų jo dalių požiūriu, po to sielos atsiradimą - dėl kokių priežasčių ir pagal kokius dievų nužymėjimus jis įvyko. Mūsų tyrinėjimas turi vykti taip, kad pasiektų didžiausią tikėtinumo *d*
laipsnį.

Taigi dievai, pamėgdžiodami iš visų pusių apvalios

Visybės bruožus, abu dieviškuosius apsisukimus uždarė į rutulišką kūną - tą patį, kurį dabar mes vadiname galva ir kuris yra dieviškiausia mūsų dalis, viešpataujanti visoms kitoms dalims. Jai į pagalbą jie skyrė visą jų pačių parengtą kūną, pastebėję, kad galva dalyvauja visuose, kokie tik yra, judėjimuose. Tad štai, idant ji nesiristų žeme, visur padengta kupstais ir duobėmis, nežinodama, kaip čia peršokti, o ten išsikepurnėti, dievai padovanojo jai šį visur
e pravažiuojantį vežimą. Štai kodėl kūnas pasidarė pailgas ir pagal ketinimą Dievo, padariusio jį paslankų, išaugino iš savęs keturias galūnes, kurias galima ištiesti ir sulenkti; kabindamasis ir remdamasis jomis, jis įgijo gebėjimą visur keliauti, aukštai nešdamas buveinę to, kas mumyse dieviškiausia ir švenčiausia. Tad šitokiu būdu ir dėl šitokios priežasties visiems žmonėms atsirado rankos ir kojos. Pa-
45 stebėję, kad priekinė pusė kilnesnė ir svarbesnė už galinę, jie mumyse skyrė jai daugiau judrumo. Atsižvelgiant į tai, reikėjo, kad priekinė žmogaus kūno dalis įgytų ypatingą ir neįprastą įtaisą; štai kodėl dievai būtent šioje galvos rutulio pusėje įdėjo veidą, sujungę su juo visus sielos gebėjimo mąstyti įrankius, ir lėmė, kad būtent veidas pagal
b savo prigimtį būtų susijęs su vadovavimu.

Iš [mąstymo] įrankių jie, pirmiausia įrengė tuos, kurie su savimi neša šviesą, tai yra akis, ir sujungė jas su veidu štai dėl kokios priežasties: jie sugalvojo, kad atsirastų kūnas, kuris neštų ugnį, neturinčią savybės deginti, bet skleidžiančią švelnų švytėjimą, ir sumaniai padarė ją panašią į įprastą dienos šviesą. Taip yra todėl, kad mūsų viduje gyvena

ypatingai tyra ugnis, giminingа dienos šviesai; būtent šią *c*
ugnį jie privertė glotniomis ir tankiomis dalelytėmis lietis
per akis. Tai darydami, jie kaip dera sutankino akies audinį,
ypač [akies] viduryje, kad jis nepraleistų nieko rupesnio,
o vien gryną ugnį. Ir štai, kai vidurdienio šviesa apgaubia
šiuos regimuosius išsiliejimus ir tapatus veržiasi prie tapa-
taus, jie susilieja, sudarydami vientisą ir vienalytį kūną
tiesiai priešais akis, be to, toje vietoje, kur ugnis, besiver-
žianti iš vidaus, susiduria su išoriniu šviesos srautu. O ka-
dangi šis kūnas dėl savo vientisumo vientisai patiria visa,
kas tik su juo nutinka, tereikia jam tik prie ko nors prisi-
liesti arba, priešingai, patirti kieno nors prisilietimą, ir šie
judėjimai jau perduodami po visą kūną, ateidami iki pat *d*
sielos; šitaip atsiranda jutimo rūšis, kurią mes vadiname
regėjimu. O kai naktis paslepia giminingą [vidinei šviesai]
dienos ugnį, vidinė ugnis tartum atkertama: atsitrenkdama
į tai, kas jai netapatu, ji pakinta ir užgęsta, nes neįstengia
susilieti su greta esančiu oru, neturinčiu savyje [dienos]
ugnies. Regėjimas dykinėja ir šitaip atneša miegą. Taip *e*
yra todėl, kad tada, kai mes dievų sukurtų prigimtinių
uždangų akims, tai yra vokų, dėka užrakiname savo viduje
ugnies jėgą, pastaroji išsklaido ir išlygina vidinius judė-
jimus, todėl ateina ramybė. Jeigu ramybė pakankamai gili,
tai miego beveik netrikdo svajos, tačiau jeigu viduje dar
yra užsilikusių smarkių judėjimų, tai jie pagal savo prigim-
tį ir vietą pagimdo ypatybių ir skaičiaus požiūriu juos ati-
tinkančius atvaizdus, atspindinčius tai, kas vyksta mūsų 46
viduje, bet po nubudimo prisimenamus kaip įvykius mū-

sų išorėje. Dabar nebus sunku suvokti ir tai, kaip gimsta atvaizdai veidrodžių ir kitų blizgančių daiktų glotnumoje. Juk jei vidinė ir išorinė ugnis sueina draugėn ir susilieja į vieną daiktą greta veidrodžio glotnumos, įvairiausiai per-
b sirikiuodamos, tai atspindys pagal būtinybę atsiras, kai tik ugnis, išeinanti nuo veido, susilies greta glotnaus ir blizgančio daikto su regėjimo ugnimi. Be to, kairė atrodys kaip dešinė, nes kiekviena regimojo srauto dalis susilies ne su ta [dienos šviesos] dalimi, kaip įprasta, o su priešinga. Tačiau [regėjimo] šviesai susijungiant su kita šviesa pakanka tik pasukti į priešingą pusę, ir dešinė atrodys kaip
c dešinė, o kairė - kaip kairė. Būtent taip atsitinka, kai glotnus įgaubto veidrodžio paviršius nukreipia iš dešinės einantį spindulį į kairiąją regimojo spindulio pusę, ir atvirkščiai. O jeigu tokį veidrodį pasuktume veido ilgio kryptimi, pasivaidentų, kad žmogus apverstas žemyn galva, nes veidrodis ir vėl atmušinėtų iš apačios sklindančią [dienos] šviesą viršutinės regimojo spindulio dalies link, o [einančią] iš viršaus - apatinės link.

d Visa tai priklauso skyriui pagalbinių priežasčių, kuriomis Dievas naudojasi kaip priemone, idant pagal galimybę įkūnytų aukščiausio tobulumo idėją. Tačiau daugumai žmonių atrodo, jog tai ne pagalbinės, o pagrindinės visa ko priežastys, nes jos sukuria atvėsimą ir įkaitimą, sutankėjimą bei išretėjimą, ir taip toliau. Tuo tarpu visos panašios priežastys jokiu atžvilgiu negali turėti nei mąstymo, nei proto. Būtina pripažinti, kad iš visko, kas egzistuoja, įgyti protą dera tik sielai, bet siela nematoma, tuo

tarpu ugnis, vanduo, žemė ir oras - matomi kūnai. Taigi
proto ir žinojimo gerbėjas pirmiausia privalo nagrinėti e
priežastis, susijusias su protinga prigimtimi, ir tik antroje
vietoje - susijusias su daiktais, judinamais iš išorės ir todėl
pagal būtinybę judinančiais kitus daiktus. Šitaip būtina
elgtis ir mums, todėl atskirsime dviejų rūšių priežastis:
apdovanotas protu, kuriančias tai, kas nuostabu bei gera,
ir neturinčias proto, sukeliančias visa, kas tik yra atsitiktina
ir netvarkinga. Apie pagalbines priežastis, pasitarnavusias,
idant akys įgytų savo dabartinį sugebėjimą, jau kalbėjome.
Dabar liko atsakyti, kokia yra viršiausioji akių teikiama
nauda, dėl kurios Dievas mums jas ir dovanojo. Taip, apie 47
regėjimą aš kalbu kaip apie didžiausios mūsų gaunamos
naudos šaltinį, nes ir dabartiniame mūsų svarstyme neį-
stengtume pasakyti nė vieno žodžio apie Visybės prigim-
tį, jeigu niekuomet nebūtume matę nei žvaigždžių, nei
saulės, nei dangaus. O kadangi diena ir naktis, mėnesių ir
metų apsisukimai, lygiadieniai bei saulėgrįžos yra regimi,
akys mums atskleidė skaičių, davė laiko suvokimą ir pa-
akino tyrinėti Visybės prigimtį, o iš viso to atsirado tai,
kas vadinama filosofija, už kurią puikesnės dievų dovanos b
mirtingųjų giminei nebuvo ir nebus. Aš tvirtinu, kad bū-
tent čia slypi didžiausia akių teikiama nauda. Tad ar verta
apdainuoti kitas, nesvarbias gėrybes? Juk jas net filosofijai
svetimas žmogus apakęs

Verksmais bergždžiai apraudotų[36].

Kad ir kaip ten būtų, mums dera manyti, kad prie-
žastis, dėl kurios Dievas išrado ir mums dovanojo regėjimą,

yra būtent šitokia: idant mes, stebėdami proto apsisuki-
mus danguje, gautume naudos savo mąstymo sukimuisi,
c giminingam aniems, dangiškiesiems, nors, skirtingai nei
pastarieji, kurie yra nesutrikdomi, šis linkęs pakrikti. Štai
kodėl, suvokę ir įsisamoninę prigimtinį svarstymų teisin-
gumą, mes mėgdžiodami beydžius Dievo apskriejimus,
privalome sutvarkyti nepastovius apsisukimus mūsų vi-
duje. Apie balsą ir klausą privalu pasakyti tą pat: jie dievų
dovanoti dėl tų pačių priežasčių ir tuo pačiu tikslu. Šiuo
tikslu suręsta kalba: ji smarkiai padeda pastarąją įgy-
vendinti. Taip pat esti ir muzikoje: visa, kas garso pagalba
d teikia naudos klausai, dovanota harmonijos dėlei. Tuo
tarpu harmoniją, kurios takai giminingi sielos apsisuki-
mams, Mūzos dovanojo kiekvienam gebančiam svarstyti
savo gerbėjui ne dėl beprasmiško malonumo, nors pasta-
rajame nūnai tik ir matoma nauda, o kaip priemonę prieš
sielos sukimosi išsiderinimą, kuri privalo sielą sutvarkyti
ir suderinti pačią su savimi. Taip pat, idant įveiktume ne-
saikingumą ir grakštumo stoką, kurie regimi daugelio iš
e mūsų elgesyje, mes iš tų pačių rankų ir tuo pačiu tikslu
gavome ritmą.

Visa, ką iki šiol esame pasakę, išskyrus nežymias
išimtis, apibūdino daiktus taip, kaip jie buvo sukurti proto-
Demiurgo. Tačiau mūsų svarstymas privalo pereiti prie
48 to, kas atsirado būtinybei veikiant, nes iš proto ir būtinybės
derinio kilo mišrus mūsų kosmoso gimimas. Tiesa, protas
paėmė viršų prieš būtinybę, ją įtikinęs daugumą to, kas
buvo gimdoma, nukreipti to, kas geriausia link. Tad šito-

kiu būdu ir dėl šitokių priežasčių, protingo įtikinimo pergalės prieš būtinybę dėka, pradžioje buvo suręsta ši Visybė. Ir jeigu ketiname jos gimimą parodyti taip, kaip jis vyko iš tikrųjų, turime pateikti ir netvarkingosios priežasties rūšį kartu su iš prigimties šiai priežasčiai priklausančiu veikimo būdu. Todėl privalome grįžti atgal ir, tiems
patiems daiktams savo ruožtu pasitelkę kitą jiems tinkantį *b*
pradą, dar sykį nuo pradžios apie juos kalbėti, kaip jau esame darę anksčiau. Mums būtina apžvelgti, kokia buvo pati ugnies, vandens, oro ir žemės prigimtis iki dangaus gimimo ir kokia buvo jų tuometinė būsena. Juk iki šiol dar niekas nepaaiškino jų gimimo, tačiau mes vadiname juos pradais ir laikome Visybės raidėmis, tarsi žinotume, kas yra ugnis ir visa kita; tuo tarpu kiekvienam nors kiek
protingam žmogui turi būti aišku, kad nėra jokio pagrin- *c*
do jų lyginti net su kokia nors skiemenų rūšimi. Štai ką manome šiuo klausimu: nekalbėsime dabar nei apie visa ko pradžią, nei apie pradus - ar kaip ten dar jie vadinami - ir, be to, tik dėl tos priežasties, kad mūsų pasirinktu tyrinėjimo būdu mūsų mintims apie šį dalyką būtų sunku suteikti deramo aiškumo. Todėl nei jūs turite iš manęs reikalauti paskutinio spręsmo šiuo klausimu, nei aš galiu
save įtikinti, kad pasielgsiu teisingai, užsikrovęs sau šitokį *d*
uždavinį. Priešingai, aš ketinu ir čia laikytis to, ką žadėjau pačioje pradžioje, būtent tikėtinumo ribų, ir pasistengsiu, eidamas nuo pradžios, apie viską atskirai ir apie viską kartu ištarti tokį žodį, kuris būtų ne mažiau, o labiau tikėtinas negu bet kuris kitas. Taigi, pereidami prie kalbų, dar

sykį kreipsimės su malda į Dievą-gelbėtoją, idant jis nu-
rodytų mums laimingą kelią nuo keisto ir neįprasto pa-
sakojimo prie tikėtinos išvados, o jau po to [visą tyrinėjimą]
e pradėsime iš naujo.

Mūsų naujųjų kalbų apie Visybę pradžioje šįsyk pa-
sitelksime išsamesnį negu pirma perskyrimą: mat tuomet
mes atribojome dvi rūšis, o dabar teks išskirti dar ir trečią.
Anksčiau pakako kalbėti apie du dalykus: pirma, apie pa-
grindinį Provaizdį, turintį mąstomą ir sau tapačią būtį,
49 antra, apie šio Provaizdžio pamėgdžiojimą, gimusį ir re-
gimą. Anuomet mes neišskyrėme trečios rūšies, pastebėję,
kad pakaks ir dviejų, tačiau dabar man regis, kad pati mū-
sų svarstymų eiga verčia mus, bandyti paaiškinti tą rūšį,
kuri yra miglota ir sunki suprasti. Tad kokią jėgą ir kokią
prigimtį jai priskirsime? Svarbiausia štai kokią: tai tarsi
visokio gimimo Pribuvėja ir Maitintoja[37]. Vis dėlto, kad
ir kokie teisingi šie žodžiai, dalyką būtina apibrėžti aiš-
kiau, o tai labai sunku dėl įvairių priežasčių, ypač dėl to,
kad šiuo tikslu būtina iš anksto išsklaidyti abejonę dėl
ugnies ir viso to, kas su ja stovi vienoje gretoje. Apie kiek-
b vieną jų nelengva pasakyti, ką iš tiesų geriau pavadinti
vandeniu negu ugnimi, ir ar ne teisingiau kuriam vienam
priskirti kurį nors pavadinimą, negu visus pavadinimus,
paimtus kartu, kiekvienam, nes žodžius būtina vartoti pa-
tikima ir patikrinta jų reikšme. O ką būtent norime tuo
pasakyti, kas sukėlė ir pateisina mūsų suglumimą? Bet pra-
džioje imkimės kad ir to, ką dabar vadiname vandeniu:
c kai jis sutankėja, mes manome stebį akmenų ir žemės gi-

mimą, o kai išsisklaido ir išretėja, atitinkamai gimsta vė-
jas bei oras, ir pastarasis užsidegdamas pavirsta ugnimi.
Po to prasideda atvirkštinis vyksmas, taigi ugnis, sutankė-
jusi ir užgesusi, vėl įgyja oro būseną, oras susitelkia ir su-
tirštėja į debesis bei miglą, iš kurių, šiems toliau tankėjant,
liejasi vanduo, idant savo ruožtu duotų pradžią žemei bei
akmenims. Šitaip jie vienas kitam perduoda apskritą [ratu
vykstančio] gimimo raidą. Akivaizdu, kad jeigu nė viena *d*
medžiaga neatsiskleidžia kiekvieną kart kaip viena ir ta pa-
ti, tai ar mes išdrįsime, nejausdami gėdos prieš save pačius,
įkyriai tvirtinti, jog kuri nors jų yra būtent tas, o ne kitas
daiktas? Aišku, kad ne, ir daug saugiau bus sakyti šitaip:
matant, jog kas nors - kad ir ugnis - nuolat atsiskleidžia tai
vienu, tai kitu [pavidalu], reikia kalbėti ne apie "šią", o
apie "šitokią" ugnį, taip pat ir vandenį vadinti ne "šiuo",
o "šitokiu", ir apskritai nereikia visiems panašiems daik-
tams priskirti pastovumo, išreiškiamo žodžiais "tai" ir *e*
"šitai", kuriais žymime ką nors apibrėžta. Nelaukdami,
kol suspėsime prie jų prišlieti žodžius "tai", "šitai", "kas
nors" ar bet kurį kitą pavadinimą, apibūdinantį juos kaip
esinius, esančius vienoje ir toje pačioje vietoje, jie nuo
mūsų pasprunka. Vadinasi, šitokių žodžių mes nė nevar-
tosime, tačiau kiekvieną šių daiktų atskirai ir visus juos
drauge aprašinėti imsime vienodai: "šitoks, nuolat be-
sisukantis [daiktas]" - kalbėdami, pavyzdžiui, apie ugnį
kaip apie amžinai "tokią" ir atitinkamai apie visus daiktus,
kurie gimsta. Tiktai esmę, kurios viduje jie gimsta ir į ku-
rią žūdami sugrįžta, mes pavadinsime "tai" ir "šitai", bet 50

visos kokybės - ar tai būtų šiluma, baltumas ar tai, kas [šioms kokybėms] priešinga arba iš jų susideda - jokiu būdu nenusipelno šitokio pavadinimo.

Tačiau reikia pasistengti apie tą patį dalyką papasakoti aiškiau. Tarkime, kad kas nors, nuliejęs iš aukso įvairiausių pavidalų, be perstojo juos meta perlydyti, kiekvieną jų paversdamas visais kitais; jeigu rodytume į vieną iš pa-
b vidalų ir klaustume, kas būtent tai yra, tai žymiai atsargiau ir arčiau tiesos būtų, jeigu [lipdytojas] atsakytų "auksas" ir nepradėtų kalbėti apie trikampį bei kitus gimstančius pavidalus kaip apie ką nors esantį, nes tą pat akimirką, kai tik įvardijami, jie jau pasirengę pavirsti kuo nors kitu, todėl reikia tenkintis galimybe bent su tam tikru įsitikinimu leisti pasakymą "toks". Tą pat galima pasakyti ir apie prigimtį, sutalpinančią visus kūnus. Ją visuomet būtina vadinti tapačia sau, nes ji niekada neperžengia savo galimybių ribų; visuomet priimdama viską, ji [pati] nie-
c kada ir jokiu būdu nepasisavina jokio pavidalo, kuris būtų panašus į jos talpinamų daiktų pavidalus. Ši prigimtis pagal savo esmę yra tokia, kad priima bet kokius įspaudus, judėdama ir keisdama pavidalus, veikiant tiems [daiktams], kurie į ją įeina, todėl atrodo, tartum skirtingu metu ji yra skirtinga, o į ją įeinantys ir iš jos išeinantys daiktai - to, kas amžinai būva, pamėgdžiojimai, įspaudai pagal jo pavyzdžius, įspausti nuostabiu ir nesuvokiamu būdu, prie kurio dar grįšime.

O dabar turime mintyse atskirti tris rūšis: tai, kas
d gimsta, tai, ko viduje vyksta gimimas, ir tai, pagal kieno

pavyzdį išauga tai, kas gimsta. Priimantį pradą galima
prilyginti motinai, pavyzdį - tėvui, o tarpinę prigimtį -
vaikui. Be to, pagalvokime, kad, jeigu įspaudas privalo
atskleisti žvilgiui margiausią įvairovę, tai tas, kas jį priima,
pasirodys geriausiai parengtas savo paskirčiai, jei bus sve-
timas visiems pavidalams, kuriuos jam teks priimti: juk *e*
jeigu jis būtų panašus į ką nors, kas ateina iš išorės, tai
kiekvieną kart, kai tik ant jo užsiklotų priešinga arba visiš-
kai kitoniška prigimtis, jis teiktų iškreiptą įspaudą, pro
kurį būtų pastebimi šios prigimties saviti bruožai. Pradas,
kuriam reikėjo įimti savin visas daiktų rūšis, pats privalėjo
neturėti jokių pavidalų, panašiai kaip gaminant kvap-
niuosius aliejus pirmiausia rūpinamasi tuo, kad skystis,
kuriame turės ištirpti kvepalai, pagal galimybę savo kvapo
neturėtų. Arba tai galima palyginti su tuo, kaip, braižant
figūras kokiuose nors minkštuose paviršiuose, neleidžia-
ma, kad ant jų jau iš anksto būtų pastebima kokia nors
figūra, ir pradžioje visas [paviršius] padaromas kiek tik
įmanoma lygesnis. Taip ir pradas, kurio paskirtis yra visu 51
savo tūriu gerai įimti visų amžinai būvančių daiktų įspau-
dus, pats privalo pagal [pačią] savo prigimtį neturėti jokių
pavidalų. Būtent todėl ir nesakysime, esą motina ir pri-
buvėja visa ko, kas yra pagimdytas regimas ir apskritai
juntamas, yra žemė, oras, ugnis, vanduo arba kokia nors
kita [rūšis], kuri gimė iš šių keturių arba iš kurio pastarieji
gimė patys. Priešingai, pažymėję ją kaip neregimą, befor-
mę ir visa įimančią rūšį, ypatingai keistai dalyvaujančią *b*
tame, kas mąstoma ir iki kraštutinybės nepagaunamą, mes

nelabai suklysime. Jei tik ankstesni mūsų samprotavimai
padeda mums užtikti šios prigimties pėdsakus, matyt, tei-
singiausia apie ją būtų pasakyti taip: ugnimi visuomet at-
siskleidžia jos užsidegančioji dalis, vandenimi - jos sudrėks-
tančioji dalis, o žeme ir oru - tos jos dalys, kurios pamėg-
džioja pastaruosius [pradus].

Tačiau tai, ką tiriame, turime apibrėžti dar tiksliau ir
šiuo tikslu išnagrinėti, ar yra toks daiktas kaip ugnis savyje
ir ar taip pat esti ir su kitais daiktais, apie kiekvieną iš
kurių esame pratę kalbėti kaip apie savaime esantį. Bet gal
c tik tam, ką regime ar šiaip juntame kūniškais pojūčiais,
būdingas šitoks tikroviškumas, o greta to apskritai nieko
ir niekur nėra? Galbūt bergždžiai kalbame apie protu
suvokiamą kiekvieno daikto idėją, ir ši idėja yra ne dau-
giau kaip tuščias garsas? Negerai būtų palikti šitokį klau-
simą neištyrinėtą ir neišspręstą, apsiribojus paprastu tvir-
tinimu, jog esti būtent taip, o ne kitaip; kita vertus, ir taip
jau ilgõs mūsų kalbos nevertėtų apsunkinti dar ir ištęstu
d nukrypimu, todėl geriausia išeitis būtų, nedaugeliu žo-
džių apibūdinti daug ką. Tad štai koks yra mano spren-
dimas. Jeigu protas ir teisinga nuomonė yra dvi atskiros
[mintijimo] rūšys, tai idėjos, nepasiekiamos mūsų pojū-
čiams ir suvokiamos vien protu, be abejo, būva pačios sa-
vaime; tačiau jeigu, kaip kai kuriems atrodo, teisinga nuo-
monė niekuo nesiskiria nuo proto, tai didžiausią patiki-
mumą reikia priskirti tam, kas pasisavinama kūniškais
pojūčiais. Bet reikia pripažinti, jog tai - dvi skirtingos [su-
e vokimo] rūšys, jos ir pagimdytos skyrium, ir pasireiškia

nevienodai, pavyzdžiui, protas gimsta mumyse iš mokymo, o teisinga nuomonė - iš įtikinimo; pirmasis visuomet geba [iki galo] tinkamai įsisąmoninti visa, ką nusprendžia, o antroji - neįstengia; pirmojo negalima iš vietos pajudinti įtikinėjimu, o antroji paklūsta perkalbėjimui; pagaliau, reikia pripažinti, kad teisinga nuomonė suteikta kiekvienam žmogui, tuo tarpu protas yra dievų ir tik mažos saujelės
žmonių turtas. Jeigu viskas yra būtent taip, tai tenka pri- 52
pažinti, kad, pirma, esti sau tapati idėja, nepagimdyta ir nežūvanti, nieko ir iš niekur į save neįimanti ir pati į nieką neįeinanti, neregima ir jokiu kitu būdu nejuntama, tačiau atiduota minties globai; antra, esti kažkas panašus į šią idėją ir turintis tokį pat vardą - juntamas, pagimdytas, amžinai judantis, atsirandantis tam tikroje vietoje ir vėl iš jos pranykstantis, - ir jis suvokiamas nuomonės, susiejamos su pojūčiu, dėka; trečia, esti dar viena rūšis, būtent erdvė:
ji amžina, jos neįmanoma sunaikinti, ji dovanoja būstą *b*
viskam, kas tik gimsta, tačiau pati suvokiama be pojūčių, kažkokio neteisėto samprotavimo dėka, tad patikėti jos buvimu beveik neįmanoma. Mes regime ją tarsi svajonėse ir tvirtiname, kad ši esybė būtinai privalo kur nors būti - kokioje nors vietoje - ir užimti tam tikrą erdvę, o to, ko nėra nei žemėje, nei danguose, tarsi ir [iš viso] nėra. Šias ir joms giminingas sąvokas mieguistoje užmarštyje mes perkeliame ir į su miegu nesusijusią būties prigimtį, o nu-
budę pasirodome nesugebą [šių sąvokų] perskirti ir kal- *c*
bėti tiesą, būtent: kadangi atvaizdas ne savyje pačiame talpina savojo gimimo priežastį, o nuolat pasireiškia kaip

kažko kito šešėlis, jis ir privalo gimti kažko kito viduje,
tarsi prigludęs prie esaties, arba iš viso nebūti niekuo. Tuo
tarpu kaip tikrosios būties pagalbininkas iškyla nesu-
peikiamai neklaidingas teiginys, sakantis, jog du daiktai,
d kol jie skirtingi, negali vienas kitame gimti drauge ir kaip
vientisas bei sau tapatus daiktas, ir kaip du [skirtingi] daik-
tai. Tad, remiantis mano sprendimu, trumpa išvada būtų
tokia: yra būtis, yra erdvė ir yra atsiradimas, o šios trys
rūšys atsirado skyrium dar iki dangaus gimimo. O apie
Maitintoją pasakysime štai ką: kadangi ji ir srūva drėgme,
ir liepsnoja ugnimi, ir įgyja žemės bei oro pavidalus, ir
patiria visą panašių būsenų kaitą, atskleisdama daugialy-
e pį savo veidą, ir kadangi ją pripildančio pajėgumo nebu-
vo nei tarpusavyje vienodos, nei viena kitos atžvilgiu at-
svertos, o ir ji pati nė vienoje savo dalyje nebuvo pusiaus-
vira, ji visur šių pajėgumų buvo netolygiai kratoma ir
supama, be to, savo ruožtu pati siūbavo jas savo judėjimu.
Tai, kas buvo sujudinama, nuolat skilinėjo, o atsiradusios
dalys lėkdavo skirtingomis kryptimis taip pat, kaip esti
53 vėtant grūdus ir atskiriant nuo jų pelus: tai, kas tanku ir
sunku, nugula vienoje vietoje, o tai, kas puru ir lengva,
nulekia šalin ir randa sau kitą prieglobstį. Taigi panašiai ir
keturios minėtosios [pradų] rūšys buvo siūbuojamos Pri-
buvėjos, kuri savo judėjimu buvo panaši tarsi į rėtį: tai,
kas tarp savęs mažiausiai panašu, ji išbarstydavo kuo toliau
vieną nuo kito, o tai, kas labiausiai panašu, išsijodavo vieną
nuo kito kuo arčiau. Šitaip keturios [pradų] rūšys erdvėje
atsiskyrė dar iki tol, kol atėjo metas gimti iš jų renčiamai

Visybei. Anksčiau jose nebuvo nei proto, nei mato; nors ugnis bei vanduo, žemė bei oras rodė tam tikras jiems *b* įprastinių savybių žymes, vis dėlto jie visiškai glūdėjo tokioje būsenoje, kokioje įprasta tūnoti viskam, prie ko dar nėra prisilietęs Dievas. Štai kodėl pastarasis, imdamasis ręsti kosmosą, pradėjo nuo šių keturių rūšių sutvarkymo pavidalų bei skaičių pagalba. Tai, kad Dievas juos atvedė į aukščiausią jiems galimą suteikti grožį bei viršiausią tobulumą iš visiškai kitokios būsenos, telieka svarbiausias ir nepajudinamas mūsų tvirtinimas, tačiau dabar man reikia pasistengti, paaiškinti jums kiekvienos iš keturių [pradų] rūšių sąrangą bei gimimą. Mano pasakojimas bus *c* neįprastas, bet jeigu jau pripratote prie tų mokymo būdų, be kurių negali išsiversti mano kalbos, pasekite paskui mane.

Pirmiausia, be abejo, kiekvienam aišku, kad ugnis ir žemė, vanduo ir oras yra kūnai, o bet koks kūno pavidalas turi gylį, tuo tarpu kiekvienas gylis neišvengiamai privalo būti apribotas paviršiaus prigimties, be to, kiekvienas plokščias paviršius sudarytas iš trikampių[38]. Tačiau visi *d* trikampiai kilę iš dviejų, kurių kiekvienas turi po vieną statųjį kampą ir po du smailiuosius, bet viename [trikampyje] į abi puses nuo stačiojo kampo yra du lygūs tos pačios stačiojo kampo dalies didumo kampai, apriboti lygiomis kraštinėmis, o kitame [trikampyje] - nelygūs kampai, apriboti nelygiomis kraštinėmis. Būtent šičia mes ir manome esant ugnies ir visų kitų kūnų pradus, sekdami tikėtinumu, sujungtu su būtinybe; o pradus, glūdinčius dar ar-

čiau ištakų, žino Dievas ir iš žmonių galbūt tik tas, kuris
yra Dievo draugas.

Dabar privalu apsakyti, kokie gi tie keturi pagimdy-
e tieji, iš visų nuostabiausi kūnai, nepanašūs vienas į kitą,
bet vis dėlto suirdami gebantys persikūnyti vienas į kitą.
Jeigu [svarstydami] įstengsime pataikyti tiesiai į [atspirties]
tašką, savo rankose turėsime tiesą apie žemės ir ugnies,
taip pat tų pradų, kurios yra tarp pirmųjų kaip viduriniai
proporcijos nariai, gimimą. Mat nenusileisime niekam,
kas tvirtintų, jog gali būti nuostabesnių matomų kūnų
už šiuos, kurių kiekvienas yra savaip puikus.

Todėl reikia pasistengti, idant suderintume keturias
besiskiriančias grožiu kūnų rūšis bei įrodytume, pakan-
kamai suvokę jų prigimtį. Iš dviejų anksčiau paminėtų
54 trikampių lygiašonis kaip savo dalį gavo vieną prigimtį,
nelygiašonis - begalinę jų daugybę. Iš šios gausybės priva-
lome išrinkti geriausią, jeigu norime pradėti [tyrinėjimą]
deramu būdu. Tad jei kas išrinks ir pavadins kokį nors
dar puikesnį [pavidalą], skirtą šiems [keturiems kūnams]
sukurti, mes paklusime jam ne kaip priešininkui, o kaip
draugui, tačiau vis dėlto mums atrodo, kad tarp daugybės
trikampių nuostabiausias yra vienas, kurio labui mes pa-
liksime visus kitus, būtent tas, kuris sujungtas su į jį pa-
našiu, sudaro trečią, - lygiakraštį trikampį. Tai pagrįsti
b būtų pernelyg ilgas darbas; beje, jeigu kas atskleistų mūsų
klaidas ir įrodytų atvirkštinį dalyką, mielai jį pripažintume
nugalėtoju. Tad mums tenka suteikti pirmenybę dviem
trikampiams, nes jie yra kaip tik tie, iš kurių sudarytas

ugnies ir kitų [trijų] pradų kūnas: vienas jų yra lygiašo-
nis, o kitas - toks, kad didesniosios jo kraštinės kvadratas
triskart didesnis už mažesniosios kvadratą. Tačiau pri-
valome griežčiau apibrėžti vieną dalyką, apie kurį anks-
čiau kalbėta neaiškiai. Iš tiesų mums atrodė, tartum visos
keturios rūšys gali nuosekliai persikūnyti viena į kitą, bet
šitokia regimybė buvo klaidinga, nes iš tiesų keturios rū-
šys gimsta iš mūsų pasirinktųjų trikampių: trys rūšys su- *c*
dėtos iš vieno ir to paties nelygiašonio trikampio, tik ket-
virtoji rūšis - iš lygiašonio, o tai reiškia, kad ne visos rūšys
gali pereiti viena į kitą ir gimti viena iš kitos, dideliam
kiekiui mažų [dalelių] susijungiant į mažą didelių [dale-
lių] kiekį, ir atvirkščiai. Jei tai ir įmanoma, tai tik pirmo-
sioms trims iš anksčiau paminėtų rūšių, nes jei visos jos
kilo iš vieningo [prado], tai, yrant stambesniems jungi-
niams, iš tų pačių dalių susirikiuos gausybė mažų [jungi-
nių], įgaunančių jiems būdingus bruožus; ir priešingai,
jeigu į atskirus trikampius suardysime daug mažų jungi- *d*
nių, jie sudarys vientisą vienalytės masės, iš kurios atsiras
vienintelis stambus kitos rūšies kūnas, kiekį. Tad štai kaip
vyksta perėjimas vienų į kitus.

Kitas mūsų uždavinys bus išdėstyti, kokį pavidalą tu-
ri kiekvienas kūnas ir iš kokių skaičių derinio jis gimsta.
Pradėsime nuo pirmos rūšies, sudarytos iš mažiausių dalių:
jos pradas - trikampis, kurio įžambinė dvigubai ilgesnė už
mažesnįjį statinį. Jeigu šitokius trikampius sudėtume, su-
tapatindami jų įžambines, ir šitokį veiksmą pakartotume
triskart, be to, taip, kad mažesni statiniai ir įžambinės su- *e*

sieitų viename taške tarsi savo centre, tai iš šešeriopo
[nelygiašonių] trikampių skaičiaus būtų pagimdytas vie-
nas, ir jis būtų lygiakraštis. O tapę sujungti į tris dvisienius
kampus keturi lygiakraščiai trikampiai, sudarys vieną
55 erdvinį kampą, būtent tokį, kuriam vieta tenka po bu-
kiausiu iš plokščiųjų kampų. Baigę sudaryti keturis šito-
kius kampus, gauname pirmąją erdvinę rūšį, kuriai sa-
vybinga visą aplink ją apibrėžtą rutulį dalyti į lygias ir
vienodas dalis. Antroji rūšis renčiama iš tų pačių pradinių
trikampių, susijungusių po aštuonis į lygiakraštį trikampį
ir iš keturių plokščiųjų kampų kiekvienąkart sudarančių
po vieną erdvinį [kampą]; kai tokių erdvinių kampų su-
sidaro šeši, antrasis [erdvinis] kūnas tampa atbaigtas. Tre-
čioji rūšis sudaroma, sudedant šimtą dvidešimt pradinių
trikampių ir dvylika erdvinių kampų, kurių kiekvieną
b apima penkios lygiakraštės trikampės plokštumos, taigi
visas [erdvinis] kūnas turi dvidešimt sienų, kurios yra ly-
giakraščiai trikampiai.

Pastaruoju pagimdymu pirmojo iš pradų užduotis
buvo baigta; tuo tarpu lygiašonis trikampis pagimdė ket-
virtosios [rūšies] prigimtį, be to, taip, kad keturi trikam-
piai, kurių statieji kampai susitiko viename centre, sudarė
kvadratą, o sudedant šešis kvadratus, atsirado aštuoni erd-
c viniai kampai, kurių kiekvieną darniai apima trys statūs
plokštieji kampai. Šiaip suręstam [erdviniam] kūnui buvo
duota išvaizda kubo, turinčio šešias plokščias kvadratines
sienas. O penktas daugiasienis rentinys buvo paliktas at-
sargai: jį Dievas paskyrė Visybei ir juo pasinaudojo, pas-

tarąją gražindamas ir puošdamas.

Jeigu dabar kam nors, nuodugniai apmąstančiam tai, kas pasakyta, kiltų klausimas, ar reikia spėti esant nesuskaičiuojamą kosmosų gausybę, ar tik ribotą jų skaičių, jam tektų nuspręsti, kad išvadą apie šio skaičiaus neribotumą leistina padaryti galbūt tik tam, kuris pats labai *d*
ribotas, be to, tuose dalykuose, kuriuos vertėtų išmanyti. Tačiau jeigu paklaustume kitaip - ar yra tik vienas kosmosas, ar jų iš tiesų yra penki, - akivaizdu, kad priežasčių, dėl kurių pasirodytų sunku atsakyti, būtų žymiai daugiau. Jei kalbame apie mus, tai mes, paklusdami tikėtinam svarstymui ir Dievo duotam nurodymui, tvirtiname, kad yra tik vienas kosmosas. Bet kitas, pažvelgęs į šiuos dalykus kitoniškai, ko gero, susidarys kitokią nuomonę. Kad ir kaip ten būtų, šį klausimą palikime, ir rūšis, ką tik pagimdytas mūsų pasakojime, pradėkime skirstyti į ugnį, žemę, vandenį bei orą.

Žemei, aišku, priskirsime kubo išvaizdą, nes iš visų keturių rūšių nepaslankiausia ir labiausiai tinkama kūnų *e*
sudarymui yra būtent žemė, todėl jai būtina turėti pastoviausius pagrindus. Tuo tarpu iš pradinių mūsų trikampių ne tik lygiakraštis [trikampis] - jeigu jį pasirinktume kaip pagrindą - iš prigimties stabilesnis už nelygiakraštį, bet ir iš dviejų sudėtų lygiakraščių trikampių susidarantis kvadratas neišvengiamai stabilesnis už lygiakraštį trikampį, be to, šis [jų stabilumo] santykis galioja tiek [plokščioms erdvinio kūno] dalims, tiek visam [erdviniam kūnui]. Va- 56
dinasi, nepažeisime tikėtinumo, šią skirtį suteikę žemei,

taip pat, nepaslankiausią iš kitų rūšių priskyrę vandeniui, judriausią - ugniai, tarpinę - orui, be to, mažiausią kūną - ugniai, didžiausią - vandeniui, vidurinio didumo - orui, pagaliau smailiausius kampus turintį kūną - ugniai, einantį po jo - orui, o trečiąjį [pagal kampų smailumą] - vandeniui. Tačiau iš visų paminėtųjų kūnų pagal savo prigimtį ir būtinybę judriausias yra tas, kuris turi mažiausią pagrin-
b dų skaičių, nes iš visų pusių jis turi aštriausiai rėžiančias briaunas ir duriančius kampus, be to, jis ir pats lengviausias, nes jį sudaro mažiausias pradinių [trikampių] dalių skaičius. Kūnas, pasižymintis tokiomis pat, tik antro laipsnio savybėmis, ir vietą užims antrą, o turintis trečią šių savybių laipsnį - trečią [vietą]. Tad, remiantis teisingu samprotavimu bei tikėtinumu piramidės pavidalas, pagimdytas kaip erdvinis [kūnas], tebūnie ugnies pradas ir sėkla. Antru pagal gimimo tvarką pavadinsime orą, o trečiu - vandenį, tačiau privalome suprasti, kad visi šie [kūnai] tokie maži,
c jog atskiras kiekvienos iš išvardytų rūšių kūnas dėl savo mažumo mums yra nematomas ir tik iš jų gausybės susitelkiančios sankaupos krenta į akis. O kalbant apie jų kiekybinius santykius, judėjimą ir apskritai pajėgumus, mums reikės manyti, jog visa tai Dievas taisyklingai suderino, viską nuodugniai ir proporcingai sutvarkydamas, kiek leido sutikusi būti įtikinta neišvengiamybės prigimtis.

Remiantis visu tuo, kas anksčiau pasakyta apie šias keturias rūšis, labiausiai tikėtinai šį dalyką galima aprašyti
d šitaip. Susitikusi su ugnimi ir iššijota pastarosios aštrumo, žemė, išsisklaidydama arba pačioje ugnyje, arba oro bei

vandens tankumoje, jeigu jai tenka ten atsidurti, veržliai lekia, tol, kol vienos su kitomis susitikusios jos dalelės nesusijungia iš naujo, idant vėl taptų žeme, nes įgauti kito pavidalo ji neįstengia. Vanduo, priešingai, skaldomas ugnies arba oro, leidžia susidaryti vienam ugnies kūnui ir dviem oro kūnams, taip pat kiekvienõs iš atkirstųjų oro dalių nuolaužos gali iš savęs pagimdyti du ugnies kūnus. *e*
Ir atvirkščiai, kai truputėlis ugnies, atsidūręs tirštoje oro, vandens arba žemės tankumoje, yra pagriebiamas pastarųjų judėjimo, kovoje sutrupinamas ir suskaldomas, du ugnies kūnai susitelkia į vieną oro rūšies [kūną], arba kai oras patiria prievartą ir yra sugriaunamas, iš dviejų su puse jo kūnų susidaro vienas vientisas vandens rūšies [kūnas]. Ir štai į ką mums dar reikia atsižvelgti: kokią nors kitą [pradų] rūšį, apgaubtą ugnies, sukapojus pastarosios briaunų ašmenims bei kampų smailumoms, tai rūšiai, idant 57
pasibaigtų jos skaldymas, pakanka įgyti ugnies prigimtį, nes jokia vienoda ir sau pačiai tapati rūšis negali nei priversti, kad tokia pat rūšis pasikeistų, nei pati kaip nors būti pastarosios pakeista. Tačiau, kol kas nors, pasirodęs esąs silpnesnis už ką kitą, kovoja su tuo kitu nelygioje kovoje, tol jis ir toliau skaldomas. Tad jei negausūs ir mažesni kūnai, apsupti gausių ir didesnių, yra pastarųjų skaldomi bei naikinami ir drauge linkę susijungti į paėmusio *b*
viršų kūno rūšį, jų nykimas pasibaigs, idant arba iš ugnies gimtų oras, arba iš oro - vanduo. Bet jeigu prie jų priartės ir juos užgrius kuri nors iš kitų rūšių, jie tol nenustos irti, kol neįvyks viena iš dviejų: arba jie, spaudžiami bei ardomi,

galų gale išsigelbės, sprukdami to, kas jiems gimininga, link, arba, pralaimėję kovoje, pradės jungtis draugėn, supanašėdami su paėmusia viršų rūšimi, ir pasiliks drauge
c su pastarąja. Šitai patirdamos, visos rūšys, be abejo, susikeičia vietomis, nes jų masėms dėl Pribuvėjos judėjimo erdvėje atskirai pasiskirsčius vienai nuo kitos, tai, kas prarado savo panašumą ir perėmė svetimą, kiekvieno krestelėjimo metu yra nubloškiama į vietą tų [kūnų], su kuriais šios rūšys supanašėjo.

Tad tokios priežastys nulėmė grynųjų ir pirminių kūnų gimimą. Dėl to, kad šių [keturių] rūšių viduje išryškėjo dar ir tolesni porūšiniai skirtumai, kaltas yra abiejų
d pradinių [trikampių] sąrangos būdas, nes pastarieji pradžioje atsirasdavo ne kiekvienai rūšiai būdingų vienodų matmenų, o tai mažesnių, tai didesnių, ir skirtingų pagal dydį trikampių buvo lygiai tiek, kiek porūšių nūnai galima išskirti [keturių pagrindinių] rūšių viduje. Jų susigrupavimas tarpusavyje ir su kitais trikampiais sąlygojo beginę [derinių] įvairovę, kurios stebėtoju tenka tapti kiekvienam, sumaniusiam ištarti apie prigimtį tikėtiną ištarmę.

Kalbėdami apie judėjimą bei rimtį, tiksliau sakant, apie tai, kaip ir kokiomis sąlygomis jie atsiranda, ir nerasdami šiuo klausimu sutarimo, tolesniajame savo svarstyme
e aptiksime nemažai kliūčių. Tam tikras pastabas jau pareiškėme, tačiau dabar prie to, ką esame pasakę, mums būtina pridėti štai ką. Viduje to, kas yra vienalytis, judėjimo negali būti. Juk nelengva arba, tiksliau sakant, net neįmanoma įsivaizduoti judinamąjį be judintojo ir, priešingai,

judintoją be judinamojo, o judėjimas nemąstomas tiek be
vieno, tiek be kito. Tuo tarpu judintojas ir judinamasis
niekaip negali būti vienalyčiai. Tad visam laikui rimtį
priskirkime tam, kas yra vienalytis, o judėjimą - tam, kas
toli gražu nėra vienalytis, nes nuokrypių priežastis - nely- 58
gybė, o kaip ši nelygybė gimė, mes jau aprašėme. Lieka
nepaaiškinta, kodėl pasiskirstę pagal savo rūšis kūnai vis
dėlto nesiliauja vienas kito atžvilgiu kryžmiškai judėję bei
slinkę. Tad ir pakalbėsime apie šitai. Taip yra todėl, kad
Visybės sukimasis, įtraukiantis savin šias rūšis, dėl savo
apvalumo ir prigimtinio siekio užsiskliausti viską savyje
suspaudžia ir nė vienai erdvės daliai neleidžia pasilikti
tuščiai. Ugnis turi didžiausią gebėjimą visur įsiskverbti, *b*
oras [šiuo atžvilgiu] eina tuoj po jos, kadangi pagal savo
dalelių smulkumą yra antras, ir taip toliau, nes tai, kas
susidarė iš stambiausių dalelių, tarp jų užsilikusių tuščių
ertmių savo sudėtyje turi daugiausiai, o tai, kas atsirado iš
smulkiausių dalelių - mažiausiai. Vadinasi, vykstant suslė-
gimui, mažieji kūnai įsispraudžia į tarpus tarp didesniųjų;
tad štai, jiems atsiradus greta, taigi mažesniesiems mėgi-
nant sutraukyti ryšius tarp didesniųjų, o didesniesiems ma-
žesniuosius sustūmus draugėn, ir įvyksta visų jų per-
sislinkimas prie savo [pradinių] padėčių - arba viršun, arba
apačion, nes kiekvienas kūnas, keisdamas savo dydį, kartu *c*
keičia ir savo padėtį. Būtent šitokiu būdu ir veikiant šito-
kioms priežastims laiduojamas nepertraukiamas neviena-
lytiškumo atkūrimas, o jau pastarasis savo ruožtu palaiko
ir nuolat palaikys amžiną kūnų judėjimą.

Be to, privalu įsidėmėti, kad yra daug ugnies po-
rūšių, tarp kurių galima paminėti liepsną, po to - lieps-
nos ištekėjimą, ne deginantį, o teikiantį šviesą akims, ir
pagaliau tai, kas po liepsnos užgesimo pasilieka rusenan-
d čiose anglyse. Šitaip esti ir orui, kurio skaidriausioji at-
maina vadinama eteriu, o drumstesnioji - rūku ir migla;
be to, oras turi ir neįvardytų porūšių, atsiradusių dėl [pra-
dinių] trikampių nevienodumo. Kalbėdami apie vande-
nį, skirstome jį pirmiausia į du porūšius: skystąjį ir lydų-
jį. Pirmasis yra skystas dėl to, kad savyje talpina pradinius
vandens kūnus, kurie yra maži ir, be to, skirtingo dydžio,
dėl savo nevienalytiškumo ir apybraižų pavidalo [šis po-
rūšis] nesunkiai pradeda judėti tiek pats savaime, tiek
veikiamas ko nors kito. Antrasis porūšis, priešingai, su-
e darytas iš stambių bei vienalyčių kūnų, jis stabilesnis už
pirmąjį ir sunkus, nes vienalytės dalelės tvirtai susisieja
vienos su kitomis. Vis dėlto dėl ugnies įsiskverbimo ir jos
ardančio poveikio [lydusis porūšis] praranda savo viena-
lytiškumą, taigi drauge įgyja didesnį gebėjimą judėti; o
jau tapęs judrus, šis vanduo, aplinkinio oro slegiamas, iš-
sisklaido žemėje. Kiekviena šių būsenų gavo sau vardą:
kai tvirta masė suyra, sakoma, kad ji lydosi, o kai po to
išplinta po žemę - kad teka. Tačiau jei ugnis vėl [iš šios
59 masės] išstumiama išorėn, akivaizdu, kad ji pasitraukia ne
į tuštumą, todėl ugnį gaubiantis oras tampa suslėgtas ir
pats slegia lydžią ir kol kas dar judrią masę; ši būna priversta
užpildyti ugnies paliktus tarpus ir glaudžiai susitelkti savy-
je pačioje. Šitokiu būdu suslėgta, ji ir vėl tampa vienalytė

(nes ugnis, ši nevienalytiškumo kaltininkė, jau pasitraukė) ir grįžta į tapačią sau būseną. Ugnies pasitraukimą vadiname atšalimu, o idant pažymėtume po jo atėjusį sutankėjimą, sakome, kad masė sukietėja. Tarp viso to, kam ką tik buvo duotas lydžiųjų skysčių pavadinimas, yra ir [medžiaga], gimusi iš smulkiausių ir vienalytiškiausių dalelių, *b*
todėl tankiausia, tam tikros rūšies atmaina, kuriai savybingas blizgesys bei gelsvumas, kuri labiausiai vertinama tarp brangenybių, būtent auksas, sustingęs, besisunkdamas pro akmenis. Auksas turi ir vedinį; dėl savo tankumo jis yra kietas, blizga juodai ir pavadintas adamantu. Pagal savo dalelių savybes auksui artimiausias yra [porūšis], vis dėlto turintis ne vieną atmainą ir, be to, tam tikru atžvilgiu tankesnis už auksą, maža to, dar ir kietesnis, nes jame yra nedidelė smulkiosios žemės priemaiša, bet lengvesnis dėl *c*
didesnių tarpų jo gelmėje. Tai - vienas blizgančiuosius bei kietuosius vandenis sudarančių porūšių, būtent, varis. Varyje esanti žemės priemaiša, dėl nukaršimo vėl atsiskyrusi ir prasiskverbusi švieson, vadinama rūdimis.

Nebūtų pernelyg sunku šitaip išnagrinėti visus kitus šios rūšies pavyzdžius, toliau sekant tikėtino svarstymo idėja; kas poilsio labui kurį laiką paliks pokalbį apie nepraeinančius dalykus dėl šio nekalto malonumo pagal tikėtinumo dėsnius nagrinėti [daiktų] kilmę, tas įgys kuklią *d*
ir protingą pramogą visam gyvenimui. O kadangi dabar atsidedame būtent šiai pramogai, sustokime iš eilės dar prie keleto tikėtinumų. Kol vanduo sumaišytas su ugnimi, jis smulkus ir sruvus, o sruviu vadinamas tiek dėl savo

judrumo, tiek dėl to, kad srūva žeme; be to, jis dar ir
suminkštintas, nes jo [dalelių] briaunos ne tokios pasto-
vios, kaip žemės dalelių, vadinasi, yra paslankios. Bet kai
vandenį palieka ugnis ir jis tampa atskirtas nuo oro, išėju-
e sių iš jo ugnies dalelių slegiamas jis darosi vienalytiškesnis.
Jei stiprų sutankėjimą vanduo patiria virš žemės, jis virsta
kruša, o jei po žeme - ledu. O jeigu suslėgimas silpnesnis
ir vanduo sutankėja tik pusėtinai, tai virš žemės jis sudaro
sniegą, tuo tarpu rasa ant žemės sustingsta į šerkšną. Bet
gausiausios vandenų atmainos, susimaišydamos su kito-
mis, sunkiasi žemės išaugintuose augaluose, todėl jų po-
60 rūšis gavo syvų pavadinimą. Kadangi dėl susimaišymų ki-
lo didelė jų gausybė, dauguma atmainų liko be atskirų
pavadinimų; vis dėlto keturi porūšiai, slepiantys savyje
ugnį, kaip ypačiai įstabūs gavo sau vardus. Pirmajam jų
savybinga sušildyti sielą ir drauge su ja kūną; jis pavadintas
vynu. Antrasis yra glotnus ir sukelia regimosios ugnies iš-
siplėtimą, todėl akiai atrodo perregimas, blizgantis ir žvil-
gantis; tai į alyvų aliejų panašus porūšis; jam priskiriama
derva, ricinos aliejus, taip pat alyvų aliejus tikrąja šio žodžio
b reikšme. Trečiasis geba išplėsti susiaurėjusias burnos poras
iki prigimtinės jų būklės, šitaip sukeldamas saldumo pojūtį;
jis gavo porūšinį medaus pavadinimą. Pagaliau ketvirtasis
turi galios deginimu ardyti kūną ir putoti; skirtingai nuo
kitų syvų, jis buvo pavadintas šarmu.

Na, o žemės porūšis, prisisunkęs vandens, pavirsta į akmeningą kūną - ir štai kokiu būdu. Įsimaišęs vanduo kaip tik dėl maišymo nusėda ir įgyja oro pavidalą, o virtęs

oru pasitraukia į jam skirtą vietą. Bet aplink nėra tuščios c
erdvės; vadinasi, naujai atsiradęs oras ima slėgti jį gaubiantį orą. Pastarasis slėgio veikiamas iš visų pusių sunkiai užgula žemės gelmę, stipriai ją suspaudžia ir įspraudžia į tas [jos pačios] ertmes, kurios ką tik buvo paliktos naujai susidariusio oro. Oro slegiama taip smarkiai, kad jau nebegali būti vandens suardyta, žemė sutankėja į akmenį, kurio gražesnioji atmaina sudaryta iš lygių bei vienalyčių dalelių, todėl yra permatoma, o ne tokia graži pasižymi priešingomis savybėmis. Toliau, žemės atmaina, veržlaus ugnies
veikimo išvaduota nuo drėgmės, todėl dar sausesnė, negu d
ką tik paminėtoji, yra pavadinta puodiniu moliu; vis dėlto kartais šiek tiek drėgmės [jame] pasilieka, ir tuomet gimsta ugnies išlydyta žemė, atvėsdama virstanti ypatingu juodo atspalvio akmeniu.

Yra dar dvi atmainos, iš kurių lygiai tokiu pat būdu pašalinta didesnė įsimaišiusio vandens dalis, tačiau jų sudėtyje esančios žemės dalelės smulkesnės. Jos abi išsiskiria sūriu skoniu ir sukietėja tik iš dalies, taigi vanduo gali jas vėl suardyti. Pirmoji atmaina tinka valyti aliejaus ir žemės dėmes; tai šarmas. O antroji atmaina labai gerai įsitraukia į burnoje vykstančius skonio pojūčius ir yra druska; tai
dievams mielas kūnas[39], taip vadinamas pagal paprotį. Tai, e
kas sudaryta iš abiejų pastarųjų atmainų junginio, gali būti suardyta ugnies, bet ne vandens, o ši jungtis remiasi štai kuo: pirmiausia, žemės klodai nėra sutraukomi nei ugnies, nei oro, nes pastarųjų dalelės mažesnės negu šiuose klroduose esančios ertmės, taigi jos gali laisvai prasiskverbti

kiaurai, nesigriebdamos prievartos, ir dėl šios priežasties žemės negriauna ir neardo. Tačiau vandens dalelės stambesnės, vadinasi, jos smurtu prasiskina sau kelią ir griauna bei ardo žemę. Todėl žemę, jeigu ji nebūna per prievartą
61 suspaudžiama, gali suardyti tik vanduo, o jei ji suslegiama - tik ugnis, nes tuomet į ją negali patekti niekas, išskyrus ugnį. Tuo tarpu vandenį, jeigu jis ypač stipriai sutankintas, gali suardyti tik ugnis, bet jei jis sutankintas silpniau, tai abi rūšys - tiek ugnis, tiek oras; be to, oras įsiskverbia į ertmes, o ugnis - ir į trikampius. Pagaliau oras, jeigu jis patyrė prievartinį suspaudimą, pavirsti gali nebent savo pradu, tačiau jeigu suspaudimo nepatyrė, jį suardo tik ugnis. Vadinasi, su kūnais, atsiradusiais sumaišant žemę su
b vandeniu, vyksta štai kas: kol per prievartą sutankintoje žemėje vanduo yra užpildęs visas ertmes, tol iš išorės prisiartinančios vandens dalelės neranda kelio vidun, visą šią masę apteka aplink ir negali jos suardyti, tuo tarpu ugnies dalelės, priešingai, įsiskverbia tarp vandens dalelių ir, veikdamos vandenį lygiai taip pat, kaip vanduo veikia žemę, vienos pačios įstengia priversti, kad žemės bei vandens mišinys išsilydytų ir išsilietų. Atkreipsime dėmesį, kad iš šių mišinių kai kurie turi mažiau vandens negu
c žemės; tokie yra visi porūšiai, giminingi stiklui, taip pat visi vadinamieji lydieji akmenys. Tuo tarpu kiti, priešingai, turi savyje daugiau vandens; tokie yra visi kūnai iš vaško bei kvapiųjų smilkalų porūšio.

Regis, pakankamai nuodugniai parodėme rūšių įvairovę, kylančią iš [pradinių] figūrų derinių bei pereji-

mų vienų į kitas. Dabar pabandysime ištirti poveikio, kurį mums sukelia šie vyksmai, priežastis. Pirmiausia tiems daiktams, apie kuriuos kalbame, reikia priskirti vieną savybę - savybę būti nuolat judinamiems, o juk dar nepriėjome prie kūno bei viso to, kas su juo susiję, gimimo, taip pat prie sielos mirtingosios dalies gimimo. Tuo tarpu ir apie šiuos dalykus neįmanoma su privalomu pagrįstumu samprotauti, atsiribojus nuo pojūčių poveikio, o apie pojūčius kalbėti - atsitraukus nuo klausimų apie kūną ir sielos mirtingąją dalį; vis dėlto iškart kalbėti ir apie viena, ir d
apie kita vargu ar įmanoma. Vadinasi, kaip prielaidą mums reikia pasitelkti viena iš dviejų, o jau po to dar sykį prie to grįžti. Tad štai, idant iš karto pereitume nuo [kūnų] rūšių prie tų rūšių sukeliamų poveikių, mūsų prielaida tegul ir būna visa, kas susiję su kūnu bei siela. Pradžioje pasižiūrėkime, kodėl apie ugnį sakoma, kad ji karšta. Į šį klausimą privalome atsakyti, atsižvelgdami į pjaunantį bei ardantį jos poveikį mūsų kūnams. Vargu ar kas nesutiks, e
jog ugnies sukeliamas pojūtis - veriantis; šiuo tikslu mums reikia prisiminti jos rėžiančias briaunas ir duriančius kampus, po to - jos dalelių smulkumą ir pastarųjų skriejimo greitį, nes visos šios savybės kaip tik ir teikia ugniai veržlumo bei vikrumo, todėl niekas neįstengia atsilaikyti prieš jos pjaunančią galią. Pakanka prisiminti bei atsižvelgti į 62
jos [dalelių] apybraižas ir tai, kaip šios buvo pagimdytos, idant suprastume, kad ši prigimtis, kaip jokia kita, sugeba prasiskverbti į mūsų kūnus, smulkiausiai juos suskaidyti bei tam, ką mes, remdamiesi tikėtinumu, vadiname šiluma,

suteikti jos savybes ir jos pavadinimą. Priešingas [poveikis] pakankamai aiškus, vis dėlto ir jo nepaliksime nepaaiškinto. Kūną gaubianti ir iš stambesniųjų dalelių sudaryta drėgmė, prasiskverbusi vidun, išstumia ten esančias mažesnes daleles, tačiau neįstengia įsitvirtinti jų vietoje ir vien gniaužia visas [dalis], kurios tik mumyse yra drėgnos, jas sutan-
b kindama taip smarkiai, kad iš nevienalyčių bei judrių jos virsta vienalytėmis, nejudriomis ir sustingusiomis. Kadangi tai vyksta prieš [mūsų kūno] prigimtį, pastaroji, remdamasi savimi pačia, stoja kovon ir siekia atsikariauti ankstesnę būseną. Ši kova ir šie sukrėtimai pavadinti drebuliu bei šiurpuliu, tuo tarpu visa ši būklė apskritai, taip pat ir tai, kas ją sukelia, vadinama šalčiu.

Kietu vadinama tai, kas mūsų kūną priverčia pasislinkti, o minkštu - tai, kas, pastarojo veikiamas, pasislenka pats; ir iš viso šie pavadinimai vartojami santykiškai. Tuo tarpu paslanku yra visa, kas remiasi į mažą pagrindą, o rūšis [kūno], atsirėmusio į kvadratinius pama-
c tus ypač stabilaus, priešingai, pasirodo esanti nepaslankiausia, be to, didelis jos gebėjimas atsispirti paaiškinamas ir tuo, kad būtent ši rūšis tankesnė už visas kitas.

Kalbant apie sunkumą bei lengvumą, šios dvi būsenos geriausiai gali būti paaiškintos, tik siejant jas su prigimtimi to, apie ką mes žinome iš “viršaus” ir “apačios” pavadinimų. Mat įsivaizdavimas, jog iš prigimties tikrai yra dvi priešingos, perpus Visybę skiriančios sritys - apačia, kur veržiasi visa, kas turi kūnams savybingą masę, ir viršus, į kurį bet kuris daiktas gali nukrypti tik priverstas -

pasirodo esąs neteisingas. Juk jei Dangus, paimtas kaip visuma, turi rutulio išvaizdą, tai reiškia, kad visi vienodai *d*
nuo vidurio nutolę kraštiniai taškai pagal savo prigimtį yra kraštiniai vienodai, tuo tarpu vidurys, vienu ir tuo pačiu atstumu nutolęs nuo jų visų, turi būti laikomas esančiu tiesiai priešais kiekvieną jų. Bet jei kosmosas iš tiesų yra šitokios prigimties, tai kurį iš šių taškų galima pavadinti viršumi arba apačia, neužsitraukiant sau teisėto priekaišto dėl netinkamai vartojamų žodžių? Juk, griežtai kalbant, kosmoso vidurys iš prigimties guli ne apačioje ir ne viršuje, o būtent viduryje, tuo tarpu rutulio paviršius nei gali viduriu būti, nei turi savyje [kokios nors] dalies, kuo nors besiskiriančios nuo kitų [to paviršiaus dalių], pavyzdžiui, [dalies], kuri būtų artimesnė viduriui, negu jai priešinga dalis. Ir jeigu kosmosas visomis kryptimis pagal savo prigimtį visiškai vienodas, tai kokią priešingų pavadinimų porą galima jam priskirti, nenusižengiant pasakojimo darnai? Tarkime, kad Visybės viduryje rymo tam tikras tolygiai [visomis kryptimis] pasviręs kietasis kūnas; jis negalėtų 63
pasislinkti nė prie vieno iš kraštinių taškų, kadangi su visais jais susietas visiškai vienodu santykiu, o jeigu kas imtųsi šį kūną apeiti ratu, vis tapdamas ir tapdamas savo paties antipodu, jam tą pačią kryptį tektų pakaitomis žymėti tai kaip viršų, tai kaip apačią. Tad kadangi visuma, kaip ką tik pasakyta, turi rutulio išvaizdą, vieną vietą žymėti kaip viršų, o kitą - kaip apačią yra neprasminga. Vis dėlto kaip atsirado šie ženklinimai ir kaip prie jų pripratome taip smarkiai, jog perkėlėme juos į Dangų kaip visumą, pada-

b lydami jį perpus? Pasiekti sutarimą šiuo klausimu galėsime, iš anksto pasitelkę vieną prielaidą. Įsivaizduokime, kad kas nors yra toje Visybės dalyje, kuri daugiausia skirta milžiniškais kiekiais ten sukauptos ir iš visur ten besiveržiančios ugnies prigimčiai; tebūnie šiam žmogui leista ten atsistoti ir atskirti ugnies dalis, dedant jas ant svarstyklių lėkštelių. Toliau tarkime, kad jis pakelia svarstykles, atstumtąją ugnį per prievartą įterpdamas į jai giminingą orą; akivaizdu, kad tokiu atveju mažesnės dalelės pasirodys pa-
c klusnesnės prievartai, negu didelės. Vienai ir tai pačiai jėgai aukštyn pakėlus du daiktus, mažesnysis neišvengiamai labiau paklūsta prievartai, o didesnysis - mažiau; štai kodėl dideli daiktai vadinami sunkiais ir besiveržiančiais žemyn, o maži - lengvais ir besiveržiančiais aukštyn. Kaip darančius tą pat galime nutverti ir save pačius, veikiančius mums paskirtoje Visybės dalyje. Juk iš tiesų, jeigu stovėsime ant žemės ir atskirsime į žemę panašių kūnų arba ir pačios žemės dalis, idant smurtu ir prieš prigimtį vėliau jas įterptume į joms svetimą oro terpę, tai abu [šie pradai] pradės
d svirti prie to, kas jiems gimininga, tačiau mažesnės dalys vis dėlto lengviau negu didesnės paklus prievartai ir leisis įterpiamos į svetimą terpę; būtent todėl jas pačias vadiname lengvomis, o vietą, į kurią priverčiame jas pasitraukti, - viršutine, tuo tarpu tai, kas priešinga vienam ir kitam dalykui - atitinkamai sunkiu ir apatiniu. Bet visa tai neišvengiamai privalo būti įvairu, kadangi kiekvienos rūšies kūnų sankaupos erdvėje užima skirtingas vietas, plytinčias viena priešais kitą; tai, kas lengva arba sunku, aukštai arba

žemai vienoje vietoje, gali būti sugretinta su lengvu bei sunkiu, aukštu bei žemu kitoje vietoje, priešingoje pirmajai, ir pasirodyti esant tik netiesiogiai susiję su pasta- *e*
raisiais [dalykais] bei visiškai besiskirią nuo jų tiek atsiradimo, tiek būties atžvilgiu. Tačiau visais atvejais teisinga viena: kiekvieno daikto veržimasis prie savo rūšies ir yra tai, kas daro jį sunkų, o kryptis, kuria jis veržiasi, yra apačia; tuo tarpu tai, kas priešinga tiek vienam, tiek kitam [dalykui], ir pavadinimus turi priešingus. Štai tokios yra šių būsenų priežastys.

Kalbėdamas apie glotnumo bei šiurkštumo būsenų priežastį, kiekvienas įstengs ją įžvelgti pats ir paaiškinti kitam: kietumas derinyje su nevienalytiškumu duoda šiurkštumą, o su tankumu sujungtas vienalytiškumas - glotnumą. 64

Išnagrinėjus poveikius, išplintančius po visą kūną, mums liko aptarti svarbiausią dalyką - malonių ir nemalonių potyrių priežastį ir apskritai visa, kas, kūno dalims tarpininkaujant, laiduoja pojūčių veikimą ir sukelia kančią arba malonumą. Tačiau visų poveikių - juntamų ir nejuntamų - priežastis suvoksime, pradžioje prisiminę anksčiau mūsų padarytą perskyrą tarp to, kas pagal savo prigimtį yra labai ir, priešingai, mažai judru: būtent šiuo *b*
taku dera eiti, idant sugautume mūsų sekamą grobį. Tad jei net ir akimirksnį trunkantis poveikis užgriebia tai, kas pagal savo prigimtį labai judru, šis poveikis ratu pasklinda nuo vienų dalelių prie kitų, kol pasiekia protingąjį [pradą] ir paliudija jam apie veikiančiojo daiktų savybes; ir,

priešingai, mažai judrus daiktas yra per daug stabilus, kad perduotų poveikį ratu, todėl priverstas [šį poveikį] patirti pats vienas ir nesuteikti judėjimo tam, kas yra greta; bet
c jei pirminis poveikis vienų dalelių neperduodamas kitoms, gyvoji būtybė, paimta kaip visuma, taip ir neįstengia jo pajusti ir lieka jam nejautri. Tai teisinga, kalbant apie kaulus, plaukus ir kitas mūsų kūno dalis, kurios daugiausia sudarytos iš žemės, tuo tarpu pirmasis atvejis būdingiausias klausai bei regai, nes jose veikliausiai atsiskleidžia ugnies ir oro galia.

Tad apie visa, kas susiję su malonumu bei kančia, būtina mąstyti šitaip: kiekvienas su didele jėga mus vei-
d kiantis prigimčiai priešingas poveikis yra skausmingas, tuo tarpu visiškas sugrįžimas į prigimtąją būseną - malonus; tai, kas vyksta ramiai ir tolydžiai, lieka nejuntama, o priešingu atveju būna atvirkščiai. Pagaliau visa, kas įvyksta be vargo, gali būti net labai juntama, tačiau [šio pojūčio] nelydi nei kančia, nei malonumas. Pastarojo vyksmo pavyzdys - regos įspūdis, nes regimasis spindulys, kaip pasakyta anksčiau, dienos metu yra susijungęs su mumis kūnas: nei perpjovimai, nei nudegimai, nei kitokie šios rūšies po-
e veikiai jam nesuteikia skausmo, o sugrįžimas į pradinę būseną - malonumo, bet vis dėlto jie sukelia išsamiausius bei aiškiausius jutimus kiekvienąkart, patirdami kitų kūnų poveikį arba, prie jų prisiliesdami ir, juos veikdami patys. Taip yra būtent dėl to, kad [regimojo spindulio] išsklidimams bei susijungimams prievarta yra nebūdinga. Priešingai, kūnai, sudaryti iš stambesnių dalelių, poveikiui

priešinasi, bet kartu perduoda postūmį visai gyvai būtybei,
šitaip patirdami malonumą ir kančią: kančią - pradinei
būsenai pakintant, malonumą - į ją grįžtant. Tos [kūno 65
dalys], kuriose nukrypimas nuo prigimties ir ištuštinimas
vyksta laipsniškai, bet prisipildymas - iškart ir smarkiai,
kančios nepatiria, bet malonumui priešingai, yra jautrios,
todėl sielos mirtingajai daliai skausmo pojūčio nesuteikia,
ir yra didelio malonumo šaltinis. Akivaizdus pavyzdys -
malonūs kvapai. Ir atvirkščiai, nuo prigimtosios būsenos
nukrypstant greitai, o sugrįžtant lėtai ir sunkiai, susidu-
riama su visiškai priešingu atveju, pastebimu kūno nude- *b*
gimų ir supjaustymų metu. Tad apie visam kūnui bendrus
poveikius ir pavadinimus, suteikiamus šių poveikių suke-
liamiems padariniams, pasakėme beveik viską. Dabar, kiek
leis mūsų jėgos, pamėginsime ką nors pasakyti apie pojū-
čius, susijusius su atitinkamomis kūno dalimis, ir apie tuos
pojūčius sukeliančių poveikių priežastis. Pirmiausia turi- *c*
me kiek įmanoma ištirti visa, ką nutylėjome, anksčiau
svarstydami apie syvus, būtent apie jų poveikius liežuviui.
Atrodo, kad šie poveikiai, kaip ir daugelis kitų, pagimdyti
ypatingos rūšies susitraukimų bei išsiplėtimų, tačiau jie
labiau už kitus priklauso nuo šiurkštumo ir glotnumo bū-
senų. Pavyzdžiui, žemės dalelės, įsiskverbusios į gysleles,
kurios yra tarsi iki pat širdies ištįsusios juntamos liežuvio *d*
skaidulos, ten susiliečia su drėgnu švelniu audiniu ir jame
pasklinda, todėl gyslelės susitraukia ir lyg išdžiūva. Jei mi-
nėtos žemės dalelės šiurkštesnės, jos sukelia kandų skonį,
o jei mažesnės - aitrų. Toliau tos medžiagos, kurios apvalo

minėtas gysleles ir nuskalauja visą liežuvio sritį, savo dar-
bą atlikdamos pernelyg audringai ir baigdamos net paties
liežuvio audinio suardymu, vadinamos karčiomis; tokia
e yra šarmo savybė. Bet kitos medžiagos, savo jėga nusilei-
džiančios šarmui ir tik nuosaikiai apvalančios liežuvį, yra
sūraus skonio, kuriam svetimas šiurkštumas, būdingas vis-
kam, kas kartu ir kuris atrodo esąs labiau malonus [negu
kartus]. Dar vieno porūšio medžiagos, susitikusios su bur-
nos šiluma ir nuo jos suskystėjusios, dėl šios priežasties
tampa ugningos ir savo ruožtu nudegina tai, kas [anksčiau]
jas sušildė, o dėl savo lengvumo veržiasi viršun, galvoje
slypinčių jutimo įrankių link, ir prasiskverbia į visa, kas
tik pasipainioja jų kelyje; dėl šio savo gebėjimo jos vadi-
66 namos aštriomis. Bet tos pačios medžiagos pūdamos su-
smulkėja ir, radusios įėjimą į ankštas gysleles, ten aptin-
ka taisyklingu santykiu išsidėsčiusias žemės bei oro dale-
les, jas sujudina, priverčia susimaišyti vienas su kitomis
ir putoti, o greta įsiveržusių dalelių iš atsiradusių putų
b sudaryti ertmes. Ir štai tuomet drėgmė, kartais žemėta, o
kartais švari, apgaubia orą, sukurdama jam tartum skystas
buveines - vandens rutulius su tuštumomis viduje; vienus
jų sudaro švari drėgmė, todėl jie perregimi ir vadinami
burbulais, tuo tarpu kiti atsirado iš žemėtos drėgmės, kuri
dėl savo žemėtumo yra judri ir veržiasi aukštyn; būtent
pastarieji [vandens rutuliai] sukelia vadinamąjį rūgimą ir
gižimą. Dėl visų šių būsenų kalta medžiaga atitinkamai
vadinama rūgščia. Tačiau poveikis, priešingas visiems ką
c tik aprašytiems, ir priežastį turi priešingą: kai iš patenkan-

čių [į kūną] medžiagų sudarytos drėgmės sudėtis pagal savo prigimtį gimininga liežuvio sudėčiai, ši drėgmė sudrėkina ir suminkština tai, kas tapo šiurkštu, sutraukia arba, priešingai, išskleidžia tai, kas dirbtinai išpūsta ar sutraukta, ir apskritai visa sugrąžina į prigimtinę tvarką. Kiekvienas toks vaistas, gydantis prievarta sukeltas [dirbtines] būsenas, visiems yra mielas ir geidžiamas, todėl ir
vadinamas saldžiu. Tad apie tai pakaks, o tos rūšies po- *d*
veikiai, susiję su šnervėmis, neturi jokių apibrėžtų atmainų. Kiekvienas kvapas nulemtas tarsi dviejų prigimties pusių, nes nėra tokio [atskirai paimto] pavidalo, kuris savo sandara galėtų sukelti atitinkamą kvapą. Šiam reikalui skirtos mūsų kūne esančios gyslelės, pernelyg ankštos žemės bei vandens dalelėms, tačiau per daug erdvios ugnies ir oro dalelėms, todėl niekas niekuomet neįstengė užuosti kuriam nors iš šių [pradų] būdingo kvapo; kvapai gimsta tik iš tokių medžiagų, kurios arba suskystintos, arba pūva, arba lydosi, arba garuoja. Gyvybę jiems teikia tarpinė bū-
sena, atsirandanti vandeniui virstant oru arba, atvirkščiai, *e*
orui vandeniu. Visi kvapai yra arba garas, arba rūkas, nes rūkas yra pusiaukelėje tarp oro ir vandens, o garas - pusiaukelėje tarp vandens ir oro. Todėl jie smulkesni už vandenį, bet stambesni už orą: šitai pasidaro akivaizdu, pro kvėpavimą užtvėrusią kliūtį stipriai įkvėpus orą ir stebint, kaip visa, kas tik kvepia, atsijojama ir oras [į nosį] patenka apvalytas nuo kvapų. Suprantama, kvapų įvairovė lieka neįvardyta, nes jos neįmanoma paaiškinti [net] dideliu
paprastųjų pavidalų skaičiumi. Čia esti tik viena aiški 67

dvinarė [kvapų] perskyra - į malonius ir nemalonius kvapus. Pastarieji visą nuo viršugalvio iki bambos besidriekiančią [kūno] ertmę veikia smurtingai ir šiurkščiai, tuo tarpu pirmieji surambėjusias [dalis] suminkština ir maloniai sugrąžina į pradinę būseną. Trečioji mūsų pojūčių
b rūšis - klausa, tad turime rasti ir ją dirginančių poveikių priežastis. Bendrais bruožais nusakysime, kad garsas - tai oro sukeliamas postūmis, per ausis paveikiantis smegenis bei kraują ir nukeliaujantis iki pat sielos, tuo tarpu šio postūmio sukeltas judėjimas, prasidedantis galvoje ir pasibaigiantis kepenų srityje, yra girdėjimas. Jeigu šis judėjimas greitas, tai garsas aukštas, o juo jis lėtesnis, juo garsas žemesnis. Tolygus judėjimas sukelia lygų ir švelnų
c garsą, o netolygus - šiurkštų, veržlus - garsų, o vangus - silpną. Klausimą apie sąskambius būtinybė verčia nukelti vėlesniam laikui. Dabar liko tik ketvirtoji pojūčių rūšis, tačiau ji slepia didelę įvairovę, reikalaujančią daugialypio požiūrio. Bendrasis šios įvairovės pavadinimas yra spalva, o spalva - tai liepsna, srūvanti nuo kiekvieno atskiro kūno ir sudaryta iš dalelių, [savo dydžiu] prisitaikančių prie mūsų regos gebėjimo justi. Apie regėjimą sukeliančias priežas-
d tis jau kalbėjome anksčiau, o dabar labiausiai pravartu bei reikalinga deramai papasakoti apie spalvas. Dalelės, sklindančios nuo kitų kūnų ir susiduriančios su regimuoju spinduliu, būna arba mažesnės už jį sudarančias daleles, arba didesnės, arba tokio pat dydžio. Tos, kurios yra tokio pat dydžio, nejuntamos, todėl jas vadiname permatomomis. Ir priešingai, tos, kurios yra didesnės, regimąjį spindulį

sugniaužia, o tos, kurios mažesnės, jį išplečia, tad jų
veikimą galima palyginti su šalčio ir karščio poveikiu mū-
sų kūnui, taip pat su gailiu ir deginančiu arba, kaip sako- *e*
me, aštriu poveikiu mūsų liežuviui. Tai baltumas ir juo-
dumas - įspūdžiai, pagimdyti kitoje pojūčių srityje, negu
ką tik išvardytieji, todėl atrodantys kitoniškai, tačiau iš
tiesų tapatūs aniems. Taip juos ir pavadinsime: balta - tai,
kas regimąjį spindulį išplečia, o juoda - tai, kas jį susiaurina.
Kitos rūšies ugnis, kuri skrieja veržliau, atsitrenkusi į re-
gimąjį spindulį, prasiskverbusi į jį iki pat akių, smurtu
atvėrusi akių praėjimus ir suskystinusi jų medžiagą, pri-
verčia išsilieti iš ten visą tą ugnį bei vandenį, kuriuos va- 68
diname ašaromis. Kadangi iš dviejų pusių susitinka dvi
ugnys, be to, viena jų žaibo jėga trenkia iš akių, o kita
įeina į akis ir ten nuo drėgmės užgęsta, joms abiems susi-
maišius gimsta įvairiausios spalvos; tai vadinama [varsų]
žaižaravimu, o tam, kas šitokią būseną sukelia, duoti žėrė-
jimo ir tviskėjimo pavadinimai. Esti ir tokia ugnies rūšis, *b*
kuri yra viduryje tarp abiejų paminėtųjų. Ji pasiekia akies
drėgmę ir susimaišo su ja, tačiau nežėri; šios ugnies mir-
gėjimas, prasiskverbiantis pro ją ištirpdžiusį skystį, suku-
ria kruviną spalvą, kurią įvardijame raudona. Žėrinčiai
ugniai susimaišius su raudona ir balta [spalva], atsirado
geltona spalva; bet apie santykį, kuriuo jos sumaišytos,
nebūtų prasminga kalbėti nė tada, kai kas nors jį išmany-
tų, nes šiuo atveju neįmanoma pateikti ne tik būtinų, bet
ir galimumo ar tikėtinumo įrodymų. Toliau raudona spal-
va, sumaišyta su juoda ir balta, sukuria purpurinę arba *c*

tamsiai violetinę spalvą, jeigu visos mišinio dalys stipriau apdegintos ir daugiau įmaišyta juodos spalvos. Geltona spalva, sumaišyta su pilka, sukuria rudą, o pilka spalva pati yra baltos ir juodos mišinys; geltona, sumaišyta su balta, pagimdo blyškiai gelsvą. Baltai spalvai, susijungusiai su žėrėjimu, padengus sodriai juodą pagrindą, atsiranda mėlyna spalva, tuo tarpu mėlynos spalvos derinys su balta duoda žydrą, o rudos derinys su juoda - žalią spalvą. Iš šių pavyzdžių pakankamai aišku, kokių sumaišymų dėka
d galima gauti visas kitas spalvas, nepažeidžiant [šitokiais svarstymais] tikėtinumo[40]. Tačiau tas, kuris pamėgintų visa tai griežtai patikrinti tikrovėje, įrodytų nesuvokiąs skirtumo tarp žmogiškos ir dieviškos prigimties, nes Dievui užteks ir išmanymo, ir galios sumaišyti gausybę [spalvų] į visumą, o po to iš naujo šią visumą suskaidyti į gausybę [atspalvių], bet nėra ir niekuomet nebus tokio žmogaus, kuris pajėgtų atlikti abi šias užduotis.

e Visus šiuos daiktus, tuo metu šitaip pagimdytus iš būtinybės, į savo rankas perėmė iš visų atsiradusiųjų gražiausio ir geriausio kūrinio Demiurgas, gimdydamas sau pakankamą ir tobuliausią Dievą; patiems daiktams būdingomis priežastimis jis naudojosi kaip pagalbinėmis, tačiau visa, kas juose buvo gera, rentė pats. Todėl reikia atskirti dviejų rūšių priežastis - būtinąsias ir dieviškąsias, ir visuose dalykuose ieškoti dieviškųjų, idant įgytume, kiek
69 leidžia mūsų prigimtis, laimingą gyvenimą, o jau anų labui -[ieškoti ir] būtinųjų, suvokiant, jog be pastarųjų neįmanoma nei suprasti, nei sugauti, nei kaip kitaip priartinti

prie savęs [dieviškųjų priežasčių], kurias stengiamės ištirti.

Na, o dabar priešais mus, tarsi mediena priešais statytojus, guli parengtos [abi] priežasčių rūšys, iš kurių reikia suręsti tolesnį pasakojimą; bet vėl grįžkime į pradžią ir glaustai pakartokime visą mūsų [svarstymo] kelią nuo tos vietos, iš kurios atvykome čionai, ir pabandykime užbaigti mitą pabaiga, kuri derintųsi su prieš tai pasakytais
žodžiais. *b*

Kaip pasakyta pradžioje, Dievas, remdamasis visais įmanomais panašumais ir darnomis, kiekvieną iš netvarkoje skendinčių daiktų suderino tiek patį su savimi, tiek su visais kitais daiktais. Juk iki to meto tarp jų nebūta jokio bendrumo, nebent jis būtų pasitaikęs atsitiktinai, ir visiškai nebuvo galima pavadinti daiktų tais vardais, kuriais dabar vadiname ir ugnį, ir vandenį, ir bet kurį kitą daiktą, tačiau pirmiausia [Dievas] viską sutvarkė, o jau po
to iš tų daiktų sudėliojo visa, kas esti dabar, - vienintelę *c*
gyvą būtybę, talpinančią savyje visus kitus gyvus kūrinius - tiek mirtingus, tiek nemirtingus. Be to, dieviškąsias būtybes sukūrė pats Demiurgas, o mirtingųjų gimdymą patikėjo savo pagimdytiesiems. Šie, pamėgdžiodami jį ir priėmę iš jo rankų nemirtingąjį sielos pradą, patalpino pastarąjį mirtingame kūne, kurį visą atidavė sielai kaip vežimą, įkurdinę jame dar ir mirtingąją sielos dalį, įdėdami į šį baisius ir nuo būtinybės priklausančius kęsmus: pirmiau-
sia - malonumą, šį didžiausią blogio jauką, paskui - kančią, *d*
atbaidančią nuo to, kas gera, taip pat įžūlumą ir baimę - du neprotingus patarėjus ir pagaliau įkalbinėjimams kur-

čią pyktį bei gundymams lengvai pasiduodančią viltį. Visa tai sumaišę su nesvarstančiu pojūčiu ir į bet ką linkusiu geismu, pagal būtinybės dėsnį jie šitaip sudėliojo mirtingąją sielos dalį.

Tačiau, bijodami šitaip suteršti dieviškąjį sielos pradą, nes visiškos būtinybės taip pasielgti nebuvo, mirtingą-
e ją dalį [demiurgai] apgyvendina kitoje kūno buveinėje, atskirai nuo dieviškosios dalies, o tarp galvos ir krūtinės; idant jas atskirtų, įstato kaklą tarsi kokį sąsiaurį ir ribą. Mat būtent į krūtinę ir vadinamąjį [kūno] liemenį jie įsodino mirtingąją sielą; ir kadangi viena sielos dalis yra kilnesnė, o kita - prastesnė, liemens ertmę jie atskyrė į dvi
70 dalis tarsi į vyriškąją ir moteriškąją namo puses, jų viduryje įstatydami krūtininę pertvarą. Sielos dalį, kuriai būdinga vyriškas narsas bei pyktis ir kuri mėgsta kovą, [demiurgai] įkurdino arčiau galvos, tarp krūtininės pertvaros ir kaklo, idant ji, būdama klusni svarstymui, kartu su pastaruoju jėga suvaldytų įgeidžius, šiems sumanius jokiu būdu savanoriškai nepaklusti iš [sielos] akropolio atėjusiam svarstymo įsakymui. Na, o širdžiai - kraujagyslių ži-
b diniui ir audringai po visus kūno narius nešiojamo kraujo šaltiniui - jie skyrė sargybinio buveinę, idant, vos tik dvasia užvirtų pykčiu, svarstymui pranešus apie tai, jog kažkas nedora mėginama padaryti kūno nariams iš išorės arba ir iš vidaus grasina kuris įgeidžių, tuoj pat visais siaurais takeliais, einančiais nuo širdies į visas juntamąsias kūno dalis, pradėtų plūsti pamokymai ir grasinimai, kiekvieną nepaklusniųjų dalių versdami be sąlygų paklusti ir

nusileisti geriausiojo iš pradų vadovavimui.

Iš anksto numatydami, kad, [žmogui] nuspėjant apie *c*
gresiančius pavojus ir įniršus, širdis ims trankytis dėl ugnies [veikimo], ir norėdami širdžiai padėti, jie išaugino plaučius, kurie pirmiausia yra minkšti ir bekraujai, be to, viduje išvarpyti į kempinės ertmes panašių porų, idant sugertieji dvelksmas ir gėrimas, atšaldę širdį, suteiktų jai atsipūtimą ir palengvėjimą kaitros metu. Šiuo tikslu [de- *d*
miurgai] nuo kvėpuojamosios gerklės prakirto takus, vedančius į plaučius, kuriais tarsi pagalve iš visų pusių apdėjo širdį, idant, joje sukilus įtūžiui, ši, daužydamasi lanksčioje aplinkoje bei šaldoma, mažiau pavargtų, todėl jos narsas galėtų labiau padėti svarstymui.

Tą mirtingosios sielos dalį, kuri geidžia valgyti, gerti ir visų kitų dalykų, būtinų dėl kūno prigimties, jie apgyvendino tarp krūtininės pertvaros ir bambos srities, suren- *e*
tę visoje šioje vietoje tarsi ėdžias kūnui maitinti, ir pasodino ten šią [sielos dalį] tartum laukinį žvėrį, kurį neišvengiamai tenka maitinti dėl jo sąsajos [su kitomis dalimis], jeigu mirtingųjų giminė iš viso ketina gyventi. Idant šis, amžinai ganydamasis prie ėdžių, gyventų kuo toliau nuo patarinėjančiosios dalies ir, keldamas kiek įmanoma mažesnį triukšmą bei riaumojimą, leistų anai ramiai patarinėti visoms [žmogaus dalims] tai, kas geriausia, jam tenai su- 71
teikta vieta. Jie žinojo, kad šis žvėris nesupras svarstymo, o jeigu ką ir suvoktų pojūčio padedamas, svarstymais rūpintis jam nebus prigimta, o tik skirta dieną ir naktį būti klaidinamam atvaizdų bei vaizduotės šmėklų. Todėl Die-

b vas, nutaręs [šį žvėrį] sutramdyti, sukūrė kepenis ir patalpino žvėries buveinėje, padarydamas jas tvirtas, glotnias, blizgančias, saldžias, tačiau turinčias ir kartumo, idant iš proto besiliejanti apmąstymų galia, atsispindėdama jose tarsi veidrodyje, priimančiame žymes ir leidžiančiame pamatyti atvaizdus, tą žvėrį gąsdintų kiekvieną kart, kai tik tapusi grėsminga atsrūtų į jai giminingą karčiąją [kepenų] dalį ir [iš čia] pasklistų po jas visas, smarkiai suspausdama, priversdama įgyti tulžies spalvą bei padarydama raukšlėtas ir šiurkščias[41]. Be to, ši galia visas kepenis
c išstumia iš tiesios padėties, jas iškreipia ir spaudžia, užgniaužia jos kraujagysles bei užgula vartų veną, o tai sukelia skausmus ir pykinimą. Ir atvirkščiai, nuo sielos mąstančiosios dalies atsklindantis romumo dvelksmas, kurį pagimdo visiškai kitokios rūšies regėjimai, ne tik nesujudina karčiosios kepenų dalies, bet nė neprisiliečia prie šios jam priešingos prigimties. Priešingai, jis pasitelkia įgimtą kepenims saldumo savybę, idant ištiesintų, išlygintų ir atpalaiduotų visas [kepenų] dalis. Kaip tik todėl kepenų srity-
d je gyvenanti sielos dalis gali tapti nuskaidrinta ir džiaugsminga, o naktį būti rami ir sapnuoti pranašingus sapnus, jeigu jau nelemta jai turėti dalį svarstyme bei mąstyme. Mat mus rentę dievai atminė savo Tėvo priesaką, liepusį žmonių giminę sukurti tokią tobulą, kiek tik įmanoma; kad tai įvyktų, jie pasistengė priartinti prie tiesos net žemesniąją mūsų prigimties dalį, todėl įkūrė joje prana-
e šavietę. Tai, kad pranašavimo dovaną Dievas paskyrė žmogiškajam proto aptemimui, gali būti neginčijamai įrody-

ta: nė vienas, būdamas sveiko proto, neturi dalies Dievo
įkvėptame ir teisingame pranašavime, išskyrus tuos atve-
jus, kai mąstančioji [sielos] galia būna sukaustyta miego,
ligos arba įvairiausių atmainų apsėdimo priepuolio. Ir
atvirkščiai, nesudrumsto proto žmogaus užduotis - atsi-
minti ir atkurti tai, ką sapnuojant ar būdraujant ištarė ši
pranašinga ir įkvėpta prigimtis, išnarstyti šiuos regėjimus
padedant minčiai, suvokti, ką būtent jie ženklina - blogį 72
ar gėrį - ir ar taikytini būsimiems, praėjusiems ar dabarties
laikams, nes pašėlo ir pasilieka beprotystės gniaužtuose,
tas negali spręsti apie savo regėjimus bei ištarmes. Sena
patarlė teisingai sako, kad tik protingas žmogus pajėgia
suprasti tiek save patį, tiek tai, ką daro. Iš čia ir kilo pa-
protys, kad apie visas Dievo įkvėptas ištarmes savo nuo- *b*
sprendį teiktų būtent šiam tikslui skirta aiškintojų pa-
dermė; tiesa, kartais ir jie patys vadinami pranašais, ta-
čiau vien iš nežinojimo, nes jie tik įmena mįslingus po-
sakius bei ženklus, todėl teisėtai privalo būti pavadinti ne
pranašais, o aiškintojais, pagelbstinčiais tiems, kurie pra-
našauja. Tad dėl tokių priežasčių, kepenims buvo suteikta
ką tik aprašytoji sandara ir padėtis, o tikslas buvo būtent
pranašavimas. Ir iš tiesų, kol žmogus gyvas, kepenys siun-
čia puikiai suprantamus ženklus, tačiau pasitraukus gyvas-
čiai jos tampa aklos, ir tada jų pranašavimai būna perne-
lyg migloti, kad galėtų turėti aiškią prasmę. Kepenų kaimy-
nystėje esantis įrankis buvo sukurtas ir įkurdintas į kairę *c*
nuo jų kaip tik dėl jų gerovės, idant išsaugotų jas nuolat
žvilgančias ir švarias, tarnaudamas joms tarsi kempinė,

visuomet gulinti parengta prie veidrodžio. Vos tik kokie
nors dėl kūno ligų atsiradę nešvarumai atsiduria netoli
kepenų, juos tuojau pat, įtraukdama į bekraujes savo
d ertmes, pašalina blužnis. Būna štai kaip: kai ji prisipildo
šių atliekų, ją pučia ir veržia, bet kai kūnas tampa apva-
lytas, ji subliūkšta ir įgyja pradinius savo matmenis. Tad
štai ką manome apie sielą, apie mirtingąją ir dieviškąją jos
dalis, taip pat apie tai, kaip, kieno kaimynystėje ir dėl ko-
kių priežasčių kiekviena šių dalių gavo sau atskirą buvei-
nę. Tvirtinti, jog tai, ką papasakojome, yra tiesa, išdrįstume
tik pačiam Dievui leidus, bet kad laikėmės tikėtinumui
keliamų reikalavimų - juo labiau šitai teisinga, kalbant
apie tolesnius mūsų svarstymus - galime drąsiai pasakyti
jau dabar, tad ir pasakykime tai! Pereidami prie kito klau-
simo, laikysimės ankstesnio savo kelio; reikia nusakyti, kaip
e atsirado kitos kūno dalys. Jų sandarą teisingiausia būtų
aiškinti, pasitelkus štai kokį samprotavimą: tie, kurie kūrė
mūsų giminę, iš anksto žinojo, koks baisus nesusivaldy-
mas kankins mus valgant ir geriant, todėl numatė, kad dėl
savo godumo tiek valgio, tiek gėrimo mes rysime daugiau,
negu liepia nuosaikumas ir būtinybė. Tad bijodami, kad
tik nekiltų nuožmus maras ir visiems laikams neišnyktų
73 dar neužbaigta mirtingųjų giminė, gėrimo bei valgio per-
tekliui laikyti jie įžvalgiai įrengė podėlį, vadinamą apati-
ne ertme, ir užpildė jį žarnų vingiais, idant maistas paliktų
kūną ne per daug greitai, versdamas jį reikalauti naujo
maisto ir šitaip stumdamas į besotystę, ir idant žmonių
padermė, nepaklusdama tam, kas mumyse dieviškiausia,

dėl ėdrumo nepasidarytų svetima filosofijai ir Mūzoms.

Apie kaulus, raumenis ir apskritai visą panašią prigimtį galima pasakyti štai ką: visų [šios prigimties kūno dalių] pradžia - smegenų gimimas, nes jose įsišakniję gyvybės ryšiai, susiejantys sielą su kūnu, jose slypi žmonių padermės šaknys. Bet pačios smegenys pagimdytos iš kito [prado]. O buvo štai kaip: iš visų pradinių trikampių Dievas išrinko ir atskyrė taisyklingiausius ir lygiausius, įstengusius gryniausiu pavidalu atstovauti ugnies ir vandens, oro ir žemės [pradams]. Po to, kiekvieną jų atskyręs nuo jo rūšies, jis darniai juos sumaišė, ruošdamas bendrą visų mirtingųjų padermių sėklą, ir iš šio [mišinio] surentė smegenis. Jose jis pasėjo visas sielų rūšis ir įtvirtinęs jau pirmu [smegenų masės] kapojimu suskirstė jas į tokį skaičių kūnų, kad šie savo daugiu bei sandara atitiktų minėtąsias rūšis; tą dalį, kuriai buvo lemta lyg kokiai dirvai priimti dieviškojo pradmens sėklą, Dievas padarė iš visų pusių apvalią ir pavadino galvos smegenimis, numatydamas, kad jas sutalpinęs indas, pabaigus kurti kiekvieną gyvą būtybę, taps galva. Kitas [smegenų masės] gabalas turėjo priglausti kitą, mirtingąją sielos dalį; pastarąją jis išnarstė į apskritus pailgus kūnus, ir šiuos kaip visumą palenkdamas smegenims, nors ir netiesiogine prasme. Nuo jų, tarsi nuo inkarų, Dievas ištempė raiščius, privalėsiančius susaistyti visą sielą, o aplink šį pagrindą pradėjo ręsti visą mūsų kūną, pirmiausia kietu kauliniu dangalu uždengdamas smegenis. Štai kaip jis rentė kaulus: sijojimu atrinkęs švarią ir glotnią žemę, jis užmaišė ją ir suvilgė smegenimis, tada

pastatė šį mišinį į ugnį, vėliau panardino į vandenį, paskui vėl į ugnį ir iš naujo į vandenį. Šitaip užgrūdinęs ugnyje bei vandenyje keletą kartų, Dievas padarė jį nesuardomą nei vienos, nei kitos [šių pradų]. Šį mišinį jis pirmiausia panaudojo, skaptuodamas iš jo kaulinį rutulį aplink galvos
74 smegenis ir palikdamas šiame rutulyje siaurą praėjimą, o pakaušio bei nugaros smegenims pridengti nulipdė iš šio mišinio slankstelius, suguldė juos vieną ant kito, kaip sudedami durų vyriai, ir visą šią [slankstelių] eilę nutiesė nuo galvos per visą stuomenį. Šitaip visą sėklą Dievas užsklendė į akmenį panašiame apsauginiame aptvare ir įrengė pastarajame sąnarius, pasitelkdamas tarpininkaujančią skirtingumo galią, idant suteiktų jiems judrumo bei lankstumo. Po to jis pastebėjo, kad kaulo prigimtis pernelyg
b kieta bei nelanksti ir kad tuo atveju, jeigu teks kęsti karštį, o paskui atvėsti, šis neatsilaikys prieš kaulų ėduonį, ir pastarasis pražudys kaule uždarytąją sėklą; štai kodėl Dievas išgalvojo sausgyslių ir mėsos rūšį. Sausgyslės, surišusios visus [kūno] narius vienus su kitais, savo susitraukimu ir išsitempimu privalėjo teikti kūnui gebėjimą susilenkti ir išsitiesti, tuo tarpu mėsai buvo skirta tapti apsauga nuo kaitros ir priedanga nuo šalčio, taip pat tarsi veltine pagalvėle, sergančia nuo sutrenkimų, nes savo stangriu paslan-
c kumu ji gali atlaikyti [kitų] kūnų spaudimą. Be to, joje slypi šilta drėgmė, vasarą išsiskirianti prakaito pavidalu ir odos paviršiuje išgaruojanti, visą kūną maloniai atvėsindama, o žiemą, priešingai, paslėptos joje ugnies galia ji puikiausiai išvaiko prie kūno prisiartinantį ir jį apgaubiantį

šaltį. Tad šitoks buvo Lipdytojo užmojis, ir štai jis sujun-
gė tinkamais kiekiais paimtą vandenį, ugnį bei žemę, o
vėliau užmaišė juos aitriame ir sūriame rauge; šitaip atsira- *d*
do minkšta ir prisodrinta syvų mėsa. O sausgyslių prigimtį
Dievas surentė, sumaišęs kaulus su dar neužraugta mėsa,
ir suteikė šiam tarpiniam mišiniui geltoną spalvą. Štai ko-
dėl sausgyslės tapo stangresnės ir tvirtesnės už mėsą, bet
minkštesnės ir drėgnesnės už kaulus. Tad visais šiais [dan-
galais] Dievas užklojo kaulus kartu su juose glūdinčiomis
smegenimis, sujungdamas juos sausgyslėmis, o iš viršaus
apgaubdamas mėsos apvalkalu. Tuos kaulus, kuriuose sie- *e*
los esama daugiausia, jis apklojo ploniausiu mėsos sluoks-
niu, o turinčius savyje mažiausiai sielos - storiausiu ir ne-
paprastai tankiu. Ant kaulų sąnarių, jeigu ypatingi sume-
timai nereikalavo kitokių [sprendimo būdų], Dievas mėsos
užaugindavo taip pat negausiai, idant ji netrukdytų sąna-
riams lankstytis ir nepasmerktų kūno nejudrumui ir be-
jėgiškumui. Jis taip pat nenorėjo, kad gausingi ir tankūs
raumenų klodai, užguldami vienas kitą ir dėl to surambė-
dami, atbukintų jutimus, nes tai nulemtų atminties išblė-
simą ir proto galių nusilpimą. Štai kodėl šlaunų, blauzdų, 75
dubens, žasto bei dilbio kaulai, taip pat visi kiti kaulai,
neturintys sunarstymų ir savo smegenyse slepiantys mažai
sielos, taigi stokojantys gebėjimo mąstyti, buvo dosniai
padengti mėsa; ir atvirkščiai, tai, kas savyje slepia protą,
užklota žymiai plonesniu jos sluoksniu, išskyrus tuos at-
vejus, kai pati mėsa yra pojūčių buveinė; šitokia esti lie-
žuvio sandara. Bet dažniausiai buvo būtent taip, kaip ką

tik pasakėme, nes būtinybės dėka pagimdytoje ir gyvuo-
b jančioje prigimtyje tankūs kaulai ir gausi mėsa niekaip neįstengia sugyventi su švelniu ir jautriu pojūčiu. Jeigu juos būtų įmanoma suderinti vienus su kitais, galvos rentinys visais minėtais [dangalais] būtų aprūpintas su pertekliumi, tad žmonių padermė, nešiodama ant pečių šitokią mėsingą, gyslotą ir tvirtą galvą, gautų dukart, galbūt ir daugelį kartų ilgesnį, o kartu sveikesnį bei nerūpestingesnį gyvenimą. Bet ką čia padarysi! Priversti rinktis - arba kuriamai rūšiai suteikti daugiau ilgaamžiškumo, bet mažiau tobulumo, arba mažiau ilgaamžiškumo, tačiau daugiau tobulumo - mūsų gimimą kūrę demiurgai sutartinai nusprendė, kad kiekvienas, be jokios abejonės, pirmenybę
c privalo suteikti trumpesniam, bet vertesniam gyvenimui, negu ilgesniam, tačiau prastesniam. Kaip tik todėl jie padengė galvą trapiu kaulu, neapklodami jos iš viršaus mėsa ir net nesuteikdami jai sausgyslių, nes sąnarių ji vis tiek neturėjo. Būtent todėl galva yra jautriausia ir išmintingiausia, tačiau drauge daug silpnesnė [už kitus narius] kiekvieno vyro dalis. Dėl tų pačių priežasčių Dievas pritvirtino
d sausgysles tik prie galvos apačios, tolygiai apvyniodamas jomis kaklą ir sujungdamas su jomis veido apačioje esančių žandikaulių kampus. Visą likusią sausgyslių atsargą jis paskirstė tarp kitų kūno narių, sujungdamas sąnarius. Na, o mūsų burnos pajėgumą, rentėjai aprūpino dabartiniais jos įrankiais - dantimis, liežuviu ir lūpomis, turėdami omenyje tiek tai, kas neišvengiama, tiek tai, kas puikiausia;
e įėjimą jie kūrė tam, kas būtina, o išėjimą - tam, kas pui-

kiausia. Ir iš tiesų visa, kas įeina į kūną ir jį maitina, susiję
su tuo, kas būtina, tuo tarpu išorėn besiliejantis kalbų
srautas, tarnaudamas minčiai, yra nuostabiausias ir pui-
kiausias iš visų srautų. Vis dėlto galvos nebuvo galima pa-
likti vien su pliku kauliniu dangalu, neapsaugotos nuo
metinės kaitros ir šalčio kaitos, taip pat nebuvo galima
leisti, kad dėl [ją dengiančios] mėsos gausumo ji pasidarytų
buka ir nejautri. Kaip tik tuomet nuo dar neišdžiūvusios 76
mėsos atsisluoksniavo pakankamai stora plėvelė, dabar ži-
noma odos pavadinimu. Smegenų drėgmės dėka ji priaugo
[prie kaulo] ir tįso vis toliau, tad apgaubė visą galvą, o
drėgmė, pro [kaule esančias] siūles kildama viršun, drėkino
odą ir vertė ją viršugalvyje susiskliausti tarsi į kokį mazgą.
[Galvos kaulų] siūlių apybraižų skirtumus nulemia min-
ties apsisūkimų galia ir mastas: jei pastarųjų grumtynės
nuožmesnės, tai siūlių daugiau, o jei silpnesnės, tai mažiau.
Visą odą dievybė ratu išbadė skvarbia ugnies galia, ir, pro *b*
šiuos pradūrimus išorėn prasiskverbus drėgmei, visos gry-
nos ir šiltos dalys išgaruodavo, tačiau iš tų pačių medžiagų,
kaip ir oda, sudarytos priemaišos, nors ir veržėsi aukštyn,
ištįsdamos į pailgą kūną, savo pločiu lygų pradūrimo plo-
čiui, dėl vangumo jas gaubiančio oro būdavo atbloškia-
mos atgal, įaugdavo į odą ir suleisdavo joje šaknis. Šitaip
atsirado iš odos augančių plaukų rūšis; juostos pavidalui *c*
būdinga prigimtimi jie artimesni odai, bet standesni ir
tankesni, o tai paaiškinti galima spaudžiančiu šalčio po-
veikiu kiekvienam paskiram nuo odos atsiskyrusiam plau-
kui. Mūsų galvą kurdamas šitokią gauruotą, Rentėjas rėmė-

si išvardytomis priežastimis, bet jo sumanymas siekė, kad
šis dangalas mėsos vietoj parūpintų smegenims apsaugą,
d vasarą teikdamas šešėlį, o žiemą šildydamas, tačiau nekliu-
dydamas jų jautrumui. Apie sausgyslių, odos ir kaulų susi-
pynimą pirštų galuose galima pasakyti, kad visas šias [da-
lis] sumaišius ir mišinį išdžiovinus, gimė kietoji oda; to-
kios buvo pagalbinės priežastys, dalyvavusios jos kūrime,
bet tikriausia priežastis buvo [demiurgų] mintis apie bū-
tybių, kurios dar tik turėjo atsirasti ateityje, gerovę. Tie,
kurie mus rentė, žinojo, kad kada nors iš vyrų gims mote-
e rys ir kiti žvėrys, ir kad dauguma sutvėrimų dėl daugelio
priežasčių pajus poreikį naudotis nagais. Štai kodėl dar
tik užgimstant žmonėms, demiurgai [jau] nužymėjo nagų
užuomazgas. Taigi, regis, šitokių būta sumetimų bei už-
mojų, kuriais rėmėsi dievai, kurdami odą, plaukus ir na-
gus kūno narių galūnėse. Dabar mirtingos būtybės visos
77 dalys ir [kūno] nariai suaugo į vieningą visumą, tačiau jai
neišvengiamai buvo lemta gyventi ugnies bei oro terpėje,
taigi būti jų ardomai bei naikinamai ir todėl pasmerktai
pražūti; bet dievai atskubėjo jai pagelbėti, išaugindami tam
tikrą prigimtį, giminingą žmogiškajai, tačiau sudėtą iš ki-
tokių [kūno sąrangos] rūšių bei pojūčių ir todėl sudaran-
čią kitonišką būtybių padermę. Tai buvo tie patys me-
džiai, žolės ir šiaip augalai, dabar sukilninti žemdirbių triū-
so ir mūsų naudojami, bet iš pradžių gyvavę tik kaip se-
nesnės už išpuoselėtąsias laukinės padermės. Mat visa, kas
b turi savo dalį gyvybėje, teisėtai ir teisingai gali būti pavadin-
ta gyva būtybe, tad ir tai, apie ką dabar samprotaujame,

susiję su trečiąja sielos rūšimi, kuri, kaip jau esame sakę anksčiau, patalpinta tarp krūtininės pertvaros ir bambos, todėl neturi savyje nei nuomonės, nei svarstymo, nei proto, o tik malonumo, kančios, taip pat geismo jutimą. Ir iš tiesų augalas visą savo gyvenimo kelią nukeliauja vien kęsmu, jis juda tik pats savyje bei savo paties atžvilgiu, o išorinį judėjimą atsveria savo [judėjimu], todėl nemato ir c
nesuvokia savo būsenos. Štai kodėl jis, nors gyvena ir atsiskleidžia ne kaip kas nors kita, o kaip gyva būtybė, vis dėlto yra prirakintas savo vietoje ir įsišaknijęs joje, nes jam nesuteiktas sugebėjimas savo jėgomis pajudėti išorėn. Tad visas šias augmenijos veisles anie, galingieji, išaugino mums, silpnesniesiems, idant galėtume maitintis. Po to pačiame mūsų kūne jie prakirto latakus, kaip kad sode iškasami vandens nutekamieji grioviai, idant kūną drėkintų atitekanti drėgmė. Visų pirma tarp odos ir suaugusios su ja mėsos [demiurgai] nutiesė du slaptus latakus - dvi d
nugaros gyslas, atitinkančias kūno padalijimą į dešinę ir kairę pusę. Šias gyslas jie nukreipė žemyn abipus stuburo stulpo, patalpinę tarp jų [palikuonims] gyvybę suteikiančias smegenis, kad ir šios klestėtų, ir į kitas [kūno] dalis tolygiai pritekėtų pamažu žemyn besiliejančio kraujo; po to galvos srityje jie atskyrė gyslas ir supynė jas taip, kad jų galai susikryžiuotų priešingomis kryptimis: tuos, kurie e
driekėsi nuo dešinės kūno pusės, [dievai] nukreipė į kairę, o tuos, kurie ėjo nuo kairės pusės, atitinkamai nukreipė dešinėn. Šitai buvo padaryta, idant galva, be odos, gautų dar vieną jungtį su stuomeniu, nes ji neturi nuo viršugal-

vio ratu besidriekiančių sausgyslių, o kitas tikslas buvo
pasiekti, kad iš abiejų [galvos] pusių sklindančius jutimus
aiškiai suvoktų visas kūnas. Po to kūrėjai pradėjo [kūne]
78 ręsti vandentiekį tokiu būdu, kuris mums paaiškės, jeigu
iš anksto susitarsime, kad visi iš mažų dalelių sudaryti kūnai
didelėms yra nepralaidūs, o iš didelių dalelių sudaryti kūnai
pralaidūs mažoms. Kadangi mažiausios iš visų [pradų] rū-
šių yra ugnies dalelės, ugnis prasiskverbia pro vandenį,
žemę, orą, taip pat pro viską, kas tik sudaryta iš šių trijų
rūšių, taigi nėra nieko, pro ką ji neįstengtų prasiveržti.
Jeigu šitai turėsime omenyje, kalbėdami apie mūsų pilvo
ertmę, atsiskleis štai koks dalykas: į ją patekę valgiai ir
b gėrimai ten ir pasilieka, bet oro ir ugnies ji neįstengia su-
laikyti, nes pastarieji sudaryti iš mažesnių negu ji dalelių.
Būtent šias medžiagas Dievas ir pasitelkė, sumanęs sutvar-
kyti drėgmės nuotėkį iš pilvo ertmės į gyslas: iš oro bei
ugnies jis suaudė ypatingą rezginį, panašų į žūklės bučių
ir prie įėjimų turintį tarsi du į jį įstatytus piltuvėlius, kurių
vienas savo ruožtu dar padalytas į dvi rankoves. Nuo šių
piltuvėlių į visas puses Dievas nutiesė kai ką panašaus į
virvutes, nuvestas iki pačių rezginio kraštų. Be to, visą bu-
c čiaus vidų jis išaudė iš ugnies, o piltuvėlius ir apvalkalą -
iš oro dalelių. Vėliau jis paėmė šį savo dirbinį ir apvilko
juo būtybę, kurią buvo nulipdęs, o darė viską štai kokiu
būdu: piltuvėlių pagrindus jis įtvirtino burnoje, ir kadan-
gi jie buvo du, vieną jų pro kvėpavimo takus nuvedė į
plaučius, o kitą - greta kvėpavimo takų į pilvo ertmę; be
to, pirmą piltuvėlį jis perkirto į dvi dalis ir joms abiem

suteikė bendrą įėjimą pro nosies angą, tad jeigu antroji *d*
nustotų veikti, pirmoji sugebėtų pati viena papildyti oro
pritekėjimą. Vėliau visą bučiaus apvalkalą jis [iš vidaus]
pritvirtino aplink kūno ertmę ir sutvarkė taip, kad visas
šis [įrenginys] pakaitomis tai veržtųsi piltuvėlių link - [kryp-
tų jų link] švelniai, nes šie sudaryti iš oro, - tai atsitrauktų
nuo piltuvėlių, ir rezginys grimztų kūno, kuris yra akytas,
gelmėn, paskui iš naujo kiltų į išorę, o kūne užsklęstieji
ugnies spinduliai tuo tarpu sektų paskui oro judėjimą tiek
viena, tiek kita kryptimi. Visa tai privalo nuolat kartotis *e*
tol, kol suirs mirtingosios būtybės gyvybę palaikančios
jungtys; drįsime tvirtinti, kad būtent tai vardų įkūrėjas ir
pavadino įkvėpimu bei iškvėpimu. Visos šios veiksmų ir
būsenų kaitos dėka drėkinamas ir vėsinamas mūsų kūnas
gauna maistą bei gyvybę, nes kiekvieną kart, kai tik kvė-
pavimas nueina savo kelią vidun ir išorėn, susieta su juo
vidinė [mūsų kūno] ugnis seka paskui jį, vis prasiskverbia
ir prasiskverbia pro pilvo ertmę, sugriebia ten esantį mais-
tą bei gėrimą, suskaldo juos, skaidydama į smulkias dale- 79
lytes, po to pastarąsias varo, nukreipdama į gyslas, tomis
ertmėmis, pro kurias prasiskverbia pati, kaip kad šaltinio
vanduo nukreipiamas į latakus, ir šitaip gyslomis tekančios
srovės priverčiamos sruventi per kūną tarsi per vandens
griovį. Bet dar sykį apžvelkime priežastis, dėl kurių kvė-
pavimo įrenginys atsirado būtent toks, koks ir nūnai pa-
silieka. Viskas vyksta štai kaip. Kadangi nėra tuštumos,
kurion judantis kūnas galėtų veržtis, o mūsų iškvepiamas *b*
oras juda [būtent] išorėn, kiekvienam turi būti aišku, kad

oras toli gražu ne plūsta į tuštumą, bet išstumia iš vietos
šalia esantį orą, o šis savo ruožtu varo iš vietos tą, kuris yra
atsidūręs greta, ir šitaip jau visas aplinkinis oras patiria
suspaudimą ir įstumiamas ten, iš kur atplūdo kvėpavimas.
Visa tai vyksta vienu metu kaip rato apsisukimas, nes tuš-
c tumos nėra. Štai kodėl krūtinės ir plaučių ertmė, iš kurios
atplūdo kvapas, vėl yra pripildoma kūną apgaubusio oro,
prasiskverbiančio į audinyje glūdinčias angas ir tekančio
ratu. O apsigręžęs atgal ir plūsdamas pro kūną išorėn, šis
oras savo ruožtu jau pats tampa ratu vykstančio postūmio,
atgenančio kvapą į burnos bei šnervių angas, kaltininku.
Taigi tenka manyti, kad viso šio vyksmo pradžia turi štai
d kokią priežastį. Kiekvienai gyvai būtybei savybinga labai
didelė vidinė šiluma, slypinti kraujyje bei gyslose, nes pas-
tarieji yra tarsi kūno ugnies šaltinis. Būtent šią ugnį prily-
ginome mūsų bučiaus rezginiui, kalbėdami, jog vidinė jo
dalis suausta vien iš ugnies, tuo tarpu išorinės dalys - iš
oro. Be to, reikia pripažinti, kad kiekvienas karštas daik-
tas iš prigimties veržiasi išorėn į tą vietą, kuri jį atitinka
pagal jo prigimtį. Tai, kas karšta, [kūne] turi tik du išė-
jimus, kurių vienas driekiasi išorėn kiaurai kūno, o kitas
pro burną eina į šnerves, todėl vos tai, kas karšta, pradeda
e veržtis kurio nors išėjimo link, tuojau pat ratu einančiu
postūmiu oras genamas į kitą [išėjimą], be to, įstumtas [į
kūną] jis patenka ugnin ir įkaista, o išėjęs - atvėsta; tad kai
tik šilumos santykis pakis ir oras prie kito išėjimo pasidarys
karštesnis, jis savo ruožtu pradės stipriau veržtis ten, kur
skatins jo prigimtis, o ratu einantis postūmis nugins orą

priešingo išėjimo link; begalinė šitokių veiksmų ir ato-
veiksmių kaita sukuria tai vienon, tai kiton pusėn nukreip-
tą apytaką, kuri ir davė pradžią įkvėpimui bei iškvėpimui.
Šičia reikės ieškoti paaiškinimo ir tam, kas vyksta, statant
taures, taip pat ryjant arba mėtant daiktus - nesvarbu, ar 80
jie skrieja aukštai virš žemės, ar tik jos paviršiumi. [Šiam
vyksmui] reikia priskirti ir garsus, priklausomai nuo jų
greitumo arba lėtumo, mums atrodančius kaip aukšti arba
žemi, be to, kartais tarpusavyje nedarnius, nes jų mumyse
sukeliami judėjimai neatitinka [vienas kito], o kartais, prie-
šingai, sukuria sąskambį judėjimų suderinimo dėka: taip
yra dėl to, kad, lėtesniems garsams pavijus greitesnių gar- *b*
sų judėjimus, anksčiau pasiekusius mūsų klausą, pastarieji
[garsai] būna jau nusilpę, o jų judėjimai - panašūs į tuos
judėjimus, kuriuos atneša pavėluotai atskubėję lėtesni gar-
sai, taigi šie tampa ne nedarnos priežastimi, bet, atvirkščiai,
lėto judėjimo pradžia ir greito pabaiga, supanašėja viena į
kitą, ir šitaip atsiranda vieninga būsena, kurioje aukštas ir
žemas skambėjimas sumaišyti. Šio vyksmo metu neprotingi
patiria malonumą, o protingi - tikrą džiaugsmą dėl to,
kad ir mirtingi judesiai pamėgdžiojimo dėka turi dalį die-
viškojoje darnoje. Panašiai reikia aiškinti visa, kas vyksta,
tekant vandenims ir krentant žaibams, taip pat nusistebė-
jimą keliančią trauką, esą sklindančią iš gintarų ir Hėrak- *c*
lėjos akmenų[42]; iš tiesų trauka nėra niekam savybinga, bet
dėl tuštumos nebuvimo visi daiktai vieni kitiems perduo-
da ratu einantį postūmį, tai išsiskirdami, tai vėl susitelk-
dami ir nuolat besikeisdami vietomis. Visų šių būsenų

susipynimuose tikrajam prigimties tyrėjui ir atsiskleis vi-
d sų stebuklingų dalykų priežastys. Juk ir kvėpavimas, ku-
riuo pradėjome šį svarstymą, vyksta - kaip jau sakyta, to-
kiu pat būdu ir dėl tų pačių priežasčių: ugnis suskaldo
maistą ir seka paskui kvėpavimą kūno vidun; tai daryda-
ma, ji pripildo gyslas, semdama iš pilvo ertmės jos pačios
suskaidytas medžiagas, tad kiekvieną gyvą būtybę gausiai
drėkina maistingoji drėgmė. Kadangi šios medžiagos buvo
ką tik suskaidytos, be to, yra mums giminingos, nes pa-
imtos iš vaisių bei želmenų, Dievo mums išaugintų mais-
e tui, dėl maišymosi jos įgyja įvairiausias spalvas, tačiau vy-
raujanti, be abejo, yra raudona, atsiradusi dėl ugnies skai-
dančiosios galios, atsispindinčios ir skysčio [spalvoje]. Štai
kodėl po kūną sruvenančios drėgmės spalva yra tokia, kaip
ką tik sakėme, o šią drėgmę vadiname krauju; iš jo audiniai
81 ir visas kūnas gauna maistą, be to, kiekviena išsekusi dalis
savo netektį užpildo [maistu] iš kraujo sudrėkintų dalių;
būdas, kuriuo vyksta šis prisipildymas ir ištuštėjimas, ati-
tinka bendrąjį judėjimą Visybėje, kur kiekvienas daiktas
juda to, kas jam giminingą, link. Ir iš tiesų mūsų kūną
supančios medžiagos nuolat jį ardo ir suardytas dalis pa-
skirsto taip, kad kiekviena dalelė nukeliauja prie jai gi-
miningos rūšies, kita vertus, sudėtinės kraujo dalys, mūsų
viduje suskilusios ir dabar užsklęstos kiekvienos gyvos bū-
b tybės kūne tarsi savo pačių Danguje, priverstos pamėg-
džioti Visybei būdingą judėjimą[43]: kiekviena kūno viduje
atsiskyrusi dalelė veržiasi to, kas jai giminingą, link ir šitaip
naujai užpildo susidariusią tuštumą.

Jeigu daugiau [dalelių] išteka, negu priteka, kiekviena [būtybė] nyksta, o kai [išteka] mažiau - auga. Kai viso gyvūno sąranga yra jauna ir ją sudarančių [dalių] rūšiniai trikampiai nauji, tarsi būtų ką tik iš dirbtuvių, kūno nariai vieni su kitais būna tvirtai surakinti, tačiau visas kūnas -
švelnus, nes jis neseniai gimė iš smegenų ir buvo išmaitin- *c*
tas pienu. Kai [toks kūnas] sugriebia iš išorės į jį patenkančius senesnius ir silpnesnius trikampius, iš kurių sudarytas maistas ir gėrimas, jo paties trikampiai, būdami naujesni, anuos įveikia ir suskaldo, todėl gyvūnas sparčiai auga dėl panašių į savo dalelių gausos. Bet kai tik trikampių šaknys išklimba nuo nesibaigiančios ir ilgametės kovos su gausybe priešiškų [dalelių], kūnas jau nebeįstengia maisto tri-
kampių skaldyti taip, kad šie taptų panašūs į savus, bet, *d*
priešingai, pastaruosius pačius lengvai sutrupina ateinantys iš išorės. Tuomet kiekvienas įveiktas gyvūnas nyksta, ir šis kęsmas vadinamas senatve. Galiausiai jungtys, siejančios smegenų trikampius, jau nebeatlaiko spaudimo ir atsileidžia, o kartu atsipalaiduoja ir pančiai sielos, kuri, išleista į jos prigimčiai mielą laisvę, su džiaugsmu išskren-
da, nes visa, kas daroma priešingai prigimčiai, yra skaus- *e*
minga, o kas vyksta pagal ją - malonu. Todėl ir mirtis skausminga bei prievartinė tik ištikusi dėl ligų ir žaizdų, o sutinkamai su prigimties dėsniais, atėjusi paskui senatvę, būdama neskausmingiausia iš visų mirčių, atslenka, atnešdama greičiau malonumą negu kančią.

Kalbant apie tai, iš kur kyla ligos, dalykas, regis, aiškus
kiekvienam. Kadangi mūsų kūnas suręstas iš keturių pra- 82

dų - žemės, ugnies, vandens ir oro, - pakanka, kad bet kuris jų viršytų [kūno] prigimčiai būdingą kiekį arba jo pristigtų, taip pat persislinktų iš savo vietos į svetimą ar pagaliau kuri nors [kūno] dalis sugriebtų į savo vidų ne tai, kas jai tinkama (juk tiek ugnies, tiek kitų elementų esama daugiau negu vienos rūšies), ir visa tai atneša sumaištį bei ligas. Kiekvienam šių pokyčių ir persislinkimų
b vykstant ne pagal prigimtį, pirma buvusios vėsios dalys įkaista, sausos sudrėksta, lengvos apsunksta, o visame kūne įvyksta įvairiausios permainos, nes, kaip sakome, bet kuri dalis gali likti tapati sau, sveika ir nepasiligojusi tik tada, kai tapatus prie tapataus artėja ir tolsta tapačiai, vienodai bei tinkamu būdu; o visa, kas [šiuos vyksmus] išderina - ar [pernelyg dideliu] nutekėjimu išorėn, ar pritekėjimu, - atneša įvairiausias permainas bei ligas ir nesuskaičiuojamas pražūtis.

Bet kadangi gamtoje esama ir antrinių junginių, smal-
c siajam atsiveria ir antras būdas paaiškinti susirgimus, susijusius su šiais junginiais. Kadangi smegenys, kaulai, raumenys ir sausgyslės sudarytos iš anksčiau minėtų jų [pradų], o ir kraujas atsirado iš jų, tik kitokiu būdu, ligos visa tai pažeidžia dažniausiai būtent taip, kaip pirma esame sakę, tačiau sunkiausios jų tampa ypač pavojingos štai dėl kokios priežasties. Kai tik šių [kūno] dalių susidarymas pradeda vykti atbuline tvarka, jos sunaikinamos, nes pagal prigimtį raumenys ir sausgyslės atsiranda iš kraujo, be to, pastarosios susidaro iš joms giminingų kraujo skaidulų, o
d raumenys - iš sutirštėjimų to kraujo, kuris skaidulų netu-

ri; po to nuo raumenų ir sausgyslių savo ruožtu atsiskiria lipni bei riebi medžiaga, priklijuojanti mėsą prie kaulo ir drauge padedanti pastarajam augti aplink jo viduje esančias smegenis; švariausia tos medžiagos dalis, sudaryta iš pačių glotniausių ir slidžiausių trikampių, prasisunkia kiaurai pro tankų kaulinį sluoksnį ir lašais varva iš kaulo, drėkindama smegenis. Kiekvienai aptartųjų medžiagų atsiradus minėta tvarka, jos padarinys būna sveikata, o tvarkos *e*
pažeidimas gimdo ligas. Mat raumenims vėl suskystėjus ir šį skystį suleidus atgal į gyslas, pastarosios kartu su įkvėptu oru persipildo įvairiausiu krauju, turinčiu skirtingiausią spalvą, kartumą, aitrumą ir sūrumą, gaminančiu visokiausias tulžies, serumo bei flegmos[44] rūšis. Kadangi visos šios medžiagos atsiranda atbula tvarka ir yra sugedusios, pirmiausia jos pražudo patį kraują, neteikdamos kūnui jokio maisto, tik sruvendamos gyslomis pirmyn ir atgal bei visiškai nesilaikydamos tvarkos, būdingos pri- 83
gimtinei [medžiagų] apytakai.

Tarpusavyje jos nesutaria, nes vienos iš kitų negali gauti jokios naudos, o viskam, kas kūne dar likę pastovu ir pasilieka savo vietoje, jos priešiškos ir neša pražūtį bei suirimą. Be to, ta ardomo audinio dalis, kuri yra pakankamai sena, sunkiai leidžiasi suminkštinama ir dėl ilgalaikio perkaitinimo pajuosta; kadangi ji kiaurai išėsdinta, jos skonis kartus, o jos artumas pavojingas kiekvienai dar ne- *b*
pakenktai kūno daliai. Bet kartais, kai kartumo sumažėja, juodą spalvą lydi jau ne kartus, o aštrus skonis. Kitais atvejais kartusis puvėsis, įsiskverbdamas į kraują, parausta

ir, rausvumui susimaišius su juosvumu, įgyja tulžies spal-
vą. Pagaliau, uždegimą sukeliančiai ugniai suardžius jauną
audinį, su juodu puvėsiu susimaišo gelsva spalva. Bendrasis
visų šių medžiagų pavadinimas - tulžis; galbūt jį išgalvojo
c gydytojai arba šiaip kas nors, sugebėjęs - nepaisant dau-
gybės skirtumų - įžvelgti bendrą [šių rūšių] giminę, kuriai
reikalingas vieningas pavadinimas. Na, o tulžies atmainos,
atskirus savo įvardijimus gavo pagal savo spalvą. Pavyz-
džiui, juodos ir aitrios tulžies serumas, priešingai nekenks-
mingam kraujo serumui, yra pavojingas, jeigu veikiamas
šilumos įgyja sūrumo savybę; tada jis vadinamas aitriąja
flegma. Kita atmaina susidaro dėl jauno bei gležno audi-
nio suirimo, įvykstančio veikiant orui; ji taip smarkiai iš-
d pūsta oro dvelksmų ir apgaubta drėgmės, kad joje atsiran-
da burbuliukų, kurių kiekvieno atskirai nematome dėl jų
mažumo, bet jų visuma sudaro akiai matomą sankaupą,
gimusią iš putų ir todėl atrodančią baltą; šį oro prisodrin-
tą gležno kūno suskystėjimą vadiname baltąja flegma.
Vandeningoji naujai atsiradusios flegmos dalis - tai savo
ruožtu prakaitas, ašaros ir visi kiti, kiek tik jų yra, skysčiai,
e išsiskiriantys kasdien apsivalant kūnui. Visi jie yra negalių
ginklas, kai kraujas ne pasipildo iš maisto bei gėrimo, kaip
reikalauja prigimtis, o padengia savo nuostolius kitaip, ne-
gu reikalauja gamtos dėsningumai. Beje, kol kuri nors kū-
no dalis, irdama negaliai veikiant, vis dėlto išlaiko savo
pamatus, [ant kurių yra įsitvirtinusi], tai dar niekis, nes
84 galima nesunkiai atstatyti, kas sugriauta. Tačiau pakanka
susirgimui pažeisti tai, kas raumenis jungia su kaulais, pa-

kanka, kad kūno išskyros bei sausgyslės liautųsi kaulus maitinusios ir suauginusios su audiniu, pakanka audiniui dėl kenksmingo gyvenimo būdo pakeisti savo riebumą, glotnumą bei lipnumą į šiurkštumą bei sūrumą, ir tada visa ši medžiaga, patirdama aprašytas nelaimes, atšoka nuo kaulų, vėl suyra į mėsą bei sausgysles, tuo tarpu audinys,
atsiskirdamas nuo savo pamatų, palieka raumenis apnuo- *b*
gintus ir prisigėrusius sūrios drėgmės, o jį patį vėl pagauna kraujo srautas ir [šitaip] dar pagausina jau paminėtus susirgimus. Tačiau kad ir kokie sunkūs šie kūno kentėjimai, vis dėlto dar sunkesni yra tie, kurių priežastis dar gilesnė ir kurie sąlygoti pernelyg didelio raumenų tankio, neleidžiančio kaulams kvėpuoti ir sukeliančio jiems į puvimą pereinantį perkaitimą, o dėl pastarojo - kaulų ėduonį; sergantis kaulas ne tik liaujasi savinęsis maistą, bet ir
pats suyra bei - pagal atbulą virsmų seką - suskystėja į *c*
drėgmę, kuri jį patį privalėtų maitinti; ši savo ruožtu pavirsta mėsa, o jau pastaroji, grįždama į kraują, surengia tokius negalavimus, kurie dar piktesni už išvardytus. Bet visų blogiausia, jei dėl nepakankamo ar pernelyg gausaus kokių nors medžiagų priplūdimo pažeidžiama smegenų prigimtis: iš to kyla sunkiausi susirgimai, tiesiausiu keliu vedantys į mirtį, nes šiuo atveju pati kūno sandaros visuma pasmerkta visiškai pasikeisti. Trečiai ligų rūšiai būtina nu-
manyti trejopą kilmę, susijusią arba su kvėpavimu, arba *d*
su flegma, arba su tulžimi. Štai plautį, kuris yra tarsi kvėpavimo skirstytojas kūne, užteršus išsvarvančioms gleivėms ir todėl neįstengiant suteikti orui laisvų praėjimų, kvapas

vienų vietų visiškai nepasiekia, o į kitas atplūsta su per-
tekliumi, tad pirmuoju atveju nevėsinamos dalys ima pū-
ti, o antruoju kvapas prievarta prasiveržia pro gyslas, jas
iškreipia, suardo kūną ir įstringa jo viduryje - prie krūti-
e ninės pertvaros. Dėl to kyla daugybė kankinančių ligų,
kurias dažniausiai lydi gausus prakaitavimas. Labai dažnai
kvapas atsiranda iš kūno viduje yrančių audinių; neras-
damas kelio laukan, jis suteikia tokias pat kančias, kaip ir
iš išorės su kvėpavimu įplūdęs oras. Šie kentėjimai būna
ypač sunkūs, kai oras, suplūsdamas ir išsipūsdamas šalia
sausgyslių bei gretimų gyslelių, priverčia sąnarių raiščius
ir gretimas sausgysles lankstytis priešinga kryptimi. Pagal
šitokį mėšlungišką įsitempimą šie negalavimai ir gavo sa-
vus pavadinimus - tetanas ir opistotonas[45]. O gydyti juos
sunku; dažniausiai [tokie priepuoliai] praeina veikiami
85 karštligės. Apie baltąją flegmą reikia pasakyti, kad jos bur-
buliukuose esantis oras pavojingas, kai ji uždaryta viduje,
tačiau pro [audiniuose esančias] angas radusi išėjimą lau-
kan, ji tampa nekenksminga, bet išmargina visą kūną bal-
tomis dėmelėmis ir kitokiais išbėrimais. Kartais ji susi-
maišo su juodąja tulžimi ir tada savo įsibrovimais drums-
čia ramybę tam, ką savyje turime dieviškiausia - mūsų
galvoje vykstančius apsisukimus; jei priepuolis užklumpa
b miegant, jis dar nėra toks baisus, bet jei užpuola nemie-
gantį, kovoti su juo daug sunkiau. Kadangi jo pažeidžia-
ma dalis yra šventa, jis teisėtai vadinamas šventąja liga[46].
O gailioji bei sūrioji flegmos atmaina yra visų kūno glei-
vines pažeidžiančių negalavimų šaltinis; pagal daugybę

skirtingų vietų, į kurias gali prasiveržti [šių flegmos atmainų] ištekėjimas, šie susirgimai gavo daug skirtingų pavadinimų. Priešingai pastariesiems, vadinamieji įvairių kūno dalių uždegimai, šitaip įvardijami pagal deginimą bei svilinimą, visi kyla dėl tulžies. Pro kūno angas susiradusi kelią išorėn tulžis savo virimu iškelia įvairiausias vo- *c*
tis, o užrakinta viduje sukelia gausybę uždegimiškų susirgimų, be to, sunkiausią jų - įsimaišiusi į švarų kraują ir pažeidusi taisyklingą kraujo skaidulų santykį. Šios skaidulos išbarstytos kraujyje, idant palaikytų pusiausvyrą tarp jo išretėjimo ir sutankėjimo: nuo to, kas karšta, kraujas neturi nei suskystėti taip smarkiai, kad prasisunktų į venas, nei daugiau, negu būtina, sutirštėti ir šitaip trukdyti sau pačiam tekėti gyslomis. Be to, pačiu savo gimimu skaidulos *d*
jau skirtos sergėti šią pusiausvyrą, nes jeigu jas iki galo pašalintume net ir iš numirėlio stingstančio kraujo, visas kraujo likutis suirtų, o jeigu paliktume, jos greitai sutrauktų kraują, veikdamos kartu su apgaubusiu kraują šalčiu. Tad šitoks yra skaidulų veikimas; šitaip jos veikia ir tulžį, kuri pagal kilmę yra senas kraujas, o paskui iš audinio vėl virsta krauju. Iš pradžių tik po truputį patenkanti į gyslas šilta ir suskystinta tulžis, [kraujo] skaidulų veikiama, būna sutraukiama ir per prievartą atšaldoma, sukeliant kūno gelmėse šiurpą ir drebulį. Bet vos užplūdusi gausiau, ji *e*
savo kaitra įveikia skaidulas ir užvirusi sukelia jose visišką netvarką; jeigu užtenka jėgų galutinei pergalei, ji prasiskverbia iki pačių smegenų ir jas svilina, tartum sudegindama į laisvę nusiiriančios sielos laivavirves. Priešingai,

kai ji pasirodo esanti silpnesnė, o kūnas pakankamai stipriai priešinasi jos ardančiam poveikiui, pralaimėjimą patiria ji pati ir arba pasklinda po visą kūną, arba gyslomis nubloškiama į viršutinę ar apatinę pilvo ertmės dalį, o paskui išsviedžiama iš kūno laukan tartum tremtinys iš miesto, kurį drebina maištas. Pasišalindama ji dar sukelia vidurių
86 sutrikimus, viduriavimus kraujais bei kitus šios rūšies susirgimus. Pažymėsime, kad susirgęs daugiausia dėl ugnies pertekliaus kūnas patiria nuolatinį karščiavimą, nuo oro pertekliaus karščiavimas kartojasi kasdien, nuo vandens pertekliaus karštligė būna tridienė, nes vandeniui būdingas didesnis vangumas negu orui, juo labiau ugniai, o susirgęs nuo žemės - ketvirtos pagal skaičių ir vangiausios rūšies, kuriai išvyti reikia keturiskart daugiau laiko apsisukimų - pertekliaus, kūnas patiria keturdienę karštligę ir pasveiksta labai sunkiai.

b Taip kyla kūno susirgimai, o sielos negalias sukelia kūniškosios štai kokiu būdu. Neįmanoma nepritarti, kad neprotingumas yra sielos liga; tačiau neprotingumas esti dviejų rūšių: pašėlimas ir nemokšiškumas. Tad visa, kas gimininga bet kuriai iš dviejų paminėtų būsenų, gali būti pavadinta liga, o sunkiausiomis iš šių sielos negalių vertėtų laikyti peržengiančius saiką malonumus bei kančias. Labai apimtas džiaugsmo arba, priešingai, draskomas sielvarto žmogus dėl savo nenumaldomo troškimo netinkamu
c metu pasiekti viena ir išvengti kita nesugeba nieko teisingai nei matyti, nei girdėti; jis kliedi ir jau nieko nebeįstengia suvokti protu. Kam, tarsi daugiau negu dera vaisingam

medžiui, iš stuburo smegenų atsiranda gausiai plūstanti
sėkla, toks žmogus kiekviena proga patiria daug ir kančių,
ir malonumų - tai apimamas geidulių, tai juos pasotin-
damas, - ir didžiąją gyvenimo dalį nugyvena pamišęs, jau-
dinamas didžiausių džiaugsmų ir kentėjimų. Jo siela serga
ir yra išprotėjusi dėl kūno kaltės, o ne dėl to, kad žmogus *d*
netikęs savo noru, kaip klaidingai manoma. Juk iš tikrųjų
nesuvaldomas lytinis geismas yra sielos liga, didžia dalimi
kylanti dėl vienintelio prado, besisunkiančio pro kaulų
poras ir vilgančio kūną. Kai kalbama, jog nesusivaldymas
siekiant malonumų užtraukia gėdą dėl savo noru daromų
blogybių, toks sugėdinimas nėra teisėtas, nes niekas nėra
ydingas savo noru, ir tik netikusios kūno savybės bei blogas *e*
auklėjimas padaro žmogų ydingą, be to, šitai kiekvienam
nutinka jo nelaimei ir jam to nenorint. O ir kančių atveju
kūnas padaro sielą netikusią. Mat aitri ir sūri flegma, taip
pat tulžingi skysčiai, klajodami po kūną, nesusirandantys
išėjimo išorėn, tačiau besikaupiantys viduje ir savo garų
priemaišomis trikdantys sielos judėjimą, sukelia viso-
kiausias - sunkesnes ir lengvesnes, gausesnes ir ne tokias 87
gausias - sielos ligas. Jie gali įsiveržti į bet kurią iš trijų sie-
los buveinių, todėl, priklausomai nuo vietos, kurion jie
patenka, atsiranda įvairiausių nusiminimo ir niūrumo, aki-
plėšiškumo ir bailumo, užmaršties ir silpnaprotystės rūšių.
Jei prie šių blogybių prisišlieja bloga valstybės tvarka, *b*
netikusios kalbos, paplitusios tiek tarp paskirų asmenų,
tiek visuomeniniame polių gyvenime, ir jei nuo jaunų die-
nų nesimokoma tų mokslų, kurie galėtų išgydyti [nuo šių

ydų], dėl šių dviejų priežasčių prieš savo valią netikusiu tampa kiekvienas mūsų, kuris tik yra netikęs. Atsakomybę už tai reikėtų suversti labiau gimdytojams, negu pagimdytiesiems, ir labiau auklėtojams, negu auklėjamiesiems, tačiau kiekvienam vis dėlto būtina rūpintis, kiek tik kas sugeba, kad auklėjimusi, pratybomis išvengtų blogybės ir įgytų tai, kas jai priešinga. Bet apie visa tai jau būtų kito pobūdžio kalba.

c Kaip priešybę tam, ką papasakojome, atrodo, tiktų pateikti būdus, kuriais išsergima kūno ir protinių galių sveikata. Juk teisingiau daugiau kalbėti apie tai, kas gera, negu apie tai, kas bloga. Tačiau visa, kas gera, gražu, o tai, kas gražu, juk nėra nesaikinga. Bet kalbėdami apie darną, mes įpratome kreipti dėmesį į smulkmenas, o tai, kas svar-
d biausia bei reikšmingiausia, praleidžiame neaptarta. Nagrinėjant klausimą apie sveikatą ir ligas, apie dorybes ir ydas, svarbiausias dalykas yra darna arba nedarna tarp sielos ir kūno. O mes apie tai nesusimąstome ir nesuvokiame, jog, galingai ir visais atžvilgiais didžiai sielai važiuojant [tartum vežimu] silpnesniu ir mažesniu regimuoju jos apvalkalu, arba darną pažeidus atvirkščiai, gyva būtybė, apskritai paėmus, nėra graži, nes ji nedarni svarbiausių darnų požiūriu. Ir priešingai, jei ji darni, kiekvienam, kas tik sugeba pastebėti, ji atrodo kaip gražiausias ir meiliausias
e iš visų reginių. Juk ir kūnas, kuriame ar kojų ilgis, ar kitų narių dydis viršija saiką, yra ne tik neišvaizdus: kai visoms jo dalims tenka dirbti kartu, jis išsenka, jį pradeda traukyti mėšlungis, kūnas svirduliuoja, klumpa, pats sau tampa

nesuskaičiuojamų nelaimių priežastimi. Tą pat galime teig-
ti ir apie dvigubą prigimtį turintį padarą, kurį vadiname
gyva būtybe: už kūną stipresnė ir smarkiai veržli jame
tūnanti siela išklibina jį ir iš vidaus pripildo ligų, be to, 88
viską pamiršdama atsidėjusi mokslams ir tyrinėjimams sie-
la išsekina kūną, o užsiliepsnojusi įkarščiu bei garbėtroš-
ka, siekdama pasižymėti dėstymo mene ar viešuosiuose
asmeniniuose ginčuose, ji sunaikina kūną, perkaitindama
jį, sukelia [gleivių] ištekėjimus ir apgauna daugelį vadina-
mųjų gydytojų, priversdama juos kaltinti visiškai priešin-
gą dalį - kūną. Kita vertus, dideliam, sielą viršijančian kū-
nui susijungus su menka ir bejėgiška protaujančia dalimi,
kadangi žmonėms iš prigimties būdingos dvi troškimų
rūšys - kūniškas įgeidis valgyti bei dieviškiausias mumyse b
noras protauti, stipresniosios dalies polėkiai įveikia [silpnes-
niąją] ir dar labiau padidina savo jėgą, tuo tarpu sielą pa-
daro buką, nenuovokią bei užmaršią ir įstumia žmogų į
nemokšiškumą - sunkiausią iš visų ligų. Nuo abiejų [kraš-
tutinumų] tėra vienas išsigelbėjimas: nelavinti nei sielos
atskirai nuo kūno, nei kūno atskirai nuo sielos, idant jie,
besirungdami vienas su kitu, pasidarytų vienodai stiprūs
ir sveiki. [Pavyzdžiui], matematikui ar kam kitam, dir- c
bančiam didelės protinės įtampos reikalaujantį darbą, bū-
tina pamankštinti ir kūną, griebusis gimnastikos, o tam,
kuris atsidėjęs lavina kūną, reikia savo ruožtu pajudinti ir
sielą, pasitelkus muziką ir visas filosofijos rūšis, jei tik jis
nori būti teisėtai pavadintas ne tik gražiu, bet ir geru. Lygiai
taip pat privalu rūpintis ir atskirais [kūno] nariais, pamėg-

d džiojant Visybę tartum pavyzdį. Juk jeigu tai, kas patenka
į kūną, jį kaitina ir šaldo iš vidaus, o tai, kas apgaubia iš
išorės, sausina bei drėkina, be to, kūnui tenka kęsti ir vie-
no, ir kito poveikio pasekmes, - tai nejudantis kūnas bus
atiduotas anų poveikių valiai ir įveiktas pražus. Ir priešin-
gai, jei tik kas tarsi pavyzdį pamėgdžioja visa ko auklę bei
maitintoją (kaip ją anksčiau praminėme) ir neleidžia savo
kūnui dykinėti, bet nuolat lavina jį ir verčia vienaip ar
kitaip išsijudinti, palaiko, kaip dera pagal prigimtį, pu-
e siausvyrą tarp vidinių bei išorinių poveikių, taip pat dar-
niai sukrato po kūną klajojančius pojūčius bei daleles,
priversdamas juos tvarkingai išsidėstyti vienas kito atžvil-
giu, remiantis jų tarpusavio giminyste, tokiu pat būdu,
apie kokį kalbėjome anksčiau, aptardami visa ką, tai tas
žmogus, šitaip darydamas, neleis, kad priešiški poveikiai
jungtųsi su priešiškais, idant pagimdytų kūne karus ir li-
gas, o, draugiškus poveikius suvienijęs su draugiškais, [sau]
teiks sveikatą.

89 Iš judesių geriausias tas, kurį [kūnas] atlieka pačiame
savyje ir pats savaime, nes jis giminingiausias minties ir
Visybės judesiui; kito [kūno] sukeltas judesys - ne toks
tobulas, o blogiausias tas, kurį atliekant kūnas drybso ir
ilsisi, tuo tarpu kitų [kūnų] judinamas paskirose savo da-
lyse. Štai kodėl iš visų kūno apsivalymo ir stiprinimo būdų
geriausia yra gimnastika, antroje vietoje - supamasis judė-
jimas, keliaujant laivais ar kuo kitu, jei tik tokios kelionės
nenuvargina, o trečią judėjimo rūšį naudinga taikyti tik
b tuomet, kai neišvengiamai būtina, kitais atvejais - jei tik

turima nors kiek proto - jos griebtis nereikia; tai - gydomasis kūno apvalymas vaistų pagalba. Mat užkratų, nekeliančių didelio pavojaus, nevertėtų erzinti vaistais, nes visa ligų sąranga tam tikru būdu prisitaikė prie pačios gyvūnų prigimties, o pastaroji sutvarkyta taip, kad privalo nuosekliai pereiti atitinkamus gyvenimo tarpsnius, be to, visa [gyvūnų] rūšis ir kiekvienas paskiras gyvūnas, turėdami jiems nužymėtą gyvenimo atkarpą, ją ir nugyvena, jei tik, įsikišus būtinybei, nesukliudo nelaimės. Juk patys kiek- *c*
vieną [gyvūną] sudarantys trikampiai jau nuo pat pradžių sustatomi taip, kad įstengtų išsilaikyti tik iki tam tikro laiko, todėl išgyventi ilgiau, negu leidžia pastaroji riba, niekas niekuomet negalėtų. Tokiu pat būdu suręstos ir ligos, todėl tas, kuris norėtų vaistais sunaikinti jas anksčiau, negu leidžia joms skirtoji riba, geidžia, kad iš menkų negalavimų kiltų dideli, o iš negausių - galybė. Štai kodėl visus juos reikia ramdyti tinkamu gyvenimo būdu, kiek tik kuriam iš mūsų leidžia laisvalaikis, bet neerzinti vaistais, idant ši blogybė netaptų nesuvaldoma. *d*

Tad tiek tebūnie pasakyta apie gyvą būtybę kaip visumą ir apie kūniškąją jos dalį, taip pat apie tai, kaip protingai gyventi, drauge ir vadovaujant sau pačiam, ir būnant savęs paties vadovaujamam. O patį [sielos pradą], kuris turės vadovauti, ypač svarbu iš anksto apšarvuoti galia, idant jis kuo puikiausiai ir geriausiai galėtų nurodinėti [kūnui], tačiau kruopščiai visa tai ištirti jau savaime būtų atskiras darbas. *e*

Užgriebiant šį dalyką tik prabėgom, vertėtų, turint

galvoje tai, kas peržvelgta anksčiau, paminėti štai ką. Jau ne kartą kalbėjome, kad mumyse gyvena trys skirtingos sielos rūšys, kurių kiekviena juda savaip. Būtent todėl dabar visai glaustai turėtume pasakyti, jog ta sielos rūšis, kuri dykinėja ir paliauja judėjusi taip, kaip jai įprasta, neišvengiamai tampa silpniausia, o ta, kuri lavinasi, pasidaro stipriausia. Dėl to būtina griežtai stebėti, kad [visų sielos
90 rūšių] judesiai išlaikytų reikiamą darną. O svarbiausią mūsų sielos rūšį privalu įsivaizduoti kaip daimoną, kurį Dievas yra skyręs kiekvienam mūsų; tai rūšis, gyvenanti, kaip jau sakėme, mūsų kūno viršūnėje ir kreipianti mus nuo žemės į gimtąjį Dangų, nes esame ne žemės, o Dangaus pagimdyti. Ir šie mūsų žodžiai kuo teisingiausi dėl to, kad galvą, kuri yra mūsų šaknis, dievybė nukreipė ton pusėn, kur nuo pat pradžių buvo įkvėpta gyvybė sielai, šitaip visam kūnui suteikdama tiesią laikyseną. Štai kodėl geismų
b bei puikybės apimtojo ir smarkiai jiems atsidavusiojo, visos mintys neišvengiamai pasidaro mirtingos, o jis pats visiškai, kiek tik įmanoma, tampa mirtingas, nepraleisdamas nė menkiausios progos auginti savyje mirtingąjį pradą. Bet jei žmogus stengiasi mylėti mokslus, krypdamas į tai, kas iš tiesų protinga, ir lavindamas šias sielos galias
c labiau negu visas kitas, jis, tartum prisilietęs prie tiesos, išmoksta mąstyti, kas nemirtinga ir dieviška, todėl priima savin tokią nemirtingumo dalį, kokią tik įstengia sutalpinti žmogaus prigimtis. Kadangi jis visada globoja savyje slypintį dieviškąjį pradą bei tinkamai rūpinasi [jo sieloje] apsigyvenusiu daimonu, tampa ypač laimingas. Juk visais

atvejais tėra vienas būdas ką nors globoti - teikti jam būtent tą maistą ir tuos judesius, kurie jam artimi. O jeigu esama judesių, panašių į mumyse slypintį dieviškąjį pradą, tai jie yra Visybei būdingi mąstymai ir apsisukimai.
Juos ir turi sekti kiekvienas mūsų, idant, įžvelgdamas Vi- *d*
sybės darnas bei apsisukimus, ištaisytų ir savo galvoje vykstančius apsisukimus, sutrikdytus gimstant; kitaip sakant, [privalu] pasiekti, kad mąstantysis, kaip reikalauja jo pirmykštė prigimtis, pasidarytų panašus į tai, kas apmąstoma, ir šitaip pelnytų geriausią gyvenimą, kurį dievai mums pasiūlė kaip tikslą - dabarčiai ir būsimiems laikams.

Štai, rodos, ir baigėme pasakoti, kas buvo liepta pačio- *e*
je pradžioje: aptarėme visa ką iki pat žmogaus atsiradimo. O kaip kilo kiti gyvūnai, reikėtų priminti tik trumpai, nes išsiplėsti nėra jokio būtinumo, - taip, kad ir pačiam kalbančiajam atrodytų, jog visuose šiuose žodžiuose jis jaučia saiką.

Tad apie tai tebūnie štai kas pasakyta. Iš atsiradusių [pasaulyje] vyrų tie, kurie buvo bailūs ir gyveno nedorai, jei remsimės tikėtinu svarstymu, gimdami antrąkart virto
moterimis. Būtent tada dėl šios priežasties dievai sukūrė 91
sueities geismą, sutverdami vieną gyvą padarą mumyse, o kitą - moteryse. Abu juos [dievai] padarė štai kokiu būdu. Latake, kuriuo išgertas skystis, pro plaučius sutekėjęs į žemiau inkstų esančią pūslę, suspausto oro slėgimu išstumiamas [laukan], [dievai] pragręžė išėjimą nugaros smegenims, kurių, einant kaklu žemyn nuo pat galvos, ištisai
prikimštas stuburas ir kuriuos ankstesniame pasakojime *b*
pavadinome sėkla. Šie smegenys, būdami gyvi ir gavę sau

išėjimą, toje vietoje, kurioje atsivėrė, uždegė gimdymo geismą, sužadindami gaivalingą išsiliejimo norą. Štai kodėl gėdingosios vyrų dalys turi nepaklusnią ir savavališką prigimtį tarsi neklusnų protui žvėrį ir, aistringų norų kurstomos, ryžtasi užvaldyti bet ką. Ir moteryse ta dalis, kuri
c vadinama gimda, arba įsčiomis, yra viduje slypintis ir vaikų gimdymo geidulių pilnas gyvas padaras; sulaukęs brandos meto, ilgą laiką buvęs bevaisis, jis pradeda baisiai šėlti, lakstydamas po visas kūno vietas, suspaudžia kvėpavimo takus ir neleidžia [moteriai] įkvėpti, įstumia į didžiausius vargus ir sukelia įvairiausias kitas ligas. Taip tęsiasi iki to meto, kai abiejų troškimas bei geismas, suvedę draugėn
d [vyrą bei moterį] ir tartum nuskynę nuo medžio vaisių, pasėja į įsčias lyg į dirvą dėl savo mažumo nematomų ir neturinčių pavidalo būtybių, kurios, vėliau įgijusios aiškią išvaizdą ir [motinos] viduje maitintos, idant pasidarytų didelės, po to išvedamos į šviesą; šitaip ir užbaigiamas gyvos būtybės gimdymas. Tad šitaip atsirado moterys ir visa, kas moteriška.

Paukščių padermė, vietoj plaukų auginanti plunksnas, virsmo keliu atsirado iš nepiktų, tačiau lengvabūdžių vyrų, besidomėjusių tuo, kas vyksta aukštybėse, tačiau paikai maniusių, jog tvirčiausius įrodymus apie šiuos dalykus
e teikia regėjimas. O sausuma vaikščiojančiųjų ir žvėrių išvaizdą turinčiųjų giminė yra kilusi iš tų, kurie visai nesidomėjo filosofija ir nieko nemąstė apie Dangaus prigimtį, nes niekuomet nesinaudojo galvoje vykstančiais apsisukimais, tačiau tarsi vadais sekė krūtinėje slypinčiomis sielos

dalimis. Dėl šitokio elgesio jų priekinės galūnės ir galvos nutįso jiems giminingos žemės link ir atsirėmė į ją, o kaukolės pasidarė pailgos ir įgavo įvairiausią išvaizdą, priklausomai nuo to, kaip dėl dykinėjimo buvo iškreipti kiekvienoje jų vykstantys apsisukimai. Štai kodėl jų padermė 92
tapo keturkojė ar net daugiakojė: juo gyvūnas neprotingesnis, juo daugiau jam Dievas davė atramų, nes jis buvo stipriau traukiamas prie žemės. Iš pastarųjų neprotingiausius ir jau visiškai savo kūnu išsitiesusius ant žemės [Dievas] pagimdė bekojus ir šliaužiojančius, nes kojos jiems iš viso nebuvo reikalingos. Ketvirta - vandenyje gyvenanti - giminė kilusi iš kvailiausių ir nemokyčiausių, kuriuos kur- *b*
dami lipdytojai nelaikė vertais net gryno oro; kadangi dėl įvairiausių paklydimų jų siela buvo nešvari, vietoj lengvo ir gryno oro dvelksmo jiems duota kvėpuoti drumstu ir giliu vandeniu. Štai iš kur atsiradusi žuvų, austrių ir visų kitų vandens gyvūnų padermė: kaip bausmę už savo nemokšiškumo gelmę jie gavo būstus gelmėje. Pagal tuos pačius dėsnius, kaip anuomet, ir dabar gyvūnai virsta vieni *c*
kitais, keisdami savo išvaizdą pagal tai, kiek netenka arba įgyja proto ar kvailumo.

Dabar jau galėtume pasakyti, kad mūsų pasakojimas apie Visybę yra baigtas. Mat šitaip priėmęs į save mirtingas ir nemirtingas būtybes ir jų pripildytas, šis mūsų kosmosas tapo regimu gyvūnu, apimančiu visa, kas regima, protu suvokiamo Dievo juntamu atvaizdu, ir pavirto didingiausiu, geriausiu, gražiausiu ir tobuliausiu, šiuo vieninteliu ir viengimiu Dangumi.

KRITIJAS

KRITIJAS

Timajas, Kritijas, Sokratas, Hermokratas

Timajas. Kaip keleivis būna patenkintas, įveikęs il- 106
gą atstumą, taip ir aš dabar džiaugiuosi, laimingai sugrį-
žęs iš savo pasakojimo kelionės. Tačiau pirmiausia mal-
dauju dievo, tikrovėje esančio nuo senovės, o žodžių pa-
galba pagimdyto neseniai, kad už tai, kas pasakyta tinka-
mai, duotų mums išgelbėjimą, o jeigu apie tuos dalykus
ką netyčia pasakėme ne taip, kaip reikia, kad skirtų pelny- *b*
tą bausmę. O teisinga bausmė nedarniai giedančiam yra
išmokyti jį dermės. Tad, idant likusiu laiku apie dievų
kilmę kalbėtume teisingai, meldžiame mums kaip vaistą
suteikti žinojimą - atbaigčiausią ir geriausią iš vaistų ir,
sukalbėję maldą, pagal susitarimą perduodame tolesnį žodį
Kritijui.

Kritijas. Žodį perimu, Timajau, tačiau, kaip pirma
tu pats prašei atlaidumo, nurodydamas, jog kalbėsi didžius *c*
dalykus, taip to paties dabar meldžiu ir aš; net didesnio
atlaidumo manau esąs vertas, apžvelgęs tai, apie ką teks 107
kalbėti. Nors puikiai žinau, kad toks prašymas bus labai
garbėtroškiškas ir labiau, negu reikėtų, prasčiokiškas, pa-
reikšti jį vis tiek būtina. Juk kas, būdamas sveiko proto,
imtųsi įrodinėti, kad tai, apie ką tu kalbėjai, aiškinama
neteisingai? Kaip nors pamėginsiu atskleisti, jog dalykai,

apie kuriuos kalbėsiu, būdami sudėtingesni, reikalauja ir didesnio atlaidumo.

Mat kalbančiam su žmonėmis apie dievus, Timajau,
b pagrįstai kalbančiu atrodyti lengviau negu svarstančiam su mumis apie mirtinguosius, nes klausančiųjų nepatyrimas kame nors ir ko nors nežinojimas labai palengvina darbą ketinančiam su jais apie tai kalbėti. O koks mūsų išmanymas apie dievus, žinote[1]. Idant aiškiau atskleisčiau tai, ką sakau, pasekite mano samprotavimą apie štai tokį dalyką. Visa, ką mes pasakome, neišvengiamai tampa vienokiu ar kitokiu pamėgdžiojimu[2] ir atvaizdavimu. Jei pažvelgsime į dailininkų darbui būdingą atvaizdų kūrimą, kreipdami dėmesį į tai, kaip vaizduojami dievų ir žmonių
c kūnai, taip pat į tai, kaip lengva ar sunku įteigti žiūrintiesiems, jog pamėgdžiota tobulai, tai pamatysime, kad, kai vaizduojama žemė, kalnai, upės, miškas ir visas dangus su viskuo, kas esti jame ir juo keliauja, mes būname patenkinti, jei tik kuris dailininkas įstengia nors truputėlį tuos daiktus pamėgdžioti; nieko tikslaus apie juos nežinodami,
d mes nei tikriname, nei gebame nurodyti trūkumus, o naudojamės neaiškiu ir apgaulingu šešėlių raštu[3]. Na, o jei tik kas mėgina pavaizduoti mūsų pačių kūnus, dėl nuolatinio pastabumo mes tampame rūsčiais teisėjais tam, kuris panašumų neperteikia visų ir visiškai.

Tą pat galima įžvelgti ir žodžiuose, nes svarstymai apie dangiškus ir dieviškus dalykus mus patenkina, būdami nors truputėlį panašūs į tiesą, o tai, kas sakoma apie mirtingus ir žmogiškus dalykus, mes kruopščiai tikriname. Todėl

reikia atlaidžiai žiūrėti į tai, ką dabar be pasirengimo man
teks pasakyti, jei nesugebėčiau visko tobulai perteikti, nes e
mirtingus dalykus reikia suvokti kaip tokius, kuriuos ne
lengva, o sunku atvaizduoti, idant jie atitiktų tai, kas
tikėtina. Štai ką norėdamas jums priminti ir prašydamas 108
tam, ką ketinsiu papasakoti, atlaidumo, pasakiau visa tai,
Sokratai. Jei atrodo, kad tokios dovanos prašau teisėtai,
malonėkite ją suteikti.

Sokratas. Kodėl mes tau, Kritijau, turėtume jos ne-
duoti? Ir dar trečiam, Hermokratui, duokime tą pačią do-
vaną. Juk aišku, kad truputį vėliau, kai jam ateis eilė kalbėti,
jis paprašys to paties, kaip ir jūs. Taigi, idant savo kalbą b
jis pradėtų kitokia įžanga ir nebūtų priverstas sakyti tos
pačios, kai ateis jo metas, tegul kalba taip, tarsi jau būtų
gavęs atleidimą. Brangusis Kritijau, aš tau iš anksto at-
skleisiu teatro žiūrovų nusistatymą, pasakydamas, jog pir-
masis poetas yra stebėtinai pašlovintas, taigi tu pelnysi vi-
sišką teatro atlaidumą, jei tik pasirodysi gebąs tęsti visa
tai, ką jau matėme.

Hermokratas. Aišku, Sokratai, savo sprendimą tu tai-
kai ir man, lygiai kaip jam. Kritijau, bailūs vyrai niekada c
neužkariauja trofėjų, tad žengti savo kalbos link reikia
vyriškai ir, kviečiantis į pagalbą Pajaną[4] bei Mūzas, paro-
dyti ir apdainuoti, kokie dorybingi senovėje buvo piliečiai.

Kritijas. Brangusis Hermokratai, kai tu, pastatytas už-
nugaryje, priešais save turi kitą kovotoją, dar esi drąsus.
Tačiau tau netrukus atsiskleis, ką reiškia būti mano kaily-
je. O tavo guodimų ir padrąsinimų paklausyti reikia, ly-

d giai kaip šauktis į pagalbą ne tik tuos dievus, kuriuos paminėjai, bet ir kitus, ypač - Mnėmosynę[5]. Beveik svarbiausi dalykai mano svarstymuose visiškai priklauso nuo šios deivės. Jei teisingai prisiminsiu ir papasakosiu tai, kas kadaise buvo pasakyta žynių ir čia atvežta Solono, tai beveik esu įsitikinęs, kad šis teatras laikys mane tinkamai atlikus tai, ką turėjau padaryti. Taigi visa tai jau reikia pradėti, neverta ilgiau delsti.

e Pirmiausia priminsime, kad iš viso praėjo devyni tūkstančiai metų po to, kai, anot padavimo, kilo karas tarp tautų, gyvenusių anapus Hėraklio stulpų, ir visų gyvenusių šiapus; apie šį karą dabar ir teks pasakoti. Kalbama, kad pastarosioms tautoms kare visą laiką vadovavo mūsų polis, o anksčiau minėtosioms - Atlantidos salos valdovai. Kaip jau minėjome, tai buvo sala, didesnė už Libiją ir Aziją, dabar dėl žemės drebėjimų nuskendusi ir pavirtusi neįveikiamu dumblu, taip užtvėrusi kelią išplaukiantiems nuo mūsų pusės į atvirą jūrą, jog plaukiojimas ten tapo
109 nebeįmanomas. Gausios barbarų gentys ir visos, kiek anuomet gyveno, helėnų kiltys skyrium bus išsamiai aptartos pasakojimo metu. O apie atėniečius ir tuometinius jų priešus, su kuriais anie kariavo, būtina papasakoti pačioje pradžioje, apibūdinant ir vienų, ir kitų galią bei valstybės santvarką. Pirmiausia, suteikdami jiems garbę, papasakosime apie atėniečius.

b Kadaise visą žemę pasidalijo dievai - ne vaidydamiesi, o burtais pagal kraštus, nes neteisinga būtų manyti, jog dievai nežino to, kas dera kiekvienam jų, arba, žinodami,

jog koks nors daiktas labiau tinka kitam dievui, kivirčy-
damiesi mėgintų tą daiktą pasisavinti. Teisėtais burtais
įsigiję tai, kas jiems miela, dievai kūrėsi savo šalyse, o įsikūrę
ėmė globoti mus - savo turtą ir vaikus - tarsi piemenys ga- *c*
nyklos bandą; tačiau ne kūniška prievarta tramdydami ga-
nomųjų kūnus, kaip piemenys, ganantys gyvulius rimbu,
o pasirinkę vairininko vietą, patogiausią kreipti klusnią
gyvą būtybę, ir tarsi įtikinimo vairu nusitvėrę už sielos
pagal savo sumanymą, šitaip vairavo jie visą mirtingųjų
giminę.

Taigi kiti dievai, burtais įsigiję skirtingus kraštus, val-
dė savo dalis, o Hėfaistas ir Atėnė, būdami vienos prigim-
ties, abu to paties tėvo[6] vaikai, tiek filosofijoje, tiek mene
abu mėgdami tą pat, šitaip burtų keliu gavo ir bendrą da-
lį - mūsų kraštą, kadangi šis tinkamas ir svetingas dorybei
bei sumanumui; apgyvendinę šalį kilniais vietiniais vyrais[7], *d*
įteigė jų protui supratimą apie valstybės tvarką. Jų vardai
išliko, o darbai pamiršti dėl palikuonis ištikusių sunaiki-
nimų ir laikų senumo, nes, kaip jau minėta anksčiau, ne-
laimėse išlikusi padermė ir toliau likosi gyventi kalnuose,
buvo beraštė ir girdėjusi tik valdytojų vardus bei šį tą apie
jų darbus; garsius vardus jie mielai duodavo savo vaikams,
tačiau neišmanė protėvių dorybių ir įstatymų, nebent mig- *e*
lotus gandus apie juos; ir jie, ir jų vaikai, per daugelį kartų
stokodami būtiniausių dalykų, tik apie vargą mastė ir kal- 110
bėjo, o protėviais ir senovės įvykiais nesidomėjo, nes mitų
pasakojimai ir senovės žygdarbių tyrinėjimas atėjo į polius
kartu su laisvalaikiu, kai buvo pastebėta, jog kai kurie yra

apsirūpinę tuo, kas būtina gyvenimui, bet ne anksčiau[8].
Būtent todėl senolių vardai buvo išlaikyti, o jų darbų at-
minimas - ne. Sakau tai įrodydamas, nes Kekropo, Erech-
tėjo, Erichtonijo, Erysychtono ir daugumą kitų vardų, pa-
b davimo nukeliamų į laikus dar prieš Tesėją, atitinkamai ir
moterų vardus, Solono liudijimu, jam atskleidė žyniai, pa-
sakodami apie tuometinį karą. Juk net mūsų deivės išvaiz-
da ir atvaizdas (kuriuos galima paaiškinti tuo, jog anuo-
met karo prievolė buvo bendra vyrams ir moterims ir šitaip
pagal aną įstatymą tų laikų žmonės sukūrė ginkluotos dei-
vės statulą) yra įrodymas, kad buvo priimta, jog visos bend-
rais įstatymais besivadovaujančios tiek moteriškos, tiek
c vyriškos lyties būtybės gali kartu lavinti dorybes, šiaip jau
priderančias arba vienai, arba kitai lyčiai.

Šioje šalyje tuomet gyveno ir kitų luomų piliečiai,
besiverčiantys amatais ir žemdirbyste, tačiau karių luomas,
dieviškųjų vyrų iš pat pradžių atskirtas nuo kitų, gyveno
skyrium, turėdamas visa, kas reikalinga lavinimuisi ir auk-
lėjimui, tačiau niekas iš jų neturėjo nieko nuosavo; viską
laikydami jų visų bendru turtu, be to, nereikalaudami, kad
d kiti piliečiai jiems duotų daugiau, negu reikia būtiniau-
siems poreikiams patenkinti, jie vykdė visas pareigas, kurias
mes vakar[9] aptarėme, kalbėdami apie numanomą sargų
luomą.

O apie pačią mūsų šalį tikėtinai ir teisingai buvo kal-
bama, jog, pirma, jos sienos tais laikais siekė Istmą[10], o że-
e myno kryptimi ėjo iki Kitairono bei Parneto viršūnių[11] ir
leidosi jūros link tarp Oropijos[12] dešinėje ir Asopo[13] kairėje.

Derlumu[14] ši žemė buvo viršesnė už visas kitas, todėl gebėjo tais laikais maitinti gausią kariuomenę, sudarytą iš atleistųjų nuo žemdirbystės. Štai koks svarus jos derlumo įrodymas: net tai, kas liko iš jos dabar, gali varžytis su kitais kraštais tinkamumu ir visokiausiems vaisiams augti, 111
ir galvijams ganytis. O tada visa tai ji augino nuostabiausiai ir gausiausiai.

Bet kaip galima tuo patikėti ir kodėl dabartinė šalis teisėtai gali būti vadinama anuometinės liekana? Besidriekdama nuo žemyno į jūrą, ji visa išsidėsčiusi tarsi kyšulys, o jūros duburys aplink ją prie kranto yra gilus. Kadangi per devynetą tūkstančių metų įvyko daug potvynių (juk šitiek metų praėjo nuo anuomet iki dabar), dirva, tais laikais šitokių nelaimių metu nuplaunama nuo aukštumų, ne užkliūdavo, kaip kitose vietose, už nors kiek didesnės *b*
užtvaros, o, iš visų pusių skalaujama, dingdavo gelmėje. Tad lyginant tai, kas buvo anuomet, su tuo, kas yra dabar, bėra likę, kaip kad mažose salose, tarsi ligos nukamuoto kūno griaučiai; visa žemė, kiek tik būta jos derlios ir minkštos, tapo nuplauta, o iš pačios šalies liko vien oda ir kaulai. Tais laikais, būdama nepažeista, šalis turėjo ir kalnų aukš- *c*
tomis viršūnėmis, ir turtingų derlios dirvos lygumų, dabar akmeningosiomis pavadintų, o kalnuose - daugybę miškų; pastarajam teiginiui aiškių įrodymų galima rasti net dabar: tarp šių kalnų esama tokių, kuriuose maisto yra tik bitėms, o juk praėjo ne tiek daug laiko, kai dar sveiki buvo stogai, dengti tinkamais medžiais, nukirstais tuose kalnuose didžiausiems pastatams. Daug buvo ir aukštų vaismedžių, o

galvijams kraštas teikė neaprėpiamų ganyklų, nes vanduo,
d kiek jo kasmet buvo nuraškoma nuo Dzeuso[15], nepražūdavo, kaip dabar, nutekėdamas nuo plikos žemės į jūrą, bet gausiai susigerdavo į dirvą, iš viršaus prasisunkdavo į žemės ertmes ir laikydavosi molinguose kloduose, todėl niekur netrūko ištakų upokšniams ir upėms, tarp kurių užsilikę šventi buvusių šaltinių likučiai liudija, jog tai, kas dabar sakoma apie šią šalį, yra teisinga.

e Taigi tokia buvo visa mūsų šalis ir iš prigimties, ir kaip dera papuošta tikrai savo darbui atsidavusių, vien juo užsiėmusių, grožį mylinčių ir gabių žemdirbių, turinčių puikiausią dirvą, dosniausią vandenį, o virš dirvos - saikingiausiai suderintas Horas[16]. Miestas tuomet buvo išsidėstęs šitaip. Pirmiausia ne taip, kaip dabar, atrodė ak-
112 ropolis, nes viena liūčių naktis, neįprastai nuplovusi nuo jo žemę, padarė jį pliką, tuo pačiu metu įvykus žemės drebėjimams ir baisiam potvyniui - trečiam iš eilės prieš suteikusįjį netekčių Deukalionui[17]. Prieš tai, ankstesniais laikais, akropolis driekėsi iki Ėridano ir Iliso[18], iš visų pusių apjuosdamas Pniksą, taip pat Likabėto[19] kalną Pniksui priešingoje pusėje, be to, akropolis buvo visas užklotas žemės sluoksniu, o žiūrint iš viršaus - lygus, išskyrus nedaugelį vietų. Akropolio išorėje, po pačiais jo šlaitais, gyveno
b amatininkai ir greta darbavęsi žemdirbiai. O jo viršuje, aplink Atėnės ir Hėfaisto šventyklą, buvo įsikūręs vien karių luomas, savo vietą apsitvėręs vienintele siena tarsi vienos šeimynos sodą. Šiaurinėje akropolio pusėje kariai gyveno bendruose būstuose, įsirengę tiek bendrųjų žiemos

puotų patalpas, tiek visa, kas laikoma reikalinga gyveni-
mui bendruomenėje, kai turimi galvoje gyvenamieji pasta- c
tai ir šventyklos, bet be aukso ir sidabro. Mat jie nevartojo
jų jokiam tikslui, tačiau, siekdami vidurio tarp prabangos
ir skurdo, saikingai įsirengdavo būstus. Juose gyvendami
iki senatvės, ir jie patys, ir jų palikuonių palikuonys kitiems
tokiems pat, kaip ir jie, gyventojams visuomet palikdavo
tokius pat namus. Kalvos pietinę pusę paskyrę sodams,
gimnasijams ir bendrųjų puotų pastatams, vasarą jais ir
naudojosi. Šaltinis buvo vienas - dabartinio akropolio vie- d
toje; jam užsivėrus dėl žemės drebėjimų, dabar yra likę
tik keli mažyčiai ratu išsidėstę šaltinėliai, o visiems anų
laikų gyventojams šaltinis dosnia srove teikė vandenį, tin-
kamą gerti ir žiemą, ir vasarą. Tad šitaip jie gyveno, būda-
mi savo piliečių sargai ir visų kitų helėnų, pastariesiems
savo valia sutinkant, vadai, budriausiai išlaikydami visiems
laikams tą patį gebančių kovoti vyrų ir moterų skaičių,
kuris jau tuomet buvo apie dvidešimt tūkstančių. e

Taigi šitokie būdami ir šitaip teisingumu valdydami
tiek savo šalį, tiek Heladą, visoje Europoje ir Azijoje kūno
grožiui ir visokeriopa sielos dorybe[20] jie buvo šlovingi ir
garsiausi iš visų anuomet gyvenusių.

O dabar, jei nepamiršau to, ką išgirdau dar būdamas
vaikas, atskleisiu jums, kokie buvo jų priešai ir kaip jiems
klostėsi nuo pat pradžios, idant draugų viskas būtų bendra.
Tačiau prieš pasakojant dar būtina trumpai kai ką paaiš- 113
kinti, kad nesistebėtumėte, dažnai girdėdami helėniškus
svetimšalių vyrų vardus. Jie atsirado taip. Kai Solonui atėjo

į galvą panaudoti šį pasakojimą savo poemai[21], jis, aiškindamasis tų vardų reikšmę, aptiko, jog egiptiečiai, pirmi šį pasakojimą užrašę, vardus išsivertė į savo kalbą, todėl ir pats Solonas, tyrinėdamas, ką kiekvienas vardas reiškia, užrašė juos išverstus į mūsų kalbą. Šiuos užrašus laikė mano
b tėvas[22], ir aš juos turiu iki šiol, o kruopščiai išnagrinėjau dar būdamas vaikas. Todėl nė kiek nenustebkite, išgirdę tokių pat vardų, kokių esama ir mūsų kalboje, nes priežastį jau žinote. O ilgas pasakojimas anuomet būdavo pradedamas taip.

Kaip jau anksčiau sakyta, dievai traukė burtus ir šitaip pasidalijo visą žemę, vieni - didesnėmis, kiti - mažesnėmis
c dalimis, įkūrė šventoves ir įsteigė aukojimus; lygiai taip pat Poseidonas[23], burtais kaip savo dalį gavęs Atlantidos salą, apgyvendino savo palikuonis, pagimdytus mirtingos moters, maždaug tokioje salos vietoje: prie jūros, salos viduryje, driekėsi lyguma, kuri, kaip pasakojama, buvusi gražiausia iš visų lygumų ir pakankamai derlinga, o šios lygumos viduryje, maždaug penkiasdešimt stadijų[24] nutolęs nuo jos kraštų, savo ruožtu stovėjo iš visų pusių neaukštas kalnas. Ant jo gyveno vienas iš vyrų, nuo pat pradžios ten
d atsiradusių iš žemės, vardu Euėnoras, kartu su žmona Leukipe; jiedu pagimdė vienturtę dukterį Kleito. Kai mergina sulaukė vedybų amžiaus, o jos motina ir tėvas pasimirė, Poseidonas, užsidegęs aistra, susijungia su ja; kalvą, ant kurios ji gyveno, jis įtvirtina, aplinkui einančiu apskritimu atskirdamas ją nuo salos ir apjuosdamas pakaitom einančiais didesniais ir mažesniais jūros vandens ir žemės

ratais (žemės ratų buvo du, o jūros vandens - trys). Juos,
tarsi brėždamas skriestuvu iš viduryje esančios salos, pada-
rė [per visą kiekvieno jų ilgį] vienodai nuo jos nutolusius; *e*
visa tai buvo padaryta, idant kalva būtų neprieinama
žmonėms, nes nei laivų, nei laivybos tuo metu dar nebuvo.
Viduryje esančią salą Poseidonas be vargo, kaip įstengia
tik dievas, išpuošė, atvėręs iš po žemių du šaltinius (vie-
ną - šiltą, kitą - šaltą) ir pasirūpinęs, kad žemė teiktų įvai-
raus ir pakankamai gausaus maisto.

Suteikęs gyvybę penkioms vyriškos lyties dvynių po-
roms, Poseidonas jas išaugino, o visą Atlantidos salą pada-
lijo į dešimt dalių; tam, kuris vyriausioje dvynių poroje 114
gimė pirmas, jis atidavė motinos namus ir aplink juos esan-
čią valdų dalį kaip didžiausią bei geriausią ir paskyrė jį
būti likusių dvynių valdovu, o tuos kitus - archontais;
kiekvienam jų davė valdyti daugybę žmonių ir platų kraš-
tą. Vardus visiems jis davė tokius: vyriausiam, tapusiam
valdovu, - tą, kuriuo pavadinta ir sala, ir Atlantu pramin-
toji jūra, nes vardas to, kuris valdė pirmasis, buvo Atlan- *b*
tas[25]; dvyniui, gimusiam tuoj po jo ir gavusiam valdyti
kaip savo dalį tolimiausias salos vietas Hėraklio Stulpų
pusėje iki pat dabartinės Gadeiro šalies[26], šitaip vadinamos
pagal aną sritį, buvo duotas vardas, graikiškai skambantis
kaip Eumėlas, o vietine kalba - kaip Gadeiras, iš kurio ir
kilo šis pavadinimas. Iš gimusių antroje dvynių poroje vie-
ną jis pavadino Amfėru, kitą - Euaimonu, trečioje poroje
pirma gimusįjį - Mnėsėju, o jaunesnįjį - Autochtonu, ket- *c*
virtoje vyresnįjį - Elasipu, o jaunesnįjį - Mėstoru, penktoje

poroje pirmam gimusiam davė Adzajo vardą, antram -
Diaprėpo[27]. Visi jie ir jų palikuonys daugelį kartų gyveno,
valdydami, be savo sričių, dar ir daugel kitų šios jūros
salų, be to, kaip jau anksčiau sakyta, savo valdžia siekė
kraštus ir šioje Hėraklio Stulpų pusėje - iki pat Egipto ir
Tirėnijos[28].

d O iš Atlanto savo ruožtu kilo kita gausi ir šlovinga
giminė, kurioje vyriausiasis, būdamas valdovas ir visuomet
perduodamas valdžią vyriausiam palikuoniui, per ištisas
kartas išsaugojo valstybę, o turtus jie sukaupė tokius, kokių
niekada neturėjo nė viena valdovų dinastija praeityje ir
vargu ar sukaups kada nors vėliau; taigi jie buvo apsirūpinę
viskuo, ką buvo galima įsigyti tiek mieste, tiek visame
krašte. Mat daug kas dėl toli siekiančios jų valdžios buvo
įsivežama iš svetur, tačiau daugiausia to, ko reikia gyveni-
e mui, teikdavo pati sala - pirmiausia visus, kokius įmano-
ma iškasti kasyklose, kietuosius ir lydžiuosius metalus[29],
tarp jų ir tą, kurio dabar išliko tik pavadinimas orichalkas[30],
o anuomet jis iš tiesų buvo kasamas iš žemės daugelyje
salos vietų ir vertinamas labiau už visus metalus, išskyrus
auksą. Miškas dosniai teikė visa, ko reikia statytojams, taip
pat sočiai maisto naminiams ir laukiniams gyvūnams. Sa-
loje ganėsi ir didžiausia dramblių[31] kaimenė, nes pašaro
115 pakako ne tik visiems kitiems pelkių, ežerų, upių, kalnų
ir lygumų gyvūnams, bet ir šiam žvėriui, didžiausiam ir
rajausiam iš visų. Be to, visa, ką kur kvapnaus dabar augina
žemė - šaknis, žoles, medieną ar varvančias dervas, žiedus
ar vaisius - [ir anuomet] ji [ten] gimdė ir puikiai augino.

Dar ir tuos naminius vasius bei javus, kuriuos mes [šiaip]
valgome ir kuriuos vartojame kaip duoną (įvairias jų rūšis
vadiname ankštiniais), taip pat visus medžius, kokie tik
teikia gėrimus, valgius bei aliejus, lygiai kaip netinkamus *b*
saugoti [atsargai] vaisius, kuriuos, kaip mielą paguodą pa-
sisotinus po pietų, duodame pasismaginti ir pasmaližiauti
pavargusiam, - visų šių gėrybių gyvavusi tais laikais po
saule šventa sala teikė ir nuostabiai puikių, ir neaprėpia-
mą gausybę. Taigi naudodamiesi visu tuo, kas auga iš že-
mės, jie įkūrė šventyklas ir valdovų rūmus, uostus bei laivų
statyklas ir išpuošė visą kraštą, įrengdami viską štai tokia *c*
tvarka.

Pirmiausia virš jūros žiedų, supusių senąją metropo-
liją, [Atlantidos valdovai] pastatė tiltus, nutiesdami kelią
iš rūmų ir į juos. O valdovų rūmus jie iš pat pradžių įkūrė
ten, kur gyventa dievo bei jų protėvių, ir, paveldėdami
vienas iš kito, tol nuolat lenkdavo pirmtakus pastangomis
juos išpuošt, kol padarė šį pastatą savo dydžiu ir grožiu *d*
pribloškiantį tą, kuris jį pamatydavo. Pradėdami nuo jūros,
iki išorinio [vandens] žiedo jie išrausė trijų pletrų[32] pločio,
šimto pėdų[33] gylio bei penkiasdešimt stadijų ilgio griovį ir
atvedė juo kanalą iš jūros į aną žiedą tarsi uostą, įrengę
žiotis, pakankamas įplaukti net didžiausiems laivams. Že-
mės žiedus, skyrusius vandens ratus [vieną nuo kito], jie
greta tiltų perkasė kanalais, idant šiais iš vieno vandens ra-
to į kitą galėtų įplaukti viena triėra[34], o iš viršaus užklojo *e*
perdangomis taip, kad po jais būtų įmanoma praplaukti,
nes [perskirtų] žemės žiedų kraštai virš jūros lygio buvo

pakankamai aukštai iškilę. Didžiausias ratas, į kurį atvestas jūros vanduo, buvo trijų stadijų pločio, o už jo ėjusio žemės žiedo plotis buvo lygus anam; iš dviejų kitų žiedų pripildytasis vandens turėjo dviejų stadijų plotį, o sausumos žiedas vėlgi buvo tokio pat pločio; na, o vandens ratas, supęs viduryje esančią salą, turėjo vieno stadijo plotį.

116 Sala, kurioje stovėjo rūmai, buvo penkių stadijų skers-
mens. Ją iš visų pusių, taip pat žemės žiedus ir pletro pločio
tiltus valdovai ratu apjuosė akmens sienomis, o ant tiltų
visose vietose, kur jie ėjo virš jūros vandens, iš abiejų pusių
pastatė bokštus ir vartus. Baltos, juodos ir raudonos spalvos
akmenį jie kirto vidinės salos ir išorinio bei vidinio žemės
b žiedų gelmėse, o akmens kirtyklose, kur likdavo tuo pat
akmeniu iš viršaus dengtos dvigubos ertmės, įrengdavo
vietas laivams stovėti. Kai kuriuos savo pastatus jie statė
vienspalvius, o kituose meistriškai derindavo įvairių spal-
vų akmenis - žaismingumo dėlei ir idant suteiktų savo
akiai su tuo susijusį pasigėrėjimą; taip pat sienas aplink
išorinį žemės žiedą išilgai viso kiekvienos jų apskritimo jie
apdailino variu; užliedami [išlydytą metalą] tarsi aliejų,
c vidinio pylimo sieną padengė lydytu alavu, o paties akro-
polio sieną - orichalku, žėrinčiu tarsi ugnis[35].

Valdovų rūmai akropolio viduje buvo šitaip įrengti. Pačiame viduryje, aptvertas aukso siena, ten stovėjo Kleito ir Poseidonui skirtas šventas dievnamis, į kurį buvo nevalia įžengti; tai buvo vieta, kur jie kadaise pradėjo ir pagimdė dešimt valdovų giminę, ir šio įvykio garbei juodviem abiem kasmet iš visų dešimt sričių čia būdavo sune-

šamos aukojimo atnašos. Stovėjo ir vienam Poseidonui skirta šventovė, kurios ilgis buvo stadijas, plotis - trys pletrai *d*
bei atitinkantis plotį aukštis ir kurios išvaizda buvo kažkokia neįprasta. Visą išorinį šventovės paviršių, išskyrus akroterijus[36], jie padengė sidabru, o akroterijus - auksu; viduje buvo regėti lubos iš dramblio kaulo, visos išmargintos auksu, sidabru ir orichalku, o sienos, kolonos ir grindys ištisai išklotos orichalku. Pastatė jie ten ir auksines statulas: patį dievą, stovintį karo vežime ir vadeliojantį šešis sparnuotus žirgus, tokį aukštą, kad galva jis siekė lubas, o aplink jį - šimtą Nereidžių ant delfinų (mat anais *e*
laikais žmonės manė, kad jų yra būtent tiek), taip pat daug kitų statulų, kurias paaukojo paskiri žmonės. Išorėje aplink šventovę stovėjo auksiniai visų pirmųjų dešimt valdovų ir jų žmonų atvaizdai, taip pat gausybė kitų brangių daiktų, kuriuos buvo suaukoję valdovai ir šio miesto bei jam pavaldžių polių pavieniai žmonės. Šią prabangą savo dydžiu ir apdaila atitiko aukuras; lygiai taip pat valdovų rūmai 117
buvo verti tiek valstybės didingumo, tiek šventyklų grožio.

Valdovai naudojosi dviem šaltiniais - šaltu ir karštu, gausiai teikusiais vandenį, stebinantį tiek skoniu, tiek gydomąja galia, aptvėrė juos statiniais, greta pasodino medžių, tinkamų auginti prie šių vandenų, giraites ir nukreipė šiuos šaltinius į maudykles. Vienos maudyklės buvo po atviru dangumi, kitos - su karštu vandeniu - įrengtos po sto- *b*
gu žiemai, be to, atskirai valdovams, atskirai paprastiems žmonėms, atskirai moterims, atskirai žirgams ir kitiems jungą traukiantiems gyvuliams; kiekviena maudyklė buvo

išgražinta taip, kaip reikalavo jos paskirtis. Vandens per-
teklių jie nukreipė į Poseidono alką, dėl derlingos dirvos
apsodintą nepaprasto grožio ir dydžio medžiais, o jau iš
ten akvedukais per tiltus nuvedė į išorinius žemės žiedus,
c kuriuose buvo įrengta daugybė šventyklų įvairiems die-
vams, sodų ir gimnasijų, vienų - vyrams mankštintis, ki-
tų - žirgams, įrengtų kiekvienoje žiedinėje saloje; tarp jų
buvo ir hipodromas žirgų lenktynėms, pastatytas didžio-
sios žiedinės salos viduryje ir ėjęs aplink visu jos ilgiu.
Abiejose jo pusėse stovėjo daugybės valdovo ietininkų būs-
d tai, tačiau ištikimesniesiems sargyba buvo skirta mažes-
niajame žiede, esančiame arčiau akropolio, o išsiskirian-
tiems didžiausia ištikimybe būstai suteikti akropolio vi-
duryje, aplink pačių valdovų gyvenamą vietą. Laivų sta-
tyklos buvo perpildytos tiek triėrų, tiek visokios joms pri-
derančios įrangos, ir visko buvo parengta pakankamai. Tad
šitaip buvo sutvarkyta vieta aplink valdovų rūmus.

Už trijų išorinių uostų ratu ėjo prasidėjusi nuo pat
jūros siena, visose vietose penkiasdešimt stadijų nutolusi
e nuo didžiojo žemės žiedo bei [pagrindinio] uosto, ir susiėjo
į vieną vietą ties jūron vedančio kanalo žiotimis. Erdvė
greta šios sienos buvo tankiai apstatyta daugybe pastatų, o
kanalas ir didžiausias uostas perpildytas laivų ir iš visur at-
vykstančių pirklių. Dieną naktį didelė jų gausybė skleidė
garsų klegesį bei kėlė įvairiausią triukšmą ir belsmą.

Taigi priminiau beveik viską, kas anuomet buvo pa-
sakojama apie miestą ir senuosius rūmus, o dabar bandy-
118 siu atsiminti, kaip atrodė salos gamta ir kaip ji buvo [žmo-

gaus] išpuošta. Pirmiausia buvo sakoma, kad visas kraštas plytėjo labai aukštai ir prie jūros kaip nukirstas baigėsi stačiu skardžiu, tačiau visa lyguma, besidriekianti aplink miestą ir jį supanti, o pati ratu apsupta kalnų, nusitęsusių iki pat jūros, lygi, plokščia ir visa pailga, turėjo tris tūkstančius stadijų ilgio, o pločio ties viduriu, einant nuo jūros į krašto gilumą, - du tūkstančius. Ši vieta vienintelė visoje saloje buvo atkreipta į pietį ir pridengta nuo šiaurinių vė- *b*
jų. Aplink ją esantys kalnai anuomet buvo apdainuojami dėl to, kad savo skaičiumi, didybe ir grožiu viršesni už visus nūnai esančius, o juose spietėsi kaimai su daugybe gyventojų, būta upių, ežerų ir pievų, teikiančių pakankamai maisto visiems naminiams ir laukiniams gyvūnams, taip pat miškų, margų tiek dėl medžių skaičiaus, tiek dėl rūšių įvairovės ir dosniai teikiančių žaliavą visokiems darbams. Tokia tad buvo ši lyguma iš prigimties, o ją gražindami ilgą laiką triūsė daugybė valdovų. Ji buvo pailgo, daugiau- *c*
sia taisyklingo keturkampio formos, o ten, kur kontūro linija nelygi, ištiesinta aplink ratu iškasus griovį. Jo gylis, plotis ir ilgis tokie, kad pasakysi, ir niekas nepatikės, jog šitoks gali būti žmogaus rankų darbas, palyginti su kitais [mirtingųjų] triūso vaisiais. Tačiau turime pasakyti, ką esame girdėję: gilyn jis buvo iškastas pletrą, plotis visur prilygo stadijui, o kadangi išraustas buvo aplink visą lygumą, ilgis siekė dešimtį tūkstančių stadijų. Kanalui, ku- *d*
ris, sugerdamas nuo kalnų tekančius srautus ir apjuosdamas lygumą, iš abiejų pusių pasiekdavo miestą, šioje vietoje buvo leidžiama išsilieti į jūrą. Nuo aukščiau [prieš srovę]

esančios kanalo dalies [skersai] išraustais daugiausia šimto
pėdų pločio tiesiais grioviais, nutolusiais šimto stadijų at-
stumu vienas nuo kito, tekėdamas per lygumą vanduo vėl
subėgdavo į tą [didžiojo] kanalo dalį, kuri buvo prie jūros.
Sujungus tuos griovius tiek tarpusavyje dar kitais stačiu
kampu einančiais kanalėliais, tiek su miestu, į pastarąjį
e šiuo kanalu iš kalnų laivais gabentas miškas ir kitos įvairių
metų laikų gėrybės. Mat per metus žemę jie raškė dukart,
žiemą naudodamiesi Dzeuso teikiamais vandenimis, o va-
sarą - tais, kuriuos duoda žemė, [kalnų] srautus atsipluk-
dydami kanalais.

Dėl tinkamų kariauti vyrų skaičiaus būta šitokių
119 nuostatų: kiekvienai lygumos sričiai įsakyta suteikti po
vieną [junginio] vadą, o kiekvienos srities dydis buvo de-
šimt iš dešimt stadijų, iš viso sričių būta šešiasdešimt tūks-
tančių; iš kalnų ir viso krašto būdavo surenkamas nesu-
skaičiuojamas skaičius žmonių, o jie visi pagal savo gyve-
namąsias vietas ir kaimus paskirstomi vadams į atitinka-
mas lygumos sritis. Karo metu kiekvienam vadui buvo
liepta pristatyti šeštąją kovos vežimo dalį, idant iš viso ve-
žimų būtų dešimt tūkstančių, taip pat du žirgus ir du rai-
b telius, dviejų žirgų kinkinį be kovos vežimo, karį su mažu
skydu [kovos vežimui] ir, kartu su šiuo kariu, abiejų kin-
kinio žirgų vadeliotoją, du hoplitus[37], lankininkų ir kil-
pininkų - kiekvienų po du, akmensvaidžių ir ietininkų -
kiekvienų po tris, po keturis jūrininkus, idant būtų surink-
ta pakankamai žmonių iš viso tūkstančiui dviem šimtams
laivų. Šitokios buvo karo taisyklės paties valdovo mieste,

o devyniose kitose srityse jų būta vis kitokių, ir prireiktų
daug laiko apie jas papasakoti.

Valdžios ir pareigybių tvarka iš pat pradžių buvo to- c
kia. Kiekvienas iš dešimt valdovų savo srityje ir savo polyje
turėjo visišką valdžią žmonių ir daugumos įstatymų at-
žvilgiu, bausdamas ir pasmerkdamas mirti, ką tik užsigei-
dęs; valdžios pasidalijimas tarp jų ir tarpusavio santykiai
buvo tvarkomi pagal Poseidono priesakus[38], kaip liepė įs-
tatymas, pirmųjų valdovų užrašytas ant orichalko stelos,
kuri buvo pastatyta salos viduryje, Poseidono šventovėje; d
ten jie rinkdavosi paeiliui tai kas penkti, tai kas šešti metai,
tiek lyginiams, tiek nelyginiams skaičiams[39] atiduodami
vienodą [pagarbos] dalį, ir susirinkę tardavosi apie bendrus
reikalus, tirdavo, ar kuris nenusižengė kokiam nors įstaty-
mui, ir teisdavo. Prieš kiekvieną būsimą teismą jie pirmiau-
sia vieni kitiems štai kaip prisiekdavo. Poseidono švento-
vėje paleidus jaučių[40], likę vieni dešimt valdovų, maldoje
paprašę dievo išsirinkti jam patikusią auką, eidavo medžio-
ti - be geležies[41], tik su lazdomis ir kilpomis, o kurį iš e
jaučių pagaudavo, tą, nuvedę prie stelos, papjaudavo virš
jos, idant kraujas nutekėtų ant rašmenų. Ant šios stelos,
greta įstatymų, buvo užrašyta priesaika, užtraukianti bai-
sius prakeiksmus tiems, kurie ją sulaužytų. Paaukoję pa-
gal savo įstatymus ir sudeginę visas jaučio dalis, jie, atskie- 120
dę kratere vyno, kiekvienas mesdavo į jį po krešulį jaučio
kraujo, o visa kita, kruopščiai nuvalę stelą, sunešdavo į lau-
žą. Po to, auksinėmis fialomis semdami iš kratero vyną ir
nuliedami auką į ugnį, jie prisiekdavo nuteisti ir nubausti

pagal stelos įstatymus, jei tik kuris pasirodytų esąs kuo nors anksčiau nusikaltęs, taip pat ateityje savo valia nenusižengti nė vienam užrašytam priesakui ir kitaip, negu liepia [dieviškojo] tėvo įsakymai, nei patiems įsakinėti, nei
b šitaip įsakinėjantiems paklusti. Taip kiekvienas jų, prisiekęs už save patį ir iš jo kilsiančią giminę, išgerdavo vyną ir paaukodavo fialą dievo šventyklai, po to, baigus puotauti ir atlikus visas būtinas apeigas, kai užslinkus tamsai ir už-
c gesus aukojimo laužui, visi apsivilkdavo nuostabiausiais tamsmėlyniais apdarais, susėsdavo ant žemės prie tebežėruojančio priesaikos ugniakuro ir naktį, užgesinę šventykloje visas ugnis, teisdavo ir būdavo teisiami, jei tik kuris jų apkaltindavo kurį nusikaltus. Užbaigę teismą ir, išaušus rytui, užrašę nuosprendžius aukso plokštėje, ją kartu su teismo drabužiais padėdavo šventykloje kaip šiam įvykiui atminti skirtas aukas.

Būta gausybės atskirų įstatymų apie kiekvieno valdovo teises, tačiau didžiausias buvo toks priesakas: nė vienas jų niekada neturi pakelti ginklo prieš kitą, tačiau visi privalo atskubėti į pagalbą, jei tik kas viename kuriame iš jų valdomų polių sumanytų nuversti karališkąją giminę, taip
d pat, kaip senovėje, kartu tartis karo ir kitais klausimais, pirmenybę atiduodant Atlanto giminei. Tačiau [pastarosios] valdovas neturėjo teisės mirtimi bausti nė vieno savo giminaičio, jei tik tam nepritardavo daugiau negu pusė iš dešimt, priklausančių tarybai.

Įkūręs tokią milžinišką ir stebėtiną galybę, viešpatavusią anuomet tuose kraštuose, dievas nukreipė ją prieš

mūsų žemes, anot padavimo, štai dėl kokios priežasties.
Daugelį kartų, kol juose viešpatavo iš dievo paveldėtoji *e*
prigimtis, [Atlantidos valdovai] buvo paklusnūs įstaty-
mams ir palankūs dieviškajam pradui, kuriam buvo gimi-
ningi. Mat savo mintis jie kreipė teisybėn ir į tai, kas didu
visais atžvilgiais, būdami nuolankūs ir išmintingi tiek bend-
raudami vieni su kitais, tiek pasitikdami tai, ką neišven-
giamai atneša likimas, todėl į viską, išskyrus dorybę, žiūrė-
dami su panieka, savo turėtus turtus vertino kaip nereikš-
mingą dalyką ir lengvai tarsi nieko nevertą sunkumą nešė 121
aukso ir kitų turtų naštą. Jie neklupdavo prabangos ap-
svaiginti, neprarasdavo savitvardos dėl turto, tačiau, lik-
dami blaivaus proto, skvarbiai įžvelgdavo, jog net turtai
auga dėl tarpusavio draugystės ir dorybės, bet, jeigu jie
tampa rūpesčiu bei pasidaro garbstomi, nyksta ir jie patys,
o kartu su jais pražūva ir dorybė. Kol jie šitaip samprotavo
ir kol juose dar buvo likę dieviškosios prigimties, visi anks-
čiau minėti jų turtai augo. Tačiau kai iš dievo paveldėtoji
dalis juose sumenko, dažnai atskiedžiama[42] viskuo, kas mir- *b*
tinga, ir įsiviešpatavo žmogiškasis būdas, jie prarado pado-
rumą, nebeįstengdami ilgiau nešti nė anksčiau įgyto turto
naštos; tam, kuris sugeba matyti, jie atrodė gėdingi, nes iš
savo brangenybių buvo pražudę tai, kas gražiausia, o tiems,
kurie neįstengia įžvelgti, koks gyvenimas yra iš tiesų lai-
mingas, jie atrodė nuostabiausi ir laimingiausi kaip tik ta-
da, kai buvo kupini nedoro godumo ir jėgos.

Dievų dievas Dzeusas, valdąs įstatymais ir mokąs to-
kius dalykus pastebėti, susimąstė apie tai, kaip smarkiai

c pagedo garbinga giminė, ir, nusprendęs juos nubausti, idant po to, kai bus išmokyti saikingumo[43], taptų doresni, sušaukė visus dievus į šlovingiausią jų buveinę, stūksančią pasaulio viduryje, iš kurios galima apžvelgti visa, kas gimsta[44], o sukvietęs pasakė: [...][45]

PAAIŠKINIMAI
PRIEDAI
RODYKLĖ

[1] Dialogo veikėjai: *Timajas* (gim. apie 490 m. pr. Kr.) - iškilus pitagorininkas, kilęs iš Italijos Lokrų (Λοκροί οἱ Ἐπιζεφύριοι) ir vienas įtakingiausių šio Didžiosios Graikijos polio piliečių. Jis apibūdinamas kaip žymus astronomas, visą gyvenimą paskyręs Visybės (t. y. "vìsa ko", - τὸ πᾶν) prigimties tyrinėjimams (27 a), o kadangi šis Platono dialogas skirtas kosmologijos ir antropologijos klausimams, jis ir pavadintas šio filosofo vardu;

Sokratas (469-399 m. pr. Kr.) - pagrindinis Platono dialogų dalyvis, žymiausias Atėnų filosofas, sukūręs patį dialogo metodą, pavadintą "dialektika" (žodžiai *dialogas* ir *dialektika* yra bendrašakniai); už mąstymo nepriklausomybę ir tariamą grėsmę tradicinei moralei bei papročiams nuteistas myriop;

Hermokratas - garsus Sirakūzų politikas ir karvedys; jo sumanumo dėka 415 m. pr. Kr. buvo sutriuškintas vad. Sicilijos kampanijos metu į salą įsibrovęs Atėnų laivynas;

Kritijas - pagal tradiciją juo laikomas Platono dėdė, vienas iš Trisdešimties tironų, valdžiusių Atėnus. Tačiau iš teksto logikos ir įvykių chronologijos aišku, kad "Timajo" Kritijas - tai Solono vaikaitis, menantis dar tuos tolimus laikus, kai Solono eilės buvo naujovė (21 b), t. y. Kritijo - tirono senelis.

[2] Kas buvo ketvirtasis svečias, negalėjęs dalyvauti pokalbyje dėl ligos, neaišku, tačiau spėjama, kad, galbūt, juo laikytinas pats Platonas; plg. "Faidoną" (59 b), kai Platonas "dėl ligos" nedalyvauja paskutiniame, įvykusiame prieš pat mirtį, Sokrato pokalbyje su draugais. Šitoks "nedalyvavimas" galėjo atlikti stilistinę funkciją: autorius, eliminavęs iš pasakojimo sa-

vo asmenį, išvengdavo būtinybės pateikti savo paties nuomonę, vietoj pastarosios atskleisdamas kitų dialogo dalyvių mintis, kurios dažniausiai atspindėdavo paties Platono pažiūrų spektrą. Taigi Platonas tarsi norėjo pateikti gausybę prieštaringų pažiūrų, tačiau absoliutaus sprendimo vienu ar kitu klausimu, kurį galėtų ištarti pats, jei "nesirgtų" ir dalyvautų pokalbyje, atskleisti vengdavo. Manoma, kad "Timajuje" aprašytas pašnekesys galėjo įvykti Nikijo taikos metu (421 m. pr. Kr.).

[3] Sokratas dialogo dalyviams primena apie visuomenės suskirstymą į luomus idealioje valstybėje. Apie tai jis kalbėjo prieš porą dienų įvykusiame pašnekesyje (žr. "Valstybė" II 369 a-374 e). Dialogai "Valstybė", "Timajas" ir "Kritijas" - tai filosofinis triptichas, kuriame "Timajas" ir "Kritijas" savo ruožtu sudaro ypač glaudžiai susijusių tekstų diptichą, o "Valstybė" nuo pastarųjų stovi kiek atokiau, tačiau jos ryšys su "Timaju" ir "Kritiju" akivaizdus.

[4] Italijos Lokrai, kaip ir daugelis kitų Didžiosios Graikijos polių, priklausiusių pitagorininkų sąjungai, garsėjo savo įstatymais, sukurtais filosofų, kurie drauge buvo ir politikai. Matematinis tikslumas, perkeltas į politiką ir teisę, taip pat į asmeninį gyvenimą, galėjo suformuoti matematiškai reglamentuojamos ir "apskaičiuojamos" visuomenės bei jos raidos vaizdinį. Tokią totalitarinę valstybę, atspindinčią dorietiškąjį mentalitetą, pagrįstą griežtumu, tikslumu bei proporcija, Platonas vaizduoja "Įstatymuose".

[5] Solonas (apie 640/635-561/560 m. pr. Kr) - žymiausias iš septynių išminčių, išleidęs garsiuosius įstatymus ir reformavęs Atėnų visuomeninę santvarką.

[6] Mintyje turima deivė Atėnė.

[7] Trečioji Apaturijų šventės, kuri būdavo švenčiama 27-

29 Pianepsiono mėnesio dienomis, diena vadinta Kureotis (κουρεῶτις). Berniukai (κοῦροι) ir mergaitės (κόραι) tądien būdavo priimami fratrijų nariais (fratriją sudarydavo keletas giminių).

[8] Apie Solono kelionę į Egiptą rašo Plutarchas "Lyginamosiose biografijose" ("Solonas", XXVI).

[9] Finikiečio Sajiso įkurtas miestas, pavadintas jo vardu, garsėjo savo išminčiais.

[10] Nomas (gr. νομός) - sritis, valda.

[11] Egiptiečiai savąją deivę Nėjit ir helėnų deivę Atėnę laikė ta pačia dievybe.

[12] Plutarcho teigimu ("Solonas", XXVI), Hėliopolyje Solonas kalbėjosi su Psenofisu, o Sajise - su Sonchisu; šie žyniai buvę patys mokyčiausi.

[13] Kalbama apie deivę Atėnę.

[14] Pirmieji Atikos gyventojai (pvz., karalius Erichtonijas) buvo pagimdyti pačios žemės (Gajos).

[15] Egiptas Antikos autorių laikytas Azijos dalimi.

[16] Hėraklio Stulpai - Gibraltaras.

[17] Šitaip senovėje buvo vadinama Afrika.

[18] Tirėnija - Etrurija.

[19] Trofėjai (τὰ τρόπαια) - tai į krūvą sukrauti arba prie stulpo prikalti nugalėtų priešų ginklai. Iškelti trofėjus - nugalėti.

[20] Atlantida - paslaptinga šalis, kuri, Platono teigimu, prieš devynis tūkstančius metų klestėjo Atlanto vandenyne, anapus Hėraklio Stulpų. Dialogai "Timajas" ir "Kritijas" yra pagrindiniai žinių apie šią legendinę valstybę šaltiniai. Atlantida primena "laimingųjų salas" (μακάρων νῆσοι), apie kurias kalba mitai, todėl gali būti ne kas kita, kaip bandymas pasitelkti mitinę

tradiciją tam, kad kuriama socialinė utopija atrodytų įtikinamesnė bei savotiškai legitimuota.

[21] Tikrai egzistuoja ir gali būti mąstoma tiktai *būtis* (τὸ ὄν), bet ne *radimasis* (γένεσις).

[22] Pagrindiniai Demiurgo (δημιουργός) bruožai - gerumas, kūrybinė galia ir tėviška visų sukurtų būtybių globa. Kūrybiškumą žymi žodis "Kūrėjas" (ποιητής), o tėvišką meilę sukurtiems tvariniams - žodis "Tėvas" (πατήρ). Demiurgo sąvoka turi akivaizdų etinį krūvį, sąlygotą ne tradicinio mentaliteto, o individualios sąžinės balso, todėl labai skiriasi nuo tų vaizdinių, kuriuos sutinkame primityvioje archajiškoje mitologijoje.

[23] Pradų buvo keturi (žemė, vanduo, oras, ugnis), bet žemė ir ugnis buvo kraštiniai ir todėl patys svarbiausi sekos *žemė - vanduo - oras - ugnis* nariai, o vanduo ir oras - tarpiniai nariai. Žemė ir ugnis išreiškė pagrindines pojūčiais suvokiamų daiktų savybes būti matomiems ir apčiuopiamiems: ugnis išreiškė tai, kas regima (ὁρατόν), o žemė - tai, kas apčiuopiama (ἁπτόν).

[24] Pagal Antikos tradiciją rutulys (σφαῖρα) laikomas tobuliausia geometrine figūra, todėl ir kosmosas įsivaizduojamas rutulio formos. Graikų supratimu, pagrindinės tobulumo ypatybės - tapatumas sau pačiam ir visų objektą sudarančių dalių vienodumas, o rutulys kap tik ir yra visuma erdvės taškų, *vienodai* nutolusių nuo centro.

[25] Kosmosas įsivaizduojamas kaip visas gyvas būtybes savyje talpinantis gyvūnas, kuris yra *pakankamas sau* (αὐτάρκής), *rutulio formos* (σφαιροειδής), *gyvas* (ἔμψυχος), *protingas* (νοητός), o tai yra ne kas kita, kaip kosmoso tobulumą nusakantys predikatai. Kosmoso bruožai nustatomi negatyvios pro-

cedūros keliu: kosmosas *negali* būti netobulas, todėl jis yra tobulas; idant būtų tobulas, jis *negali* nebūti gyvas, todėl yra gyvas; *negali* nebūti protingas, todėl yra protingas; *negali* nebūti sau pakankamas, todėl yra sau pakankamas. Pozityvios kosmoso savybės predikuojamos negatyvių savybių neigimo (t. y. iš esmės *neigimo neigimo*) keliu.

[26] Judėjimų būta septynių, pagal formulę 7=6+1: šeši slenkamieji judėjimai (pirmyn - atgal, kairėn - dešinėn, aukštyn - žemyn) ir sukimasis ratu aplin savo ašį. Kosmosui savybingas tik sukimasis ratu, kuris laikomas pačiu tobuliausiu judėjimu. Filosofinė sukimosi ratu reikšmė gali būti aiškinama kaip į save patį nukreiptas aktyvumas, kaip *intencionalus aktyvumas*, tai tarsi savęs paties *ap*-mąstymas, *ap(link)* - mąstymas "sukamuoju" minties judesiu. Kiti šeši judėjimai yra profaniški, nes nėra sau pakankami.

[27] Kosmoso siela įsivaizduojama esanti rutulio centre, tai tarsi visa ko traukos centras, tarsi jungtis, siejanti visus daiktus ir neleidžianti jiems išsisklaidyti. Siela laikoma senesne už kūną.

[28] Pagrindinis Platono vaizduojamo kosmoso bruožas - jo *darna* (ἁρμονία) ir muzikalumas. Visybė konstruojama kaip dieviškas muzikos instrumentas, o šios rutuliškos (sfairinės) harmonijos pagrindas - aukso pjūvis (visuma taip sutinka su didesniąja dalimi, kaip didesnioji dalis - su mažesniąja). Aukso pjūvį atitinka harmoninė proporcija, kurią demiurgas pasitelkia, kurdamas Visybės sąrangą. Visybė bandoma suderinti skaičių 1, 2, 3, 4, 8, 9, 27 (kosminis septynianaris) pagalba, o greta harmoninės proporcijos pasitelkiama dar ir aritmetinė bei geometrinė proporcijos. Visų trijų proporcijų, iš kurių svarbiausia yra harmoninė (atitinkanti aukso pjūvį), dėka pasiekiama maksimali Visybės darna.

[29] Tapatumo (vieningumo) judėjimas ir skirtingumo judėjimas - tai dvi kosminės jėgos, nulemiančios tiek regimąją Visybės sąrangą (pvz., planetų judėjimą), tiek paties mąstymo prigimtį. Tapatumas ir skirtingumas - tai tarsi du baziniai vektoriai, į kuriuos galima suskaidyti tiek pasaulio įvairovę, tiek mąstymo procesą. Pasaulio neįmanoma paaiškinti *nei* vien tik skirtingumu, kaita (kaip darė Hėrakleitas), *nei* vien tik tapatumu, vieningumu (kaip mėgino padaryti Parmenidas). Akivaizdžiai egzistuoja ir vieningumas, ir įvairovė. Vieningumo bei įvairovės pripažinimas ir pasireiškia dviejų pasaulio tvarką nulemiančių judėjimų - tapatumo judėjimo bei skirtingumo judėjimo - postulavimu. Viršenybė vis dėlto atiduodama tapatumo judėjimui.

[30] Platonas daro perskyrą tarp *be galo ilgo laiko* ir *amžinybės.* Amžinybė yra mąstymo ir būties sričiai priklausanti sau tapati statiška esatis, nediferencijuojama į praeitį, dabartį ir ateitį. Amžinybė tiesiog *yra,* o be galo ilgas laikas *yra* (atsiradimo ir nuomonės sričiai priklausantis) *fenomenas.* Be galo ilgą laiką matematiškai galima įsivaizduoti kaip pradžios ir galo neturinčią tiesę, o amžinybę - kaip tašką, kuris yra nulinių matmenų objektas.

[31] Demiurgo sukurtieji dievai padaryti iš ugnies, tuo tarpu žmonės nulipdyti iš žemės.

[32] Turimas mintyje dangaus modelis. Tokie modeliai, kurių pagalba buvo demonstruojamas dangaus kūnų judėjimas ir aiškinamos astronomijos teorijos, buvo gaminami jau Antikos laikais.

[33] Platono pateiktoji dievų bei titanų genealogija šiek tiek skiriasi nuo tradicinės, kurią savo "Teogonijoje" atskleidžia Hėsiodas.

[34] Iš viso būta keturių būtybių giminių. Pirmoji giminė - tai nemirtingų būtybių (dievų) giminė. Kitos trys giminės - mirtingos: tai sausumos gyventojai (jiems priklauso ir žmonės), oro gyventojai bei vandens gyventojai.

[35] Sielos, prilyginamos vežimui (ὄχημα), įvaizdis randamas ir "Faidre" (245 c - 249 d). Sielos dvilypumą nulemia tai, kad jos vežimą traukia du žirgai, kurių vienas yra paklusnus ir krypsta link to, kas dieviška, o kitas, atvirkščiai, sielos vadovavimui priešinasi ir traukia ją žemyn - link to, kas mirtinga. Iš čia kilo ir supratimas, jog ne visa žmogaus asmenybė yra nemirtinga, nes nemirtinga yra tik dieviškoji sielos dalis, kuri dar vadinama dieviškuoju pradu. Neklusnioji sielos dalis - mirtinga. Šis mokymas apie dvilypę sielos prigimtį Vėlyvojoje Antikoje išsikristalizavo į griežtą pneumos (πνεῦμα) ir psichės (ψυχή) perskyrą, kuri sudaro graikų sampratos apie sielą esmę.

[36] 1762-oji Euripido tragedijos "Finikietės" eilutė.

[37] Pribuvėja ir Maitintoja - tai pirminės materijos atitikmuo Platono sistemoje. Aristotelis pirminės materijos savybes aiškina pasitelkdamas vario analogiją, o Platonas - aukso, tačiau abiejų filosofų svarstymai labai panašūs.

[38] Trikampis Platono filosofijoje yra tarsi geometrinis atomas; iš tokių atomų formuojamas visas regimas ir apčiuopiamas pasaulis. Pats trikampis nėra materialus, tačiau iš trikampių sankaupos atsiradęs pasaulis - materialus. Įsitikinimas, kad medžiaginio pasaulio pamatai yra idealūs, yra viena pagrindinių platonizmo aksiomų. Šis požiūris būdingas ir daugeliui šiuolaikinių mokslininkų; jo laikėsi, pvz., Werneris Heisenbergas.

[39] Homėras druską vadina "dieviška" (plg. "Iliadą", IX 214).

[40] Spalvas ir atspalvius Platonas aiškina mechanicistiškai. Garso ir sąskambio teorija Antikos laikais buvo pasiekusi aukštą lygį, tuo tarpu spalvos ir atspalvio teorijos pasižymėjo visišku primityvumu.

[41] Kepenys Antikoje buvo laikomos vitalinės žmogaus energijos centru.

[42] Hėraklėjos akmuo - magnetas.

[43] Žmogus suvokiamas kaip uždaras mikrokosmosas, atkartojantis visus kosmose vykstančius procesus.

[44] Flegma - gleivinės išskyros.

[45] Antikos požiūriu, būta dviejų mėšlungio rūšių: *tetanas* ir *opistotonas.* Tetanas yra bendresnis terminas, reiškiantis paralyžių apskritai, tuo tarpu opistotonas reiškia mėšlungišką kūno dalių išsirietimą atgal, persikreipimą, todėl žodžiu "opistotonas" galėjo būti vadinama stabligė.

[46] Šventąja liga (ἱερὰ νόσος) vadinta epilepsija.

[1] Čia, kaip ir daugelyje kitų dialogų, Platonas atskleidžia savo įsitikinimą, jog dievai žmogaus protui yra nepažinūs. Ši nuostata vėliau davė pradžią apofatinei neoplatonizmo ir krikščionybės tradicijai.

[2] Antikinė estetikos teorija grindžiama pamėgdžiojimo (μίμησις) sąvoka.

[3] Šešėlio (σκιά) įvaizdis Platono filosofijoje labai dažnas ir įvairiaprasmis. Šioje vietoje atsispindi mąstytojo požiūris, jog menas tėra tik šešėlio šešėlis.

[4] Pajanas (Παιάν, Παιήων; pažod. “išgydantis, išgelbstintis”) - vienas Apolono, globojusio menus, epitetų. Pajanais vėliau imta vadinti himnus Apolono garbei.

[5] Mnėmosynė (μνημοσύνη “atmintis”) - atminties deivė, Mūzų motina.

[6] T. y. Dzeuso.

[7] Pirmasis Atikos karalius Kekropas buvo kilęs iš žemės.

[8] Daugelyje savo kūrinių Platonas pabrėžia laisvalaikio, sąlygojamo sėkmingos ūkinės veiklos ir darbo pasidalijimo, reikšmę visuomenės dvasinei raidai.

[9] Vakarykštis pokalbis aprašytas “Timajo” dialoge.

[10] Istmas - Korinto sąsiauris, skiriantis žemyninę Graikiją nuo Peloponeso pusiasalio.

[11] Kitaironas - kalnų grandinė Atikos šiaurėje; Parnetas - kalnas į rytus nuo Kitairono.

[12] Oropija - vietovė Atikos šiauriniame krante.

[13] Asopas - Atikos upė, prasidedanti gretimoje Bojotijos srityje.

[14] Šis fragmentas atskleidžia graikų mąstymui būdingą

antropomorfizmą: derli žemė, jų supratimu, yra "dorybinga" žemė (ἀρετή - "dorybė"). Ir kitų objektų fizinėms savybėmis apibūdinti dažnai taikomos moralinės kategorijos.

[15] Labai poetiškas lietaus nusakymas.

[16] Horos - metų laikų deivės. Saikingai suderintos Horos išreiškia pusiausvyrą tarp karščio ir šalčio, lietaus ir sausros, taigi žymi klimato saikingumą.

[17] Deukalijonas - Nojaus atitikmuo graikų mitologijoje. Jis kartu su žmona Pira vienintelis išsigelbėjo nuo tvano, kurį Dzeusas buvo siuntęs už žmonių nuodėmes.

[18] Ėridano ir Iliso upės žymi pietinę Atėnų ribą.

[19] Likabėto kalnas yra Atėnų šiaurės rytuose, o Pnikso kalva - į rytus nuo akropolio.

[20] Kalokagatijos sąvoka - *locus communis* visuose graikų autorių pateikiamuose įžymių žmonių apibūdinimuose.

[21] Apie Solono poeziją kalbama "Timajuje" (21 b - d).

[22] Kai kurie vertėjai žodį "tėvas" keičia žodžiu "senelis": teksto traktuočių skirtumą lemia nesutarimas, ar dialogo dalyvį Kritiją reikia laikyti Kritiju jaunesniuoju, ar Kritiju vyresniuoju, nes "tėvas" yra *Kritijo vyresniojo* tėvas, o "senelis" - *Kritijo jaunesniojo* senelis.

[23] Poseidonas - jūrų Dievas graikų panteone.

[24] Stadijas apytikriai buvo lygus 193 m.

[25] Poseidono ir Kleito sūnaus Atlanto reikia nepainioti su Prometėjo broliu titanu Atlantu, laikiusiu ant savo pečių dangaus skliautą.

[26] Gadeiras - valdovas šalies, buvusios netoli finikiečių Ispanijoje įkurto Kadiko miesto.

[27] Atlantidos pirmųjų valdovų vardų etimologijos yra tokios: *Eumėlas* - "turtingas bandų", *Euaimonas* - "karštakraujis",

Amferas - "apvalusis", *Mnėsėjas* - "mąstytojas", *Autochtonas* - "vietos gyventojas" (arba "kilęs iš žemės"), *Elasipas* - "žirgų vaikytojas" (t. y. "raitelis"), *Mėstoras* - "patarėjas", *Adzajas* - "karštasis", *Diaprepas* - "nuostabusis, šlovingasis".

[28] Tirėnija - Italija; tirėnais buvo vadinami joje gyvenę etruskai.

[29] Visas naudingąsias iškasenas graikai vadino "metalais" (τὰ μέταλλα). "Lydieji metalai" - mums įprasti metalai, o "kietieji metalai" - tai uolienos.

[30] Orichalkas pažodžiui reiškia "kalnų varį", tačiau Antikos tekstai nepaliko jokių konkrečių nuorodų apie tai, kokia buvo ši medžiaga ir kaip ji buvo kasama. Su mums įprastu variu orichalkas, ko gero, neturėjo nieko bendra.

[31] Pirmas iš Antikos autorių dramblius yra minėjęs Herodotas.

[32] Pletras - šeštoji stadijo dalis (≈ 32 m).

[33] Pėda buvo lygi šimtajai pletro daliai (≈ 32 cm).

[34] Triėra - greitas karo laivas su trimis eilėmis irklų.

[35] Tai, jog orichalkas žėrėjo kaip ugnis, rodo, kad jo būta pakankamai tauraus metalo arba lydinio, atsparaus oksidacijai, nes paprastu variu apkaltos sienos labai greitai apsineštų patina.

[36] Akroterijai - skulptūriniai papuošimai pastato frontono kampuose.

[37] Hoplitai- sunkiai ginkluoti pėstininkai.

[38] Atlantida gyveno pagal Dievo duotus, ne žmonių sugalvotus įstatymus. Daugelyje kitų savo kūrinių Platonas reiškia įsitikinimą, jog valstybės žlunga arba išsigimsta, atsisakiusios dieviškosios teisės.

[39] Lyginių ir nelyginių skaičių mistika bei kultas eina iš orfikų ir pitagorikų tradicijos.

[40] Kai kurie tyrinėtojai mano, jog Atlantidos mitas yra Kreėtos civilizacijos reminiscencija: tai esą rodo jaučio kultas.

[41] Tai, kad Atlantidos valdovai jaučius gaudė be geležies, leidžia kai kuriems mokslininkams teigti, jog Atlantida buvusi bronzos amžiaus civilizacija (tokia buvo ir senovės Krėta). Tačiau pats tekstas anaiptol nerodo, jog be geležies medžiota todėl, kad jos neturėta; greičiausiai toks buvo senovinis paprotys.

[42] Šioje vietoje Platonas, kalbėdamas apie rasės išsigimimą ir aukso amžiaus, kurį įkūnijo Atlantidos civilizacija, pabaigą, atspindi Antikos ypač mėgtą žmonijos regreso teoriją.

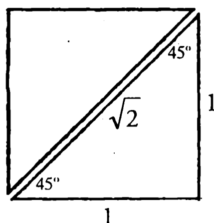
[43] Atlantidos valdovai buvo nubausti už įžūlumą ir nesaikingumą (ὕβρις). Viena didžiausių dorybių graikams buvo mato ir saiko visa kame žinojimas, išreiškiamas žodžiu σωφροσύνη.

[44] Kiti galimi vertimai - “tampa”, “atsiranda”. Dievų pasaulis yra pastovus ir amžinas, nes egzistuoja tikrosios būties (idėjų) plotmėje, o žmonių pasaulis nuolat tampa ir kinta.

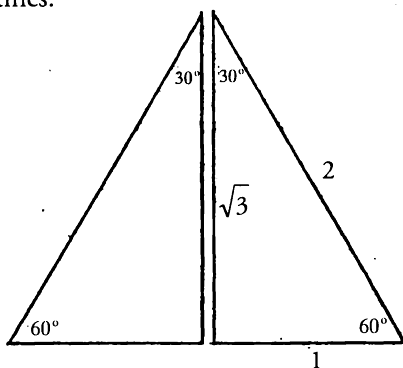
[45] Tolesnė, galbūt įdomiausia “Kritijo” teksto dalis neišliko.

Visus erdvinius kūnus, iš kurių sudarytos pradų rūšys, galima redukuoti į du trikampius - lygiašonį ir nelygiašonį.

Lygiašonį trikampį gausime, kvadratą perskėlę išilgai įžambinės:

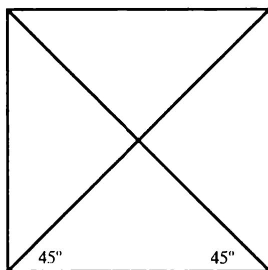

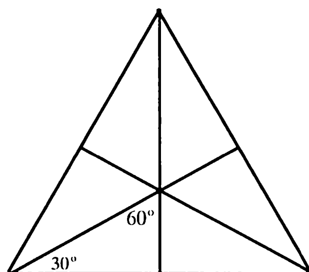

Nelygiašonį trikampį gausime, lygiakraštį trikampį perskėlę išilgai aukštinės:

Vis dėlto Platonas, idant galėtų lengviau paaiškinti vienų pradų rūšių virsmą kitomis (t.y. vienų erdvinių kūnų virsmą kitais), naudoja smulkesnius trikampius (jų geometrinės charakteristikos nekinta, tiktai "mastelis" mažesnis) ir kvadratą padalija ne į du, o į keturis lygiašonius trikampius (Tim. 55 b), o

lygiakraštį trikampį - ne į du, o į šešis nelygiašonius trikampius (Tim. 54 e):

Erdvinių kūnų struktūros pavyzdžiai:

a) heksaedrą (kubą) sudaro 4 (lygiašonių trikampių skaičius kvadratinės formos kubo sienoje) x 6 (kubo sienų skaičius) = 24 lygiašoniai trikampiai;

b) ikosaedrą sudaro 6 (nelygiašonių trikampių skaičius lygiakraščio trikampio formos ikosaedro sienoje) x 20 (ikosaedro sienų skaičius) = 120 nelygiašonių trikampių.

Erdvinių kūnų virsmo vienų kitais pavyzdys (galioja trikampių skaičiaus tvermės dėsnis)

1 vandens dalelė (ikosaedras) ↔ 1 ugnies dalelė (tetraedras) + 2 oro dalelės (oktaedrai),

nes $6 \times 20 = 6 \times 4 + 2 \times (6 \times 8)$

$120 = 24 + 96$

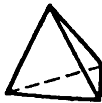
$120 = 120$

II PRIEDAS. TAISYKLINGIEJI DAUGIASIENIAI (Platono kūnai)

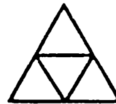
Pagal apibrėžimą taisyklingaisiais vadinami iškilieji daugiasieniai, kurių visos sienos taisyklingieji daugiakampiai, o visi daugiasieniai kampai lygūs. Kad trimatėje Eukleido erdvėje E^3 esama tiktai penkių taisyklingųjų daugiasienių, įrodė dar Platono amžininkas matematikas Teaitetas, dirbęs jo Akademijoje.

Pateikiame ne tik *regimą* (ὁρατός) dvimatį šių erdvinių kūnų pavidalą, tačiau ir išklotines, idant Skaitytojas pats galėtų šiuos tobulus kūnus pasidaryti ir *pačiupinėti*, nes Platono aprašytasis kosmosas vaizduojamas ne tiktai regimas, bet ir *apčiuopiamas* (ἁπτός):

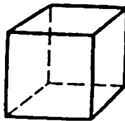
Tetraedras (ugnis)

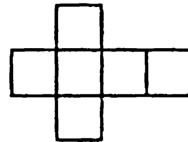
Išklotinė

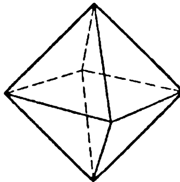
Heksaedras (žemė)

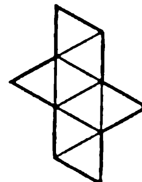
Išklotinė

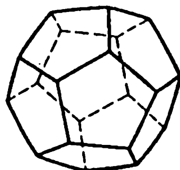
Oktaedras (oras)

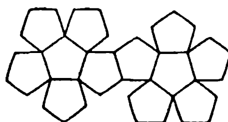
Išklotinė

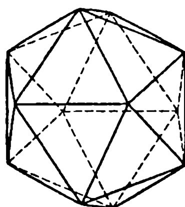
Dodekaedras (kosmosas)

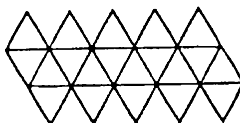
Išklotinė

Ikosaedras (vanduo)

Išklotinė

Pagrindinės taisyklingųjų daugiasienių charakteristikos

	Tetraedras (Ugnis)	Heksaedras (Žemė)	Oktaedras (Oras)	Dodekaedras (Visybės simbolis)	Ikosaedras (Vanduo)
Sienų skaičius	4	6	8	12	20
Sienų forma	Lygiakraščiai trikampiai	Kvadratai	Lygiakraščiai trikampiai	Taisyklingieji penkiakampiai	Lygiakraščiai trikampiai
Viršūnių skaičius	4	8	6	20	12
Briaunų skaičius	6	12	12	30	30
Kampai tarp sienų	73°32'	90°	109°28'	116°34'	138°11'
Paviršiaus plotas S	$a^2\sqrt{3}$	$6a^2$	$2a^2\sqrt{3}$	$3a^2\sqrt{5(5+2\sqrt{5})}$	$5a^2\sqrt{3}$
Tūris V	$\frac{a^3\sqrt{2}}{12}$	a^3	$\frac{a^3\sqrt{2}}{3}$	$\frac{a^3(15+7\sqrt{5})}{4}$	$\frac{5a^3(3+\sqrt{5})}{12}$

III PRIEDAS. ERDVINIŲ KŪNŲ TOBULUMAS

Erdvinių kūnų tobulumas (kompaktiškumas) - kartu su jų virsmo vienų kitais potencijomis - nulemia šių kūnų priskyrimą vienam ar kitam fiziniam objektui (pradų rūšiai), nes tobulybė (τελειότης) - viena kertinių, graikiškąjį mentalitetą ypač įtakojančių sąvokų.

Geometriškai kūno tobulumą galima suvokti kaip jo kompaktiškumą: kūnas tuo tobulesnis, juo didesnį tūrį gaubia jo paviršiaus plotas. Variaciniu skaičiavimu, kurio dėl sudėtingumo čia nepateiksime, galima parodyti, jog *minimalus paviršius*, gaubiantis tą patį tūrį (arba - formuluojant kiek kitaip - *maksimalus tūris*, gaubiamas to paties paviršiaus) atitinka būtent *rutulio* charakteristikas, kurį jau senovės graikai laikė tobuliausiu erdviniu kūnu. Jei rutulio tobulumą išreikšime skaičiumi 1, tuomet visų kitų erdvinių kūnų tobulumo indeksą T laikysime svyruojančiu intervale $0 < T < 1$ ir galėsime išreikšti vieneto dalimis. Šį indeksą rasime, ieškodami, kurią rutulio tūrio dalį sudaro su juo lyginamo erdvinio kūno (pvz., taisyklingojo daugiasienio) tūris, kai rutulio paviršiaus plotas lygus to erdvinio kūno paviršiaus plotui. Nesudėtingi skaičiavimai rodo, jog

$$T = \frac{6 \cdot V \cdot \sqrt{\pi}}{S\sqrt{S}} \qquad (1)$$

(čia V - daugiasienio tūris, o S - jo paviršiaus plotas; V ir S išraiškos pateiktos II priede).

Taupydami vietą ir dėl užrašymo grakštumo formules užrašysime ne radikalų, o laipsninėmis išraiškomis, sąryšį (1) perrašydami taip:

$$T = 6 \cdot V \cdot \pi^{0,5} \cdot S^{-1,5} \qquad (2)$$

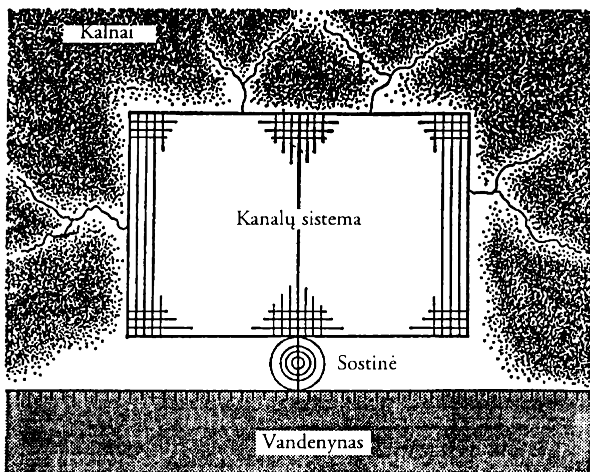
Dabar pateikiame rutulio ir taisyklingųjų daugiasienių tobulumo indeksų - jų didėjimo tvarka - lentelę:

	Tiksli tobulumo indekso išraiška	Skaitinė indekso išraiška
Tetraedras	$3^{-0,75} \cdot 2^{-0,5} \cdot \pi^{0,5}$	0,5498
Heksaedras	$6^{-0,5} \cdot \pi^{0,5}$	0,7236
Oktaedras	$3^{-0,75} \cdot \pi^{0,5}$	0,7776
Dodeka-edras	$0,5 \cdot 3^{-0,5} \cdot \pi^{0,5} \cdot (15+7 \cdot 5^{0,5}) \cdot (25+10 \cdot 5^{0,5})^{-0,75}$	0,8687
Ikosaedras	$0,5 \cdot 5^{-0,5} \cdot 3^{-0,75} \cdot \pi^{0,5} \cdot (3+5^{0,5})$	0,9104
Rutulys	1	1

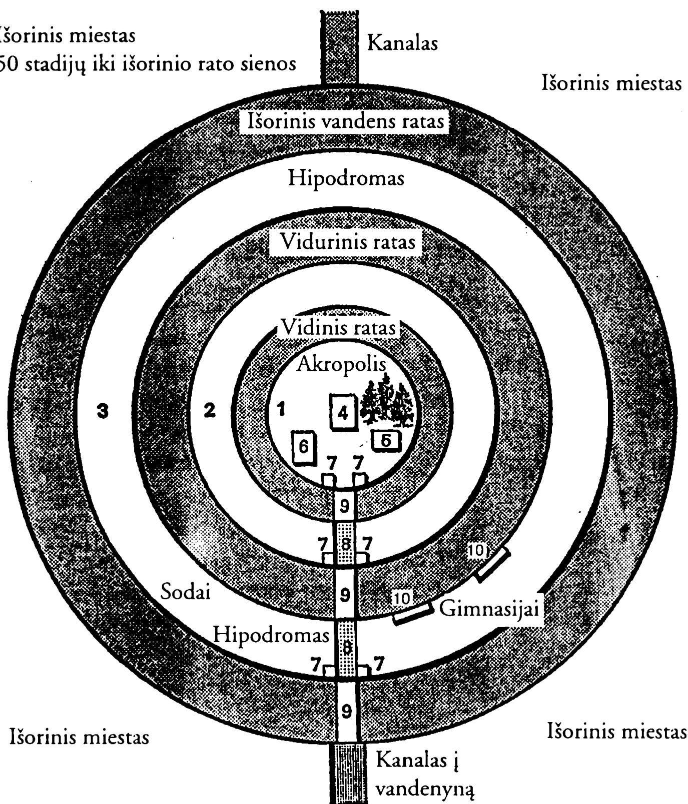
Kaip matome, tobulumo indeksas didėja nuo 0,5498 (tetraedro, kuris yra pats netobuliausias ir visų "tobulų" kūnų) iki 1 (rutulio). Įdomu tai, kad ikosaedras (T=0,9104) tobulesnis už dodekaedrą (T=0,8687), todėl gali kilti klausimas, kodėl Visybei (drauge su rutuliu) priskirtas būtent dodekaedras, o ne ikosaedras. Atsakymai gali būti tokie: dodekaedro sienų skaičius (12) yra magiškas; pati jo sienų forma (taisyklingieji penkiakampiai) yra neįprasta ir suteikia šiam erdviniam kūnui savito žavesio, be to, taisyklinguosius penkiakampius (pentagonus) būtų sunkiau suskaidyti į elementariuosius trikampius (žr. I priedą), todėl drauge būtų sunkiau išreikšti tos pradų rūšies, kuriai tektų priskirti dodekaedrą, virsmus kitomis pradų rūšimis (kitais erdviniais kūnais). Taigi dodekaedras priskiriamas pačiai Visybei, o pradų rūšims lieka keturi kiti taisyklingieji daugiasieniai: tetraedras, kubas, oktaedras ir ikosaedras. Tet-

raedrą logiška priskirti ugniai, nes jo aštrios (rėžiančios ir skaldančios) briaunos gerai atitinka ugnies karštį, o kubą - žemei, kurios sunkumą bei vangumą išreiškia kubo statinis stabilumas. Vadinasi, lieka tik vienas klausimas: ar oktaedrą priskirti vandeniui, ar orui? Matyt, Platono pasirinkimą nulėmė ne tik oro gimingumas ugniai (juk oras giminingas taip pat ir vandeniui), tačiau ir tai, kad vieną oro dalelę galima lengvai išreikšti dviem ugnies dalelėmis [nes $2 \cdot 8 = 2 \cdot (2 \cdot 4)$], be to, ugnies virsmai į orą (ir atvirkščiai) daug svarbesni ir žymiai dažniau pasitelkiami teoriniuose svarstymuose, negu oro virsmai į vandenį (ir atvirkščiai), todėl virsmų ugnis ↔ oras užrašymas privalo būti itin grakštus (Platonas, regis, gudriai pasitelkia kažkokį "svarstymo ekonomijos" principą). Tuo būdu, oktaedras priskiriamas orui, o ikosaedras - vandeniui.

IV PRIEDAS. ATLANTIDA

Atlantidos kanalai

1 Vidinė sala
2 Mažesnioji žiedinė sala
3 Didesnioji žiedinė sala
4 Šventykla
5 Šaltiniai
6 Valdovų rūmai
7 Bokštai ir vartai
8 Dengti kanalai
9 Tiltai
10 Vietos laivams

Sostinės planas

VARDŲ IR DALYKŲ RODYKLĖ

Į rodyklę įtraukti ne tik svarbiausi terminai bei tikriniai vardai, bet ir šiaip įdomesni neterminologizuoti žodžiai, kurie, stengiantis nenuskurdinti vertimo stiliaus, į lietuvių kalbą kartais verčiami sinonimais. Todėl kairiojoje (lietuviškojoje) rodyklės dalyje pateikiama arba šių sinonimų dominantė, arba pirmąkart randamas lietuviškas graikiško žodžio atitikmuo.

Adzajas (Ἀζάης) K. 114 c
aidas (ἠχή) T. 37 b
aiškus (σαφής) T. 50 a
akis (ὄμμα) T. 33 b, 45 b c, 46 e, 47 b, 67 e
aklas (τυφλός) T. 47 b, 71 b
akmensvaidys, kilpininkas (σφενδονήτης) K. 119 b
akmuo (λίθος) T. 49 b c, 60 d, 61 b; K. 116 a b; akmeninis (λίθινος) T. 60; K. 116 a
Akropolis (Ἀκρόπολις) T. 20 a; K. 111 c, 116 c, 117 d
aliejus (ἔλαιον) T. 60 a
Amasis (Ἄμασις) T. 21e
amatininkas (δημιουργός) T. 24 a b, 28 a, 29 a, 40 c, 41 a, 42 e, 46 e, 68 e, 69 c; K. 112 b
Amferas (Ἀμφήρης) K. 114 b
Amynandras (Ἀμύνανδρος) T. 21 c
amžinas (ἀΐδιος) T. 29 a, 37 d, 38 c
antakis (βλέφαρον) T. 45 e
Apaturija (Ἀπατουρία) T. 21 b
apčiuopiamas (ἁπτός) T. 28 d, 31 b, 32 b
apgaulingas, tariamas (ἀπατηλός) K. 107 d
apribotas (ἔμπειρος) T. 55 d
apsauga (σωτηρία) T. 45 d c
apsiginklavimas (ὅπλισις) T. 24 b
apsisukimas (περίοδος) T. 28 c d, 39 b c d, 44 b, 47 b, 58 a, 76 a, 90 d
Apvaizda (Πρόνοια) T. 30 c, 44 c, 45 a
apvalymas (κάθαρσις) T. 89 a b
apvalyti (καθαίρω) T. 22 d
apvalus (εὔκυκλος) T. 40 a
Asopas (Ἀσωπός) K. 110 e
astronominis (ἀστρονομικός) T. 27 a

ašara (δάκρυον) T. 69 a, 83 e
aštrus (ὀξύς) T. 66 b
atbaigtas, tobulas (τέλεος) T. 32 d, 33 a, 34 b, 39 d, 41 b
Atėnė (Ἀθηνᾶ) T. 01 e; K. 109 c
atėnietis (Ἀθηναῖος) T. 27 b; K. 109 a
Atlantas (Ἄτλας) K. 114 b d
Atlantida (Ἀτλαντίς) T. 25 a d; K. 108 e, 113 c e
Atlanto (Ἀτλαντικός) T. 24 e
atminti (μέμνημαι) T. 17 b, 18 c, 21 c; atmintis (μνήμη) K. 112 e
atokvėpis, kvapas, kvėpavimas (ἀναπνοή) T. 70 d, 78 e, 79 e, 80 c, 84 b, 85 b, 86 a, 87 e, 91 b, 92 b
atribotas, atskirtas (κεχωρισμένος) T. 24 b
atvaizdas (εἰκών) T. 29 b, 52 c
auka (θῦμα) K. 120 b
auklėjimas (τροφή) T. 19 a c e, 20 a, 41 d, 44 b, 70 e, 73 a-80 e, 83 a, 84 a, 87 b; (παίδευσις) K. 110 c
auksas (χρυσός) T. 18 b, 50 a b; K. 112 c, 114 e, 116 c d
aukštas (ὑψηλός) K. 111 b c, 118 a
aukštuma, kalva (ἄκρος) K. 110 e
Autochtonas (Αὐτόχθων) K. 24 e
Azija (Ἀσία) T. 24 b c; K. 108 c, 112 e

baimė (φόβος) T. 40 c, 42 e, 69 d
balsas (φθόγγος) T. 27 b
baltas (λευκός) T. 67 a, 68 b c, 83 d, 85 c; K. 116 a
barbaras (βάρβαρος) K. 109 a, 113 a
barbariškas (βαρβαρικός) K. 116 d
be pėdų, bekojis (ἄπους) T. 32 a, 34 a
beformis (ἄμορφος) T. 51 a
bekvapis (ἀώδης) T. 50 e
beprotybė (ἄνοια) T. 86 b
bergždžias (μάταιος) T. 40 c
beribis, bekraštis (ἄπειρος) T. 54 a, 55 c d, 82 b
blogas (κακός) T. 20 a, 69 d, 72 a, 86 d e, 87 e, 89 d
blogybė (κακία) T. 42 b d, 86 e, 87 b d
brėžinys, pavidalas, piešinys (σχῆμα) T. 44 c, 50 a b e, 55 c, 58 d, 61 c, 73 c; K. 110 b

bučius (κυρτοί) T. 78 b
būrėjas (μάντις) T. 72 b
būrimas (μαντεία) T. 71 d, 72 b; būrimo menas (μαντική) T. 24 c, 71 e, 77 b
burna (στόμα) T. 60 b, 65 e, 75 d, 78 c
būstas (οἴκησις) K. 117 d
būtinybė, neišvengiamybė (ἀνάγκη) T. 28 a b c, 29 b, 46 e, 47 e, 48 a, 53 c, 56 a c, 63 c, 68 e, 69 d, 74 e; K. 109 a
būtis (τὸ ὄν) T. 52 b

dailininkas (γραφεύς) K. 107 b
dalis (μέρος) T. 44 c, 46 d, 51 b, 53 d, 56 d, 58 b, 63 b, 65 c, 66 a, 67 a, 77 a; K. 113 e
dalyvauti (μετέχω) T. 51 b
dangaus, dangiškas (οὐράνιος) T. 23 a, 39 e, 90 a; K. 107 d
dangus (οὐρανός) T. 23 d, 28 b, 30 d, 31 b, 32 b, 34 b, 36 e, 39 e, 40 a e, 47 a, 48 b, 52 b d, 62 a, 63 a, 81 a c, 91 e, 92 c; K. 107 c
darbas (ἔργον) T. 19 e, 20 e, 24 d; (πράξις) T. 21 d
darbas, rūpestis, verslas (ἐπιτήδευμα) K. 110 d.
darna (συμμετρία) T. 66 d, 69 b, 87 d; darnus (σύμμετρος) T. 90 a
debesis (νέφος) T. 49 c
deginti, svilinti (κάειν) T. 45 b
deivė (ἡ θεός) T. 21 a, 23 d, 24 b c d, 26 e; K. 110 b
delfinas (δελφίνη) K. 116 e
Delta (Δέλτα) T. 21 c
Demiurgas (δημιουργός) T. 28 a, 41 a; Protas-Demiurgas 47 e
dermė (ἁρμονία) T. 37 a, 74 d, 80 b, 90 d
dešinys (δεξιός) T. 43 b e, 46 b c, 77 e
Deukalijonas (Δευκαλίων) T. 22 a; K. 112 a
Diaprėpas (Διαπρήπης) K. 114 c
diena (ἡμέρα) T. 25 d, 39 c, 45 b, 47 a, 64 d, 71 a; K. 117 e
dievai (θεοί) T. 27 c, 39 e, 40 c d e, 41 a c, 42 d, 44 c d, 45 d, 47 d, 51 e, 77 a, 90 d, 91 a; K. 108 d, 109 b, 117 c, 121 b
Dievas (θεός) T. 21 e, 27 c, 30 c, 31 b, 32 b, 34 a b c, 38 c, 44 e, 46 c, 47 b c, 53 b d, 55

c d, 56 c, 68 d, 71 e, 72 d, 73 b, 75 d, 80 e, 90 a, 92 c; K.106 a, 108 d, 110 b, 113 e, 115 c, 116 d, 119 d, 120 b d e, 121 a b
dieviškas (θεῖος) T. 36 e, 40 a b, 41 c, 44 d, 68 d e, 69 a c d, 72 d, 73 a, 76 b, 80 b, 85 a, 88 a b, 90 c
dorybė (ἀρετή) T. 18 b, 24 d e, 34 b; K. 109 e, 110 e, 112 e, 120 e
dramblio kaulas (ἐλεφάντινος) K. 116 d
draugas (κοινωνός) T. 20 d
drauge gyventi (συνδιαιτάω) T. 18 b
drėgnas (ὑγρός) T. 43 c, 50 e, 58 d, 59 d, 66 a b, 76 b
Dropidas (Δρωπίδης) T. 20 e
druska (ἅλς) T. 60 d
dubuo (μηρός) T. 74 e
duona, maistas (σῖτος) T. 33 c, 70 d, 78 e
dvigubas (διπλοῦς) K. 116 d
dvynys (δίδυμος) K. 113 e, 114 b
Dzeusas (Ζεύς) T. 41 a; K. 111 d, 118 d, 121 b

ėdžios (φάτνη) T. 70 e
Egiptas (Αἴγυπτος) T. 21 c e, 25 b; K. 114 c; egiptietis (Αἰγύπτιος) K. 113 a
eilėraštis (ποίημα) T. 21 b
Elasipas (Ἐλάσιππος) K. 114 c
Erechtėjas (Ἐρεχθεύς) K. 110 a
Erichtonijas (Ἐριχθόνιος) K. 110 a
Eridanas (Ἐριδανός) K. 114 b
Erysychtonas (Ἐρυσύχθων) K. 110 a
esatis (οὐσία) T. 52 d
Euaimonas (Εὐαίμων) K. 114 b
Euėnoras (Εὐήνωρ) K. 113 d
Europa (Εὐρώπη) T. 24 e, 25 b; K. 113 d
ežeras (λίμνη) K. 118 b

Fajetonas (Φαέθων) T. 22 c
filė (φῦλον) T. 91 d
filosofas (φιλόσοφος) T. 18 a, 19 e, 24 d, 47 b
filosofija (φιλοσοφία) T. 20 a, 47 a, 73 d, 88 c, 91 e; K. 109 c
flegma (φλέγμα) T. 83 cd, 85 ab
Forkyjas (Φόρκυς) T. 40 e
Foronėjas (Φορωνεύς) T. 22 a

gabus (εὐφυής) K. 111 e
Gadeiras (Γάδειρος) K. 114 b

Gaja (Γῆ) T. 23 e, 24 e, 40 e
galva (κεφαλή) T. 44 d, 45 a, 65 e, 67 b, 69 b, 70 a, 74 a b, 75 a c e, 76 a c, 77 d e, 85 a, 90 b, 91 a e
ganytojas (νομεύς) T. 22 d, 24 a
gaudytojas, medžiotojas (θηρευτής) T. 24 a b
gausa (κάλλος) K. 111 a
gelbėtojas (σωτήρ) T. 48 d
geras (ἀγαθός) T. 18 e, 20 a, 29 e, 47 b, 72 a, 86 c
gėrimas (ποτός) T. 70 a b d, 79 a, 91 a
gesti (κατασβέννυμι) T. 68 a
gydomasis (ἰατρικός) T. 79 e
gydymo menas (ἰατρική) T. 24 c
gydytojas (ἰατρός) T. 88 a
gylis (βάθος) K. 115 d, 118 c
giminaitis (συγγενής) K. 120 e
gimnasijas (γυμνάσιον) T. 89 a, 90 a; K. 117 c
gimnastika (γυμναστική) T. 18 a
ginklas (ὅπλον) K. 120 c
giraitė (ἄλσος) K. 117 b
girdimas (ἀκουστός) T. 33 c
gysla (φλέψ) T. 66 d, 77 e, 78 b, 79 a d, 80 d, 83 a, 84 d, 85 d, (νεῦρον) T. 74 b d, 75 c d, 82 c d, 84 a b c
gyvūnas (ζῷον) T. 69 c, 73 d, 76 e, 77 a b, 79 d, 92 c
gyvybė, gyvenimas (ζωή) T. 49 d, 77 a; (βίος) T. 41 c, 42 b, 59 e, 69 a, 73 b, 75 b c, 86 b, 89 b, 90 d e; K. 114 a
greitas (ταχύς) T. 73 a, 80 a
greitis (τάχος) T. 61 e

Hėfaistas (Ἥφαιστος) T. 23 e; K. 109 c, 112 b
Helada (Ἑλλάς) K. 112 e
helėnas (Ἕλλην) T. 22 a b, 25 c
helėnų (Ἑλληνικός) K. 113 a
Hėra (Ἥρα) T.41 a
Hėraklėjos akmuo (Ἡρακλεία λίθος) T. 80 c
Hėraklio stulpai (Ἡρακλέους στῆλαι) T. 24 e, 36 c d, 37 b c; K. 108 e
Hėraklis (Ἡρακλῆς) T. 24 e, 25 c
Hermis (Ἑρμῆς) T. 38 d
Hermokratas (Ἑρμοκράτης) T. 19 d, 20 a c; K. 108 a c
Hėsiodas (Ἡσίοδος) T. 21 d
Homėras (Ὅμηρος) T. 21 d
hoplitas (ὁπλίτης) K. 119 b

idėja (ἰδέα) T. 28 a, 35 a, 40 a, 50 e, 57 b; (εἶδος) T. 47 e,

49 a, 51 a c, 52 a, 54 d
ilgis (μῆκος) K. 109 d, 115 d, 116 d, 117 c, 118 c
Ilisas (Ἰλισσός) K. 112 a
įrankis (ὄργανον) T. 41 e, 42 d
įrodymas (τεκμήριον) K. 110 e, 111 c
įstatymas (νόμος) T. 40 e, 41 e, 43 e; K. 109 e, 119 ce, 120 ac
Istmas (Ἰσθμός) K. 110 d
išminčius (σοφιστής) T. 19 e
išmintingas (σώφρων) T. 18 b; protingas (σοφός) 20 d, 21 b
išnykimas (φθορά) T. 20 e, 21 d, 22 c d, 23 c; K. 109 d, 112 a
Italija (Ἰταλία) T. 20

jaunas (νέος) T. 21 a, 22 b, 23 b, 87 b
jautis (ταῦρος) K. 119 d e, 120 a
jėga (βία) T. 43 a, 63 c, 66 e, 68 a, 70 a
judėjimas (κίνησις) T. 34 a, 36 c, 40 a b, 43 b c, 44 d, 45 d e, 56 b, 57 d e, 58 a, 64 e
judrumas (πορεία) T. 45 a
judrus (εὐκίνητος) T. 56 a, 58 d e, 64 b
juntamas (αἰσθητός) T. 28 c, 51 a, 64 a e
juodas (μέλας) T. 67 e, 68 c, 83 b, 85 a; K. 116 b
jūra (θάλαττα) T. 22 d, 25 a d; K. 111 a, 117 d, 118 a; (πέλαγος) T. 24 e, 25 d; K. 111 a, 114 c
jūrininkas (ναύτης) K. 119 b

kaimas (κώμη) K. 118 b
kairysis (ἀριστερός) T. 43 b, 46 b c, 72 c, 77 e; K. 110 e
kaklas (αὐχήν) T. 91 b
kalba (γλῶττα) T. 65 c, 66 c, 67 d, 75 a
kalnas (ὄρος) K. 107 c, 110 e, 111c, 113 c
kampas (γωνία) T. 53 d, 55 a b c , 57 a, 61 e
kanalas (ὀχετός) T. 77 a, 78 c; (διώρυχος) K. 115 d
karas (πόλεμος) K. 108 e, 120 d
kariauti (προπολεμέω) T. 17 c, 18 b
karo vežimas (δίφρος) K. 119 b
karta (γενεά) K. 120 e
karyba (πολεμιστήριον) K. 119 b
karštas (θερμός) T. 76 b, 79 e; K. 113 c, 117 a
karštligė (πυρετός) T. 86 a
kaulas (ὀστοῦν) T. 74 d, 75 b

c, 82 c d, 84 a; K. 111 b
kaulinis (ὀστέϊνος) T. 75 e
Kekropas (Κέκροψ) K. 110 a
kelias (ὁδός) T. 20 c, 22 c; K. 106 a, 115 c
kelionė (διαπορεία) K. 106 a
kentėjimas (πάθημα) T. 42 a, 43 c, 61 d, 63 e, 65 b c
kepenys (ἧπαρ) T. 71 a d, 72 b c
keturkampis (τετράγωνος) T. 55 b, 62 b; K. 118 c
kiekis (πλῆθος) K. 118 b
kietas (σκληρός) T. 59 b c, 62 b, 76 b
kietumas (σκληρότης) T. 63 e
Kitaironas (Κιθαιρών) K. 110 d
klaidingas (ψευδής) T. 44 a
klajoklis (πλανήτης) T. 19 e
klausa (ἀκοή) T. 21 a, 22 a, 23 a b c, 47 d, 64 c, 67 b
Kleito (Κλειτώ) K. 113 d, 116 c
koja (πούς) T. 34 a, 92 a
kolona (στήλη) T. 24 e; K. 119 e, 120 a
kosmosas (κόσμος) T. 27 a, 29 b, 30 b d, 31 b, 32 c, 40 a, 43 a, 48 a, 58 c, 62 d, 91 d, 92 c
kova (μάχη) T. 18 a, 19 e; (ἄθλος) T. 19 c; (ἀγωνία) T. 19 c; (ἔρις) K. 109 b
kovotojas (μάχιμος) K. 110 c
kraštas (χώρα) T. 19 a, 22 e, 23 b, 52 d, 53 a, 58 b, 79 d, 82 a
krateras (κρατήρ) T. 41 d; K. 120 a
kraujas (αἷμα) T. 79 d, 82 c, 83 c e; 84 b
Kritijas (Κριτίας) T. 19 c, 20 d e, 21 a b d, 26 e; K. 108 b c
Kronas (Κρόνος) T. 40 e, 41 a
kūnas (σῶμα) T. 28 b, 32 a c, 34 bc, 42 ad, 44 d, 45 c, 51 d, 53 e, 61 d, 64 a, 72 b e, 85 e, 86 ab, 88 a; K. 107 d, 109 c
kvailybė (ἀφροσύνη) T. 71 e
kvapas (ὀσμή) T. 50 e, 66 a d
kvapnus (εὐώδης) K. 115 a
kvėpavimo takas (ἀρθηρία) T. 70 d, 78 c

laikas (χρόνος) T. 38 b c e, 39 d e, 40 c, 41 e, 42 b d, 44 b, 47 a, 86 a, 89 b, 91 c; K. 116 b
laivyba (τό πλεῖν) K. 113 e
laivų statykla (νεώριον) K. 115 c
laukas (ariamas) (ἄρουρα) T. 22 e
laukinis (θηριώδης) T. 91 e; T. 70 e; K. 114 c, 118 b

lemtis, skirtis (μοῖρα) T. 41 b, 71 d, 73 c; T. 18 e
lengvas (κοῦφος) T. 62 c, 63 d, 91 d
lentelė (πίναξ) K. 120 c
Leukipė (Λευκίππη) K. 113 d
Libija (Λυβύη) T. 24 e, 25 b; K. 108 e
liepsna (φλόξ) T. 58 c
liga (νόσος) T. 33 a, 71 e, 72 c, 81 e, 82 b e, 83 e, 86 b d, 88 a b e, 89 b c, 91 c; (νόσημα) T. 23 a, 84 b c e, 85 b c, 87 a, 89 b
lygiadienis (ἰσημερία) T. 47 a
liūdesys (λύπη) T. 42 a, 64 c d e, 65 a, 71 b, 86 b c
Lokrai (Λοκροί) T. 20 a
lūpos (χεῖλος) T. 76 d

maitintoja (τροφός) T. 40 b
malonumas (ἡδονή) T. 42 a, 47 d, 59 d, 64 c, 66 c, 67 a, 77 b, 81
mąstymas (φρόνησις) T. 24 b, 26 c, 27 e, 29 a, 34 a, 40 a, 48 b, 71 e, 75 a e, 90 b; K. 120 e
mąstomas, protu suvokiamas (νοητός) T. 48 c, 51 b c
matas (μέτρον) T. 39 b
mediena, miškas (ὕλη) T. 69 a, K. 107 c, 111 c, 114 e
medis (δένδρον) T. 77 a; K. 117 ab
medus (μέλι) T. 60 b
mėgstąs kovą (φιλοπόλεμος) T. 24 b d; (μάχιμος) T. 24 b
meilė (ἔρως) T. 42 a, 69 d
menas (τέχνη) T. 17 c; (δημιουργία) K. 110 c
mėnulis (σελήνη) T. 38 c
mėnuo (μείς) T. 39 c, 47 a
mėsa (σάρξ) T. 45 c, 61 c, 62 d, 67 d, 73 b, 74 a b d, 75 a b c e, 82 c d e, 84 c e
Mėstoras (Μήστωρ) K. 114 c
metai (εἴτος) T. 21 b, 22 b, 23 a e
mėtomas daiktas (μετέωρον) T. 79 e
miestas (πόλις) K. 108 e, 117 a
migla (ʻομίχλη) T. 49 c
mirtingas (θνητός) T. 41 b c d, 42 e, 44 b, 65 a, 69 d, 70 e, 71 d, 72 d, 73 a-e, 90 d, 92 c; K. 107 b d, 113 c, 121 a
mirtis (θάνατος) T. 41 b, 81 e; K. 120 d
mitas (μῦθος) T. 22 c, 26 e, 29 d, 59 c, 68 d, 69 b; K. 110 a
Mnėmosynė (Μνημοσύνη) K. 108 d
Mnėsėjas (Μνησεύς) K. 114 b

mokslas (μάθησις) T. 18 a, 88 a
mokslai (μαθήματα) T. 18 b
moteris (γυνή) T. 18 c, 42 b, 70 a, 76 d, 90 e, 91 a; K. 106 b, 112 d, 113 c
motina (μήτηρ) T. 50 d, 51 a
muzikos menas (μουσική) T. 18 a
Mūzos (Μοῦσαι) T. 47 d; K. 108 c

nagas (ὄνυξ) T. 76 c e, 77 a
naktis (νύξ) T. 25 d, 39 c, 45 d, 81 d; K. 117 e; naktį (νύκτωρ) K. 120 c
naminis (οἰκεῖος) T. 20 e, 21 e
narsas (θυμός) T. 42 b
narys (κῶλον) T. 91 e; (μέλος) T. 77 a
našta, svoris (ὄγκος) T. 56 c; K. 121 a
neatbaigtas, netobulas (ἀτελής) T. 41 b
nedarnus (ἀσύμμετρος) T. 87 d
neišsimokslinęs (ἀγράμματος) T. 23 a; K. 109 d
Nėjit (Νηΐθ) K. 21 e
nemirtingumas (ἀθανασία) T. 42 e, 43 a, 69 c, 90 c, 91 c
nemokša (δυσμαθής) T. 88 b; T. 20 a; nemokšiškumas (ἀμαθία) T. 86 b, 88; K. 107 b
nendrė (ὀροφή) K. 116 e
nepajudinamas (ἀκίνητος) T. 40 b, 51 e, 62 b, 66 c; (δυσκίνητος) T. 64 b
nepanašus (ἀνόμοιος) T. 33 b, 45 d, 53 e
nepatyrimas, nežinojimas (ἀπειρία) K. 107 b
nepavadintas (ἀνώνυμος) T. 60 a, 67 a
neregimas (ἀόρατος) T. 43 a, 51 a, 52 a, 83 d, 91 d
Nėreidė (Νηρείς) K. 116 e
nesenstantis (ἀγήρων) T. 33 a b
nesvarstantis (ἄλογος) T. 28 a
netvarka (ἀταξία) T. 30 a
Nilas (Νεῖλος) T. 21 e, 22 d
Niobė (Νιόβη) T. 22 a, 25 d, 26 d
nosis (ῥίς) T. 78 c
nuogas (ψιλός) K. 111 d, 112 a
nuomonė (δόξα) T. 20 a, 27 d, 28 a, 51 d, 52 a

oda (δέρμα) T. 76 a e, 77 d e
oras (ἀήρ) T. 42 c e, 43 c, 48 b, 49 b c, 51 a b, 53 b c, 56 a b d e, 57 b, 58 b d e, 60 b e, 61 b, 63 b, 64 c, 66 a b

orichalkas (ὀρείχαλκος) K. 114 e, 116 d
Oropija (Ὠρωπία) K. 110 e

padavimas (ἀκοή) T. 20 d
pagalvėlė (μάλαγμα) T. 70 d
pagrindinis (κεφαλαῖος) T. 19 a, 26 c; K. 108 e
pajėgumas (δύναμις) T. 28 a
pakankamas (ἱκανός) T. 330 b
palikuonys (γένος) K. 120 b
pamėgdžiojimas (μίμησις) T. 39 e
pamėgdžioti (μιμεῖσθαι) K. 107 c
pareigybė, tarnyba (τιμή) K. 119 c
Parnėtas (Πάρνης) K. 110 d
pasakoti (μυθολογεῖν) T. 22 b
pasigėrėjimas (παιδία) K. 116 b
pasiteisinimas (πρόφασις) T. 20 c
paskutinis, kraštutinis (ἔσχατος) T. 62 d, 65 a
pastatas (οἰκοδόμημα) K. 116 b
patyręs (ἔμπειρος) T. 19 c, 22 a
paukštis (ὄρνεον) T. 91 d e
pavidalas, panašumas (εἰκώς) T. 29 b c
pavydas (φθόνος) T. 29 e
paviršius (ἐπίπεδον) T. 53 c
perkūnas (κεραυνός) T. 80 c
permatomas, aiškus (διαφανής) T. 25 b, 60 a, 66 b, 67 a d
pėsčias (πεζός) T. 40 a
pienas (γάλαξ) T. 81 c
Pietūs (νότος) K. 118 b
pieva (λειμών) K. 118 b
pilietis (πολίτης) K. 108 c, 110 c, 112 d
Pyra (Πύρρα) T. 22 b
pirštas (δάκτυλον) T. 76 d
plaukas (θρίξ) T. 76 c e
plautis (πλεύμων) T. 70 d, 77 c, 79 c, 84 d, 91 a
plotis (πλάτος) K. 115 d, 118 c
Pnyksas (Πνύξ) K. 112 a
poetas (ποιητής) T. 19 d, 21 b c d
poezija (ποίησις) T. 20 e, 21 c, 67 e, 68 e
poezijos (ποιητικός) T. 19 d
pojūtis (αἴσθησις) T. 18 c, 42 a, 43 c, 44 a
pokytis (μεταβολή) T. 57 a
polis (πόλις) T. 19 a; šalis (χώρα) K. 109 c d, 110 d, 111 c
Poseidonas (Ποσειδῶν) K. 117 b c, 119 c d
potvynis (κατακλυσμός) T. 22 a, 23 b, 25 c; K. 111 a
pradas (στοιχεῖον) T. 48 b, 54 d, 55 a b, 56 b c, 61 a; (ἀρχή) T. 21 d, 28 b

pradžia (ἀρχή) T. 24 b, 48 b-e, 53 d, 57 d, 69 a-c, 73 b, 80 b, 90 e
prakaitas (ἱδρώς) T. 83 c
pranašavimas (μαντική) T. 71 e, 72 a b
Pribuvėja (τιθήνη) T. 49 a;
priesakas (ἐπιστολή) T. 71 d
priešas (ἐχθρός) T. 18 a e, 54 a
priešiškas (ἐχθρός) T. 18 a, 83 a, 86 e, 88 e
priežastis (αἴτιον) T. 28 a, 46 d e, 48 d, 61 b, 63 e, 69 a; (αἰτία) T. 18 e, 29 a, 64 a; pagalbinė priežastis (συναίτιον) T. 46 a d
prigimtis, gamta (φύσις) T. 17 d, 18 a c d, 27 a, 30 b, 35 a, 36 b, 37 a, 38 a
priversti (βιάζω) K. 109 c
proporcija (ἀναλογία) T. 32 c, 56 b
protas, mąstymas (νοῦς) T. 30 b, 34 a, 36 d, 37 b, 46 d, 47 e, 51 d, 81 b
protėvis (πρόπαππος) T. 20 e; (πρόγονος) T. 26 d
protingas (φρόνυμος) T. 29 e, 64 b; (σώφρων) T. 72 a
Provaizdis (παράδειγμα) T. 28 b c, 29 b, 30 d, 37 c, 38 b, 39 e, 48 e
puošti (διακοσμέω) K. 115 c
puta (ἀφρός) T. 83 c

raidės (στοιχεῖα) T. 48 b
raitelis (ἀναβάτης) K. 119 a
ramybė, rimtis (ἡσυχία) T. 45 e
ranka (χείρ) T. 33 d, 45 a, 89 a; K. 118 c
raštas (γράμμα) T. 23 e
ratas (κύκλος) T. 33 b, 34 a, 36 c d, 37 b c, 38 d, 39 a c, 40 a c, 43 e, 44 b, 49 c, 63 a, 64 b, 75 d, 76 b, 77 e, 78 b, 79 e; K. 112 d, 113 d, 116 e
raudona (ἐρυθρός) T. 68 b; K. 116 b
rega (ὄψις) T. 45 c d, 46 b c, 47 a b, 50 e, 60 a, 64 c d, 67 c d e, 80 e, 91 d
regimas (ὁρατός) T. 33 c, 36 e, 40 d, 46 d, 49 a, 51 a
Rėja (Ῥέα) T. 41 a
rėtis, sietas (πλέγμα) T. 78 b
ritmas (ῥυθμός) T. 17 d
rūšis (γένος) T. 48 e, 50 e, 53 a e, 56 c, 58 c, 60 a
rutulys (σφαῖρα) T. 73 e

rutuliškas (σφαιροειδής) T. 33 b, 44 d, 62 d

Sajisas (Σάϊς) T. 21 e
sala (νῆσος) T. 24 e, 25 a d; K. 108 e, 111 b, 113 c d, 114 b e
santarvė (συγγνώμη) K. 106 b, 107 a c, 108 a b
sapnas (ὕπνος) T. 45 d e, 71 d e, 85 a
sąranga (σύστασις) T. 56 c
sargas (φύλαξ) T. 17 d, 18 a, 40 c; K. 110 c, 112 d
sargyba (φυλακή) T. 18 b
sąsiauris (στόμα) T. 25 b, 34 e
sąskambis (συμφωνία) T. 67 c
darniai skambantis (σύμφωνος) T. 86 a
saugoti (σκοπεῖν) T. 19 a
saulė (ἥλιος) T. 22 c, 37 c, 38 d, 39 c, 47 a
saulėgrąža (τροπή) T. 47 a
sausas (ξηρός) T. 22 d
sausuma (ἤπειρον; -ος) T. 25 a; K. 110 d, 111 a
sausuma vaikščiojantis (χερσαῖος) T. 40 a
savybė, turėjimas (ἕξις) T. 30 b, 42 b, 73 a, 74 a, 86 d e
savo noru (ἑκών) T. 17 a
sėkla (σπέρμα) T. 23 c e, 56 b, 73 c, 74 a, 77 a
senas, senoviškas (παλαιός) T. 22 b e, 23 b, 25 d; K. 110 a; (ἀρχαῖος) T. 22 a, 90 d
senatvė (γῆρας) T. 33 a, 81 e
senolis (γέρων) T. 20 e, 21 c
sergėjimas, rūpestis (φυλακή) T. 18 b
sesuo (ἡ ἀδελφή) T. 18 d; K. 109 c
sidabras (ἄργυρος) K. 112 c, 116 d
siela (ψυχή) T. 18 a, 30 b, 34 b, 41 d, 42 d, 43 a, 44 a, 45 a, 47 d, 60 a, 65 a, 67 b, 69 c, 70 a d, 71 d, 72 d, 73 b c d, 75 a, 77 b, 81 d, 85 e, 86 b c d e, 87 a, 88 b, 89 e, 90 a, 92 b; K. 109 c, 112 a
siena (τεῖχος) K. 116 a b; (τεῖγος) K. 117 e
silpnumas (ἀσθένεια) T. 17 a;
sirgti (νοσεῖν) T. 84 a c
syvai (χυμός) T. 60 a b
skaičiuoti (ἀριθμεῖν) T. 22 b
skaičius (ἀριθμός) T. 31 c, 36 b, 38 a, 39 b c d, 47 a, 53 b, 54 d
skaidulos (ἰνοί) T. 82 d, 84 a, 85 c

skersmuo (διάμετρος) K. 116 a
skirtingumas (θάναμις) T. 25 a, 36 d, 37 a b
skydas (ἀσπίς) T. 24 b; (μίκρασπις) K. 119 b
slaptai (λάθρα) T. 18 e, 19 a, 20 a
sodas (κῆπος) T. 87 c
Sokratas (Σωκράτης) T. 17 a b c, 20 d, 25 d, 26 c d, 27 c; K. 106 a, 108 a b
Solonas (Σόλων)T. 20 d, 21 a b d e, 22 b, 23 b c, 25 b e; K. 108 d, 110 b, 113 a
spalva (χρῶμα) T. 59 b, 60 d, 67 c, 68 a b, 69 c, 74 d, 80 e, 83 b d
sparnas (πτερόν) T. 91 d
sparnuotas (πτηνός) T. 40 a
spindėjimas, (στίλβος) T. 68 b
stadijas (στάδιον) K. 113 c, 115 d, 116 d
status, skardingas (ἀπότομος) K. 118 a
stebuklingas (δαιμόνιος) K. 117 b
sunkus (βαρύς) T. 59 c, 62 c, 63 c e, T. 80 a, 82 b; (χαλεπός) K. 107 a
substancija (οὐσία) T. 35 a b, 37 a e
svečias (ξένιος) T. 17 b
sveikas (ἄνοσος) T. 33 a; (ὑγιής) T. 82 b; sveikata (ὑγίεια) T. 24 c, 87 d, 89 a

šaknis (ῥίζα) K. 115 a
šaltas (ψυχρός) T. 61 b, 67 d; K. 113 e, 117 a
šalti, vėsti (ψύχω) T. 46 d
šaltinis (πηγή) T. 79 c, 85 b
širdis (καρδία) T. 65 d, 70 b c d
šiurkštumas (βάθος) T. 53 c
šlaunis (κνῆμα) T. 74 e
šlovinti (ἐγκωμιάζειν) T. 19 d; (πανηγυρίζειν) T. 21 a
šnervė (μυκτήρ) T. 66 d, 79 c
švarus (καθαρός) T. 66 b, 72 c, 73 e, 92 b
švelnumas (πραότης) K. 120 e
šventas (ἅγιος) K. 116 c
šventykla (ἱερόν) T. 23 a e; K. 111 d, 112 b, 113 c, 116 c, 119 d, 120 c
šviesa (φῶς) T. 46 c, 58 c, 91 d; K. 120 c
šviesus (λαμπρός) T. 60 a

tamsa (σκότος) T. 58 d; K. 120 b
tankėti (πήγνυμι) T. 49 b
tapatumas (ταὐτόν) T. 35 a, 36 d, 37 a

taurė (φιάλη) K. 120 a b
tauta (ἔθνος) K. 110 c
teisingas (ἀληθινός) K. 120 e
teisingumas (δίκη) T. 17 b d; teisti (δικάζω) T. 17 b d
tėkmė (ῥεῦμα) T. 45 c
Tėsėjas (Θησεύς) K. 110 b
Tėtidė (Τηθύς) T. 40 e
tėvas (πατήρ) T. 21 b, 22 c, 28 c, 37 c, 41 a, 42 e, 45 b, 71 d
tiesa (ἀλήθεια) T. 52 c, 53 e, 71 d
tikėtinas (πιστός) T. 49 e
tikslus (ἄκρατος) K. 107 c
Timajas (Τίμαιος) T. 17 a, 20 a-d, 27 a, 29 d; K. 106 b
Tirėnija (Τυρρηνία) T. 25 b; K. 114 c
triėra (τριήρης) K. 117 d
trikampis (τρίγωνον) T. 50 b, 53 c d, 54 a b d e, 55 a e, 57 d, 58 d, 61 a, 73 b, 80 c, 89 c; lygiakraštis (ἰσοσκελές) T. 54 a-c, 55 b; nelygiašonis (προμήκες) T. 54 a; lygiašonis (ἰσόπλευρον) T. 54 e, 55 a-c
trumpas (βραχύς) T. 47 e
turtas (κτῆμα) T. 59 b, 74 c
tulžis (χολή) T. 85 a
tuščias (ἔρημος) T. 34 b; (κενός) T. 59 a, 60 c, 79 b
tvarka (τάξις) K. 115 c

ugningas (ἔμπυρος) T. 60 a
ugnis (πῦρ) T. 31 b, 32 b, 40 a, 42 c e, 45 c d e, 46 b, 48 b, 49 c d e, 53 b c d e, 54 b, 56 a b d e, 57 b, 58 b c e, 59 a d, 60 c e, 61 a b, 63 b, 64 c, 67 e, 68 a b, 69 b, 70 c, 73 b, 74 c e, 76 b, 77 a, 78 a c, 79 a, 80 e, 85 b, 86 a
uostas (λιμήν) K. 117 d
upė (ποταμός) T. 17 c, 22 d, 43 a; K. 107 c, 118 b
užmokestis (μισθός) T. 18 b
užsiėmimas (δίαιτα) T. 18 c; K. 110 d

vadas (ἡγεμών) K. 112 d
vaikas (παῖς) T. 18 c, 19 a, 21 b, 22 b c, 26 b, 42 e; K. 112 e, 113 b
Vaikų diena (Κουρεῶτις) T. 21 b
vaikų gimdymas (παιδοποιΐα) T. 18 c
vaistas (φαρμακεία) T. 89 b
valdovas (βασιλεύς) T. 21 e, 25 a; K. 114 a ,d, 116 e, 119 c, 120 c

valdovė (δεσπότις) T. 34 e
Valdovo rūmai (βασιλική οἴκησις) K. 116 c
valdyti (ἄρχω) T. 18 a d; (βασιλεύειν) K. 114 b
valdžia (ἀρχή) K. 119 a
valstybė, polis (πόλις) T. 17 d, 19 a c d, 20 a b, 21 d e, 23 b, 24 d e, 27 b, 85 e; K. 108 e; (πολιτεία) T. 19 b c, 20 b, 25 e
valstybės vyras (πολιτικός) T. 19 e
vandenynas (Ὠκεανός) T. 40 e
vanduo (ὕδωρ) T. 22 d, 32 b c, 42 e, 48 b, 49 b c, 51 a b, 53 b c, 56 a b d e, 58 d, 59 d e, 60 c e, 61 a b, 66 b e, 68 a, 69 b, 73 b e, 74 e, 78 a, 80 c, 82 a, 86 a, 92 b; K. 111 d, 113 e
vardas (ὄνομα) T. 21 e, 50 a, 60 a, 62 d, 66 b; K. 110 b, 113 a
vargas (χαλεπότης) K. 107 c
varis (χαλκός) K. 116 b
vartai (πύλη) K. 116 a
vedybos (γάμος) T. 18 c d
veidas (πρόσωπον) T. 45 a, 46 b c, 85 d
veidrodis (κάτοπτρον) T. 46 a b
vėjas (πνεῦμα) T. 49 b
vertas (ἄξιος) T. 19 a, 20 a
vežimas (ὄχημα) T. 55 e; (ἅρμα) K. 116 d, 119 a
viduriavimas kraujais (δυσεντερία) T. 86 a
vidurių sutrikimas (διαρροία) T. 86 a
vidurys (κέντρον) T. 55 b
vidus, vidurys (μέσον) T. 32 a, 74 a; K. 120 d
viengimis (μονογενής) T. 92 c
vieta (τόπος) T. 45 e, 52 b, 58 b, 59 c, 62 c, 63 b c e, 70 e, 71 b, 72 b; K. 109 b c, 114 a, 118 b
viltis (ἐλπίς) T. 69 d
virvė, raištis (βρόχος) K. 119 e
Visybė (πᾶν) T. 29 c e, 63 b, 92 c
vynas (οἶνος) T. 60 a
vyras (ἀνήρ) T. 17 c, 18 c, 20 e, 21 a, 42 a, 51 e, 59 d, 70 a, 75 c, 76 d, 90 e, 91 b; K. 112 d, 113 a

žaibas (ἀστραπή) T. 68 a
žaluma, žolė (χλόη) T. 80 e
žemdirbys (γεωργός) T. 17 c, 24 b; K. 111 e, 112 b

žemė (γῆ) T. 22 c, 31 b, 32 b c, 38 d, 40 b, 42 d e, 43 b, 48 b, 49 b c; K. 107 c, 109 b, 110 c, 111 a b d e, 112 a; padengtas žeme (γεωδῆς) K. 112 a; ant žemės (χαμαί) K. 120 c
žemės drebėjimas (σεισμός) T. 25 c; K. 108 e, 112 a e
žemyn (κάτω) T. 46 c, 62 c, 63 e
žėrėjimas (μαρμαρυγή) T. 68 a
žiedas, ratas (τροχός) K. 115 c
žiema (χειμών) K. 112 d, 118 e
žirgas (ἵππος) K. 116 d, 117 b c
žynys (ἱερεύς) T. 22 a b, 23 d, 24 a, 26 d
žmogiškas (ἀνθρώπινος) T. 24 c, 42 e, 68 d, 71 e, 77 a, 90 e; K. 107 d, 121 b
žmogus (ἄνθρωπος) T. 22 c e, 23 a b, 24 d, 25 b, 27 a, 39 c, 45 a, 63 d, 76 e, 86 b, 90 d
žodis (λόγος) T. 29 b c
žvaigždė (ἀστήρ) T. 39 d, 40 b, 67 a
žvėris (θηρίον) T. 76 e; (θηριώδης) T. 91 e

PLATONAS
Timajas. Kritijas

Dailininkė Ksenija Jaroševaitė

Leidykla "Aidai" (SL 1728), Universiteto g. 4, 2001 Vilnius
Tiražas 3000 egz. Užs. Nr. 296
Spausdino Adomo Jakšto spaustuvė, Girelės g. 22, 4230 Kaišiadorys

"Aišku, rasti visa ko Kūrėją ir Tėvą - sunkus darbas, o ir radusiam neįmanoma apie tai visiems atskleisti... Šis kosmosas neišvengiamai privalo būti kažko kito atvaizdas"

Platonas. *Timajas*

"Timajo"- "Kritijo" diptichas seka tikėtiną mitą apie Visybę. Dėl stebinančių įžvalgų ir netikėtų įvaizdžių šie dialogai priklauso mėgstamiausiems, bet ir mįslingiausiems Platono kūriniams.

ATVIROS LIETUVOS KNYGA

Ši knyga priklauso
Atviros Lietuvos fondo remiamai serijai,
kurios tikslas - pateikti klasikinius
filosofijos ir politinės minties tekstus
nuo Antikos iki XIX a.